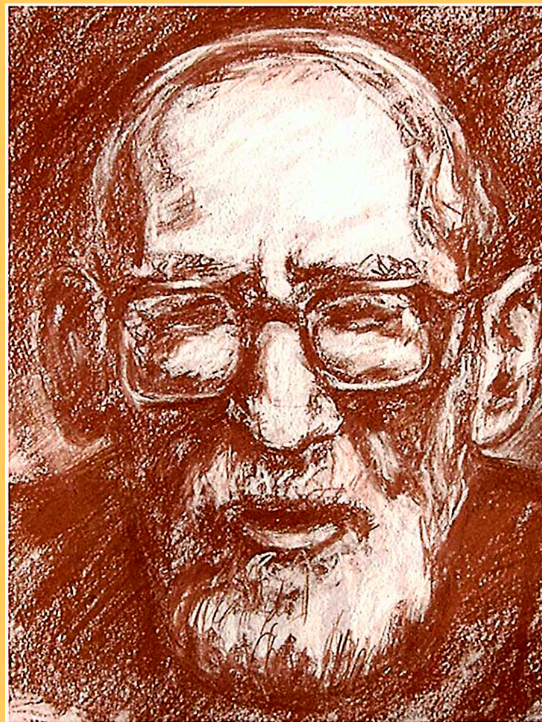
BD
P

MIRCEA

ELIADE

PROZĂ FANTASTICĂ

LA UMBRA UNUI CRIN

Pagină intenționat goală

Faceți cinste cu-o cafea?

PayPal

VĂ MULȚUMESC!!!

ALTE CĂRȚI GRATUITE
GĂSIȚI AICI

Contact:
blu.duaine@gmail.com

Pagină intenționat goală

Mircea Eliade

PROZĂ FANTASTICĂ

Volumul III

LA UMBRA UNUI CRIN...

Pagină intenționat goală

Format electronic și copertă:
ANTON BUDILEANU

UUID: *d4864f67-fc11-433a-b63d-74f28a82eec8*
Data versiunii curente: 12-04-2021

Pagină intenționat goală

CUPRINS

LES TROIS GRÂCES

— **E**ste curios că s-a gîndit la asta... Că ultimele lui cuvinte au fost astea: *Les trois grâces*...

Aproape 39 de ani. De fapt, 39 de ani fără trei săptămîni. La cîțiva kilometri de Vevey, în pădure. Dacă nu l-ar fi trezit lătratul cîinelui, ar fi trecut pe lîngă ele fără să le vadă. Probabil că încerca din nou – pentru a cîta oară? – să găsească rima. Se încăpățînase să păstreze, întreg, numele latinesc: *Euphorbia*[1] *moldavica id est impudica*... A întors speriat capul; un cîine mare, negru se îndrepta spre el, pe pietriș, și în fund, pe jumătate ascunse sub sălcii și brazi, cele trei vile. Așa cum nu mai văzuse pînă atunci. Păreau izolate, și totuși comunicau între ele; dar nu înțelegea cum. Le privea fascinat, nemaiîndrăznind să clipească. (Cîteva luni după aceea, Sidonia i-a spus, stăpînindu-și anevoie enervarea: „Știu, este pur și simplu un tic; dar, dacă ai avea puțină voință... Pentru că, iartă-mă că ți-o repet, pentru cel care te privește...” „Dar nu clipesc întotdeauna, a întrerupt-o zîmbind. Cînd mă interesează ceva, un tablou, un peisagiu, o floare...” „Nu vorbeam de flori, reluă Sidonia. Este meseria ta...” Poate că atunci, în acea clipă, a înțeles. Cuvintele acelea, „meseria”, „este meseria ta”, i-au fost de-ajuns. A ridicat din umeri. „Înainte de toate, pentru mine, botanica este o pasiune; în al doilea rînd, este o știință foarte precisă... În orice caz, te asigur, ticul, dacă se poate numi așa, nu-mi aparține. Nu aparține poetului, și nici naturalistului...”)

— Da, este într-adevăr curios, vorbi Hagi Pavel. Vreau să spun că și-a amintit de ele tocmai atunci, cînd... Se întrerupse brusc, încercînd să-și înăbușe un suspin: Dumnezeu să-l ierte! adăugă coborînd glasul.

Apoi întinse mîna și apucă paharul cu vin.

— *Les trois grâces*, repetă absent Zalomit. *Les trois grâces*!

---

[1] *Euphorbia* de la „euphoria” (*ev* + *phoros* = purtătoarea binelui); plantelor din această specie (euphoribacee) li se mai spune: *Alior, Laptele Cîinelui*, *Coroana de Spini*, *Steaua Crăciunului* (*n. r.*)

Ce casă de vis! Să poți lucra aici o vară întreagă, să nu faci altceva decît să scrii!... Dar îl exaspera cîinele. Se învîrtea în jurul lui, la cîțiva metri, lătrînd tot mai strident, neîndrăznind să-l privească și totuși cu capul necontenit îndreptat, amenințător, către el. Îi strigă în glumă: „Potaie!" încercînd să-l îmblînzească. Atunci dădu cu ochii de tăblița de aramă și citi: *Les trois grâces*. „Evident! Acum înțeleg!", șopti.

— Dar, în fond, de ce este vorba? întrebă Nicoleanu. Ce-a vrut să spună?

Hagi Pavel își îndreptă privirile spre Zalomit și zîmbi trist.

— Tinerețe, spune, amintiri din tinerețe. De cînd eram toți trei la studii, în Elveția.

Își duse stîngaci mîna la ochi și începu să se frece. Apoi, cu un oftat, își umplu din nou paharul.

— Eu le-am descoperit întîi, începu Zalomit, dar în ziua următoare i-am adus și pe ei să le admire. *Les trois grâces*. Într-adevăr, nu li se potrivea alt nume. Căci, deși erau trei, alcătuiau o unitate, dacă înțelegi ce vreau să spun. Le-a plăcut și lor, firește, dar eu eram pur și simplu îndrăgostit, de fiecare în parte și de toate trei laolaltă. Veneam să le văd în fiecare duminică. Am venit o dată, toți trei, pe ninsoare. Zăpada era deja de cîteva palme, dar ningea întruna și printre brazi, după ce se aprinseseră luminile înăuntru, căci eram în ianuarie și se întuneca repede, printre brazi parcă ne-am fi aflat deodată într-un basm norvegian cu zîne.

— Am mai fost și altă dată pe zăpadă, îl întrerupse Hagi Pavel. Dar n-a mai fost așa frumos.

Zalomit clătină din cap.

— Nu, te înșeli. Pe zăpadă n-am fost decît o singură dată, în duminica aceea din ianuarie, în 1929 sau 1930.

Hagi Pavel îl privi curios.

— În nici un caz n-a putut fi în 1929, pentru că nu mă instalasem încă la Geneva. Și nici în 1930 n-a putut fi, pentru că vacanța aceea de iarnă o petrecusem în țară.

— Poate că nu vorbiți de același lucru, interveni Nicoleanu. După cîțiva ani... amintirile, știți și dumneavoastră...

— Dar *Les trois grâces* sînt mai mult decît amintiri din tinerețe, îl întrerupse Zalomit. Cel puțin pentru mine. Publicasem o plachetă de versuri, cu banii mei bineînțeles. Fără nici un succes, de altfel. Lucram în vara aceea la un volum, mult mai pretențios. Eram pur și simplu entuziasmat de Paul Valery... Cînd le-am descoperit acolo, ascunse sub sălcii și brazi, mi-am spus: Să poți scrie aici, o vară întreagă, singur, neștiut de nimeni...

Hagi Pavel se întoarse spre el, încruntîndu-se.

— Aflasem și numele arhitectului, continuă Zalomit, și l-am ținut minte multă vreme, poate zece, cincisprezece ani. Dar cu toată admirația mea, l-am uitat. Așa cum am uitat, de altfel, atîtea altele, adăugă încercînd să zîmbească.

Hagi Pavel ridică de mai multe ori din umeri.

— Nu prea înțeleg la ce faci aluzie, spuse.

— În orice caz, e curios că astea au fost ultimele lui cuvinte, spuse Nicoleanu: *Les trois grâces*.

— Cît se poate de curios, reluă Hagi Pavel. Fiecare dintre noi am avut multe aventuri în tinerețe; pe unele le-am uitat, de altele ne amintim doar pe jumătate. Ce l-o fi făcut pe Aurelian să-și aducă aminte tocmai de *Les trois grâces*? Poate pentru că, după atîția ani, ne aflam din nou împreună, noi, cei trei, care ne împrietenisem în timpul studiilor la Geneva. Dar aveam atîtea alte amintiri comune din Elveția! De ce și-o fi adus aminte de *Les trois grâces*. Mai ales că, la drept vorbind, așa cum căzuserăm de acord cu toții, nu numai noi trei, ci și alți colegi de-ai noștri, numai două din ele erau propriu-zis grase. Yvonne era mai mult sau mai puțin așa cum trebuia să fie o elvețiană de douăzeci și cinci de ani.

Zalomit schimbă brusc poziția scaunului și-și încruțișă brațele pe masă.

— Cred că vorbim de două lucruri cu totul deosebite, care n-au nimic de-a face unul cu altul. Eu îți vorbeam de cele trei vile de lîngă Vevey, care se numeau *Les trois grâces*, și prin fața cărora

ne-am plimbat de atîtea ori; o dată într-o duminică din ianuarie și pe ninsoare.

— Acum, că te ascult, începu gînditor Hagi Pavel, parcă mi-aș aduce aminte de niște pitici în curte, și un bazin zmălțuit albastru.

Zalomit ridică plictisit din umeri.

— Nu. Confunzi cu alte vile și căsuțe. *Les trois grâces* n-aveau pitici și nici bazin.

— Poate confund, spuse Hagi Pavel. Dar sper că îți mai aduci aminte de Yvonne și de Henriette, și de o a treia fată, îmi scapă acum numele, cu care ne-am avut noi bine, iar unii din noi chiar foarte bine, aproape doi ani de zile... Ție îți plăcea la început Yvonne, dar nu cred că a fost o mare pasiune...

— Da, Yvonne... Evident, îmi aduc aminte numele. Dar n-aș ști să-ți spun cum arăta... Iar despre celelalte două...

— Henriette era destul de grasă, dar era, cum spuneam noi atunci, dată dracului, avea pe vino încoace. Și era deșteaptă foc. Ții minte cum te tachina cînd ne întîlneam cu toții – noi trei, și ele trei – la *Café des Vosges*? întîi striga grupului întreg: *Vive la Roumanie*! Apoi îți căuta privirile și adăuga: *Vivent les allies*!

Zalomit ridică din nou din umeri zîmbind trist, intimidat.

— Îmi pare rău, îmi pare foarte rău, dar nu-mi mai aduc aminte...

— Bine, înțeleg, continuă Hagi Pavel. Tu erai pasionat de poezie și de flori. Vedeai lumea altfel decît o vedeam noi! Și apoi, adăugă după o scurtă pauză, au trecut aproape patruzeci de ani...

— Dar n-am uitat nici pădurea de lîngă Vevey, nici *Les trois grâces*, deși, îți mărturisesc, nu m-am mai gîndit la anumite întîmplări din tinerețea mea de vreo douăzeci și cinci de ani.

Tăcură toți, încurcați, evitînd să se privească. Tîrziu, Hagi Pavel apucă brusc a doua sticlă și umplu paharele, cu mare grijă, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-i tremure mîna.

— *À propos* de Yvonne, începu. Mai ții minte cum le numea Aurelian la început? Le spunea: *Deux ou trois Grasses*...

Zalomit îl privi din nou cu mare atenție apoi zîmbi.

— Asta n-o putea spune atunci, pentru că în anii aceia încă nu se tradusese în franțuzește cartea lui Aldous Huxley, *Two or Three Graces*. Dacă a spus-o, a spus-o mai tîrziu...

— Bine, bine, îl întrerupse Nicoleanu. Știm cu toții că memoria este așa cum sînt toate celelalte funcțiuni și facultăți: aproximativă și perisabilă. Dar, ca să revenim la ultimele cuvinte ale lui Aurelian Tătaru, ce credeți că a vrut să spună?

— Dumnezeu să-l ierte! murmură Hagi Pavel. Poate faptul că eram toți trei împreună, că ne reîntîlnisem toți trei după atîția ani, și tocmai aici, în munți, ca pe vremuri, cînd urcam spre Chamonix.

— Partea asta a Carpaților nu prea seamănă cu Elveția alpină, vorbi absent Zalomit. Dacă a vrut să ne spună ceva, a vrut probabil să ne spună: „îmi dau seama că sînt pierdut, dar nu mi-e frică, și nici vouă să nu vă fie frică de moarte." Și poate a vrut să ne spună că moartea este o împlinire, o perfectă integrare a tuturor facultăților înalte cu care am fost dăruiți. Și n-a găsit, pe loc, o altă imagine, sau poate n-a mai avut destule puteri să vorbească, și, deschizînd ochii și văzîndu-ne pe amîndoi acolo lîngă el, și-a adus aminte de perfecta armonie a celor trei vile, separate și totuși formînd un singur corp arhitectonic, și ne-a evocat imaginea asta: *Les trois grâces*...

— Bine, tu ești poet, îl întrerupse Hagi Pavel. Tu vezi lucruri pe care noi, ceștilalți...

Zalomit îl privi cîteva clipe adînc, încruntat, apoi figura i se lumină deodată și zîmbi.

— Dacă vrei să știi, află că nu mai sînt de mult poet. Din după-amiaza aceea de iulie, cînd am dat prima oară cu ochii de *Les trois grâces*, n-am mai încercat să scriu un singur vers. Am rămas ce trebuia să fiu de la început: un botanist. Nici o poetică din lume nu atinge perfecțiunea și semnificația celei mai timide flori... Se ridică brusc și le întinse mîna: Și acum, am să vă rog să

mă iertați dacă vă las. Mă urc sus, la mine în cameră, să mă întind. M-a ajuns oboseala...

Tresări auzind pași pe cărare, și întoarse capul. La început nu-l recunoscu, cu bascul îndesat mult pe frunte și cu mantaua de ploaie pe umeri.

— Vasăzică, nici dumitale nu ți-e somn, spuse Nicoleanu apropiindu-se.

Se așeză lîngă el, în iarbă, înfășurîndu-și cu grijă mantaua în jurul genunchilor.

— Chiar în miezul verii, adăugă, nopțile, aici, la munte, sînt întotdeauna reci. Să fii cu mare băgare de seamă...

— Sînt obișnuit, vorbi Zalomit fără să-l privească. Aria mea de specializare e flora Carpaților. Cîtă a mai rămas, adăugă parcă mai mult pentru sine.

— Te-ai oprit să te odihnești chiar aici, la cîțiva metri de locul unde...

— Cît să fie ceasul? îl întrerupse Zalomit, întorcînd brusc capul către el. Mi-am lăsat ceasornicul pe măsuța de noapte...

— Nu poate fi mai mult de trei. Într-un ceas răsare soarele.

— Deci, n-au trecut decît vreo douăsprezece, treisprezece ore... Mi-e peste putință să înțeleg cum s-a întîmplat, reluă după cîteva clipe.

Nicoleanu își strînse și mai mult, cu înfrigurare, mantaua în jurul corpului.

— Nici eu nu înțeleg, spuse. Cînd v-am auzit strigînd și am sosit în goană, după două, trei minute mai tîrziu, nu-mi venea să cred ochilor. Numai un copil nepriceput, de la oraș, care ar fi urcat pentru prima oară pe munte sau cineva care și-ar fi pierdut brusc cunoștința, ar fi putut aluneca și ar fi căzut, rostogolindu-se, douăzeci, douăzeci și cinci de metri, fără să încerce să se apuce de vreo rădăcină, sau de vreun smoc de iarbă înaltă, sau chiar de pietre...

— Poate și-a pierdut cunoștința... Sau poate o fi avut o criză cardiacă sau altceva... Cred că asta se va putea afla...

— S-ar putea afla, îl întrerupse Nicoleanu, dacă autopsia va fi făcută la timp și de cine trebuie...

— Îl cunoșteai de mult? întrebă Zalomit întorcînd din nou capul către el.

— Bine, nu l-am cunoscut decît în ultimii trei, patru ani. Evident, îl întîlnisem de cîteva ori, mai înainte. Cum însă nu aveam aceeași specialitate sau, mai precis, el nu o mai avea, nu am avut nici prilejul atunci, prin anii 1960–65, să ne întîlnim mai des și să ne cunoaștem.

— De ce spuneai că nu mai avea aceeași specialitate? întrebă Zalomit.

Nicoleanu prelungea încurcat tăcerea, tot încercînd să-și potrivească mantaua. În cele din urmă se ridică în picioare, căută mînecile mantalei, o îmbrăcă și își încheie nasturii pînă sus.

— De cînd nu v-ați mai văzut? întrebă într-un tîrziu.

— În ultima vreme ne întîlneam destul de rar, la cîțiva ani o dată. Dar păstram legătura, prin prieteni comuni, prin colegi; ne scriam mai rar, căci eram amîndoi foarte prinși, fiecare cu treburile și răspunderile noastre. Și totuși, cînd a aflat de la Hagi Pavel că voi veni în a doua jumătate a lui iunie la Poiana-Dornei, mi-a scris, propunîndu-mi să petrecem cîteva zile împreună, toți trei, aici, la cabană... Dar de ce întrebi?

Nicoleanu își freca încurcat mîinile.

— Voiam să știu dacă erai la curent cu cercetările lui, mai precis, cu descoperirile lui de acum vreo zece ani, cînd mulți dintre noi, cei care ne specializam în biologia medicală, credeam că doctorul Tătaru descoperise, sau era pe cale de a descoperi, tratamentul cancerului.

— De asta auzisem mai demult. Și chiar am discutat cîte ceva. Mai precis, îl întrebam eu, și, deși paralizat de modestia lui proverbială, Aurelian mi-a mărturisit o dată că, dacă nu va fi împiedicat de împrejurări, în cel mult doi, trei ani, mortalitatea

provocată de cancer va fi inferioară celei provocate de tuberculoză sau de sifilis.

— Da, e adevărat. Asta se știa de mult; se știa că într-o zi problema cancerului va fi rezolvată, așa cum a fost rezolvată, bunăoară, problema ciumei și a turbării. Dar nu știu dacă doctorul Tătaru a intrat în amănunte.

— Nu cred. Spunea doar că experiențele sînt cît se poate de încurajatoare...

— Multe experiențe au fost încurajatoare, reluă Nicoleanu, și nu au dus la nici un rezultat. Experiențele doctorului Tătaru, care ne fascinaseră pe noi acum doisprezece-treisprezece ani, erau de un alt ordin; presupuneau o metodologie revoluționară, care nu avea nimic de-a face cu tot ce se încercase pînă atunci în tratamentul științific al cancerului. E drept, cum se obișnuiește în asemenea împrejurări, secretul trebuia păstrat pînă cînd rezultatele pozitive vor fi fost verificate în ceea ce unii numesc serii minimale, adică în cel puțin trei sau cinci clinici. Așa că, pe atunci, nimeni dintre noi nu știa în ce constau experiențele. Dar aflasem ceva despre presupozițiile lor metodologice. Și cînd, în ultimii doi, trei ani, am început să ne împrietenim, doctorul Tătaru mi-a mai spus ceva evident, nu totul, dar destul ca să înțeleg că ce aflasem noi nu erau zvonuri, cum s-a susținut mai tîrziu... Pentru că mai tîrziu s-a susținut...

Se întrerupse, ca și cum i-ar fi fost frică să încheie fraza, și tăcu cîtva timp încurcat.

— În sfîrșit, acum se poate spune, reîncepu brusc, pentru că, pe de o parte, Aurelian Tătaru nu mai este, iar pe de altă parte, pentru că s-ar părea, în chestiunile acestea nu se știe niciodată sigur ce e adevăr și ce e zvon sau propagandă, s-ar părea că experiențe similare au loc în loboratoarele din Rusia și din Statele Unite. Pe scurt, ideea doctorului Tătaru era aceasta: cancerul este provocat de o proliferare excesivă și anarhică a celulelor unui țesut sau ale unui organ. Procesul fiziologic e paradoxal, chiar contradictoriu.

Pentru că fenomenul de multiplicare vertiginoasă a celulelor indică o pulsiune pozitivă, și anume regenerarea țesutului sau organului respectiv. În sine, apariția unui neoplasm, proliferarea masivă a celulelor, ar trebui să conducă la regenerarea totală a țesutului și, în cele din urmă, la regenerarea, adică la întinerirea, corpului întreg. Dar această pulsiune organică pozitivă este anulată de ritmul demențial al proliferării celulelor și de caracterul anarhic, haotic, al construcțiilor micro și macrocelulare, s-ar spune că avem de-a face cu o tendință de creație devenită brusc amnezică, un proces fiziologic „ateologic”, amputat de intenționalitate, și care „creează” în neștire și la întîmplare, fără scop, fără plan, fără structură...

— Extraordinar! exclamă Zalomit. Pur și simplu extraordinar! Cît i-ar fi plăcut lui Goethe această interpretare a neoplasmului, ca o creație haotică și lipsită de sens!... Și dacă ar fi citit-o, cît i-ar fi plăcut lui Aurelian *Morfologia plantelor* a lui Goethe! N-am să-mi iert niciodată că n-am insistat, că nu l-am rugat mai insistent să-mi vorbească despre experiențele lui!

— Poate că n-ar fi spus mai mult, reluă Nicoleanu. Suferea, cum am îndrăznit să-i spun o dată, suferea de o modestie aproape patologică.

— Și atunci, ce s-a întîmplat? Căci n-am mai auzit vorbindu-se despre descoperirea tratamentului, și nici el, cînd ne întîlneam, nu mai pomenea nimic de experiențele acelea atît de promițătoare.

Nicoleanu ofta adînc și întinse brațul spre vale, ca și cum ar fi vrut să-i arate ceva, apoi se răzgîndi și-și așeză cuminte palma pe genunchi.

— Ce s-a întîmplat, nu știu prea bine nici eu, dar a trebuit să întrerupă experiențele cînd a fost numit șeful Spitalului din Giulești. L-ai întîlnit cumva în acel an, prin 1960–61?

Zalomit rămase o clipă pe gînduri.

— Nu. Nici în 1960–61, nici în 1962.

— Cei care l-au văzut atunci n-au remarcat nici o

amărăciune. Rîdea tăcut, cum rîdea el întotdeauna. „Ce n-am descoperit eu, au să descopere alții”, spunea. Și apoi schimba vorba...

...Evident, era fatal; ar fi trebuit să înțeleg asta de mult. Cu experiența mea, ar fi trebuit. Proiectul atlasului regional, trei monografii gata de tipar, și tot ce a urmat: zîmbetul lui Ursache, dînd cu ochii de Catastrofa-Trei-Ierarhi, dar mai ales tăcerea lor cînd a luat cuvîntul Imaculata-Concepțiune... Își simți tot sîngele adunat în obraji și se trezi, brusc, întorcîndu-se cu tot corpul spre Nicoleanu.

— Dar, în fond, cum înțelegea Aurelian să rectifice procesul de proliferare a celulelor? în ce constau experiențele lui?

— Pe cît pot reconstitui din cele știute de mine și auzite de la el, Tătaru spera să pună la punct o soluție organică, sau un ser, nu pot preciza mai mult, o soluție care, injectată în zona unde se declarase proliferarea, ar fi produs un fenomen, cum îi spuneam noi, în glumă, de „anamneză”, de „trezire” a instinctului teleologic, prezent în orice microorganism. Evident, astea sînt doar metafore. Ce credea el că era pe cale să descopere era un agent de restructurare a pulsiunii oganice. O dată mi-a spus: „în fond, descoperirea va fi utilizată mai mult în medicina întineririi decît în vindecarea cancerului. Pentru că, spunea, într-o generație, două, cancerul va dispărea ca flagel social, dar cu flagelul degenerării celulare și al îmbătrînirii mai avem de furcă...”

— Un fenomen de anamneză a instinctului teleologic prezent în orice microorganism, repetă Zalomit, pronunțînd rar, sacadat, cuvintele. Dacă a înțeles asta, a înțeles tot... Cu un gest scurt, se ridică în picioare:

— Mi se pare că visez. Tot ce s-a întîmplat de ieri după-amiază mi se pare ireal...

— Și mie, spuse Nicoleanu ridicîndu-se cu o oarecare greutate. Nu pot crede că s-a împiedicat și a alunecat douăzeci, douăzeci și cinci de metri pe povîrniș, căci nici măcar nu e prăpastie...

— Mi se pare ireal, continuă Zalomit plecîndu-și capul,

ireal că, după ce-am urmărit cu ochii, o bucată de vreme, mașina ambulanței, cu trupul lui Aurelian Tătaru, ne-am întors la cabană, și Dădu Hagi Pavel a comandat două sticle de vin... Mi-e peste putință să cred că așa a fost, că asta s-a întîmplat cu adevărat.

Îl trezi Hagi Pavel cînd, i se părea, abia adormise.

— Îmbracă-te repede, îi spuse. Au venit la anchetă. *Au fond, mon vieux, nous sommes suspects*[2], adăugă în șoaptă.

Ajuns în curte, l-a orbit lumina dimineții de vară. Erau toți strînși în jurul unui tînăr brun, încruntat, gesticulînd cu un carnet în mîna stîngă.

— Tovarășul profesor Filip Zalomit? îl întrebă. Ați sosit alaltăieri seara, cu o mașină a laboratorului de fiziologie botanică, de la Poiana-Dornei. Doctorul Aurelian Tătaru vă aștepta pe terasă, împreună cu tovarășul inginer Hagi Pavel și tovarășul doctor Nicoleanu. Așa e?

— Așa, spuse Zalomit neîndrăznind să-și privească tovarășii.

— Atunci putem porni. Și ca să cîștigăm timp, luăm camioneta.

— Tovarășe Ciubotariu, interveni Hagi Pavel, e foarte aproape, nu e mai mult de un kilometru.

— Ca să cîștigăm timp, repetă Ciubotariu.

După ce au coborît din camionetă, tuși de cîteva ori și începu cu oarecare solemnitate:

— Ca să nu fie nici o confuzie, vă rog să nu mai vorbiți între dumneavoastră și să-mi arătați cum a-ți pornit pe cărarea asta ieri, 22 iunie, pe la ceasurile două, două și jumătate după-amiază. Ați spus în declarații că doctorul Aurelian Tătaru pornise repede înainte, adică se depărtase de dumneavoastră. Cam la cîți metri? întrebă întorcîndu-se spre Nicoleanu.

— Greu de precizat. Poate patruzeci, cincizeci de metri, în nici un caz mai mult de o sută de metri. Dar din cauza arborilor nu-l mai vedeam.

[2] Practic, bătrîne, sîntem suspecți (*fr.*) (*n. r.*)

— Nu l-a mai văzut nici unul dintre dumneavoastră? întrebă Ciubotariu rotindu-și privirile de la unul la altul.

— Nu.

— Vasăzică, nu l-ați mai văzut, încheie, și umezindu-și degetul întoarse cu grijă o foaie din carnet. Acum, ca să nu fie nici o confuzie, să-mi arătați cum mergeați, la ce distanță unul de altul. Spune dumneata, tovarășe profesor.

— La început umblam unul lîngă altul. Apoi, cînd s-a îngustat cărarea, ne-am înșiruit unul în spatele celuilalt. O bucată de vreme eu eram în față, dar apoi...

— Îmi dați voie, îl întrerupse Ciubotariu. Așa a fost? se adresa celorlalți doi. O bucată de vreme dumnealui a umblat în frunte?

— Chiar așa, spuse Hagi Pavel. Eu rămăsesem un pas, doi în urma lui, dar curînd după aceea, să fi trecut cinci, șase minute, Filip, profesorul Zalomit, care, știți, e botanist, s-a oprit în dreptul unei buruieni și s-a aplecat s-o privească de aproape. Și atunci am trecut eu înaintea lui, urmat de doctorul Nicoleanu.

Ciubotariu îi privi pe rînd, întrebîndu-i din ochi.

— Atunci să mergem, spuse. Umblați, pe cît se poate, cam tot așa cum ați umblat ieri. Eu rămîn la urmă... Și, vă rog, nu vorbiți între dumneavoastră.

După vreo zece minute, Nicoleanu părăsi cărarea și-i spuse:

— Ieri, m-am oprit aici și le-am spus celorlalți să nu mă aștepte. Am urcat guțin, printre brazi, cam pe-acolo, arătă întinzînd brațul. Înțelegeți de ce... Eu sînt și medic și biolog, adăugă văzînd că Ciobotariu îl asculta încruntat.

— Vasăzică, de aceea n-ați fost de față...

— Cred că nici ei n-au fost de față...

Ciubotariu deschise din nou carnetul.

— Da, nici ei. Așa cel puțin au scris, fiecare din ei, în declarație. Și cît timp ați rămas singur?

— Poate opt, zece minute. Apoi am grăbit pasul, ca să-i ajung...

— Îi puteați vedea de departe?

— Nu. Cum vă puteți da seama și acum, numai după două, trei minute nu se mai vede nici unul. Cărarea cotește pe aici de mai multe ori și se pierde printre brazi...

— Atunci, să ne grăbim, spuse Ciubotariu.

Aproape de liziera pădurii îi așteptau, tăcuți, Nicoleanu și Hagi Pavel.

— Ajunsesem aici, începu Hagi Pavel, cînd am auzit un strigăt sugrumat și apoi un fel de zgomot surd, pe care atunci nu l-am putut identifica, zgomot provocat, poate, de rostogolirea corpului...

— Și atunci am pornit-o amîndoi în goană, adăugă Zalomit.

Ciubotariu trecu tăcut înainte și le făcu semn să-l urmeze. Ajunși în poiană, au grăbit pasul. La vreo sută de metri, îi aștepta un milițian, fumînd plictisit.

— De aici l-am văzut întîi, spuse Hagi Pavel întinzînd mîna spre povîrniș. Mi s-a părut că geme, dar acum nu mai sînt sigur. În mai puțin de un minut am fost amîndoi lîngă el. Nu înțelegeam ce se întîmplase, de ce căzuse, dar nu credeam că era prea grav. Ne gîndeam cum să-l ridicăm și să-l transportăm în brațe. Dar cînd am pus mîna pe el, a închis ochii și a gemut.

— Așa a fost? se adresă Ciubotariu lui Zalomit. A gemut?

— A gemut, dar a deschis apoi ochii și a încercat să zîmbească. Și pentru că, amîndoi, îl întrebaserăm de mai multe ori, în neștire: „Ce s-a întîmplat? Cum ai căzut?”, ne-a privit pe amîndoi, cu o expresie imposibil de descris, și a șoptit, foarte clar, fără nici o ezitare: *Les trois grâces*...

— *Les trois grâces*, repetă Ciubotariu. Așa ați scris și în declarații. Dar n-a mai spus nimic altceva, nici înainte, nici după?

— Nimic. Îl priveam amîndoi, așteptînd să mai adauge ceva, cînd mi-am dat seama că murise.

— Murise, adăugă Hagi Pavel.

— De ce erați atît de sigur că murise? întrebă Ciubotariu.

— Am făcut amîndoi războiul, continuă Hagi Pavel. I-am pus mîna pe inimă, așa, ca o ultimă încercare, pentru că tot nu îmi venea să cred că murise...

— Atunci am ajuns și eu, interveni Nicoleanu. I-am pus și eu mîna pe inimă... Nu încăpea nici o îndoială. Murise.

De-abia după ce au coborît din camionetă au aflat că ancheta nu se încheiase.

— Ca să nu fie nici o confuzie, spuse Ciubotariu, aș vrea să lămuresc încă două, trei amănunte. Să intrăm o clipă la secție.

Milițianul le deschise ușa, apoi o trase după el și îi lăsă singuri. După ce le arătă scaunele, Ciubotariu se așeză la birou și începu să caute în carnet.

— Din declarațiile dumneavoastră scrise reiese că, deși erați atît de buni prieteni, în grup vă întîlneați destul de rar. Cum se face, atunci, că v-ați întîlnit acum pentru prima dată, după foarte mulți ani, și încă aici, la Șeștina, la o cabană de munte? Tovarășul profesor Zalomit spune că, auzind că va fi la Poiana-Dornei, doctorul Tătaru i-a scris, invitîndu-l să petreacă împreună cîteva zile aici, la cabană. Probabil că ați păstrat scrisoarea, adăugă adresîndu-se lui Zalomit.

Ciubotariu întoarse brusc capul spre Hagi Pavel.

— Și tovarășul inginer? La București vă întîlneați destul de rar, cel puțin așa afirmați în declarația scrisă.

— E adevărat, în trei ne întîlneam destul de rar. O vreme îl vedeam mai des pe profesorul Zalomit, cînd locuiam în același cartier, în Popa Nan. Pe doctorul Tătaru l-am întîlnit, după mulți ani, iarna trecută, dar l-am întîlnit de cîteva ori în șir. Atunci i-am vorbit despre complexul care se plănuia la Faraoane, la exact o sută douăzeci de kilometri de aici, unde trebuia să mă instalez pe la 15

martie, și Aurelian m-a invitat pentru a doua jumătate a lunii iunie. Mi-a spus, tot atunci, că ne vom găsi din nou împreună, noi cei trei... Proiectul nu era greu de realizat, adăugă zîmbind trist, pentru că întîmplarea a făcut că doi dintre noi eram holtei, iar al treilea divorțase cu mulți ani în urmă. Eram, cum se spune, disponibili. În timpul vacanțelor de vară ne puteam întîlni oriunde. Trebuia doar ca unul din noi să ia hotărîrea și să ne prevină din timp.

— Așa s-a întîmplat și cu mine, spuse Nicoleanu. Doctorul Tătaru m-a prevenit din timp... Eu sînt văduv, adăugă.

Auzi un glas necunoscut, chiar în fața ușii.

— Nu e nevoie, am să mă prezint singur.

În clipa următoare ușa se deschise și intră un bărbat între două vîrste, blond, înalt, slab, cu părul rar lipit meticulos pe tot craniul. Cînd se apropie de el, spuse, întinzîndu-i mîna:

— Emanuil Albini. Secția cercetări și informații.

Apoi se așeză pe scaunul din fața mesei lungi de lemn și-și lăsă privirile să alunece în treacăt, fără interes, pe deasupra cutiilor cu specimene.

— Sînt fosile vegetale, sau urme de fosile, spuse Zalomit zîmbind. Majoritatea, ferigi și conifere din paleozoic.

Albini îl privi curios, parcă s-ar fi trudit să ghicească ce intenții încerca să camufleze terminologia, nici elementară, nici savantă.

— Vă interesează atît de mult? întrebă, hotărîndu-se brusc să-și așeze servieta lîngă el, pe podea, rezemînd-o pe piciorul scaunului.

— Paleobotanica? zîmbi Zalomit. Paleobotanica interesează în primul rînd botaniștii detectivi, și eu mă număr printre botaniștii poeți. Dar mă interesează flora carpatică, și deci...

— De ce n-ați mai publicat versuri, tovarășe profesor? îl întrerupse blînd Albini.

Încurcat, pentru că știa că roșise, Zalomit își apropie scaunul de masă.

— Nu-mi închipuiam că, după patruzeci de ani, își va mai aduce cineva aminte...

— *Maculatele corole* de Filip Zalomit... Am citit-o în liceu. Și cred că de atunci am recitit-o de cel puțin cinci ori...

— Aproape că nu-mi vine să cred, spuse Zalomit tot mai turburat, simțind cum îi zvîcnește sîngele în obraji. Versuri de adolescent, palide și anodine, ecouri din Ion Barbu, și Valery...

— Și din Dan Botta, și din alții. Dar nu sînt palide, nici anodine. Altminteri, nu le-aș fi recitit de atîtea ori... Am tot căutat prin revistele timpului, dar n-am întîlnit numele lui Filip Zalomit. Poate ați publicat sub pseudonim?

— Nu. N-am mai publicat nimic... De fapt, n-am mai scris versuri de-atunci, din vara aceea.

— Am scris și eu versuri, începu Albini cu un glas curios, depărtat. Scriam și publicam încă din liceu. Am publicat sub cinci pseudonime, adăugă zîmbind visător. Dar nu mai scriu de mult versuri. Cum spuneați săptămîna trecută la cabană, am rămas ce trebuia să fiu de la început: cercetător...

O clipă îl privi fix, adînc, în ochi, apoi căută grăbit în buzunarul de la piept și scoase un pachet cu țigări.

— Dumneavoastră știu că nu fumați. Și îmi închipui că fumul țigărilor englezești nu dăunează fosilelor vegetale...

— Nu, spuse Zalomit, întinzîndu-i o farfurie de lut ars. Sînt obișnuite...

Albini rîse scurt, învîrtindu-și bricheta între degete.

— Dar să știți că nu aveți dreptate cu *Deux ou trois grasses*, începu după ce-și aprinse țigara. Într-o scrisoare din ianuarie 1930, iată ce scriați lui Aurelian Tătaru. Am aici fotocopia.

Deschise servieta și scoase un dosar cu marginele ușor decolorate.

— Dar mai bine s-o citiți dumneavoastră, adăugă întinzîndu-i-o.

După cîtva timp, Zalomit își dădu seama că urmărește rîndurile fără să înțeleagă ce citește. „în fond, sîntem amîndoi

suspecți. Nu eram decît noi doi de față. Dar nu trebuie să-mi fie frică. De fapt nu mi-e frică. Din fericire am trecut de șaizeci de ani și, ca orice intelectual care a trecut de șaizeci de ani, sînt vulnerabil. La prima lovitură, de orice fel, mă prăbușesc. Infarct, anevrism, congestie cerebrală și cîte altele ar mai fi. Din fericire, nu mai sînt tînăr. N-au ce să-mi facă...”

— V-ați convins deci că tovarășul inginer Hagi Pavel avea dreptate, spuse tîrziu Albini. Memoria, această înaltă și permanentă trădare... Dacă aș renunța la cuvîntul „permanentă”, ar putea figura ca un început de poem. „Memoria, această înaltă trădare...”

— Da, șopti Zalomit, încercînd să se trezească. Ar putea... Ar fi un vers frumos...

— Îmi pară însă rău, continuă Albini, că trebuie să infirm ambele ipoteze, și a dumneavoastră, și a inginerului Hagi Pavel. Ultimele cuvinte ale doctorului Tătaru nu aveau nimic de-a face cu amintirile dumneavoastră din studenție. Nu se refereau nici la cele trei vile din Vevey, nici la... *les trois grâces*...

— E adevărat? exclamă Zalomit. Erau totuși...

— În hîrtiile doctorului Tătaru, îl întrerupse Albini, s-au găsit referințe precise. *Les trois grâces* erau, de data aceasta, trei paciente de la Spitalul Brancovici, unde doctorul Tătaru începuse, în 1960, experimentarea serului.

— Dar atunci?... începu emoționat Zalomit.

— Am aflat asta de la doctorul Căpățînă, chirurgul cu care lucra Tătaru atunci, în 1959–1960, la Brancovici. Și mi le-au confirmat și alți martori: doctorul Huțan, colaboratorul cel mai apropiat al lui Aurelian Tătaru, două infirmiere, prof. dr. Nedelcu, șeful Secției de oncologie.

Se întrerupse și-l privi cîteva clipe absent, apoi își îndreptă privirile spre fereastră.

— Din cîte am înțeles de la doctorul Nicoleanu, reluă, nu erați la curent cu cercetările lui Aurelian Tătaru. Dar acum știți despre ce era vorba: un tratament care trebuia să înlocuiască atît razele, cît și intervențiile chirurgicale. Trebuia să le înlocuiască,

dar serul nu fusese încă suficient experimentat, și doctorul Tătaru nu îndrăznea să se opună nici razelor, nici operațiilor. În aprilie 1960, prof. dr. Nedelcu a izolat, într-o aripă a spitalului, trei paciente de curînd operate. Le-a pus, cu alte cuvinte, la dispoziția doctorului Tătaru și a colaboratorilor săi. Printr-o întîmplare care, pe noi, poeții, și chiar foștii poeți, nu ne surprinde prea mult, aceste paciente, în vîrstă de cincizeci și opt, șaizeci și șaizeci și cinci de ani, se numeau... Căută în dosar, alese o foaie și începu să citească: Se numeau Aglae Irimescu, Frusinel Chiperii și Italia Gîldău. Cînd doctorul Tătaru a citit fișele, a exclamat, spune dr. Huțan, a exclamat: *Les trois grâces*! Cele trei Grații, doctore: Aglae, Euphrosyne și desigur, Thalia, pentru că «Italia » e o greșeală de tipar..." în paranteză fie spus, nu era o greșeală: prenumele acestei femei era într-adevăr Italia. Așa că avem de-a face, de fapt, cu două sau trei Grații... De ce nu mai clipiți, tovarășe profesor? îl întrebă după cîtva timp. Să nu vă facă rău...

— Mi se pare de necrezut, șopti Zalomit, și începu să-și frece ochii.

— Tot ce a urmat pare de necrezut, continuă Albini. Pentru că, spun toate rapoartele, rezultatele erau cît se poate de bune, întreceau, preciza doctor Huțan, chiar cele mai optimiste așteptări. Și, cu toate acestea, tratamentul a fost întrerupt după vreo trei săptămîni, exact după douăzeci și două de zile. Iar doctorul Tătaru a fost numit directorul Spitalului din Giulești, care abia se inaugurase.

— Dar de ce? întrebă Zalomit coborînd glasul și apropiindu-și din nou scaunul de masă.

Albini își stinse încet țigara în farfuria de lut ars.

— Pentru că anumiți oameni nu au imaginație... Cînd vom accepta să folosim *masiv* imaginația, adăugă rostind rar cuvintele, revoluția va triumfa pretutindeni, de la un capăt la altul al planetei... Întreruperea experimentelor se datorește lipsei de imaginație a șefului, prof. dr. docent Nedelcu, și a lipsei de imaginație

a celor care s-au lăsat influențați de anxietatea lui. Tuturora le-a fost teamă că succesul tratamentului ar putea provoca o recrudescență a obscurantismului religios...

— Nu prea înțeleg, șopti Zalomit.

— Într-un raport adresat cadrelor, profesorul Nedelcu scria că Aurelian Tătaru făcea glume, dar și aluzii de natură religioasă. Cita chiar exemple. Bunăoară, doctorul Tătaru ar fi spus o dată, într-un grup de medici, că în Paradis Adam și Eva erau regenerați periodic, așadar întineriți, prin neoplasm; că numai după ce-a intervenit păcatul originar, corpul omenesc a pierdut secretul regenerării periodice și deci al tinereții fără de bătrînețe; iar de-atunci încoace, de cîte ori, printr-o bruscă și stranie anamneză, corpul încercă să repete procesul, proliferarea oarbă a neoplasmului produce tumoare malignă...

— Dar asta era numai o glumă sau poate o metaforă! exclamă Zalomit.

— Poate că nu era numai o glumă dar ce importanță puteau avea metaforele sau comentariile teologice ale doctorului Tătaru, atîta timp cît ele nu încurajau o acțiune contrarevoluționară? Dacă profesorul Nedelcu și cei de la cadre ar fi avut imaginație, ar fi înțeles că singurul lucru care conta era rezultatul științific al serului. Dar oamenii fără imaginație se lasă hipnotizați de clișee și lozinci. Obscurantism religios! exclamă Albini înveselindu-se deodată, ca și cum și-ar fi amintit de un calambur reușit. Bineînțeles că superstițiile magice și religioase sînt cît se poate de primejdioase. Chiar savanții ruși n-au șovăit să studieze practicile yogice și șamanice, iar cele mai importante progrese în cercetările de psihometrie și parapsihologic au fost realizate în laboratoarele sovietice...

Se întrerupse și-i căută cu înțeles privirile.

— Noi am pierdut zece ani, reluă tîrziu. Și șansele de a recupera formula serului sînt minime. Căci după mutarea doctorului Tătaru la Giulești, o parte din laboratorul pe care-l instalase la facultate a trecut la altă secție, rezervele de ser au fost distruse

și, culmea ghinionului, doctorul Huțan, crezîndu-și cariera compromisă din cauza colaborării cu Aurelian Tătaru, și-a ars toate notele personale și și-a schimbat specialitatea. De zece ani se ocupă exclusiv de pediatrie...

Albini își lăsă din nou privirile să alunece alene dincolo de fereastră, spre gardul de lemn de curînd vopsit, și mai departe, spre vișinii sfrijiți cu frunza rară, păstrînd încă, parcă de milă, cîteva vișine pipernicite. Începu să-și caute, absent, bricheta.

— Totuși, îndrăzni Zalomit să rupă tăcerea care se prelungea nefirească, totuși, e absurd ca, pentru cîteva glume, un savant excepțional să fie suspectat de obscurantism religios...

— Nu e vorba de cîteva glume. Din rapoartele pe care le-am citit săptămîna trecută, se poate înțelege că doctorul Tătaru era într-adevăr interesat de problemele teologice. Sau, poate, de o anumită problemă teologică, și anume...

Se întrerupse și-și aprinse brusc țigara.

— Asta mi se pare greu de crezut, interveni Zalomit. Nu ne întîlneam prea des, dar nu l-am auzit niciodată făcînd cea mai mică aluzie la vreo problemă teologică.

— Așa au declarat și doctorul Nicoleanu, și inginerul Hagi Pavel, și alți cunoscuți. Dar, în 1960, cînd punea la punct tratamentul, îi plăcea să facă referințe teologice, mai ales la teologia Vechiului Testament, deși unele din ele erau atît de enigmatice, încît te întrebi ce-ar fi vrut să spună. Deschise dosarul și începu să caute.

— Bunăoară, raportează un medic radiolog, Tătaru i-a spus odată, citez: „Mă întreb cum de n-a discutat nimeni pîna acum cel mai convingător argument în favoarea tezei că păcatul originar a viciat întreaga Fire; anume, că și animalele pot avea cancer...”

— E curios, totuși, că niciodată...

— Probabil că după întreruperea experiențelor, nu-l mai interesau problemele teologice. Așa cum nu ne interesează nici pe noi. De altfel, ca să fiu sincer, acest incident ar fi fost complet

uitat dacă n-ar fi intervenit, de foarte curînd, cîteva elemente noi. Întîi, informații care par sigure, pentru că se repetă de vreo doi ani încoace, că în Rusia și America au loc în mare secret experiențe similare.

— Dar cum putem ști că sînt similare?

— Pentru că știm măcar atît: că nu se utilizează nici una din terapiile curente și că se caută mijlocul de a controla direct procesul de proliferare a celulelor. În urma acestor indicații, cîțiva cercetători și-au adus aminte de experiențele doctorului Tătaru și au vrut să afle ce s-a întîmplat cu cele... să le spunem, *trois grâces*.

— Asta voiam să întreb și eu, șopti Zalomit emoționat.

— După toate probabilitățile, toate trei operațiile au reușit perfect și pacientele erau vindecate. Cel puțin, așa reiese din examenele la care au fost supuse timp de șase ani. Dar apoi, începînd din 1967, nici una din ele n-a mai venit la control. Cei de la Brancovici spuneau că li s-a pierdut urma. De fapt, cercetări recente au stabilit că Italia Gîldău a fost răsturnată de o mașină în 1969 și a murit în ambulanța care o transporta la spital, și că doi ani mai tîrziu Aglae Irimescu a emigrat în Statele Unite, unde avea rude. Deocamdată, nu s-a aflat nimic despre Frusinel Chiperii; pentru că asta se știa mai demult, Frusinel, recte Euphorsyne utiliza două sau chiar trei nume. Fusese căsătorită de două ori, prima oară divorțase, dar al doilea bărbat a păstrat-o, și tovarășa Euphrosyne schimba hîrtiile de identitate după cum îi convenea. Pînă la urmă, dacă mai trăiește o vom găsi. Dar ce-o să aflăm de la ea?... Tăcu, cu un aer abătut, deschise servieta și introduse absent dosarul. În nici un caz n-o să aflăm metoda prin care doctorul Tătaru obținuse serul. Asta numai prin dumneata, tovarășe profesor, am putea-o afla, adăugă după o clipă, căutîndu-i din nou privirile.

— Prin mine?

Albini începu să rîdă, cu o neașteptată satisfacție, pe care nu încercă s-o ascundă.

— Spun: am putea-o afla, repetă. Nu e deloc sigur. Dar singura noastră șansă, adică a științei românești, ești dumneata...

Altminteri, de ce aș fi străbătut, pe arșiță, o jumătate din țară ca să te găsesc, ascuns aici, în acest sat cu nume atît de frumos, dar cu vișinii bolnavi, pe jumătate uscați?... De ce nu dispuneți să fie tăiați din rădăcină?

Zalomit ridică încurcat din umeri și încercă să rîdă.

— Noi nu putem interveni. Arborii fructiferi sînt ai colectivului.

Albini continuă să-l privească lung, atent.

— Asta voiam și eu, reluă cu un glas ferm. Voiam să vă văd rîzînd. Căci de nu știu cît timp nu mai clipiți deloc. Mă întrebam: tot așa s-or fi petrecut lucrurile cînd unii colegi, să le spunem Ursache sau Catastrofa-Trei-Ierarhi, v-au informat oficial, prin scris, că lucrările au fost retrase de la tipografie? Tot așa, ați uitat și atunci să clipiți?... Și, din păcate, în ceea ce vă privește, nici măcar nu era vorba de lipsă de imaginație. Pur și simplu gelozie, și încă de esență înaltă; gelozie academică, sublim ilustrată de Catastrofa-Trei-Ierarhi și Imaculata-Concepțiune. În ceea ce privește pe Ursache...

Nu-i lăsă timp să răspundă. Apucă servieta, o așeză pe genunchi și începu s-o mîngîie încet, cu amîndouă mîinile.

— Cînd doctorul Nicoleanu v-a vorbit despre demersul metodologic pe care-l presupune descoperirea lui Aurelian Tătaru, ați exclamat, entuziasmat: „Cît de mult i-ar fi plăcut lui Goethe!” Și ați adăugat că dacă doctorul Tătaru ar fi citit *Morfologia plantelor*...

— Este adevărat, șopti Zalomit.

— Este de asemenea singurul indiciu pe care-l putem utiliza.

— Nu prea înțeleg cum ar putea fi utilizat. Ce m-a frapat atunci...

— În aparență pare o glumă, îl întrerupse Albini. Dar trebuie să încercăm totul... Dacă ați reciti *Morfologia plantelor* gîndindu-vă tot timpul la apropierea pe care ați făcut-o atunci, la Șeștina, între cele două metode? Dacă ați evoca toate imaginile

– repet: *imaginile* – pe care vi le-au sugerat dezvăluirile doctorului Nicoleanu, și le-ați pune în legătură cu demersul metodologic al lui Goethe în *Morfologia plantelor*?... Nu trebuie să vă preocupați de lucrările în curs ale laboratorului de paleobotanică. De la Universitate vi s-a acordat deja concediu nelimitat pentru cercetări personale consacrate contribuțiilor botanice ale lui Goethe. De mîine vă puteți întoarce la București. Veți primi telegrama astă-seară; cel mai tîrziu mîine înainte de prînz.

Se ridică, îi întinse mîna și se îndreptă spre ușă. Dar se opri după cîțiva pași, căută în buzunarul de sus al hainei și scoase o carte de vizită.

— Acesta e telefonul meu personal. Îndată ce aveți ceva de comunicat, important sau mai puțin important, chemați la acest număr. Ziua sau noaptea, adăugă zîmbind, cu o urmă de tristețe în priviri.

Se răsucea în pat, cu zgomot, ca pe vremuri, în adolescență, cînd voia să se elibereze de o imagine, să scape de un gînd. Se răsucea ca să nu-l mai audă, șoptindu-i, foarte aproape de el:

— Spuneți ca mine! Spuneți ca mine...

— Dar cine ești dumneata? îl întrebase.

— Sînt Calinic, șopti. L-am cunoscut bine pe doctorul Tătaru, l-am întîlnit aici, cîteva zile înainte de a sosi dumneavoastră, prietenii lui. Spuneți ca mine, repetă, dar spuneți cu glas tare cît mai tare: „Am auzit că cunoști bine pădurea de la Crăciuna...”

— Am auzit că cunoști bine pădurea de la Crăciuna, strigase, ca și cum s-ar fi adresat unui surd. Am nevoie de o călăuză. Diseară te aduc înapoi cu mașina...

Nu era nimeni prin apropiere, dar cînd începu să strige, cineva de pe terasă întoarse curios capul. „Probabil că de-abia de-acum am devenit amîndoi suspecți. De ce-o fi fost nevoie de asemenea precauții? Douăzeci de metri, de-o parte și de alta a șoselei, nu era nimeni. Putea să-mi spună pe șoptite ce mi-a spus, și apoi să se urce în mașină...”

— V-am văzut și atunci, în ziua de Sînziene, începu Calinic după ce pornise mașina. V-am văzut lîngă ambulanță, și apoi sus, la cabană, pe terasă; dar n-am îndrăznit să mă apropii. Nu erați singur...

E curios că el nu-l văzuse. Cum l-ar fi putut uita atît de repede? Chiar de departe părea un ascet desprins dintr-o frescă, un ucenic al sfîntului Antonie. Cînd s-a apropiat de mașină, și-a dat seama că era mai bătrîn decît îl judecase; ar fi putut avea șaptezeci, șaptezeci și doi de ani. Părul îi albise, probabil, de mult, căci acum părea îngălbenit. Dar barba era atît de rară, încît îi amintise de titlul unei povestiri citite în clasa a IV-a primară: *Barba Spinului*. Să-și fi amintit asta ca să scape de dogoarea privirilor lui Calinic, ochii aceia aproape monstruos dilatați, de culoarea zincului, adînciți în orbite, apărați de sprîncenele stufoase, înălțîndu-se răzvrătite spre frunte? Era atît de slab, încît părea aproape înalt. Brațul stîng, înțepenit din umăr, atîrna inert de-a lungul trapului, parcă cineva ar fi încercat să i-l smulgă, și apoi s-ar fi răzgîndit.

— Sînt oameni care spun că asta mi s-a tras de-acolo, din închisoare. Dar să nu-i credeți. Așa a vrut Dumnezeu, și El știe ce face, știe de ce omul trebuie să treacă prin tot felul de încercări. Ca să se trezească, adăugă foarte serios. Așa m-am trezit și eu azi, înaintea zorilor. Azi sosește prietenul doctorului Aurelian Tătaru, mi-am spus, parcă mi-ar fi spus-o cineva. Așa am avut timp să ajung pînă la cabană, adăugă tîrziu. Căci eu locuiesc dincolo de munte, la o stînă. Nu știu cum a aflat doctorul Tătaru, dar a venit să mă vadă... Și acum apucați pe drumul acesta din stînga. E drum prost, dar ieșim repede într-o poiană, și acolo putem sta de vorbă fără teamă. Nu ne aude nimeni.

Totuși, îndată ce au coborît din mașină, Calinic începu să caute cu ochii de jur-împrejur.

— Eu cred că ar fi bine să avem cîteva buruieni, cu rădăcini cu tot, și poate o floare, două, așezate pe iarbă în fața noastră.

Dacă vine cineva pe neașteptate, eu mă prefac că vă povestesc credințe și eresuri în legătură cu ele.

Se răsuci din nou în pat, zadarnic. Îi auzea cuvintele, și le auzea tot mai limpede, repetîndu-se de două, trei ori, pînă ce le spunea.

— Credințe și eresuri, credințe și eresuri... De asta mă tot întreba doctorul Tătaru. „Părinte Calinic...” începea. Eu am fost călugăr. De fapt, tot călugăr sînt și acum, deși după ce am ieșit din închisoare nu m-am mai învrednicit să ajung la vreo mînăstire. Am lucrat un timp la terasamentul liniei ferate din Almaș. Apoi, cînd brațul nu m-a mai ajutat deloc, m-au scos la pensie... „Părinte Calinic”, spunea...

— L-ați cunoscut bine?

— În anii aceia, 1958–1960, l-am cunoscut foarte bine, venea să mă vadă cel puțin o dată pe lună. Locuiam atunci la schitul Antim.

— Și de ce venea să vă vadă?

Calinic nu-i răspunse pe loc. Luă în mînă o *campanelă* și i-o arătă trist.

— Priviți-o cum se ofilește. Cîte păcate facem ca să ne apărăm de răutatea oamenilor! Dacă o să-mi dați voie adăuga, am să vă povestesc totul de la început... Eu mi-am luat doctoratul la Facultatea de Teologie protestantă din Strasbourg. Vă spun asta, ca să înțelegeți de ce, într-o zi, m-a căutat doctorul Tătaru la schitul Antim...

În acea clipă, i se păru că, într-un chip neînțeles, și-a schimbat nu numai glasul și vocabularul, dar și felul de a se purta, prezența lui fizică.

— Cu mulți ani în urmă, publicasem teza de doctorat, despre apocrifele Vechiului Testament. „Părinte, mi-a spus, am o mare rugăminte la dumneata. Ți-am citit cartea, după ce am citit toate apocrifele despre Adam și Eva, dar eu sînt sigur că n-ai spus tot ce știi...” îl priveam mirat și doctorul a început să rida.

„Să nu mă înțelegi greșit, a adăugat. Dar din cartea dumitale am învățat un lucru; că în apocrife, ca și de altfel în anumite erezii, supraviețuiesc camuflate, o seamă de adevăruri fundamentale: supraviețuiesc pentru că au fost cifrate într-un cod secret esoteric...” „Am spus eu asta?” l-am întrebat. „Nu, n-ai spus chiar așa, și de aceea am venit, ca să aflu mai multe...” „Trebuie să-ți mărturisesc, l-am întrerupt din nou, că apocrifele Vechiului Testament nu mă mai interesează de multă vreme. Nu mă mai interesează erudiția, ci numai teologia și mistica. De aceea am ales călugăria...” Doctorul părea oarecum dezamăgit. „Dar ebraică și greacă tot mai știi, mi-a spus. Nici pe mine nu mă interesează erudiția în sine, ci numai teologia apocrifelor. Dar eu nu știu nici greaca, nici ebraica și, mai ales, nu am pregătirea teologică...” Și pentru că tăceam, pe gînduri, a adăugat: „Este foarte serios și foarte important, părinte. Dumneavoastră, teologii, vă mulțumiți cu teologia păcatului originar, dar pentru mine este vorba de altceva, mult mai grav și mai complicat: este vorba despre implicațiile biologice și medicale ale teologiei păcatului originar...” S-a oprit deodată și a început să se plimbe prin odaie. „Pentru că, părinte, noi știm, astăzi, că Dumnezeu n-a putut distruge propria sa creație. Omul a rămas *același*, așa cum erau Adam și Eva în Paradis, înainte de păcat. Același, adică înzestrat cu aceleași virtualități biologice. În corpul omenesc totul s-a păstrat, părinte, deci s-a păstrat în taina vieții veșnice, cu care fusese dăruit Adam...”

Se întoarse din nou, deznădăjduit, în pat și-și îndesă perna pe urechi.

— Să mă ascultați, domnule profesor, îi spusese deodată, ridicînd glasul, să mă ascultați cu atenție, pentru că nu vom mai avea prilejul să stăm de vorbă așa liniștiți, neturburați de nimeni...

Își apăsă cu furie perna, dar îl auzea mereu: „Să mă ascultați, domnule profesor!” Cînd îl trezise glasul lui Calinic, înțelese că de cîtva timp nu-l mai ascultase, încercase să-și aducă aminte

dacă sau nu, Albini îi sugerase să se oprească la cabană, în drum spre București.

— Iartă-mă, părinte Calinic, dar mi-am amintit deodată ceva, tot în legătură cu doctorul Tătaru, ceva foarte important, și n-am îndrăznit să te întrerup. Spuneai că... totul s-a păstrat în corpul omenesc...

— Așa spunea doctorul Tătaru, și mi-a repetat-o de multe ori, în alte dați. Pentru că, cît ar părea de curios, ne-am împrietenit, și doctorul venea des să mă vadă. Și revenea mereu la axioma lui: că Dumnezeu n-a abolit definitiv *sistemul* încifrat în structura corpului și a vieții omenești. Dar, spunea, acest sistem implică tinerețea și viața infinit prelungită; o implică pentru simplul motiv că este un sistem de autoreglare, dar și de autoregenerare... Păcatul originar n-a putut distruge mecanismul regenerării, ci numai l-a modificat în așa fel încît să nu mai poată fi recunoscut. Mai mult, l-a camuflat în niște procese fiziologice care, aparent, indică exact contrarul regenerării, l-a camuflat în anumite maladii și mai ales în cea mai primejdioasă afecțiune organică: proliferarea celulelor, neoplasma.

— Da, de data asta am auzit și eu. Dar n-am auzit-o de la el, de la Aurelian Tătaru, ci acum în urmă, după accident. Mi-a spus-o întîi doctorul Nicoleanu... Dar nu înțeleg ce legătură aveau toate acestea cu apocrifele Vechiului Testament, cu viața apocrifă a lui Adam și Eva?

— Apucasem să va spun asta, v-am văzut că, deși mă priveați adînc în ochi, fără să clipiți, gîndul nu vă era la ceea ce spuneam eu. Legătura era asta: doctorul credea că anumite fragmente din revelația originară fuseseră păstrate sub o formă degradată, mutilată, în cărțile apocrife. Și voia să afle de la mine dacă există cumva vreo cheie, cu ajutorul căreia să putem descifra aceste revelații ascunse și uitate de milenii. Bunăoară, se întreba dacă în viețile apocrife ale lui Adam și Eva sînt aluzii la bolile de care au suferit ei și urmașii lor, după izgonirea din Rai.

Se întrerupse brusc și-l privi cîteva clipe în ochi, nehotărît.

— Spuneți, părinte, că vă ascult.

— Știu, dar mă întrebam dacă am cumva dreptul să spun mai mult. Nu le-am spus decît duhovnicului meu, și el mi-a dat dezlegare să le repet cînd vor veni alte timpuri și voi întîlni pe cel pregătit să le înțeleagă. Dar eu sînt bătrîn, și dacă nu vi le spun dumneavoastră, care i-ați fost prieten, toate cîte mi-a mărturisit doctorul Tătaru acum zece-unsprezece ani, vor muri o dată cu mine. El nu îndrăznise să le comunice altcuiva, pentru că nu cunoștea, și nici nu voia să cunoască un alt teolog...

Tăcu din nou, pe gînduri.

— Dacă credeți că e mai bine să păstrați secretul nu insist.

— Nu. Dumneavoastră, om de știință și prietenul lui din tinerețe, trebuie să le știți. Am să vi le spun așa cum mi s-au întipărit mie în minte, după multe și îndelungate discuții cu doctorul Tătaru. El ajunsese la o concepție cu totul personală a bolilor. Pentru doctorul Tătaru, bolile constituiau singura noastră șansă de a recupera ce au pierdut părinții noștri dintîi, Adam și Eva, adică tinerețea fără de bătrînețe și o viață fără limită. De aceea, voia să afle de la mine ce spun apocrifele Vechiului Testament despre originea și semnificația bolilor. Îmi mărturisea însă că nu izbutește să înțeleagă *teologia* pe care o implica sensul descoperit de el: *de* ce, mă întreba mereu, *de ce*, foarte curînd toți bolnavii de cancer vor fi nu numai vindecați, ci regenerați și întineriți, în timp ce vor trece foarte mulți ani pînă cînd biologia medicală va reuși să descopere procesul de regenerare periodică și întinerire aplicabil oamenilor sănătoși?... Înțelegeți la ce făcea aluzie?

— Cred că înțeleg ceva. Deocamdată, neoplasmul constituie singura șansă de întinerire. Și asta i se părea, poate, nedrept.

— Nu l-am auzit vorbind de nedreptate. Spunea însă că-l turbură misterul teologic ascuns în acest fapt: numai cel care e amenințat de cea mai gravă primejdie, numai el are, deocamdată, șansa de a dobîndi tinerețea fără de bătrînețe...

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul ***PayPal*** din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE

Pentru Sybille

Pagină intenționat goală

CAPITOLUL I

De-abia cînd auzi clopotul Mitropoliei își aminti că e noaptea de înviere. Și deodată i se păru nefirească ploaia care îl întîmpinase de cum ieșise din gară și care amenința să devină torențială. Înainta grăbit, sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutînd să evite șuvoaiele. Fără să-și dea seama, începu să alerge, apropiindu-și umbrela de piept, ca o pavăză. Dar după vreo douăzeci de metri zări aprinzîndu-se semnalul roșu și trebui să se oprească. Aștepta nervos, săltînd, înălțîndu-se în vîrful pantofilor, schimbîndu-și mereu locul, privind consternat băltoacele care, la cîțiva pași în fața lui, acopereau în bună parte bulevardul. Ochiul roșu se stinse, și în clipa următoare îl orbi, zguduindu-l, explozia luminii albe, incandescente. Parcă ar fi fost aspirat de un ciclon fierbinte izbucnit, în chip neînțeles, chiar în creștetul capului. „A trăsnit pe aproape”, își spuse clipind cu greu ca să-și dezlipească pleoapele. Nu înțelegea de ce strînge cu atîta putere mînerul umbrelei. Ploaia îl lovea sălbătecită, din toate părțile deodată, și totuși nu simțea nimic. Atunci auzi din nou clopotul Mitropoliei, și toate celelalte clopote, și, foarte aproape de el, un altul, zbătîndu-se singuratec, deznădăjduit. „M-am speriat” își spuse, și începu să tremure. E din cauza apei, înțelese cîteva clipe în urmă, dîndu-și seama că zace întins în băltoaca din marginea trotuarului. „M-a luat cu frig...”

— Am văzut cînd l-a lovit trăsnetul, auzi aceeași voce gîfîită de bărbat speriat. Nu știu dacă mai trăiește. Mă uitam într-acolo, că era chiar sub semafor, și l-am văzut cum s-a aprins de sus pînă jos, cum i s-au aprins, în aceeași clipă, umbrela, și pălăria, și hainele. Dacă n-ar fi fost ploaia, ar fi ars ca o torță... Nu știu dacă mai trăiește.

— Și chiar dacă mai trăiește, ce-o să facem cu el? Era o voce depărtată, obosită, și, i se părea, amară.

— Cine știe ce păcate o fi avînd, să-l trăsnească Dumnezeu chiar în noaptea de Înviere, și chiar în spatele bisericii... Să vedem ce-o spune internul de serviciu, adăugă după o pauză.

I se părea curios că nu simte nimic, că, de fapt, nu-și mai simțea trupul. Știa, din convorbirile celor de lîngă el, că fusese transportat. Dar cum îl transportaseră? În brațe, pe o targă, într-un cărucior?

— Nu cred că are vreo șansă, auzi, tîrziu, o altă voce, tot atît de depărtată. Nu i-a rămas un singur centimetru de piele neatins. Nu înțeleg cum mai trăiește. Normal ar fi fost...

Evident, asta știe toată lumea; dacă ai pierdut mai mult de 50% din epidermă, te asfixiezi... Dar își dădu repede seama că e ridicol, și umilitor, să răspundă, în gînd, celor care se agitau în jurul lui. I-ar fi plăcut să nu-i mai audă, așa cum, cu pleoapele strînse, nu-i vedea. Și în aceeași clipă se trezi foarte departe, fericit, așa cum fusese atunci.

— Și apoi, ce s-a mai întîmplat, îl întrebă în glumă zîmbind. Ce altă tragedie?

— N-am spus că e o tragedie dar, într-un anumit fel, asta era: să te pasioneze științele, să nu ai decît o dorință: să-ți dedici viața științei...

— La ce știință faci aluzie, îl întrerupse, la matematică sau la limba chineză?

— La amîndouă și la toate celelalte pe care le descopeream pe rînd și mă îndrăgosteam de ele pe măsură ce le descopeream...

Îi puse mîna pe braț, ca să nu se supere că-l întrerupe din nou:

— Matematica, înțeleg, pentru că dacă n-ai vocație, ar fi inutil să mai stărui. Dar chineza?

Nu știa de ce izbucnise în rîs. Probabil că îl amuzase felul cum pronunțase: *dar chineza*?

— Credeam că ți-am spus. Acum doi ani, toamna, cînd am fost la Paris, m-am dus la o lecție a lui Chavannes. L-am văzut, după curs, în biroul lui; m-a întrebat de cît timp studiez chineza, și ce alte limbi orientale mai cunosc. Inutil să-ți rezum toată conversația. Am înțeles doar un singur lucru: că dacă nu voi stăpîni în cîțiva ani – auzi, *în cîțiva ani*! – pe lîngă chineză, sanscrita, tibetana și japoneza, nu voi ajunge niciodată un mare orientalist!

— Bine, dar dumneata trebuia să-i răspunzi că vrei să studiezi *numai* limba chineză...

— Așa i-am spus, dar nu l-am convins. Pentru că, chiar în acest caz, tot trebuia să învăț japoneza și o seamă de limbi și dialecte sud-asiatice... dar nu asta a fost important, ci altceva. Cînd i-am spus că studiez chineza de cinci luni, s-a îndreptat spre tablă și a scris vreo douăzeci de caractere, apoi mi-a cerut să le pronunț, unul cîte unul, și apoi să traduc pasajul. Le-am pronunțat cum m-am priceput, și am tradus ceva, dar nu tot. A zîmbit amabil: „Nu e rău, mi-a spus. Dar dacă după cinci luni... Cîte ore pe zi?" „Cel puțin șase ore", i-am răspuns. „Atunci, limba chineză nu e pentru dumneata. Probabil că nu ai memoria vizuală necesară... Domnul meu, a adăugat cu un zîmbet ambiguu, afectuos și ironic în același timp, domnul meu, ca să stăpînești limba chineză, îți trebuie o memorie de mandarin, o memorie fotografică. Dacă n-o ai, vei fi obligat să faci un efort de trei, patru ori mai mare. Nu cred că merită..."

— Deci, în fond, e vorba de memorie...

— De o *memorie fotografică*, repetă cu gravitate, subliniind cuvintele.

Auzise de mai multe ori ușa deschizîndu-se și închizîndu-se, și alte zgomote, și cîteva voci străine.

— Să vedem ce-o să spună profesorul. Dacă mă întrebați pe mine, eu vă mărturisesc cinstit...

Același lucru, mereu același lucru! Dar îi plăcea vocea: era, fără îndoială, un medic tînăr, dezghețat, pasionat de meseria lui, generos.

— ...Pielea i-a fost arsă sută la sută, și totuși supraviețuiește de douăsprezece ore, și pe cît ne putem da seama, nu suferă... I-ai făcut vreo injecție?

— Una, azi-dimineață. Mi se părea că geme. Dar poate că gemea prin somn...

— Se știe ceva despre el? S-a găsit ceva lîngă el?

— Doar mînerul umbrelei, restul fusese carbonizat. Curios, tocmai mînerul, un mîner de lemn... Hainele se făcuseră cenușă; ce nu spălase ploaia, s-a scuturat în mașină...

Știa că așa ar fi trebuit să se întîmple, și totuși, ascultînd explicațiile internului, se înseninase: așadar, cele două plicuri din buzunar se făcuseră și ele cenușă... Fără să vrea, căci nu-și dăduse seama că nu închisese bine ușa după el, auzise: „S-a ramolit rău de tot venerabilul! Asta ne-a mai spus-o de vreo trei, patru ori...” Era adevărat. Îl impresionase informația pe care o citise în *La Fiera Letteraria*: că Papini e aproape orb și nici un chirurg nu îndrăznește să-l opereze. Pentru un cititor lacom și neobosit ca Papini, tragedia era fără pereche. De aceea vorbea întruna despre ea. Dar poate că și Vaian avea dreptate: „încep să mă ramolesc...”

Atunci îi auzi din nou vocea:

— Și ce altă tragedie ți s-a mai întîmplat? Ai renunțat la limba chineză. Și apoi?

— De fapt, n-am renunțat; am continuat să învăț zece, cincisprezece caractere pe zi, dar asta mai mult pentru plăcerea mea și pentru că mă ajuta să înțeleg traducerile textelor pe care le citeam... În fond, eram un diletant...

— Cu atît mai bine, îl întrerupse Laura punîndu-i din nou mîna pe braț. Trebuie să existe și cîțiva oameni inteligenți și cu destulă imaginație, ca să se bucure de descoperirile pe care le fac marii dumitale erudiți. Foarte bine că te-ai lăsat de chineză... Dar atunci, unde sînt celelalte tragedii la care făceai aluzie?

O privise lung. Nu era nici pe departe cea mai frumoasă studentă pe care o cunoscuse, dar era *altfel*. Nu înțelegea ce-l atrage, de ce-o caută mereu, intrînd în sălile de cursuri, pe unde nu mai

călcase de trei, patru ani, de cînd își luase licența. Știa că o găsește întotdeauna la cursul lui Titu Maio-rescu. Acolo o întîlnise cu un ceas mai înainte și, ca de obicei, întovărășind-o spre casă, se opriseră pe o bancă, lîngă lac, în Cișmigiu.

— Care sînt celelalte tragedii? repetase, susținîndu-i calm, zîmbind, privirile.

— Ți-am spus că, încă din liceu, îmi plăceau matematicile și muzica, dar și istoria, arheologia, filozofia. Aș fi vrut să le învăț pe toate; evident, nu ca un specialist, dar cu rigoare, lucrînd direct pe texte, căci am oroare de improvizație și de cultura după ureche...

Îl întrerupse ridicînd băiețește brațele în sus:

— Ești cel mai ambițios bărbat pe care l-am cunoscut pînă acum! Ambițios și apucat! Mai ales apucat!

Le cunoștea bine vocile, și învățase să le deosebească. Erau trei infirmiere de zi și două de noapte.

— Dacă ar avea noroc, s-ar prăpădi zilele astea. Căci așa se spune: cine moare în Săptămîna luminată se duce de-a dreptul în rai.

„Are suflet bun, îi e milă de mine. E mai bună decît toate celelalte, pentru că se gîndește la mîntuirea sufletului meu... Dar dacă îi vine în minte să scoată acul seringei din venă? Probabil că aș supraviețui pînă dimineața, cînd vine internul. Iar dacă nu va observa el, va observa Profesorul. Singurul care e disperat, și umilit, că nu înțelege; singurul care vrea cu orice preț să mă țină în viață, să afle ce s-a întîmplat.” Îl auzise, într-una din zile – renunțase să se mai întrebe *cînd* – îl auzise, după ce-i atinsese, cu infinită prudență, pleoapele.

— Ochiul pare intact, dar dacă a orbit sau nu, nu știm. Nu știm, de altfel, nimic altceva...

Mai auzise asta, altă dată: „Nu știm nici măcar dacă e conștient sau nu, spusese atunci Profesorul, dacă aude și dacă *înțelege* ce aude...” Nu era vina lui. De mai multe ori pînă atunci, îi recunoscuse vocea și-l înțelesese perfect. „Dacă înțelegi ce spun,

strigase Profesorul, strînge-mi degetul." Dar nu-i simțise degetul. Ar fi vrut să-l strîngă, dar nu știa cum. De data aceasta adăugase: „Dacă izbutim să-l păstrăm în viață încă cinci zile..."

În cinci zile, aflase unul dintre asistenți, va veni de la Paris, în drum spre Atena, profesorul Gilbert Bernard, cel mai mare specialist...

— ...Mai ales ambițios, repetă Laura. Vrei să fii ceea ce sînt atîția alții: filolog, orientalist, arheolog, istoric, mai știu eu ce altceva. Adică, vrei să trăiești o viață străină, viața altora, în loc să fii dumneata, Dominic Matei, și să cultivi exclusiv geniul dumitale...

— Geniul meu? exclamase cu o prefăcută timiditate ca să-și ascundă bucuria. Asta presupune că aș avea geniu...

— Într-un anumit sens, desigur că-l ai. Nu semeni cu nimeni din toți cei pe care i-am cunoscut pînă acum. Trăiești și înțelegi viața altfel decît noi...

— Dar pînă acum, la douăzeci și șase de ani, n-am făcut nimic. Doar că mi-am luat toate examenele cu bile albe. N-am descoperit nimic, nici măcar o interpretare originală a cîntului XI din *Purgatorio*, pe care l-am tradus și comentat...

I se păruse că Laura îl privea trist, oarecum dezamăgită.

— De ce-ar fi trebuit să descoperi ceva? Geniul dumitale ar fi trebuit să se împlinească în viața pe care o trăiești, nu în analize, descoperiri și interpretări originale. Modelul dumitale ar trebui să fie Socrate, sau Goethe; dar imaginează-ți un Goethe *fără opera scrisă*!

— Nu prea înțeleg, spuse emoționat.

— Înțelegeți toți? îi întrebă Profesorul.

— Eu nu prea înțeleg, mai ales dacă se vorbește prea repede...

El înțelegea foarte bine. Franceza pe care o vorbea Profesorul era impecabilă; fără îndoială că-și luase doctoratul la Paris. Parcă vorbea mai precis și mai elegant decît marele specialist. Bernard era, probabil, de origine străină. Dar ghicea din frazele lui lente, șovăitoare, că – așa cum spunea Vaian despre ultimul

lor director, de cîte ori trebuia luată, urgent, o decizie gravă – nu îndrăznește nimeni să se pronunțe.

— Cînd v-ați convins că este conștient?

— De-abia alaltăieri, vorbi Profesorul. Încercasem de mai multe ori înainte, dar fără rezultat.

— Și sînteți *sigur* că v-a strîns degetul? Ați *simțit* că vi-l strînge ca răspuns la întrebarea dumneavoastră? Nu cumva era un gest reflex, fără intenționalitate și deci fără semnificație?

— Am repetat experiența de mai multe ori. Dacă voiți, încercați și dumneavoastră, ca să vă convingeți...

Simți, ca de atîtea ori în ultimul timp, degetul care se introduce ușor, cu o exagerată precauție, sub degetele lui adunate în pumn. Apoi auzi vocea Profesorului:

— Dacă înțelegi ce spun, strînge degetul!

Îl strînse, probabil, cu multă putere, pentru că doctorul Bernard și-l retrase repede, surprins. Dar cîteva clipe în urmă, după ce șopti: *Traduisez, s'il vous plait*[1], îl introduse din nou și rosti, pronunțînd limpede și rar cuvintele: *Celui qui vous parle est un médecin français. Accepteriez-vous qu'il vous pose quelques questions*?[2] Înainte ca Profesorul să termine de tradus, strînse degetul cu aceeași putere. De astă dată nu și-l retrase, ci întrebă: *Vous comprenez le français*?[3] Repetă strînsoarea, dar cu mai puțină convingere. După ce șovăi cîteva clipe, doctorul Bernard întrebă: *Voulez-vous qu'on vous abandonne à votre sort*?[4] Aproape cu voluptate își păstră mîna întreagă inertă, ca de ghips. *Vous préferez qu'on s'occupe de vous*?[5] Îl strînse cu putere. *Voulez-vous qu'on vous donne du chloroforme*?[6] Își imobiliză din nou mîna și și-o păstră așa, fără nici cea mai

[1] Traduceți, vă rog (*fr.*) (*n. r.*)

[2] Cel ce vă vorbește este un medic francez. Acceptați să vă pună cîteva întrebări? (*fr.*) (*n. r.*)

[3] Înțelegeți franceza? (*fr.*) (*n. r.*)

[4] Doriți să fiți lăsat în pace? (*fr.*) (*n. r.*)

[5] Ați prefera să fiți îngrijit? (*fr.*) (*n. r.*)

[6] Doriți să vi se administreze cloroform? (*fr.*) (*n. r.*)

mică tresărire, ascultînd ultimele întrebări: *Etes-vous Jesus-Christ*? *Voulez-vous jouer du piano*? *Ce matin, avez-vous bu du champagne*?[7]

Acea noapte, toți cu paharele de șampanie în mînă, înconjurîndu-i și strigîndu-le cu o tristă, *mediocră* lipsă de pudoare care îi surprinse pe amîndoi: „Pînă la Veneția să nu mai beți șampanie, că vi se face rău!” „Mi-e teamă că ei au băut mai multă șampanie decît ar fi trebuit”, spuse Laura după ce pornise trenul.

Atunci auzi vocea profesorului.

— Să mai încercăm o dată. Poate că n-a înțeles bine întrebarea dumneavoastră. Am să-l întreb în românește. Și continuă, ridicînd glasul: Vrem să-ți aflăm vîrsta. Pentru fiecare zece ani, îmi strîngi o dată degetul.

Strînse, din ce în ce mai puternic, de șase ori, apoi, fără să înțeleagă de ce, se opri.

— Șaizeci de ani? se miră Profesorul. I-aș fi dat mai puțin...

— În această stare larvară, auzi glasul lui Bernard, e greu de precizat. Întrebați-l dacă e obosit, dacă putem continua...

Au continuat dialogul încă o jumătate de ceas, aflînd astfel că nu locuiește în București, că nu are decît o singură rudă, depărtată, pe care nu ține s-o informeze de accident, că acceptă orice test, oricît ar fi de riscant, ca să se verifice dacă nervul optic a fost sau nu atins. Spre norocul lui, n-au mai pus alte întrebări, căci probabil nu le-ar fi ascultat. Orbirea care-l amenința pe Papini fusese primul semnal. Își spusese, în săptămîna aceea, că poate nu e vorba de inevitabila decrepitudine a bătrîneții, că dacă a tot repetat povestea lui Papini (Papini, pe care nici un chirurg nu îndrăznește să-l opereze...), a făcut-o pentru că îl preocupa tragedia unuia din scriitorii lui favoriți. Dar curînd și-a dat seama că încerca să se păcălească singur. Cu un an mai înainte, doctorul Neculache recunoscuse că, deocamdată, arterioscleroza e incurabilă. Nu-i spusese că-l amenința și pe el arterioscleroza, dar adăugase:

[7] Sînteți Iisus Hristos? Vreți să cîntăm la pian? Ați băut șampanie azi-dimineață? (*fr.*) (*n. r.*)

— La o anumită vîrstă, te poți aștepta la orice. Și eu îmi pierd memoria, continuase, zîmbind trist. De la o vreme, nu mai pot memoriza versurile poeților mai tineri, pe care îi descopăr și care-mi plac.

— Nici eu, îl întrerupse. Știam pe dinafară aproape tot *Paradiso*, și acum... Iar din scriitorii tineri, după ce-i citesc, nu rețin aproape nimic...

Și totuși... În ultimul timp, așa cum zăcea în pat cu ochii închiși, își amintise fără dificultate multe cărți citite de curînd, și recitase în gînd poeme de Ungaretti, de Ion Barbu și Dan Botta, texte pe care nici nu știuse că le învățase vreodată pe dinafară... Cît despre *Paradiso*, de multe zile și nopți adormea recitîndu-și terținele lui favorite. Fu cuprins deodată de o spaimă neînțeleasă, căci izvora parcă din chiar bucuria descoperirii pe care o făcuse. „Să nu mă mai gîndesc! își ordonă. Să mă gîndesc la altceva!...” Și, totuși, de atîta timp, nu face altceva decît să recite poeme și să-și repovestească cărțile pe care le-a citit. „Am fost un nătărău! M-am speriat degeaba...” Deși, o dată plecase de acasă și, ajuns în stradă, înțelese că nu-și mai amintea unde voia să se ducă... „Dar poate a fost doar un accident. Poate eram obosit, deși n-aveam nici un motiv să fiu obosit...”

— În fond, marele specialist nu ne-a lămurit prea mult, auzi glasul unuia din interni.

— Spunea însă că se mai cunosc cîteva cazuri. Bunăoară, acel pastor elvețian, ars de fulger aproape 100% și care a mai trăit totuși mulți ani. E drept, rămăsese mut. Ca și omul nostru, probabil, adăugă coborînd glasul.

— Nu mai vorbi, că poate te aude, șopti cineva pe care nu izbuti să-l identifice.

— Asta voiam și eu, să mă audă. Să vedem cum va reacționa. Poate că totuși n-a rămas mut...

Fără să vrea, fără să știe ce face, își descleștă încet gura. În acea clipă auzi trosnituri neobișnuit de puternice în urechi, ca și cum în dreapta și în stînga lui s-ar fi prăvălit, peste stînci,

nenumărate vagoane încărcate cu fierărie veche. Dar, deși îl asurzea ecoul exploziilor prelungindu-se la nesfîrșit, continuă să-și deschidă gura. Și deodată se auzi rostind: *Nu*! și repetă cuvîntul de mai multe ori. Apoi, după o scurtă pauză, adăugă: *Nu mut*. Știa că voise să spună: „Nu sînt mut”, dar nu izbutise să pronunțe cuvîntul „sînt”. După zgomotele din odaie, și ușa care se deschise și se închise repede, înțelese că acele două cuvinte provocaseră senzație. Își ținea gura larg deschisă, dar nu mai îndrăznea să-și miște limba. Cînd doctorul Gavrilă, favoritul lui, cel despre care fusese sigur de la început că are vocație de medic, se apropie de pat, repetă din nou cuvintele, și atunci înțelese de ce le pronunță cu atîta greutate: cu fiecare mișcare a limbii simțea cum se clatină cîțiva dinți, parcă ar fi stat să cadă.

— Asta era, șopti Gavrilă. Dinții. Și chiar măselele, adăugă cu un aer preocupat. Chemați la telefon pe doctorul Filip: să vină de urgență cineva – idealul ar fi să vină chiar dînsul – dar să vină pregătit cu tot ce trebuie...

Îl auzi din nou, mai tîrziu, de departe:

— ... De-abia se țin. Dacă ar fi înghițit cu mai multă putere, ar fi riscat să se înece cu vreo măsea... Anunțați pe Profesor.

Simți penseta apucînd un dinte din față și scoțîndu-l fără efort. Începu să numere; în cîteva minute, cu aceeași ușurință, doctorul Filip îi extrase nouă dinți și cinci măsele.

— Nu prea înțeleg ce s-a întîmplat. Rădăcinile sînt sănătoase. E ca și cum ar fi împinse de mai multe măsele de minte. Dar asta e imposibil. Va trebui să-i facem o radiografie...

Profesorul se apropie de pat și-i puse două degete pe mîna dreaptă.

— Încearcă să rostești ceva, orice cuvînt, orice sunet.

Încercă, mișcîndu-și limba, de data aceasta fără teamă, dar nu izbuti să spună ce-ar fi vrut. În cele din urmă, resemnat, începu să pronunțe, la întîmplare, cuvinte scurte: ac, cuc, bou, om, pană, bale...

A treia noapte avu un vis pe care și-l reaminti întreg. Se reîntorsese pe neașteptate în Piatra Neamț și se îndrepta spre liceu. Dar cu cît se apropia, cu atît creștea numărul trecătorilor. Recunoscu, în jurul lui, pe trotuar, mulți din foștii lui elevi, așa cum îi văzuse cînd se despărțise de ei, cu 10, 20 sau 25 de ani mai înainte. Apucă pe unul de braț: „Dar unde vă îmbulziți toți, Teodorescule?" îl întrebă. Băiatul îl privi lung, zîmbind încurcat; nu-l recunoscuse. „Ne ducem la liceu. Azi se sărbătorește centenarul profesorului Dominic Matei."

„Nu-mi prea place visul, își repetă de mai multe ori. Nu înțeleg de ce, dar nu-mi place..." Așteptă să plece infirmiera și, cu emoție și mare grijă, așa cum făcea de cîteva zile, începu să întredeschidă pleoapele. Se trezise într-o noapte privind o pată luminoasă, albăstruie, fără să-și dea seama că deschisese ochii și fără să înțeleagă ce privește. Simți cum i se zbate, speriată, inima, și închise repede ochii. Dar în noaptea următoare se trezi din nou, privind cu ochii deschiși aceeași pată luminoasă și, neștiind ce să facă, începu să numere în gînd. Cînd ajunse la 72, înțelese brusc, că lumina vine de la veieuza din fundul camerei. Izbuti să-și stăpînească bucuria privind, fără grabă, perete după perete, încăperea în care se afla, unde fusese transportat în preziua vizitei doctorului Bernard. De atunci, de cîte ori rămînea singur, mai ales nopțile, deschidea ochii, își mișca ușor capul, apoi umerii, și începea să cerceteze formele și culorile, umbrele și penumbrele din jurul lui. Nu și-ar fi putut închipui că o asemenea beatitudine fusese de totdeauna la îndemîna lui; doar să privească, foarte atent și pe îndelete obiectele de lîngă el.

— De ce nu ne-ați arătat și nouă *că puteți* deschide ochii? auzi glasul unuia dintre interni, și în clipa următoare îl văzu: era aproape așa cum îl reconstituise după inflexiunile vocii: înalt, brun, uscățiv, cu un început de chelie.

Așadar, bănuise ceva, și-l pîndea mai de mult, să-l surprindă.

— Nu știu nici eu, răspunse pronunțînd doar parțial cuvintele. Poate voiam să mă conving întîi pe mine că nu mi-am pierdut vederea...

Internul îl privea zîmbind absent.

— Dumneata ești un om curios. Cînd te-a întrebat Profesorul cîți ani ai, ai răspuns: șaizeci...

— Am mai mult...

— Greu de crezut. Ai auzit, probabil, ce vorbeau infirmierele...

Cu un gest supus, de școlar pocăit, înclină din cap. Le auzise: „Cît zicea că are, șaizeci de ani? Ăsta își ascunde vîrsta. L-ai văzut și dumneata, adineaori, cînd l-am spălat; ăsta e bărbat tînăr, în floarea vîrstei, ăsta n-a împlinit patruzeci de ani...”

— Nu vreau să crezi că te-am spionat ca să te reclam direcției. Dar trebuie să informez pe profesor. Și el va decide...

Altă dată s-ar fi supărat sau i-ar fi fost frică, dar acum se trezi recitind, la început în gînd, apoi mișcîndu-și încet buzele, una din poeziile lui favorite, *La morte meditata* de Ungaretti:

Sei la donna che passa
Come una foglia.
E lasci agli alberi un fuoco d'autunno...

Își amintea că atunci cînd citise pentru întîia oară poezia, erau de mult despărțiți: de aproape 25 de ani. Și, totuși, citind-o, la ea se gîndise. Nu știa dacă era aceeași dragoste de la început, dacă o mai iubea așa cum îi mărturisise în dimineața de 12 octombrie 1904, după ce-au ieșit de la tribunal și s-au îndreptat spre Cișmigiu. La despărțire, sărutîndu-i mîna, adăugase: „Îți urez... în sfîrșit, știi ce vreau să spun... Dar aș vrea să mai știi ceva: că am să te iubesc pînă la sfîrșitul vieții...” Nu era sigur că o mai iubește, dar la ea se gîndise citind:

Sei la donna che passa...

— Te-ai convins deci că ești în afară de orice pericol. Așa îl întîmpină Profesorul în dimineața următoare, îndreptîndu-se zîmbitor spre el. Era mai impresionant decît și-l închipuise. Nu era prea înalt, și totuși felul cum ținea capul sus, își păstra corpul – drept, de parcă ar fi fost la paradă – îi dădea un aer marțial care intimida. Dacă n-ar fi avut părul aproape în întregime alb, ar fi părut sever. Chiar cînd zîmbea rămînea grav, distant.

— Și de-abia acum începi să devii un „caz interesant", adăugă așezîndu-se pe scaunul din fața patului. Cred că înțelegi de ce. Pînă în clipa de față n-a găsit nimeni vreo explicație plauzibilă, nici aici, nici în străinătate. Așa cum a căzut trăsnetul, ar fi trebuit să fii ucis pe loc, sau să mori asfixiat în zece, cincisprezece minute, sau, în cel mai bun caz, să rămîi paralizat, mut sau orb... Enigmele care ne confruntă în cazul dumitale se înmulțesc pe zi ce trece. Nu știm încă datorită cărui reflex n-ai putut deschide gura douăzeci și trei de zile și a trebuit să fii alimentat artificial. Este probabil că ai reușit s-o deschizi cînd a trebuit să elimini dinții și măselele pe care gingiile nu le mai puteau reține. Ne-am gîndit să-ți facem o proteză ca să poți mînca și, mai ales, ca să poți vorbi normal. Dar deocamdată nu putem face nimic, radiografiile arată că, în scurt timp, se pregătește să apară o nouă garnitură de dinți.

— Imposibil! exclamă uluit, stîlcind cuvîntul.

— Așa spun toți doctorii și toți dentiștii, că e pur și simplu imposibil. Și, totuși, radiografiile sînt cît se poate de clare... De aceea, ca să închei, de-abia acum cazul dumitale devine extrem de interesant: nu mai e vorba de un caz de „mort în viață", ci de cu totul altceva; ce, exact, încă nu știm...

„Să fiu prudent, să nu fac vreo greșeală și să mă dau de gol... Azi, mîine vor întreba de nume, de adresă, de meserie. În fond, de ce mi-ar fi teamă? N-am făcut nimic. Nu știe nimeni nici de plicul alb, nici de plicul albastru..." Și, totuși, fără să înțeleagă de ce, voia cu orice preț să-și păstreze anonimatul, așa cum fusese la început, cînd îi strigau: „Mă auzi sau nu? Dacă înțelegi ce spun, strînge-mi

degetul...” Din fericire, acum, fără dinți, vorbea cu greutate. Îi va fi ușor să se prefacă, să stîlcească și acele puține cuvinte pe care izbutea să le rostească. Dar dacă îi vor cere să scrie? Își privi, parcă pentru întîia dată cu atenție, brațul și mîna dreaptă. Pielea era netedă, bine întinsă, proaspătă, și începea să-și recapete culoarea de altădată. Își pipăi încet, prudent, brațul pînă la cot, apoi mîngîie cu două degete bicepsul. Ce curios! Poate imobilitatea aproape absolută, de aproape patru săptămîni, și lichidele acelea nutritive pe care i le injectaseră direct în vene... „Ăsta e bărbat tînăr, în floarea vîrstei!” spusese infirmiera. Iar cu o zi mai înainte auzise ușa deschizîndu-se cu precauție, pași apropiindu-se de pat, internul șoptind: „Doarme, să nu-l treziți”, apoi o voce străină, răgușită: „Nu poate fi el... Va trebui totuși să-l vedem și fără barbă... Dar individul pe care-l căutăm noi e student, n-a trecut de douăzeci și doi de ani, și ăsta de aici arată mai în vîrstă, se apropie de patruzeci...”

Atunci își aminti din nou de furtună.

— Ce e mai curios, spusese unul din interni, e că n-a plouat decît acolo pe unde a trecut el; de la Gara de Nord pînă aproape de bulevardul Elisabeta. A fost o aversă ca în miezul verii, care a durat destul ca să inunde bulevardul, dar la cîteva sute de metri, nici o picătură.

— E adevărat, adăugase cineva, am trecut pe-acolo cînd ne-am întors de la biserică, și apa de pe bulevard încă nu se scursese...

— Unii spun că a fost o încercare de atentat, pentru că s-ar fi găsit nu știu cîte încărcături de dinamită, dar i-a surprins ploaia torențială și în ultimul moment au trebuit să renunțe.

— Asta poate fi și o invenție a Siguranței, ca să justifice arestările printre studenți...

Apoi tăcuseră toți, brusc.

„Trebuie să fiu cu băgare de seamă, își repetă. Nu cumva să mă confunde cu unul din legionarii ascunși, pe care-i caută Siguranța. Și atunci va trebui să le spun cine sînt. O să mă trimeată

la Piatra, ca să verifice. Și atunci...” Dar, ca de obicei, izbutea să se smulgă gîndului care-l irita. Se trezi recitîndu-și cîntul XI din *Purgatorio*, apoi încercă să-și amintească din *Eneida*: *Agnosco veteris vestigia flammae*...

— Cu dumneata, cucoane Dominic, n-o scoate nimeni la capăt: treci de la o carte la alta, de la o limbă la alta, de la o știință la alta. Poate că de aceea v-ați despărțit, adăugă cu un zîmbet trist.

Atunci nu se supărase. Îi plăcea Nicodim, era un moldovean bun, cinstit și molcom.

— Nu, domnule Nicodim, manualul de limbă japoneză n-are nici o legătură cu despărțirea noastră...

— Dar de ce manualul de japoneză? îl întrebă surprins Nicodim.

— Credeam că la asta te refereai, la zvonul care circulă prin tîrg...

— Adică?

— Adică, se spune că, întorcîndu-mă acasă cu un manual de limba japoneză și văzîndu-mă că deschid imediat caietul și încep să învăț, Laura mi-ar fi spus... În sfîrșit, mi-ar fi spus că prea mă apuc de multe lucruri și nu duc nimic la capăt și că din cauza asta ne-am fi despărțit...

— Nu, eu n-am auzit asta. Am auzit pe unul și pe altul că duduia Laura se cam plictisise de aventurile dumitale galante, că, mai ales, vara trecută, la București, dădeai mereu tîrcoale unei franțuște, spunînd că o cunoșteai de la Sorbona...

— Nu! îl întrerupse obosit, ridicînd din umeri. Asta a fost cu totul altceva. E adevărat că Laura bănuia ceva, pentru că aflase de o altă încurcătură, mai veche, dar ea e o femeie inteligentă, știe că de iubit n-o iubesc decît pe ea, că celelalte, în sfîrșit... Dar trebuie să-ți mai spun că am rămas foarte buni prieteni.

Dar nu i-a spus mai mult. Nu spusese nimănui, nici lui Dădu Rareș, prietenul lui cel mai bun, care murise de tuberculoză 12 ani mai tîrziu. Deși, poate, Dădu a fost singurul care a ghicit

adevărul. Poate că chiar Laura i-o fi mărturisit ceva, căci se înțelegeau foarte bine amîndoi.

— Te ascult, spuse Profesorul cu o ușoară iritare în glas. Te ascult și nu înțeleg. De cîteva zile, nici un progres. Mi se pare chiar că săptămîna trecută reușeai să pronunți anumite cuvinte pe care astăzi... Trebuie să colaborezi și dumneata. Să nu-ți fie teamă de gazetari. Ordinele sînt stricte: nu te va intervieva nimeni. Evident, cazul dumitale era prea extraordinar ca să nu se afle în oraș. Au apărut știri și articole în diverse gazete, majoritatea absurde, ridicole. Dar, ca să revin, trebuie să colaborezi și dumneata, trebuie să știm mai mult și mai multe: de unde ești, cine ești, ce profesie ai, și celelalte.

Clătină cuminte din cap și repetă de mai multe ori: „Bine! bine!" „Se îngroașă gluma; trebuie să fiu cu ochii în patru." Noroc că în dimineața următoare simți, trecîndu-și limba peste gingii, colțul primului canin. Cu o exagerată inocență i-l arătă infirmierei, apoi internilor, prefăcîndu-se că îi este imposibil să mai pronunțe ceva. Dar dinții apăreau repede, unul după altul. Pînă la sfîrșitul săptămînii răsăriseră toți. În fiecare dimineață venea un dentist și-l examina, lua note pentru articolul pe care-l pregătea. Cîteva zile a suferit de gingivită, și chiar dacă ar fi voit, n-ar fi putut vorbi prea bine. Au fost zilele cele mai senine, căci se simțea din nou apărat, la adăpost de surprize. Simțea, de asemenea, o energie și o încredere pe care nu le mai cunoscuse din timpul războiului cînd, la Piatra Neamț, organizase o „mișcare de Renaștere culturală" (așa o denumiseră ziarele locale) fără egal în restul Moldovei. Vorbise de ea, lăudînd-o, chiar Nicolae Iorga în conferința pe care o ținuse la liceu. Petrecuse o parte din după-amiază la el acasă și nu-și ascunsese surpriza descoperind acele multe mii de volume de orientalistică, filologie clasică, istorie veche, arheologie.

— De ce nu scrii, *colega*? îl întrebase de mai multe ori.

— Lucrez, domnule Profesor, mă trudesc de vreo zece ani să închei o lucrare...

Atunci îl întrerupse Davidoglu, cu inevitabila lui glumă:

— Dar întrebați-l, domnule Profesor, ce fel de lucrare? *De omni re scibili*!

Era una din vechile lor glume, pe care le repetau de cîte ori îl vedeau intrînd în cancelarie cu un maldăr de cărți noi, sosite chiar în dimineața aceea de la Paris, de la Leipzig sau de la Oxford.

— Cînd ai de gînd să te oprești, cucoane Dominic? îl întrebau.

— Cum să mă opresc, cînd n-am ajuns nici la jumătatea drumului?... De fapt, știa că cheltuindu-și, înainte de război, puțina avere ce-i rămăsese pe cărți scumpe și în călătorii de studii, era obligat să rămînă profesor aici, la liceu că, deci, o bună parte din timp o pierdea cu lecțiile. Și de mult nu-l mai interesau latina și italiana; ar fi vrut să predea, dacă s-ar fi putut, istoria civilizației sau filozofia.

— Așa cum vrei dumneata să le faci pe toate, nici zece vieți nu-ți vor fi de-ajuns...

O dată răspunsese, aproape cu convingere:

— Sîntem siguri măcar de un lucru, că pentru filozofie nu ai nevoie de zece vieți...

— *Habe nun ach*! *Philosophie... durchaus studiert*! citase solemn profesorul de germană. Cunoști restul, adăugase.

Din indiscrețiile asistenților, înțelese de ce e nervos Profesorul: Bernard îi cerea mereu informații mai ample și mai precise. *En somme, qui est ce Monsieur*? întrebase într-o scrisoare. (Dar asta nu e sigur, observase cineva. Asta o spune doctorul Gavrilă, dar nici el n-a văzut scrisoarea.) Evident, Bernard aflase de mult că necunoscutul pe care-l examinase la începutul lui aprilie nu-și pierduse vederea și că începuse să vorbească. Era acum mai curios ca oricînd. Îl interesau nu numai etapele restabilirii fizice, ci și cît mai multe amănunte despre capacitățile mentale. Faptul că înțelegea limba franceză îl îndemna să creadă că avea oarecare cultură. Voia să afle ce s-a păstrat și ce s-a pierdut. Sugerase o serie de teste: vocabular, sintaxă, asociații verbale.

— Dar cînd ai s-o termini, domnule?

— Mai am de scris partea întîi; celelalte părți – Antichitatea, Evul Mediu și Epoca modernă – sînt scrise aproape în întregime. Dar partea întîi, înțelegi, originile – originea limbajului, a societății, a familiei, a tuturor celorlalte instituții... Astea cer ani și ani de cercetări. Și cu bibliotecile noastre de provincie... Pe vremuri, cumpăram pe cît puteam, dar acum, cu sărăcia...

De fapt, cu cît trecea timpul, cu atît înțelegea mai limpede că nu va ajunge să-și termine singura lui carte, opera vieții lui. Se trezise într-o dimineață cu un gust de cenușă în gură. Se apropia de 60 de ani și nu încheiase nimic din tot ce începuse. Iar „discipolii" lui, cum îi plăcea să-și numească unii din colegii lui foarte tineri, copleșiți de admirație, care se adunau cel puțin o seară pe săptămînă la bibliotecă să-l asculte vorbindu-le de imensele probleme pe care trebuia să le rezolve, discipolii se risipeau o dată cu trecerea anilor, mutați în alte orașe. Nu rămăsese nici unul căruia i-ar fi putut încredința măcar manuscrisele și materialele adunate.

De cînd auzise că la cafenea i se spune Venerabilul sau Papa Dominic, își dădu seama că prestigiul pe care îl dobîndise în timpul războiului cînd Nicolae Iorga îl lăudase la începutul conferinței, și, de la Iași, trimitea din timp în timp cîte un student să-i ceară cărți, prestigiul acesta începea să pălească. Pe nesimțite, se trezi că în cancelarie sau la cafeneaua Select nu mai era centrul atenției generale, că nu mai scăpăra, ca pe vremuri. Iar de curînd, de cînd îl auzise pe Vaian: „S-a ramolit rău de tot Venerabilul!" aproape că nu mai îndrăznea să le vorbească despre cărțile noi pe care le citea, de articolele din *N. R. F.*, *Criterion* sau *La Fiera Letteraria*.

Și apoi au urmat, una după alta, ceea ce numea, în limbajul lui secret, „crizele de conștiință".

— Dar ce cauți pe aici, domnu Matei?

— Mă plimbam. M-a apucat iar migrena, și ieșisem să mă plimb...

— Dar așa, în pijama, în preajma Crăciunului? Să nu răcești!

A doua zi se aflase în tot orașul. Probabil că-l așteptau la cafenea să-l descoase, dar în ziua aceea nu s-a dus, nici în ziua următoare.

— Cu prima ocazie! a exclamat într-o după-amiază, în fața cafenelei Select, rîzînd. Cu prima ocazie!

— Ce-o să fie cu prima ocazie? L-a iscodit Vaian. Într-adevăr ce-are să fie? Îl privea încruntat, încercînd să-și aducă aminte. În cele din urmă ridică din umeri și plecă spre casă. De-abia cînd puse mîna pe clanță își aminti: cu prima ocazie va deschide plicul albastru. „Dar nu aici, unde mă cunoaște toată lumea. Departe, în alt oraș. La București bunăoară."

Într-o dimineață ceru infirmierei o foaie de hîrtie, un creion și un plic. Scrise cîteva rînduri, lipi plicul și-l adresă Profesorului. Apoi începu să aștepte, simțind cum i se accelerează bătăile inimii. De cînd nu mai cunoscuse o emoție asemănătoare? Poate din dimineața cînd aflase că România declarase mobilizarea generală. Sau, și mai înainte, cu 12 ani mai înainte, cînd, de cum intrase în salon, înțelese că-l aștepta Laura și că voia să-i vorbească. I se păruse, atunci, că avea ochii umezi.

— Trebuie să-ți spun, începu silindu-se să zîmbească. E prea important pentru noi amîndoi și nu mai pot ascunde... Trebuie să-ți mărturisesc. Am simțit asta mai demult, dar de cîtva timp mă obsedează. Simt că nu mai ești *al meu*... Te rog, nu mă întrerupe. Nu e ce te gîndești tu... Simt că nu ești al meu, că nu ești *aici*, lîngă mine, că ești în altă lume – nu mă gîndesc la cercetările tale, care, orice ai crede tu, mă interesează – dar simt că ești într-o lume străină, în care nu te pot întovărăși. Și pentru mine, și pentru tine, cred că ar fi mai înțelept să ne despărțim. Sîntem amîndoi tineri, iubim amîndoi viața... Ai să vezi mai tîrziu...

— Bine, spuse Profesorul după ce împături cu grijă hîrtia și o introduse în agendă. Am să mă întorc mai tîrziu.

Reveni după un ceas. Încuie ușa, să nu fie deranjat, și se așeză pe scaunul din fața patului.

— Te ascult. Nu trebuie să faci un prea mare efort. Cuvintele pe care nu le poți pronunța, le poți scrie, adăugă întinzîndu-i un bloc de hîrtie.

— Veți înțelege de ce a trebuit să recurg la această stratagemă, începu emoționat. Vreau să evit publicitatea. Adevărul este acesta: mă numesc Dominic Matei, la 8 ianuarie am împlinit șaptezeci de ani, am fost profesor de latină și italiană la liceul Alexandru Ioan Cuza din Piatra Neamț, unde locuiesc și acum. Locuiesc pe strada Episcopiei, numărul 18. Este casa mea și cuprinde o bibliotecă de aproape opt mii de volume, pe care am lăsat-o prin testament liceului...

— Extraordinar exclamă Profesorul după ce răsuflă adînc și-l privi din nou, oarecum speriat.

— Cred că nu vă este greu să controlați. Dar, vă implor, multă, multă discreție. Mă cunoaște tot orașul. Dacă voiți probe suplimentare, vă pot face planul casei, vă pot spune ce cărți se găsesc pe birou, și orice alt detaliu îmi veți cere. Dar, cel puțin deocamdată, nu trebuie să se afle ce mi s-a întîmplat. Așa cum ați spus și dumneavoastră, e destul de senzațional că am rămas teafăr. Dacă se află că am întinerit, nu voi mai avea liniște... Vă spun toate acestea pentru că agenții de la Siguranță, care au mai fost pe aici, nu vor crede niciodată că am trecut de șaptezeci de ani. Deci, nu vor crede că sînt cine sînt, și voi fi anchetat, și cîte nu se pot întîmpla cînd ești anchetat... Vă rog, dacă socotiți că merită să fie studiat cazul meu, vreau să spun că merită să fie studiat în continuare, aici, la spital, vă rog găsiți-mi o identitate fictivă. Bineînțeles, va fi provizorie, și dacă, mai tîrziu, nu veți fi satisfăcut de conduita mea, puteți oricînd revela adevărul...

— Nu e vorba de asta, îl întrerupse Profesorul. Deocamdată, important este un singur lucru: să ai o situație în regulă. Asta, sper, nu va fi greu de obținut. Dar ce vîrstă îți putem da? Cînd nu vei mai avea barbă, vei părea un tînăr de treizeci, treizeci și unu de ani. Să punem treizeci și doi de ani?... Mai întrebă o dată strada și numărul casei și le însemnă în agendă.

— Care este, evident, închisă, reluă după un răstimp.

— Da și nu. O femeie bătrînă, Veta, jupîneasa mea de o viață întreagă, locuiește în două odăițe lipite de bucătărie. Ea păstrează cheile de la celelalte încăperi.

— Probabil că există undeva un album cu fotografii; mai precis, cu fotografiile dumitale din tinerețe...

— Sunt, toate, în sertarul de sus al biroului; sînt trei albume. Cheia de la sertar se află sub cutia de țigări, chiar pe birou... Dar dacă cel pe care îl veți trimite va vorbi cu Veta, se va afla în tot orașul...

— Nu e nici un risc dacă se procedează cu prudență, își introduse gînditor agenda în buzunar și tăcu cîteva clipe, continuînd să-l privească.

— Recunosc, cazul dumitale mă pasionează, spuse ridicîndu-se. Nu înțeleg nimic, și nimeni altcineva dintre noi nu înțelege... Probabil exercițiile le faci cînd rămîi singur, în timpul nopții, adăugă.

Ridică încurcat din umeri.

— Simțeam că-mi amorțesc picioarele și atunci am coborît din pat, și aici, pe covor...

— Nu te-a frapat nimic?

— Ba da. M-am pipăit peste tot. Am simțit mușchii, așa cum îi aveam pe vremuri: tari, vînjoși. Nu mă așteptam. După atîtea săptămîni de imobilitate aproape absolută, ar fi trebuit să fie, cum să spun? un fel de...

— Da, așa ar fi trebuit, îl întrerupse Profesorul.

Se îndreptase spre ușă, dar se opri, și se întoarse, căutîndu-i privirile.

— Nu mi-ai dat adresa de aici, din București. Simți că roșește, dar, cu efort, izbuti să zîmbească.

— Nu am adresă, pentru că de-abia sosisem. Venisem cu trenul, de la Piatra Neamț. Am ajuns aproape de miezul nopții. Era în noaptea de înviere.

Profesorul îl privi lung, neîncrezător.

— Dar te duceai, în orice caz, undeva... Și acolo, pe trotuar, lîngă dumneata, nu s-a găsit nici o valiză...

— Nu aveam valiză. Nu aveam nimic cu mine, afară de un plic albastru. Venisem cu gîndul să mă sinucid. Mi se părea că sînt condamnat: arterioscleroză. Îmi pierdeam memoria...

— Veniseși aici ca să te sinucizi? repetă Profesorul.

— Da. Mi se părea că nu aveam altă soluție. Singura soluție era plicul albastru. Păstram acolo, de mult, cîteva miligrame de stricnină...

CAPITOLUL II

Știa că visează și-și trecea mereu palma pe obrazul proaspăt bărbierit, dar nu izbutea să se trezească. De-abia după ce mașina ajunse la capătul bulevardului, recunoscu cartierul; îl recunoscu mai ales după mirosul teilor în floare. Ne îndreptăm spre Șosea, înțelese. Nu mai trecuse pe aici de cîțiva ani și privea emoționat casele vechi, care-i aminteau de anii studenției. Apoi îl întîmpină o alee străjuită de arbori înalți; în clipa următoare poarta se deschise și mașina, înaintînd încet pe pietriș, se opri în fața scării de piatră vînătă. „De ce nu coborîți?" auzi un glas necunoscut. Privi cu mirare în jurul lui; nu era nimeni. I se păru că sus, în capul scării, se deschisese ușa. Era deci așteptat. „Ar trebui să cobor", își spuse.

Trezindu-se, îl orbi lumina puternică de-afară și privi surprins ceasul. Nu era încă 6. Probabil că au uitat să tragă transperantele. Tîrziu auzi deschizîndu-se ușa.

— V-am adus hainele, spuse infirmiera apropiindu-se zîmbind de pat, cu brațele încărcate.

Era Anetta, încă destul de tînără și cea mai îndrăzneață. (Cu cîteva zile mai înainte îi spusese, privindu-l adînc în ochi: „Cînd o să ieșiți de aici, poate mă luați într-o seară la cinematograf...") îl ajută să se îmbrace, deși n-ar fi avut nevoie de ajutor. Ghicea, din privirile ei dezamăgite, că vestonul nu cădea prea bine „e prea strîmt în umeri", spuse, și cravata, albastră cu mici triunghiuri cenușii, nu se asorta cu cămașa în dungi. Curînd intră internul de serviciu. Începu să-l examineze, încruntat, cu atenție.

— Se vede de la distanță că nu sînt hainele dumitale. Ai putea deveni suspect. Va trebui să-ți căutăm altceva. Doctorul Gavrilă spunea că are cîteva costume de cea mai bună calitate; i-au rămas de la un unchi de-al lui.

— I-au rămas moștenire după ce-a murit, preciza Anetta. Și nu e bine să porți haine de la morții altora. De la morții tăi, e altceva; le porți în memoria lor, așa, ca un suvenir...

— N-are nici o importanță, spuse zîmbind. Azi, în orice caz, nu mai e timp. Poate cu altă ocazie, cînd o să mai trec pe aici...

— Da, interveni internul, dar cu vestonul ăsta atragi atenția și riști să fii urmărit...

— Dacă se pitește bine în fundul mașinii, poate nu se observă...

Două ceasuri în urmă, coborî în curte, întovărășit de doctorul Chirilă, cel care îi era mai puțin simpatic pentru că după ce-l surprinse ascuns în odaie, avea impresia că-l spionează tot timpul. Dînd cu ochii de mașină, se opri brusc.

— Am mai văzut mașina asta, șopti. Am văzut-o azi-noapte, în vis... Unii ar spune că e semn rău, că am putea avea un accident, adăugă.

— Eu nu sînt superstițios, rosti rar, sentențios, doctorul Chirilă, deschizînd portiera. În orice caz, sîntem așteptați...

Cînd mașina se îndreptă spre bulevard, simți o liniște stranie, întreruptă, în chip neînțeles, de izbucniri aproape violente de bucurie.

— Să deschideți fereastra, spuse, că în curînd vom trece pe sub teii în floare. Acum ne apropiem de Șosea, adăugă după cîtva timp. Și mai tîrziu: Să vedeți ce clădire frumoasă, cu arbori înalți și ce alee curată, cu pietriș, și scara de piatră vînătă...

Internul îl privise tot timpul curios, tăcînd încurcat. Mașina se opri în dreptul scării.

— De ce nu coborîți? auzi o voce.

— Așteptăm să vină plantonul, să dăm în primire, răspunse șoferul.

În curînd se auziră pași grăbiți pe pietriș și din spatele mașinii apăru un bărbat oacheș, cu obrazul ciupit de vărsat și părul tuns milităresște. Chirilă deschise portiera.

— Dumnealui este persoana despre care ai fost informat. Vezi să nu-l confunzi cu vreun alt pacient. De acum înainte, dumneata ești răspunzător.

— Am înțeles, spuse. Să n-aveți nici o grijă. Am să fiu cu ochii în patru.

— Ce face dumnealui înlăuntru sau în grădină, îl întrerupse Chirilă, nu te privește. Dumneata trebuie să ai grijă de poartă...

Îi plăcea camera: era spațioasă, cu ferestre spre parc și așa cum îl asigurase Profesorul, avea o masă de lemn și în perete rafturi pentru cărți. Se apropie de fereastra deschisă și respiră adînc. I se păru că pătrunde pînă la el mirosul de trandafiri sălbatici. Totuși nu izbutea să se bucure. Zîmbea mîngîindu-și cu palma stîngă obrajii dar i se părea că tot ce i se întîmplă de la o vreme nu-l privește *cu adevărat*, că e vorba de altceva, de *altcineva*.

— Încearcă să descrii cît mai precis și cu cît mai multe detalii ce vrei să spui cînd spui: *altcineva*, îl întrerupse o dată Profesorul. În ce sens te simți *străin*? Nu te-ai „instalat" încă în noua dumitale situație? E foarte important. Notează tot ce-ți trece prin cap. Dacă n-ai chef de scris sau ai prea multe de spus, utilizează magnetofonul, indicînd întotdeauna ziua, ora și locul, și precizînd dacă dictezi întins în pat sau plimbîndu-te prin cameră.

În ultimele zile, la spital, umpluse aproape un caiet întreg. Scria tot felul de lucruri: cărțile pe care și le amintea (și îi plăcea să indice ediția, anul publicației, anul cînd le citise pentru întîia oară, ca să poată controla această miraculoasă recuperare a memoriei), versuri în toate limbile pe care le învățase, exerciții de algebră, unele vise care i se păreau semnificative. Dar nu mărturisea anumite descoperiri recente. Simțea o neînțeleasă rezistență, de care vorbise o dată Profesorului.

— E foarte important să aflăm semnificația acestei rezistențe, îi spuse. Încearcă cel puțin să faci aluzie, să știm dacă ceea ce *nu vrei* să spui („nu pot să spun!" îl întrerupse în gînd) se referă la anumite întîmplări din trecut, sau e vorba de altceva, în legătură cu noua dumitale condiție, despre care, repet, știm încă foarte puțin...

Se întoarse de la fereastră și, după ce străbătu de cîteva ori camera, plimbîndu-se, ca pe vremuri, în tinerețe, cu mîinile încrucișate la spate, se întinse în pat. Rămăsese cu ochii deschiși, privind tavanul.

— Ți-am adus albumul de familie, îi spuse într-o dimineață. Cel cu fotografiile dumitale din liceu, de la Universitate, din Italia... Nu ești curios să-l vezi? întrebă după o pauză.

— Ca să fiu sincer, nu...

— Dar de ce?

— Nu-mi dau nici eu seama de ce. Încep să mă simt detașat de trecutul meu. Parcă n-aș mai fi același...

— E curios, spuse Profesorul. Ar trebui să aflăm motivele...

În cele din urmă, resemnat, se hotărîse să-l răsfoiască. Profesorul se așezase alături pe pat, pe scaun, și-l privea intens, nereușind să-și ascundă curiozitatea.

— La ce te gîndești? îl întrebă brusc, după cîteva minute. Ce fel de amintiri? Ce fel de asociații?

Șovăi, frecîndu-și obrazul cu palma stîngă. („Știu că gestul acesta a ajuns la mine un tic", mărturisise de mai multe ori.)

— Îmi amintesc perfect anul și locul unde au fost luate, fiecare din ele. Aș putea spune că-mi amintesc chiar și *ziua*; parcă aș auzi vocile celor din jur și cuvintele pe care le rosteau, și aș simți în nări mirosul specific al acelui loc și al acelei zile... Uite, bunăoară, aici, unde sînt cu Laura, la Tivoli. Cînd am dat cu ochii de fotografie, am simțit căldura acelei dimineți și mirosul florilor de leandru, dar am simțit și un miros puternic, greu, de păcură încinsă, și mi-am adus aminte că la vreo zece metri de locul unde am fost fotografiați se găseau două căldări cu păcură.

— E un fel de hypermnezie cu efecte laterale, spuse Profesorul.

— E îngrozitor, continuă. E prea mult, și e inutil.

— Pare inutil pentru că nu știm încă ce să facem cu ea, cu această fantastică recuperare a memoriei... În orice caz, adăugă zîmbind, să-ți dau o veste bună. În cîteva zile, vei primi din

biblioteca dumitale de la Piatra Neamț cărțile pe care le-ai notat în prima listă, adică toate gramaticile și dicționarele de care ai spus că ai nevoie. Bernard e entuziasmat; mi-a spus că nu puteam găsi un test mai nimerit. L-a interesat îndeosebi faptul că ai început să studiezi limba chineză în tinerețe, apoi ai neglijat-o vreo zece, doisprezece ani, înainte și în timpul războiului, ai încercat din nou s-o înveți, și apoi, pe neașteptate, ai renunțat pentru totdeauna. Avem de-a face deci cu mai multe straturi de memorie. Dacă îți vei da osteneala să te analizezi și să notezi cu atenție, vom vedea care din straturi va fi reanimat cel dintîi...

Cîtva timp s-au privit unul pe altul, parcă fiecare ar fi așteptat să înceapă celălalt.

— Și ce se crede la Piatra despre dispariția mea? întrebă pe neașteptate. Nu sînt prea curios, dar m-ar interesa să cunosc de pe acum șansele pe care le am...

— Ce fel de șanse? îl întrerupse Profesorul.

Zîmbi încurcat; chiar în clipa cînd o rostise, expresia i se păru vulgară și inoportună.

— Șansele de a continua viața pe care am început-o de curînd, fără riscul de a fi reintegrat biografiei mele anterioare...

— Deocamdată nu-ți pot spune nimic precis. Prietenii dumitale din Piatra cred că te afli, amnezic, în vreun spital din Moldova. Cineva și-a adus aminte că, în Sîmbăta Paștelui, te-a zărit la gară, dar nu știe în ce tren te-ai urcat; omul se grăbea să ajungă acasă...

— Bănuiesc cam cine m-a zărit la gară, șopti.

— Ca să poată aduna cărțile pe care le-ai notat, poliția a înscenat o descindere. Au pretextat că, aflînd de dispariția dumitale, unul din legionarii urmăriți s-ar fi ascuns în bibliotecă...

Rămase pe gînduri cîtva timp, parcă ar fi ezitat să continue.

— Dar, evident, reluă, cu cît trece timpul, cu atît va fi mai greu. Curînd se va afla și la Piatra Neamț, ce știe tot Bucureștiul: că cineva, un necunoscut în vîrstă, a fost lovit de trăsnet, și după

zece săptămîni arată perfect sănătos și întinerit... Să sperăm că nu se va afla și restul...

Două săptămîni în urmă, coborînd în grădină, se întîlni față în față cu o stranie frumusețe; frumusețe pe care, pentru motive greu de înțeles, încerca s-o atenueze printr-o voită vulgaritate, fardîndu-se exagerat și neîndemînatec. Așa cum îi zîmbise acum, provocator și totuși cast, necunoscuta îi aminti de unul din ultimele lui vise. Se înclină ușor și îi spuse:

— Am impresia că ne-am mai întîlnit undeva.

Tînăra izbucni în rîs. („Păcat, își spuse, rîde cu aceeași vulgaritate cu care se fardează.")

— Ești cît se poate de discret, spuse. (Și i se păru că vorbește ca pe scenă.) Evident că ne-am mai întîlnit; și chiar de mai multe ori.

— Unde și cînd?

Tînăra încruntă ușor din sprîncene și-i căută din nou privirile.

— Ultima oară, azi-noapte, în camera numărul șase. Camera dumitale e alături, la numărul patru, adăugă despărțindu-se.

Profesorul veni chiar în seara aceea, să-i înapoieze caietul și să citească ultimele însemnări. Îl ascultă încurcat, fără să zîmbească, evitîndu-i privirile.

— Eu credem că știi despre ce e vorba și că înțelegi, cum să spun? intenția științifică a experienței. Nici o analiză nu e completă fără indexul capacității sexuale. Îți amintești întrebarea pe care ți-a pus-o ultima oară Bernard...

Ar fi vrut să rîdă, dar nu izbuti decît să clatine de cîteva ori din cap, zîmbind.

— Dacă îmi aduc aminte!... Intrasem în pămînt de rușine. Gol, întins pe masă, față de atîția medici și savanți străini...

— Eu te prevenisem că va fi un fel de consult internațional. Veniseră toți pentru dumneata; nu puteau crede în informația pe care-o publicasem în *La Presse Medicale*.

— Nu mă așteptam la o asemenea întrebare... Mai ales că eram încă în spital, deci nu aveam cum să confirm sau să infirm eventualele posibilități sexuale.

Profesorul zîmbi, ridicînd din umeri.

— Aflasem ceva, evident, indirect, de la infirmiere.

— De la infirmiere?

— Noi credeam că fusese inițiativa dumitale. În orice altă împrejurare, pacientul și infirmiera respectivă ar fi fost sancționați. Dar în cazul dumitale, nu numai că am închis ochii, dar am apreciat informațiile. În sfîrșit, contextul n-are prea mare importanță; importantă este numai informația... Dar în cazul domnișoarei de la numărul șase, reluă după o pauză, este vorba și de altceva. E mai bine să ți-o spun acum, ca să nu se ivească, mai tîrziu, complicații. Domnișoara aceasta ne-a fost impusă de Siguranță...

— De Siguranță? repetă cu oarecare teamă. Dar de ce?

— Nu pretind că înțeleg prea mult, dar știu că Siguranța este foarte interesată de cazul dumitale. Foarte probabil, nu sînt convinși că le-am spus tot adevărul: și, în fond, au dreptate. În orice caz, Siguranța *nu crede* în metamorfoza dumitale. Convingerea lor este că povestea care circulă în oraș, cu trăsnetul din noaptea învierii, cu inconștiența, restabilirea și întinerirea dumitale, este invenția legionarilor... Că de fapt, această legendă a fost fabricată să camufleze identitatea unui important șef legionar și să pregătească fuga lui peste graniță.

Îl ascultase surprins, și totuși senin.

— Atunci, situația mea e mai gravă decît îmi închipuiam, spuse. Dar cum nu există, deocamdată, o altă soluție...

— Soluția se va găsi la timpul ei, îl întrerupse Profesorul. Trebuie să adaug, ca să fii cît mai bine informat, că ești, și ai fost de la început, supravegheat de Siguranță. De aceea ți s-a procurat un costum cu care n-ai îndrăzni să ieși pe stradă, pentru că ai fi imediat arestat. Și n-ai îndrăzni să circuli în oraș în această cazacă, uniforma clinicii, care e, de altfel, destul de elegantă. Și, așa cum

ai înțeles de la început, dacă ai vrea să te plimbi, n-ai putea ieși pe poartă... Asta e ce știm noi. Dar cine știe cîți alții din personalul de serviciu al clinicii sînt informatorii Siguranței...

Izbucni în rîs și-și trecu de mai multe ori palma stîngă pe obraz.

— În fond, poate e mai bine așa. Mă simt la adăpost de surprize...

Profesorul îl privi lung, parcă ar fi șovăit să continue. Apoi se hotărî brusc:

— Să revenim, acum, la o problemă mai importantă. Ești *sigur* că, în amintirea dumitale, toate experiențele sexuale treceau drept visuri erotice?

Rămase cîtva timp pe gînduri.

— Acum, nu mai sînt atît de sigur. Pînă în seara asta, eram convins că e vorba de vise...

— Te întreb pentru că în caietul pe care l-am citit ai notat tot felul de visuri, dar fără elemente *manifest* erotice.

— Poate că ar fi trebuit să le însemn și pe celelalte, dar nu mi s-au părut semnificative... În orice caz, continuă după o scurtă tăcere, dacă am confundat experiențele reale cu visurile erotice, lucrurile sînt mai complicate decît mi-aș fi închipuit...

Cu un gest copilăresc, ridicol, își puse mîna pe tîmplă, ca și cum ar fi vrut să arate că se concentrează.

— Te ascult, spuse tîrziu Profesorul. În ce sens ar putea fi și mai complicate decît par a fi?

Ridică brusc fruntea și zîmbi încurcat.

— Nu știu dacă ați înțeles anumite aluzii din caiet, dar de cîtva timp aveam impresia, cum să spun? aveam impresia că învățam în timpul somnului; mai precis, visam că învăț că, bunăoară, deschid în vis o gramatică, parcurg și memorizez cîteva pagini, sau răsfoiesc o carte...

— Foarte interesant, spuse Profesorul. Dar nu cred că ai notat toate acestea, cu precizie și claritate, în caietul pe care l-am citit.

— Nu prea știam cum să le descriu; erau visuri în serie, într-un anumit sens didactice, mi se părea că prelungesc lecturile din timpul zilei. Am crezut, chiar, că visez reguli gramaticale, vocabulare și etimologii, pentru că eram pasionat de asemenea lucruri... Dar acum mă întreb dacă, într-un chip mai mult sau mai puțin somnambulic, nu mă deșteptam în timpul nopții și-mi continuam lucrul...

Profesorul îl privi tot timpul cu atenție, ușor încruntat, semn, cum observase mai demult, că era ispitit de mai multe întrebări deodată.

— În orice caz, spuse, nu pari obosit, nu ai expresia intelectualului care petrece o bună parte din noapte citind... Dar dacă ar fi așa, cum de n-a observat nimeni lumina, lampa arzînd foarte tîrziu în camera dumitale? Se ridică din fotoliu și întinse mîna. Ce mi se pare paradoxal este faptul că această ezitare, mai precis această confuzie între experiențele onirice și starea de veghe, s-a dezvoltat paralel cu hypermnezia dumitale... Ce-mi spuneai atunci despre mirosul de leandri și de păcură pe care le-ai simțit privind o fotografie de acum aproape patruzeci de ani...

— Dar acum nu mai sînt sigur nici de asta, exclamă, de hypermnezie! Nu mai sînt sigur de nimic!

După ce rămase singur, se trezi gîndind: „Foarte bine că ai spus: «Nu mai sînt sigur de nimic...» în felul acesta, ești întotdeauna la adăpost. Poți răspunde oricînd: «Am visat!». Sau atunci cînd îți convine, poți spune contrariul... Dar fii atent! Nu spune niciodată *adevărul* întreg!"

Întoarse capul și privi mirat în jurul lui. După cîteva clipe șopti, ca și cum s-ar fi adresat cuiva prezent și totuși invizibil de lîngă el: „Dar chiar dacă aș voi să spun, *nu pot*! Nu înțeleg de ce, adăugă coborînd și mai mult glasul, dar sînt anumite lucruri pe care mi-e peste putință să le spun..."

În noaptea aceea se luptă multă vreme cu insomnia. (Era prima insomnie de cînd părăsise Piatra Neamț, și faptul acesta îl

irita. Suferise aproape toată viața de insomnii, și în ultima vreme se crezuse vindecat.) Ca de obicei, se gîndea la misterul memoriei pe care o recuperase. De fapt, își dăduse de mult seama, nici nu era vorba de recuperare, pentru că era infinit mai vastă și mai precisă decît o avusese vreodată. O memorie de mandarin, așa cum spusese Chavannes că trebuie să aibă orice sinolog. Începuse să creadă că avea chiar mai mult: o foarte curioasă hypermnezie. Încă înainte de a i se fi adus dicționarul și gramaticile de la Piatra, se trezise într-o zi că recită texte chinezești, vizualizînd în același timp caracterele și traducînd pe măsură ce recita. Cîteva zile în urmă verificase grafiile, pronunția și traducerea, răsfoind înfrigurat antologia și dicționarul lui Giles. Nu făcuse nici o greșeală. Scrisese cîteva rînduri în caiet, cu o ușoară părere de rău: Bernard va fi dezamăgit; îi era imposibil să precizeze ce strat al memoriei apăruse mai întîi; se trezise că posedă limba chineză așa cum nu o cunoscuse niciodată. Acum putea deschide orice text și, citindu-l, îl înțelegea cu aceeași ușurință cu care ar fi citit un text în limba latină sau italiană veche.

Era o noapte foarte caldă, și fereastra spre parc rămăsese deschisă. I se păru că aude pași și, fără să aprindă lumina, coborî din pat și se apropie de fereastră. Zări plantonul și înțelese că-l văzuse și el.

— Dar dumneata nu dormi? îl întrebă cît putu mai încet, ca să nu-și trezească vecinii.

Omul ridică din umeri, apoi se îndreptă spre parc și se pierdu în întuneric. „Dacă l-aș întreba mîine, își spuse, îmi va răspunde probabil că am visat. Și, totuși, *sînt sigur* că de data aceasta nu am visat...” Se reîntoarse în pat, închise ochii și-și spuse, ca pe vremuri, cînd suferea de insomnii: „în trei minute am să adorm!... Trebuie să adormi, se auzi gîndind, căci mai ales în somn înveți bine. Visuri didactice, cum spunea astă-seară Profesorul; o să ai încă o serie de visuri didactice. Nu în legătură cu limba chineză. Altceva, mai important altceva...”

Îi plăcea să se asculte gîndind, dar de data aceasta simți o neliniște neînțeleasă și-și șopti amenințător: „Dacă nu adorm pînă număr la 20, cobor și mă duc să mă plimb în parc!" Dar nu apucă să numere decît pînă la 7.

Cîteva zile în urmă, Profesorul îl întrebă, fără să-și ridice ochii din al doilea caiet cu note pe care i-l încredințase.

— Îți aduci cumva aminte că, într-o noapte, ai coborît pe fereastră și te-ai dus pînă în fundul grădinii, acolo unde sînt rondurile cu trandafiri?

Simți că roșește și se intimidă.

— Nu. Îmi aduc aminte că nu izbuteam să adorm și la un moment dat mi-am spus: dacă nu adorm pînă ce număr 20, cobor și mă duc să mă plimb în parc! Dar după aceea nu mai știu nimic. Probabil că am adormit imediat...

Profesorul îl privi, zîmbind enigmatic.

— În nici un caz n-ai adormit imediat... Pentru că ai petrecut o bucată de vreme în preajma trandafirilor.

— Atunci sînt somnambul! exclamă. Pentru prima oară în viața mea am avut o criză de somnambulism!

Profesorul se ridică brusc, se îndreptă spre fereastră și rămase cîtva timp privind lung înaintea lui. Apoi se întoarse și se reașeză în fotoliu.

— Asta am crezut și eu. Dar lucrurile nu sînt atît de simple. Cînd plantonul a dat alarma, doi oameni de serviciu, probabil agenții Siguranței, au alergat să cerceteze strada – nu știau că plantonul te descoperise deja – și au zărit o mașină cu farurile stinse, așteptînd în stradă, chiar în dreptul rondului de trandafiri unde te aflai dumneata. Evident, mașina a dispărut înainte ca să-i poată nota numărul...

Își trecu de mai multe ori mîna pe frunte.

— Dacă n-ați fi dumneavoastră... începu.

— Știu, pare de necrezut, îl întrerupse Profesorul. Totuși sînt trei martori, oameni simpli, dar de încredere, și cu oarecare experiență...

— Și ce-au făcut cu mine? M-au luat pe sus și m-au adus înapoi în cameră?

— Nu. În grădină nu era decît plantonul. Spune că îndată ce-ai dat cu ochii de el, te-ai întors... Ai pătruns în odaie tot pe fereastră, așa cum ieșiseși... Somnambul sau nu, nu are importanță. Ce e grav, este că Siguranța nu se îndoiește acum că se pregătea evadarea dumitale. Faptul că ai fost surprins chiar acolo unde, în stradă, aștepta mașina, dovedește, în opinia lor, că știai despre ce era vorba și că erai de acord... A trebuit să se facă intervenții foarte sus ca să nu fii arestat, adăugă.

— Vă mulțumesc, spuse încurcat, ștergîndu-și fruntea.

— Deocamdată, au dublat măsurile de pază. Strada e necontenit patrulată în timpul nopții; un sergent, în civil, își va căuta tot timpul de lucru în dreptul ferestrei dumitale – ca acum, adăugă coborînd glasul – iar nopțile, plantonul va dormi pe un pat de campanie, pe culoar, în dreptul ușii.

Se ridică din fotoliu și începu să se plimbe, trecînd absent, dintr-o mînă în alta, caietul cu note. Apoi se opri brusc în fața lui și-l privi, adînc, în ochi.

— Dar dumneata cum explici această serie de coincidențe: pentru întîia oară ai avut o insomnie urmată, cum ai mărturisit, de prima criză de somnambulism din viața dumitale; în timpul crizei te îndrepți către rondul de trandafiri, *exact* în locul unde, dincolo de zid, te aștepta o mașină cu farurile stinse... O mașină care, adăugă după cîteva clipe, dispare îndată ce s-a dat alarma... Cum explici?

Înălță din umeri, descurajat.

— Nu înțeleg nimic... Pînă săptămîna trecută îmi venea greu să recunosc că, *într-adevăr*, am confundat unele visuri cu starea de veghe, dar a trebuit să mă las convins de anumite evidențe... Dar, de data aceasta, criza de somnambulism, mașina care mă aștepta...

Profesorul deschise servieta aproape plină și introduse cu grijă caietul între reviste și broșuri.

— Ca să repet și eu expresia dumitale de adineauri, dacă nu te-aș cunoaște din albumele de familie, dacă nu ți-aș fi văzut fotografiile de la treizeci la șaizeci și ceva de ani, aș fi fost gata să admit ipoteza Siguranței: că ești cine crede Siguranța că ești...

„De ce te frămînți? se ascultă gîndind îndată ce stinse lumina. Totul se desfășoară normal. Așa trebuia să se întîmple: să fii confundat cu alții, să se creadă că nu mai poți distinge visul de realitate, și alte confuzii de acest fel. Nu se putea găsi un camuflaj mai bun. Pînă la urmă ai să te convingi că nu e nici o primejdie, că ți se poartă de grijă...”

Se întrerupse și, după o scurtă pauză, șopti: „Cine îmi poartă de grijă?” Așteptă cîteva clipe. Se trezi întrebînd pe un ton pe care nu și-l cunoștea: „Credeai că toate prin care ai trecut se datoresc hazardului?” „Nu e vorba ce cred sau nu cred eu, se întrerupse iritat. Cine îmi poartă de grijă?...” Așteptă din nou cîtva timp, cu teamă. Apoi se auzi: „Ai să afli mai tîrziu. Nu asta interesează acum... De altfel, ai ghicit ceva, ai ghicit mai demult, dar nu îndrăznești să recunoști. Altminteri, de ce nu vorbești niciodată Profesorului de *anumite gînduri* și nici nu pomenești de ele în caiet? Dacă n-ai ști că există și altceva, de ce nu faci nici o aluzie la tot ce-ai descoperit în ultimele două săptămîni?... Dar să revin la întrebarea mea”, încercă să-și întrerupă gîndul. Așteptă cîtva timp, și cînd i se părea că începe să distingă răspunsul, adormi.

„E mai bine să stăm de vorbă în vis, auzi. Dormind, înțelegi mai repede și mai profund. Spuneai Profesorului că, în somn, îți continui studiile din timpul zilei. De fapt, te-ai convins de mult că nu e întotdeauna adevărat. N-ai învățat nimic în somn, nici veghind. Treptat, treptat te-ai trezit că stăpînești limba chineză, așa cum ai să descoperi mai tîrziu că stăpînești alte limbi care te interesează. Nu mai îndrăznești să crezi că îți amintești, *acum*, ce-ai învățat în tinerețe și ai uitat. Gîndește-te la gramatica albaneză...”

Amintirea acestei întîmplări fu atît de brutală, încît se trezi din somn și aprinse lumina. Nu-i venise să creadă, și nu credea

nici acum, o săptămînă după descoperire. Știa că nu studiase niciodată limba albaneză. Cumpărase gramatica lui G. Meyer cu vreo 20 de ani înainte, dar nu citise decît prefața. Nu o mai consultase de atunci. Și totuși, cînd desfăcu unul din pachetele sosite de la Piatra și dădu cu ochii de ea, o deschise la întîmplare, către sfîrșit, și începu să citească. Cu emoție și spaimă, își dădu seama că înțelege tot. Căută traducerea paragrafului și se convinse: nici o greșeală... Coborî din pat și se îndreptă spre bibliotecă. Voia cu orice preț să mai verifice o dată. Atunci auzi un glas necunoscut de afară, în dreptul ferestrei deschise:

— Dar dumneata nu dormi?

Se reîntoarse în pat, închise ochii cu furie, strîngîndu-și pleoapele, și repetă, în șoaptă:

— Nu trebuie să mă mai gîndesc! Să nu mă gîndesc la nimic!

— Asta ți-o tot spun din prima noapte de la spital, auzi.

I se părea că începe să înțeleagă ce i s-a întîmplat. Imensa concentrare de electricitate care, explodînd chiar deasupra lui, l-a străbătut, i-a regenerat întreg organismul și i-a amplificat fabulos toate facultățile mentale. Dar această descărcare electrică a făcut de asemenea posibilă apariția unei noi personalități, un fel de „dublu”, o persoană pe care o ascultă vorbindu-i mai ales în timpul somnului și cu care uneori discută amical sau în contradictoriu. Este probabil că această nouă personalitate s-a alcătuit treptat, în timpul convalescenței, din cele mai adînci straturi ale inconștientului. De cîte ori își repeta această explicație, se auzea gîndind: „Foarte exact! Formula «dublului» e corectă și utilă. Dar nu te grăbi s-o comunici Profesorului...”

Se întreba, amuzat și iritat totodată, de ce-și repetă mereu asemenea invitație la precauție, cînd se hotărîse de mult să nu atingă această problemă (de fapt, nici măcar nu fusese nevoit să ia o hotărîre: știa că *nu putea* face altfel). În convorbiri, Profesorul revenea neîncetat asupra hipermneziei și detașării lui progresive de trecut.

— Am putea să-ți aducem manuscrisele și mapele cu note, îi propuse de curînd. Cu posibilitățile pe care le ai acum la dispoziție, ai putea încheia lucrarea în cîteva luni...

Ridicase amîndouă brațele în sus:

— Nu! Nu! exclamase aproape în panică. Nu mai mă interesează!

Profesorul îl privise surprins, oarecum dezamăgit:

— Este totuși opera dumitale de-o viață întreagă...

— Ar trebui rescrisă de la prima la ultima pagină, și nu cred că merită... Trebuie să rămînă ce-a fost pînă acum: *opus imperfectum*. Dar voiam să vă întreb ceva, continuă ca și cum ar fi vrut să schimbe cît mai repede subiectul, deși mi-e teamă că o să par indiscret. Ce mi s-a întîmplat în ultima săptămînă? Ce-au raportat plantonul și toți ceilalți?

Profesorul se ridică din fotoliu și se îndreptă spre fereastră. Se reîntoarse după cîteva clipe, gînditor.

— Știu să se facă nevăzuți cînd trebuie, dar sînt toți la datorie, spuse. N-au raportat nimic senzațional: doar că aprinzi lumina de mai multe ori pe noapte, o aprinzi și o stingi foarte repede, după cîteva minute... Așa cel puțin mi s-a spus. Dar bănuiesc că nu-mi spun tot, adăugă coborînd glasul. Bănuiesc că au aflat ceva, destul de important, sau sînt pe cale să descopere...

— În legătură cu mine? întrebă izbutind să-și stăpînească emoția.

Profesorul șovăi cîteva clipe, apoi se ridică brusc și se apropie din nou de fereastră.

— Nu știu, răspunse tîrziu. S-ar putea să nu fie *numai* în legătură cu dumneata...

În dimineața de 3 august veni să-l vadă pe neașteptate.

— Nu știu dacă trebuie să ne bucurăm sau nu. Află că ai devenit celebru în Statele Unite. O revistă ilustrată a publicat chiar un articol interviu evident apocrif: *Cum am fost lovit de trăsnet*. Articolul a făcut senzație și a fost reprodus și tradus pretutindeni. De la Direcția presei am fost informat că trei corespondenți ai

unor mari ziare americane au sosit aseară și vor neapărat să stea de vorbă cu dumneata. Li s-a răspuns că, deocamdată, doctorii se opun oricărei vizite... Dar cît timp o să ne mai putem ascunde? Este probabil că la ora asta gazetarii și-au început deja ancheta. Internii și infirmierele au să le povestească tot ce știu, și multe altele pe deasupra. Și se vor găsi informatori și de aici, adăugă coborînd ușor glasul. În privința fotografiilor, nu-mi fac iluzii: ai fost desigur fotografiat de nenumărate ori, plimbîndu-te prin parc, stînd la fereastră, poate chiar întins în pat. Dar văd că vestea nu te impresionează prea mult, adăugă după ce-l privi lung. Nu spui nimic...

— Așteptam urmarea...

Profesorul se apropie de el, continuînd să-l privească adînc în ochi.

— De unde știi că există o urmare? întrebă.

— Mi-am închipuit după nervozitatea dumneavoastră. Nu v-am văzut niciodată atît de nervos.

Profesorul ridică din umeri și zîmbi amar.

— Nu m-ai văzut dumneata, dar sînt destul de nervos... Să revenim însă la cazul dumitale. S-au ivit o seamă de complicații, mai ales în cele două săptămîni cît am lipsit.

— Din cauza mea? întrebă.

— Nici din cauza dumitale și nici dintr-a mea... Dumneata ai rămas aproape tot timpul aici în cameră. (Știu asta pentru că telefonam aproape în fiecare zi...) În ceea ce mă privește, în cele două săptămîni petrecute la Predeal, n-am discutat cazul dumitale decît cu cîțiva colegi, de a căror discreție nu mă pot îndoi... Dar s-a întîmplat altceva, continuă ridicîndu-se iar din fotoliu. Mai întîi, domnișoara de la numărul șase, agenta pe care ne-a impus-o Siguranța, a dispărut acum vreo zece zile. Siguranța bănuia de mult că era o agentă dublă, dar nu bănuia că era în slujba Gestapoului...

— Ciudat, șopti. Dar cum s-a putut afla așa repede?

— Pentru că a fost descoperită rețeaua din care făcea parte și au fost arestați cei trei agenți care te-au așteptat, cîteva

nopți, în mașina cu farurile stinse. Siguranța ghicise: trebuia să fii răpit și trecut peste graniță în Germania. Se înșelase însă asupra identității: nu era vorba de un șef legionar, era vorba de *dumneata*.

— Dar de ce? întrebă zîmbind.

Profesorul se îndreptă spre fereastră, dar se întoarse brusc și îl privi cîteva clipe curios, parcă ar fi așteptat să mai adauge ceva.

— Pentru că ești așa cum ești, după toate cîte ți s-au întîmplat. Nu mi-am făcut niciodată prea multe iluzii, continuă începînd să se plimbe încet, între ușă și fotoliu. Știam că într-o zi are să afle. De aceea am și informat în mai multe rînduri *La Presse Medicale*. Voiam ca ceea ce se putea afla să se afle direct de la sursă. Evident, n-am spus tot; m-am mulțumit să raportez etapele restabilirii fizice și intelectuale; doar o aluzie, și aceea destul de obscură, la regenerare și întinerire. Și nimic despre hipermnezie... Dar s-a aflat tot; și despre memoria dumitale fenomenală, și faptul că ai recuperat toate limbile pe care le-ai învățat în tinerețe. Ai devenit deci cel mai prețios exemplar uman care există astăzi pe tot globul. Toate facultățile de medicină din lume ar vrea să dispună, măcar temporar, de dumneata...

— Un fel de cobai? întrebă zîmbind.

— În anumite cazuri, da, un cobai. Dispunînd de informațiile transmise, de domnișoara de la numărul șase, e ușor de înțeles de ce Gestapoul vrea cu orice preț să te răpească.

Rămase cîtva timp pe gînduri, apoi fața i se lumină pe neașteptate de un mare zîmbet:

— Tovarășa dumitale de o noapte, sau mai multe...

— Mi-e teamă că au fost mai multe, recunoscu roșind.

— Tovarășa dumitale era mai inteligentă decît o socotea Siguranța. Nu s-a mulțumit să verifice potențialul erotic și, profitînd de condiția parasomnambulică în care te aflai, să te descoasă, încercînd să-ți descifreze identitatea. A procedat științific: a înregistrat la un magnetofon minuscul toate convorbirile, de fapt, lungile dumitale monologuri, și le-a transmis Siguranței. Dar a remarcat și altceva; bunăoară, că recitai poezii în foarte multe

limbi, și cînd ți-a pus cîteva întrebări în limba germană, apoi în rusește, i-ai răspuns fără nici o dificultate în limbile în care te întreba. Apoi, după ce-ai primit cărțile, a făcut o listă de toate gramaticile și dicționarele pe care le consultai. Prudentă, a păstrat toate aceste informații pentru șefii ei din Germania. Este probabil că ascultînd benzile înregistrate cineva, sus de tot, din Gestapo, a decis răpirea dumitale...

— Înțeleg, spuse frecîndu-și fruntea.

Profesorul se opri în dreptul ferestrei deschise, privind lung parcul.

— Evident, începu tîrziu, paza s-a înzecit. Probabil că nu ți-ai dat seama, dar de cîteva zile, multe din camerele vecine sînt ocupate de agenți. Iar în timpul nopții, bănuiești cum e patrulată strada... Și cu toate acestea, reluă după o pauză, în curînd va trebui să fii evacuat de aici.

— Păcat, spuse. Mă învățasem... și-mi plăcea.

— Am fost sfătuit să începem deja camuflarea dumitale. Deocamdată, îți lași să-ți crească mustața, cît mai groasă și mai neîngrijită. Mi s-a spus că vor încerca să-ți modifice figura, evident. Îmi închipui că îți vor vopsi părul, îți vor schimba coafura, în așa fel încît să nu mai semeni cu fotografiile care au fost desigur luate în ultimele săptămîni. M-au asigurat că-ți pot adăuga zece, cincisprezece ani. Cînd vei părăsi clinica, vei arăta ca un bărbat trecut de patruzeci de ani...

Se opri, extenuat, și se așeză în fotoliu.

— Din fericire, adăugă tîrziu, nu s-au mai repetat crizele de parasomnambulism, sau ce-or fi fost. Așa cel puțin mi-au spus...

Ziua se vestea fierbinte. Își scoase cazaca și îmbrăcă cea mai subțire pijama pe care o găsise în dulap. Apoi se întinse în pat. „Evident, se auzi gîndind, știi foarte bine că n-a fost somnambulism. Te-ai comportat așa cum trebuia, ca să creăm confuziile necesare. Dar de acum n-o să mai avem nevoie de ele..."

— „Dublul", șopti zîmbind. Răspunde întotdeauna la

întrebările pe care mă pregătesc să le pun. Ca un adevărat înger păzitor...

— Și această formulă e corectă și utilă.

— Mai sînt și altele? întrebă.

— Multe. Unele din ele anacronice sau ieșite din uz, altele încă destul de actuale, mai ales acolo unde teologia și practica creștină au știut să păstreze tradițiile mitologice imemoriale.

— Bunăoară? întrebă, zîmbind amuzat.

— Bunăoară, alături de îngeri și îngeri păzitori, puteri, arhangheli, serafimi, heruvimi. Ființe prin excelentă intermediare.

— Intermediare între conștient și inconștient.

— Evident. Dar, și între natură și om, între om și divinitate, rațiune și eros, feminin și masculin, întuneric și lumină, materie și spirit...

Se trezi că rîde și se ridică în capul oaselor. Cîteva clipe privi cu atenție în jurul lui, apoi șopti, pronunțînd rar cuvintele:

— Ajungem deci la vechea mea pasiune: filozofia. Oare vom reuși vreodată să demonstrăm *logic* realitatea lumii exterioare? Metafizica idealistă mi se pare și astăzi singura construcție perfect coerentă...

— Ne-am depărtat de la discuția noastră, își auzi din nou gîndul. Problema nu era realitatea lumii exterioare, ci realitatea obiectivă a „dublului" sau a îngerului păzitor, alege termenul care îți convine. Este adevărat?

— Foarte adevărat. Nu pot crede în realitatea *obiectivă* a persoanei cu care stau de vorbă; o consider „dublul" meu.

— Într-un anumit fel, așa și este. Dar asta nu înseamnă că nu există în chip obiectiv, independent de conștiința a cărei proiecție se arată a fi...

— Mi-ar plăcea să mă las convins, dar...

— Știu, în controversele metafizice probele empirice nu au valoare. Dar nu ți-ar plăcea să primești chiar acum, într-o clipă, două, cîțiva trandafiri proaspăt culeși din grădină?

— Trandafiri! exclamă cu emoție și oarecare teamă. Întotdeauna mi-au plăcut trandafirii...

— Unde vrei să-i așezi? în nici un caz în pahar...

— Nu, răspunse. În nici un caz în pahar. Dar un trandafir în mîna dreaptă, așa cum o țin acum, deschisă, și altul pe genunchi, și al treilea, hai să spunem...

În acea clipă se trezi că ține între degete un foarte frumos trandafir de culoarea sîngelui proaspăt, și pe genunchi, într-un echilibru instabil, se clătina un altul.

— Și al treilea? se auzi gîndind. Unde vrei să așez al treilea trandafir?

— Lucrurile sînt mult mai grave decît ne așteptam, auzi glasul Profesorului.

I se păru că-l aude printr-o perdea groasă, sau venit de foarte departe. Și totuși era în fața lui, în fotoliu, cu servieta pe genunchi.

— Mult mai grave decît ne așteptam? repetă absent. Profesorul se ridică, se apropie de el și-i puse mîna pe frunte.

— Nu te simți bine? îl întrebă. Ai avut cumva o noapte proastă?

— Nu, nu. Dar chiar în momentul cînd intrați pe usă, mi s-a părut... În sfîrșit...

— Trebuie să-ți vorbesc de ceva urgent și foarte important, continuă Profesorul. Ți-ai revenit? Crezi că mă poți asculta?

Își trecu încet mîna pe frunte, și, cu un efort, izbuti să zîmbească.

— Sînt chiar foarte curios să vă ascult. Profesorul se reașeză în fotoliu.

— Spuneam că situația e mai gravă decît o bănuiam pentru că acum știm precis că Gestapoul va încerca orice – *orice*, repetă subliniind cuvîntul – ca să pună mîna pe dumneata. Ai să înțelegi îndată de ce. Printre intimii lui Goebbels se află și un personaj enigmatic și ambiguu, un anume doctor Rudolf, care, de cîțiva ani, a elaborat o teorie la prima vedere fantastică, dar

care cuprinde și anumite elemente științifice. El crede, anume, că electrocutarea printr-un curent de cel puțin un milion de volți poate produce o mutație radicală a speciei umane. Nu numai că cel supus unei asemenea descărcări electrice nu e ucis, dar e complet regenerat. Cum s-au petrecut lucrurile în cazul dumitale, adăugă. Din fericire, sau nefericire, această ipoteză nu poate fi verificată experimental. Rudolf recunoaște că nu poate preciza densitatea curentului electric necesar mutației; susține doar că trebuie să treacă de un milion de volți, să ajungă chiar la două milioane... Înțelegi acum interesul pe care-l prezintă cazul dumitale.

— Înțeleg, repetă absent.

— Toate informațiile pe care le-au avut despre dumneata, și au avut destule, îi confirmă ipoteza. Cîțiva din anturajul lui Goebbels sînt entuziasmați. S-au făcut intervenții și pe cale diplomatică, în numele științei, spre binele umanității, și celelalte. Mai multe universități și institute științifice ne-au invitat pentru o serie de conferințe, pe mine, pe dumneata, pe doctorul Gavrilă, pe cine altcineva am voi să luăm; într-un cuvînt, vor să te împrumutăm pentru o perioadă de timp. Și pentru că ne lăsăm greu, Gestapoul are mînă liberă. Se opri, parcă și-ar fi pierdut deodată răsuflarea. Pentru întîia oară i se păru obosit, îmbătrînit.

— A trebuit să le cedăm copii după rapoartele făcute în primele săptămîni, la spital. Lucrul se obișnuiește, și nu puteam refuza. Evident, n-am comunicat tot. În ceea ce privește materialele mai recente, printre altele, fotocopiile caietului dumitale de însemnări și copiile benzilor de magnetofon, toate acestea au fost expediate la Paris. Le studiază acum Bernard și colaboratorii lui, iar mai tîrziu vor fi depuse la unul din laboratoarele Fundației Rockefeller... Dar văd că nu mai asculți, adăugă ridicîndu-se din fotoliu. Ești obosit. O să afli restul data viitoare.

Restul i se părea interminabil. Și uneori i se părea fără interes, iar alteori i se părea că ascultă lucruri pe care le aflase deja, deși nu putea preciza cînd și cu ce prilej. L-au amuzat îndeosebi cercetările făcute în legătură cu trăsnetul din noaptea învierii. Cum

de s-a aflat că aversa n-a depășit un anumit perimetru și că n-a căzut decît un singur trăsnet și într-un fel destul de neobișnuit, pentru că credincioșii care așteptau în tinda bisericii văzuseră fulgerul asemenea unei nesfîrșite sulițe incandescente? În orice caz, alături de specialiștii trimiși de doctorul Rudolf, care adunau tot felul de informații în legătură cu forma și intensitatea luminoasă a fulgerului, venise și un faimos diletant autor al cîtorva studii despre *etrusca disciplina*. În mai puțin de o săptămînă izbutise să reconstituie perimetrul bătut de ploaie și interpreta acum simbolismul spațiului unde căzuse trăsnetul.

— Dar anchetele și cercetările acestea n-au decît o valoare anecdotică, continuase Profesorul. Singurul lucru grav este decizia doctorului Rudolf de a începe experiențele de electrocutare îndată ce vor completa dosarul prin cîteva convorbiri cu dumneata.

— Dar ce le-aș putea spune mai mult? întrebă.

— Asta n-o știe nimeni. Poate că suplimentul de informație l-ar obține prin anumite experiențe de laborator; producînd, bunăoară, o serie de fulgere artificiale și sperînd că vei recunoaște, după intensitatea incandescenței, fulgerul care te-a lovit pe dumneata. Poate vor să afle chiar din gura du-mitale ce-ai simțit în acea clipă și de ce afirmi că te-ai simțit aspirat ca de un ciclon fierbinte izbucnit chiar în creștetul capului. Nu știu. Se bănuiește însă că experiențele de electrocutare vor fi făcute cu deținuții politici. Și crima aceasta trebuie cu orice preț evitată...

Își lăsase să-i crească mustața, așa cum i se spusese, groasă și neîngrijită.

— Modificarea figurii va avea loc mai tîrziu, îi spuse în seara de 25 septembrie.

Își stăpînea greu emoția.

— Chamberlain și Daladier sînt la Munchen, spuse intrînd. Totul se poate întîmpla de la o zi la alta. Cei care se ocupă de dumneata au schimbat planul, reluă tîrziu, așezîndu-se în fotoliu. Vei fi evacuat noaptea, în mare secret, dar în așa fel încît ceilalți

să afle, mai precis, să vadă mașina cu care vei fi transportat. Apoi, la douăzeci, douăzeci și cinci de kilometri...

— Cred că am ghicit restul, îl întrerupse zîmbind. La douăzeci-douăzeci și cinci de kilometri de București va fi înscenat accidentul...

— Exact. Vor fi chiar și cîțiva martori. Presa va vorbi de un accident ca oricare altul, în care au pierit carbonizați trei bărbați. Dar diversele servicii de informații vor afla că victimele erau dumneata și cei doi agenți care te însoțeau, în drum spre o destinație necunoscută. Se va lăsa să se înțeleagă că voia să te pună la adăpost într-un loc foarte sigur. Așa se va întîmpla, de altfel, reluă după o pauză. Nu știu unde vei fi ascuns. Dar acolo ți se vor face modificările de care-ți vorbeam. Cel mai tîrziu într-o lună, cu pașaport în regulă, vei fi transportat la Geneva, nu știu cum, nu mi s-a spus. Bernard a propus Geneva; crede că în momentul de față Parisul nu e locul cel mai sigur. Dar va veni să te vadă cît de curînd. Voi veni și eu, adăugă tîrziu. Cel puțin, așa sper...

CAPITOLUL III

Pe Profesor n-a mai apucat să-l vadă. A murit la sfîrșitul lui octombrie. Îi fusese teamă că așa se va întîmpla din ziua cînd, abia intrat în odaie, izbucnise: „Lucrurile sînt mult mai grave decît ne așteptam!”... Îl văzuse atunci cum își apasă mîna pe inimă și se prăbușește, gemînd, apoi auzi un țipăt, uși trimite, pași repezi depărtîndu-se pe scară. De-abia cînd se apropie de el și-l întrebă: „Nu te simți bine? Ai avut cumva o noapte proastă?” își reveni. Dar de atunci viziunea îl urmărea necontenit. Cînd doctorul Bernard îi spuse: „Am să-ți dau o veste tristă”, era gata să răspundă: „Știu, a murit Profesorul...”

Doctorul Bernard venea să-l vadă cel puțin o dată pe lună. Rămîneau aproape toată ziua împreună. Uneori, după ce-l ascultase răspunzînd la anumite întrebări, apropia magnetofonul și îl ruga să repete. Din fericire erau întrebări în legătură cu memoria, cu modificarea comportamentului (relațiile față de oameni, de animale, de întîmplări, comparate cu felul lui anterior de a se purta), cu readaptarea personalității la o situație paradoxală (crede că s-ar mai putea îndrăgosti, ca atunci cînd avusese aceeași vîrstă pe care a redobîndit-o acum?), întrebări la care putea răspunde fără teamă. Bernard îi aducea, de fiecare dată, o sumă de bani (din fondul pus la dispoziție de Fundația Rockefeller, precizase). Și tot el îi facilitase înscrierea la universitate, încredințîndu-i sarcina de a coordona materialele pentru o istorie a psihologiei medicale.

După ocuparea Franței, rămăsese multă vreme fără vești, deși, pînă în decembrie 1942, continuă să primească, la fiecare trei luni, un cec, direct de la Fundația Rockefeller. La începutul lui 1943

îi parveni o scrisoare a doctorului Bernard expediată din Portugalia. Îl anunța că îi va scrie curînd „o lungă scrisoare, căci sînt multe de povestit". Dar nu primi nimic. De-abia după eliberarea Franței, adresîndu-se unuia din asistenți, află că profesorul Bernard murise într-un accident de avion, în Maroc, în februarie 1943.

Se ducea în fiecare zi la bibliotecă și cerea multe cărți și colecții de reviste vechi. Le răsfoia cu atenție, lua note, redacta fișele bibliografice, dar toată munca aceasta alcătuia un camuflaj. Îndată ce citea primele rînduri, *știa* ce va urma; fără să înțeleagă procesul de anamneză (cum se obișnuise să-l numească), orice text pe care-l avea în față, dacă dorea să-i afle conținutul, descoperea că-l cunoaște. Cîtva timp după ce începuse lucrul la bibliotecă, avusese un vis lung și dramatic, pe care și-l amintea numai fragmentar, pentru că, trezindu-se de mai multe ori, îl întrerupsese. Îl impresionase mai ales acest amănunt: în urma electrocutării, activitatea lui mentală anticipează oarecum condiția pe care o vor dobîndi oamenii după cîteva zeci de mii de ani. Principala caracteristică a noii umanități va fi structura vieții psihomentale: tot ce fusese cîndva gîndit sau înfăptuit de oameni, exprimat oral sau în scris, era recuperat printr-un anumit exercițiu de concentrare. De fapt, educația va consta, atunci, în învățarea acestei metode sub controlul instructorilor.

„Pe scurt, sînt un mutant, își spuse, deșteptîndu-se. Anticipez existența omului postistoric. Ca într-un roman de *science-fiction*", adăugă zîmbind amuzat. Asemenea reflecții ironice le făcea în primul rînd pentru „puterile" care-i purtau de grijă. „Într-un anumit sens, e adevărat, se auzi gîndind. Dar spre deosebire de personajele romanelor de *science-fiction*, ți-ai păstrat libertatea de a accepta sau refuza această nouă condiție. În clipa cînd, pentru un motiv sau altul, ai dori să reintegrezi cealaltă condiție, ești liber s-o faci..."

Respiră adînc. „Deci, sînt *liber*! exclamă după ce privi cu atenție în jurul lui. Sînt *liber*... Și totuși..." Dar nu îndrăzni să-și continue gîndul.

Încă din 1939 se hotărîse să descrie într-un caiet special ultimele lui experiențe. Începuse prin a comenta acest fapt (care, i se părea, ar putea confirma „umanitatea omului postistoric”); cunoașterea spontană, într-un anumit sens automată, nu anulează interesul cercetării, nici bucuria descoperirii. Alese un exemplu ușor de verificat: plăcerea cu care iubitorul de poezie citește un poem pe care-l cunoaște aproape pe dinafară. L-ar putea recita, și, totuși, uneori, preferă să-l citească. Pentru că această nouă lectură îi dă prilejul să descopere frumuseți și înțelesuri pe care nu le bănuise pînă atunci. Tot așa, această imensă știință pe care o primise de-a gata, toate limbile și literaturile pe care se trezise că le cunoaște nu i-au știrbit bucuria de a le învăța și cerceta.

Recitite după cîțiva ani, unele fraze îl încîntau: „Nu înveți bine și cu plăcere decît ceea ce cunoști deja.” Sau: „Nu mă comparați cu un calculator electronic. Ca și mine, dacă a fost corect alimentat, calculatorul poate recita *Odiseea* sau *Eneida*; dar eu le recit *altfel* de fiecare dată.” Sau: „Beatitudinile pe care le poate oferi orice creație culturală (precizez: creație *culturală*, nu numai artistică) sînt ilimitate.”

Își amintea întotdeauna cu emoție misterioasa epifanie a celor doi trandafiri. Dar, la răstimpuri, îi plăcea să-i conteste validitatea de argument filozofic. Urmau atunci lungi dialoguri care-l încîntau; își făgăduise chiar să le scrie, mai ales pentru valoarea lor (i se părea) literară. Ultima dată însă, dialogul se încheiase destul de repede, și chiar abrupt. „În fond, își repetase în acea seară din iarna lui 1944, asemenea fenomene parapsihologice pot fi efectul unor forțe pe care nu le cunoaștem, dar pe care le poate controla inconștientul.” „E foarte adevărat, se auzise gîndind. Orice acțiune este efectuată printr-o forță mai mult sau mai puțin cunoscută. Dar, după atîtea experiențe, ar trebui să-ți revizuiești principiile filozofice. Bănuiești la ce fac aluzie...” „Cred că da”, recunoscu zîmbind.

De mai multe ori în ultimii ani ai războiului descoperise că rezervele de la bancă erau pe sfîrșite. Începea să aștepte, curios și totodată nerăbdător, soluția crizei. Prima oară primi un mandat

de 1.000 de franci de la o persoană de care nu auzise niciodată. Scrisoarea de mulțumire se întoarse cu indicația: „Necunoscut la această adresă.” Altă dată se întîlni întîmplător, în restaurantul gării, cu o colegă. Aflînd că pleacă pentru o săptămînă la Monte Carlo, o rugă să intre, a treia zi, în Cazino, la ora 7 seara (dar insistase, *exact* la ora 7), și, la prima masă din primul salon de ruletă, să pună 100 de franci pe un anumit număr. O rugă să păstreze secretul și repetă rugămintea după ce tînăra îi aduse emoționată 3.600 de franci.

Îl pasionase îndeosebi ultima întîmplare. (La ea se gîndise întîi auzind: „Bănuiești la ce fac aluzie...”) Trecea prin dreptul celor trei vitrine ale magazinului de timbre, așa cum făcea de cîte ori se întorcea de la bibliotecă. De data aceasta fără să înțeleagă de ce, se opri și începu să privească, la întîmplare. Filatelia nu-l interesase niciodată și se întreba de ce nu se poate despărți de una din vitrine, aparent cea mai puțin atrăgătoare. Cînd dădu cu ochii de un album vechi și modest ca înfățișare, înțelese că trebuie să-l cumpere. Costă 5 franci. Ajuns acasă, începu să-l răsfoiască, atent, curios, deși nu știa ce caută. Fusese fără îndoială albumul unui începător, poate al unui licean. Chiar un nepriceput ca el își dădea seama că timbrele sînt recente și banale. Deodată se hotărî și, cu o lamă de ras, începu să taie cartoanele. Desprinse cu mare grijă cîteva plicuri de celofan, pline cu timbre vechi. Era ușor de ghicit ce se întîmplase: cineva, persecutat de regim, încercase și izbutise să scoată astfel din Germania un mare număr de timbre rare.

Reveni a doua zi și întrebă pe patronul magazinului dacă își amintește cine i-a vîndut albumul. Nu știa; îl cumpărase într-un lot de albume vechi, la o licitație, cu cîțiva ani în urmă. Cînd îi arătă timbrele desprinse din cartonaje, negustorul păli.

— Asemenea rarități nu s-au mai văzut de mult, spuse, nici în Elveția, nici în altă țară.

Dacă le-ar vinde acum, adăugă, ar putea lua cel puțin 100.000 de franci. Dar dacă mai așteaptă, la o licitație internațională ar putea obține chiar 200.000...

— Dar fiind că le-am cumpărat pe nimic de la dumneata, socotesc că se cuvine să împărțim pe jumătate. Dar acum am nevoie de cîteva mii de franci. Restul, pe măsură ce vinzi timbrele, mi-l depui la bancă...

„Cît l-ar fi pasionat pe Leibniz asemenea întîmplări! își spuse zîmbind. Să te simți obligat să-ți revizuiești principiile filozofice pentru că, pentru că în chip misterios...”

Începînd din 1942 înțelesese că versiunea accidentului nu mai era acceptată nici de Gestapo, nici de alte servicii de informații care, pentru motive diferite, se interesau de cazul lui. Foarte probabil, se făcuseră indiscreții la București, coroborate ulterior cu anumite amănunte obținute la Paris, din cercul asistenților lui Bernard. Dar dacă se aflase că trăiește la Geneva, nu se știa cum arată și nu i se cunoștea numele. Spre surpriza lui, descoperise într-o seară, ieșind de la cafenea, că este urmărit. Reuși să-și piardă urma și petrecu o săptămînă într-un sat în apropiere de Lucerna. Curînd după ce se întoarse, incidentul se repetă: doi bărbați fără vîrstă, îmbrăcați în macferlane, îl așteptau în fața bibliotecii. Unul din bibliotecari cobora tocmai atunci; îl rugă să-i îngăduie să-l însoțească. După cîtva timp, cînd bibliotecarul nu se mai putea îndoi că într-adevăr erau urmăriți, s-au urcat într-un taxi. Un cumnat al bibliotecarului era funcționar la Serviciul străinilor. De la el a aflat mai tîrziu că fusese confundat cu un agent secret și i s-a comunicat numărul de telefon la care putea chema în caz de nevoie. Îl amuza faptul că, deși îl căuta Gestapoul și probabil și alte servicii, riscurile imediate se datorau confuziei cu un banal informator sau agent secret...

Încă din primul an, sfătuit de doctorul Bernard, își depunea caietele cu însemnări personale într-un safe la bancă. Apoi renunțase la caiete; scria într-un bloc, pe care-l purta tot timpul cu el. Anumite pagini, conținînd mărturisiri prea intime, le depunea în safe îndată ce le scria.

Chiar în seara cînd se refugiase lîngă Lucerna, se hotărî să completeze notele autobiografice:

Nu sînt un clairvoyant, nici oculist, și nu fac parte din nici o societate secretă. Unul din documentele depuse în safe rezumă viața pe care am început-o în primăvara lui 1938. Primele experiențe au fost descrise și analizate în rapoartele profesorilor Roman Stănciulescu și Gilbert Bernard și expediate de acesta din urmă unui laborator al Fundației Rockefeller. Dar ele nu privesc decît aspectele exterioare ale procesului de mutație, declanșat în aprilie 1939. Le menționez totuși pentru că validează în chip cît se poate de științific informațiile pe care le conțin celelalte documente depuse în safe.

Nu mă îndoiesc că eventualul cercetător, începînd să parcurgă documentele citite, își va pune aceeași întrebare pe care mi-am pus-o și eu, de multe ori, în ultimii ani: de ce eu? de ce această mutație mi s-a întîmplat tocmai mie? Din scurta autobiografie care se găsește în mapa A, se va vedea clar că, chiar înainte de a fi amenințat de amnezie totală, nu izbutisem să fac mare lucru. Am fost pasionat, din tinerețe, de multe științe și discipline, dar în afară de o imensă lectură, n-am realizat nimic. Atunci, de ce eu? Nu știu. Poate pentru că nu am familie. Există, desigur, mulți alți intelectuali fără familie; poate că eu am fost ales pentru că am dorit, în tinerețe, să posed o știință universală, și atunci, chiar în momentul cînd eram pe punctul de a-mi pierde complet memoria, mi s-a dăruit o știință universală cum nu va fi accesibilă omului decît peste multe mii de ani...

Am scris această notă pentru că, dacă, împotriva tuturor previziunilor, aș dispărea acum, țin să se știe că n-am nici un merit, și nici o răspundere, în procesul de mutație pe care l-am descris cît se poate de amănunțit în caietele grupate în mapa A.

A doua zi continuă:

Pentru motivele expuse în mapa B, am fost adus și «camuflat» în Elveția în octombrie 1938. Că pînă

astăzi, 20 ianuarie 1943, n-am fost încă identificat (și eventual capturat), ar putea părea de neînțeles. Eventualul cititor se va întreba cum de am putut trece neobservat atîția ani, deși constituiam un caz excepțional: eram un mutant, dispuneam de mijloace de cunoaștere încă inaccesibile omului. Întrebarea mi-am pus-o și eu, de cîteva ori, prin anii 1938–39. Dar am înțeles repede că nu riscam să mă trădez – și, deci, să fiu identificat – pentru simplul motiv că, față de ceilalți, mă comportam ca un intelectual oarecare. Cum spuneam, mi-a fost teamă, prin 1938–39, că am să mă trădez, stînd de vorbă cu profesorii și colegii mei de la Universitate: știam mai mult ca oricare din ei și înțelegeam lucruri pe care ei nici nu bănuiau că există. Dar, spre surprinderea și marea mea ușurare, am descoperit că, în prezența celorlalți, nu mă puteam arăta așa cum eram; întocmai după cum, stînd de vorbă cu un copil, un adult știe că nu poate comunica – și deci nici nu încearcă să comunice – decît fapte și semnificații accesibile capacității mentale a copilului. Această continuă camuflare a imenselor posibilități care mi-au fost puse la dispoziție nu m-a silit să duc o «viață dublă»; în prezența copiilor, nici părinții, nici pedagogii nu trăiesc o «viață dublă».

Într-un anumit fel, experiența mea are o valoare exemplară. Dacă cineva mi-ar spune că există printre noi sfinți, sau autentici magicieni, sau Boddhisattva sau orice alt fel de persoane înzestrate cu puteri miraculoase, l-aș crede. Prin însuși modul lor de a exista, asemenea oameni nu pot fi recunoscuți de profani.

Începînd din dimineața zilei de 1 noiembrie 1947, se hotărî să nu-și mai scrie însemnările în franțuzește, ci într-o limbă artificială pe care o construise cu pasiune, aproape cu entuziasm, în ultimele luni. Îl încîntau mai ales extraordinara suplețe a gramaticii și posibilitățile infinite ale vocabularului (izbutise să introducă în sistemul proliferării pur etimologice un corectiv împrumutat din

teoria ansamblurilor). Putea acum să descrie situații paradoxale, aparent contradictorii, imposibil de exprimat în limbile existente. Așa cum era construit, acest sistem lingvistic nu putea fi descifrat decît printr-un calculator electronic perfecționat; deci, socotea, nu înainte de 1980. Această certitudine îi îngăduia să destăinuie fapte pe care nu îndrăznise pînă atunci să le mărturisească în scris.

Ca de obicei după o dimineață consacrată lucrului, plecă să se plimbe pe marginea lacului. La întoarcere, se opri la Cafe Albert. Îndată ce-l zări, chelnerul comandă cafeaua și sticla cu apă minerală. Îi aduse ziarele, dar nu avu timp să le parcurgă. Un bărbat înalt, distins (parcă ar fi coborît dintr-un tablou de Whistler, își spuse), încă destul de tînăr, deși stilul vetust al costumului îi adăuga cel puțin cinci, șase ani, se opri în dreptul lui și-i ceru voie să se așeze la masă.

— E curios că ne întîlnim tocmai astăzi, zi atît de importantă pentru dumneavoastră, spuse. Eu sînt contele de Saint-Germain. Cel puțin, așa mi se spune, adăugă cu un zîmbet amar. Dar nu e curioasă această întîlnire, doar la cîteva zile după descoperirea manuscriselor eseniene de la Marea Moartă? Desigur că ați aflat și dumneavoastră...

— Doar ce-au scris ziarele, spuse.

Îl privi lung și zîmbi. Apoi ridică mîna în sus:

— Dublă, și fără zahăr, preciză. Toate întîlnirile de acest fel, începu după ce chelnerul îi aduse cafeaua, toate întîlnirile între persoane incredibile, ca noi, au un aer de pastișă. Consecință a literaturii proaste, pseudooccultistă, adăugă. Dar trebuie să ne resemnăm: nu se poate face nimic împotriva folclorului de mediocră calitate; legendele care încîntă anumiți contemporani sînt de un gust detestabil... Îmi aduc aminte de o convorbire cu Mathila Ghyka, la Londra, în vara lui 1940. Era puțin timp după căderea Franței. Acest admirabil savant, scriitor și filozof (în paranteză fie spus, eu prețuiesc mult nu numai *Le Nombre d'or*, ca toată lumea, ci și romanul lui din tinerețe, *La Pluie d'etoiles*), acest inegalabil

Mathila Ghyka îmi spunea că al doilea război mondial, care abia începuse, este, de fapt, un război ocult între două societăți secrete, și anume între Templieri și Cavalerii Teutoni... Dacă un om de inteligența și cultura lui Mathila Ghyka putea gîndi astfel, nu e de mirare că tradițiile oculte sînt desconsiderate... Dar văd că nu spuneți nimic, adăugă zîmbind.

— Vă ascultam. Mă interesează...

— De altfel, nici nu e nevoie să vorbiți prea mult. Am să vă rog doar, la sfîrșit, să-mi răspundeți la o întrebare... Nu pretind că știu cine sînteți, reluă după o pauză. Dar sîntem cîțiva care, din 1939, știm că existați. Faptul că ați apărut deodată, și independent de tradițiile pe care le cunoaștem ne îndeamnă să credem, pe de o parte, că aveți o misiune specială, iar pe de altă parte, că dispuneți de mijloace de cunoaștere mult superioare celor care sînt la dispoziția noastră... Nu e nevoie să confirmați tot ce vă spun, adăugă. Am venit să vă întîlnesc pentru că descoperirea manuscriselor eseniene de la Marea Moartă este primul semn dintr-un sindrom bine cunoscut. Vor urma, destul de repede, și alte descoperiri, și în același sens...

— Adică? îl întrerupse zîmbind.

Îl privi din nou lung, scrutător.

— Văd că mă puneți la încercare. Poate aveți dreptate... Dar semnificația descoperirilor este clară: manuscrisele de la Qumran revelează doctrinele esenienilor, comunitate secretă despre care nu se știe aproape nimic precis. De asemenea, manuscrisele gnostice descoperite de curînd în Egipt, și încă nestudiate, vor revela anumite doctrine esoterice, ignorate timp de aproape optsprezece secole. Curînd vor urma alte asemenea descoperiri dînd la iveală alte tradiții rămase secrete pînă în zilele noastre. Sindromul la care făceam aluzia aceasta este: revelarea în serie a doctrinelor secrete. Ceea ce înseamnă apropierea Apocalipsului. Ciclul se încheie. Asta se știa mai demult, dar după Hiroshima știm felul în care se va încheia...

— Foarte adevărat, șopti absent.

— Întrebarea pe care voiam să v-o pun este aceasta: dispunînd de cunoștințele care v-au fost transmise știți ceva precis despre felul cum va fi organizată... Arca?

— Arca? întrebă surprins. Vă gîndiți la o replică a corăbiei lui Noe?

Celalt îl privi din nou, lung, curios și iritat totodată.

— Era numai o metaforă, reluă tîrziu. O metaforă devenită clișeu, adăugă. O găsiți în toată maculatura așa-zisă ocultistă... Mă refeream la transmiterea tradiției. Știu că esențialul nu se pierde niciodată. Dar mă gîndeam la celelalte, multe, care, deși nu reprezintă esențialul, mi se par totuși indispensabile unei existențe cu adevărat umane; bunăoară, tezaurul artistic occidental, în primul rînd muzica și poezia, dar și o parte din filozofia clasică, și anumite științe...

— Cred că vă închipuiți ce vor gîndi despre științe acei cîțiva supraviețuitori ai cataclismului, îl întrerupse zîmbind. Probabil că omul postistoric, cum am auzit că i se spune, omul postistoric va fi alergic la știință cel puțin o sută, două de ani...

— E foarte probabil, continuă. Dar mă gîndeam la matematică... În sfîrșit, cam asta voiam să vă întreb.

Rămase mult timp pe gînduri, șovăind.

— În măsura în care am înțeles întrebarea dumneavoastră, vă pot spune doar că...

— Mulțumesc, am înțeles! exclamă, neizbutind să-și ascundă bucuria.

Se înclină profund, îi strînse mîna emoționat și se îndreptă spre ușă. Îl privea cum se depărtează grăbit, parcă ar fi fost așteptat de cineva, chiar acolo, în stradă.

— V-am făcut de mai multe ori semn, spuse patronul coborînd glasul, dar nu m-ați văzut. Era pe vremuri, un client al nostru; îl cunoaște toată lumea: *Monsieur* Olivier, dar unii îi spun doctor: doctor Olivier Brisson. A fost cîtva timp institutor, dar într-o

zi și-a părăsit școala și orașul fără să anunțe pe nimeni. Nu cred că e în toate mințile. Intră în vorbă cu oamenii și se prezintă contele de Saint-Germain...

Își reaminti de această întîlnire cînd observă că, într-un chip ciudat, scenariul începe să se repete. Se împrietenise în acel an cu Linda Gray, o tînără californiană care, între altele, avea, pentru el, marea calitate de a nu cunoaște gelozia. Într-o seară, pe neașteptate, cînd încă nu umpluse a doua ceașcă cu cafea, îi spuse:

— Am aflat că erai bun prieten cu un faimos doctor francez...

— A murit, o întrerupse. A murit într-un accident de avion, în iarna lui 1943...

Tînăra își aprinse țigara și, după ce înghiți primul fum, continuă, fără să-l privească:

— Unii cred că n-a fost accident. Că avionul lui a fost doborît pentru că... În sfîrșit, nu prea am înțeles bine, dar o să afli în curînd chiar de la el. I-am spus să vină la nouă, adăugă, privindu-și ceasul.

— Cine vine la nouă? o întrebă zîmbind.

— Doctorul Monroe. E director, sau altceva important la Laboratorul de gerontologie din New York...

Îl recunoscu imediat. Îl văzuse de mai multe ori la bibliotecă, apoi, cu puține zile mai înainte, la cafenea. Ceruse voie să se așeze la masă și, abia așezat, îl întrebase dacă l-a cunoscut pe profesorul Bernard.

— L-am cunoscut foarte bine, răspunse. Dar mi-am făgăduit să nu discut niciodată istoria și semnificația amiciției noastre...

— Iertați-mă dacă am fost nevoit să recurg la această stratagemă, începu întinzîndu-i mîna. Sînt doctorul Yves Monroe și am cercetat materialele profesorului Bernard la New York. Pe mine, ca biolog și gerontolog, mă interesează în special un lucru: să împiedic proliferarea unor noi, primejdioase mituri: bunăoară, credința că tinerețea și viața pot fi prelungite *altfel* decît prin mijloacele pe care le utilizăm astăzi, mijloace pur biochimice. Știți la ce mă refer?

— Nu.

— Mă refer în primul rînd la metoda propusă de doctorul Rudolf, electrocutarea prin șocuri de un milion, un milion și jumătate de volți... E o aberație!

— Din fericire, nu cred că metoda a fost vreodată aplicată.

Doctorul apucă paharul cu whisky și începu să-l învîrtească, absent, între degete.

— Nu, n-a fost, vorbi tîrziu, urmărind cu privirile cuburile de gheață. Dar s-a răspîndit legenda că doctorul Bernard a cunoscut un caz oarecum analog, cazul unei întineriri provocate de electricitatea descărcată de un trăsnet. Dar materialele depuse la laboratorul Rockefeller sînt atît de aproximative și de confuze, încît nu se poate trage nici o concluzie. De altfel, mi s-a spus, o parte din fonograme s-au pierdut; mai precis, au fost distruse din greșeală, încercîndu-se transmisia lor pe plăci perfecționate... În orice caz, în măsura în care sînt utilizabile, documentele înregistrate de profesorul Bernard se referă exclusiv la fazele de recuperare și reintegrare psihomentală a pacientului lovit de trăsnet...

Se întrerupse și, fără să-l fi apropiat de buze, așeză atent paharul pe măsuță.

— ...Mi-am permis să forțez această întîlnire, reluă, în speranța că veți putea aduce unele lămuriri într-o chestiune destul de obscură. Mi-ați mărturisit că l-ați cunoscut bine pe profesorul Bernard. De curînd s-a răspîndit zvonul că cele mai importante documente le avea cu el, în două valize, și că avionul în care trebuia să treacă Atlanticul a fost doborît tocmai din cauza acestor valize; nu se știe prea bine ce conțineau, dar unul din serviciile rivale a voit să se asigure, să evite, cum se spune, orice risc... Știți ceva precis în legătură cu conținutul acestor valize?

Ridică din umeri, încurcat.

— Cred că numai asistenții doctorului Bernard, de la Paris, v-ar putea lămuri...

Doctorul zîmbi cu oarecare efort, neîncercînd să-și ascundă dezamăgirea.

— Cei care își mai amintesc declară că nu știu nimic. Iar ceilalți se prefac că au uitat... Am citit și articolele profesorului Roman Stănciulescu din *La Presse Medicale*, reluă după o pauză. Din nefericire, Stănciulescu a murit în toamna lui 1939. Unul din colegii mei, în misiune la București, mi-a scris de curînd că toate încercările lui de a afla mai mult de la asistenții profesorului Stănciulescu n-au dus la nici un rezultat...

Apucă din nou paharul cu whisky și, după ce-l învîrti de mai multe ori între degete, îl apropie de buze; cu mare grijă, foarte încet, începu să soarbă.

— Prin intervenția doctorului Bernard, ați avut, vreo trei, patru ani, o bursă Rockefeller. Care era aria cercetării?

— Materiale pentru o istorie a psihologiei medicale, răspunse. Le-am expediat, în 1945, colaboratorilor profesorului Bernard, la Paris...

— Interesant, spuse, ridicîndu-și brusc privirile din pahar și scrutîndu-l îndelung.

În noaptea aceea se întoarse acasă melancolic, oarecum preocupat. Nu era sigur că Monroe îi ghicise identitatea. Pe de altă parte, nu înțelegea cine credea el că este: un prieten personal al lui Bernard? Un pacient? Dacă totuși ascultase înregistrările de la Geneva, din anii 1938–39, ar fi trebuit să-i recunoască vocea... Îl liniști, a doua zi, întrebarea Lindei:

— La ce-a făcut aluzie doctorul, aseară, cînd m-a luat deoparte și mi-a spus: „Dacă îți va spune vreodată că a trecut de șaptezeci de ani, să nu-l crezi”?

Cîteva săptămîni în urmă, în dreptul unei cafenele de curînd deschise, se auzi strigat în românește:

— Domnul Matei! Domnul Dominic Matei!

Întoarse speriat capul. Un tînăr înalt, blond, cu capul gol, se îndreptă grăbit spre el, încercînd în același timp să-și deschidă servieta.

— Am învățat puțin românește, spuse într-o franceză stîngace, dar nu îndrăznesc să vorbesc. Știam că sînteți aici, la

Geneva, și cu atîtea fotografii la dispoziție, nu era greu să vă recunosc...

Căută nervos în servietă și-i arătă cîteva fotografii, din față și din profil, din unghiuri diferite. Fuseseră luate, în toamna lui 1938, chiar de chirurgul care reușise să-i modifice atît de radical trăsăturile figurii.

— Și, pentru orice eventualitate, adăugă zîmbind, port cu mine în servietă și albumul de familie. Să intrăm o clipă în cafeneaua asta continuă deschizînd ușa. Nici nu bănuiți ce emoții am avut cînd v-am zărit, adineaori. Mi-era teamă că auzindu-mă strigînd: „Domnule Matei!", n-o să întoarceți capul...

— Așa era să și fac, răspunse zîmbind. Dar, recunosc, eram curios...

Se așezară la o masă și, după ce comandă o limonada caldă și o sticlă cu bere, necunoscutul începu să-l privească fascinat și neîncrezător totodată.

— Acum cîteva săptămîni, la 8 ianuarie, ați împlinit optzeci de ani! șopti. Și nu arătați mai mult de treizeci, treizeci și doi... Și arătați astfel pentru că încercați să vă ascundeți vîrsta...

— Încă nu știu cu cine am plăcerea să stau de vorbă...

— Îmi cer iertare, spuse după ce sorbi din paharul cu bere. Sînt încă foarte emoționat. Cum spun jucătorii la curse, am mizat totul pe un cal, și am cîștigat!... Sînt Ted Jones-Junior, corespondent la *Time Magazine*... Totul a început acum vreo zece ani, cînd am citit interviul dumneavoastră: *Being Struck by the Thunder*. Am fost extrem de impresionat, chiar după ce-am aflat că era apocrif. Dar apoi a venit războiul, și foarte puțini și-au mai amintit de interviu.

Goli paharul cu bere și-l întrebă dacă poate continua în englezește și dacă-l supără tutunul de pipă.

— Acum doi ani, cînd s-a descoperit celebra arhivă secretă a doctorului Rudolf, a început să se vorbească din nou de cazul dumneavoastră, evident, pe cît era cunoscut din materialele adunate de Gilbert Bernard. Dar nu se știa nimic altceva, nu se știa nici măcar dacă mai trăiți sau nu. Din nefericire, doctorul Rudolf

fusese un nazist notoriu – de altfel s-a sinucis în ultima săptămînă a războiului – și atunci, tot ce e în legătură cu experiențele lui e suspect...

— Ce fel de experiențe? întrebă.

— Electrocutarea animalelor, în special a mamiferelor... Începînd cu un milion două sute de mii de volți pînă la două milioane.

— Și cu ce rezultate?

Încercă să rîdă și își umplu din nou paharul cu bere.

— E o poveste lungă, începu.

I se păru, într-adevăr, lungă, obscură și inconcludentă. Primii cercetători ai arhivei Rudolf ar fi afirmat că, în anumite cazuri, victimele nu au fost ucise de șocul electric, dar experiențele începînd puține luni în urmă n-au putut fi urmărite consecințele electrocutării. În alte cazuri, s-ar fi constatat o modificare a sistemului genetic. Cîțiva cercetători ar fi interpretat asemenea modificări ca prodromul unei mutații. Dar, fără să se știe precis în urma căror împrejurări, o seamă de piese din arhivă, dintre cele mai prețioase, au dispărut. În orice caz, în lipsa oricărei indicații relative la experimentarea cu persoane umane, dosarul Rudolf nu era concludent. Pe de altă parte, imensa majoritate a savanților americani respingeau *a priori* ipoteza regenerării prin electricitate.

— Singurul argument erai, și ai rămas încă, dumneata! exclamă. Era deci de așteptat ca puținele materiale salvate de profesorul Bernard să fie sistematic depreciate și, în anumite cazuri, distruse.

— Credeți că într-adevăr așa a fost? îl întrerupse. Șovăi cîteva clipe, privindu-l zîmbind.

— Am motive puternice să nu mă îndoiesc. Din fericire, am fost trimis corespondent în România...

Chiar înainte de a junge la București, învățase românește, atît cît îi trebuia ca să poată citi și ca să se descurce singur pe stradă și prin magazine. A avut norocul să-l cunoască, și să se împrietenească, destul de repede, cu doctorul Gavrilă, în posesia

căruia se găseau albumul de familie și toată documentația adunată de Profesor.

— Ce articol extraordinar aș fi publicat! *Omul reîntinerit prin trăsnet*! Cu fotografii, cu documente, cu declarațiile profesorului Roman Stănciulescu, ale doctorului Gavrilă și ale celorlalți, care v-au îngrijit, cu interviul pe care vi l-aș fi luat acum, și atîtea alte fotografii făcute aici, în Geneva, în februarie 1948!

Se întrerupse, încercă să-și reaprindă pipa, apoi renunță, și-l privi adînc în ochi.

— ...Deși englezeasca dumitale e perfectă, văd că nu spui nimic.

— Așteptam urmarea...

— Nu v-ați înșelat, reluă. Urmarea e tot atît de spectaculoasă și misterioasă, pe cît a fost experiența dumitale. Pentru motive de ordin etic și politic, articolul nu poate fi publicat. Tot ce-ar putea da naștere la confuzii, adică tot ce-ar părea că, într-un fel sau altul, confirmă teoria doctorului Rudolf, trebuie împiedicat să vadă lumina tiparului. Mai ales acum, adăugă zîmbind, cînd e vorba să se voteze credite masive pentru institutele de cercetări gerontologice... nu spuneți nimic? îl întrebă brusc.

Ridică din umeri.

— Cred că totul se întîmplă așa cum trebuia să se întîmple. Îmi pare rău de munca dumitale și de timpul pe care l-ai pierdut, dar consecințele articolului ar fi fost dezastruoase. Dacă oamenii, mai precis, *anumiți* oameni, ar fi *siguri* că electrocutarea poate rezolva problema regenerării și a reîntineririi, ne putem aștepta la orice... Cred că e preferabil să-i lăsăm pe biochimiști și pe gerontologi să-și continue cercetările, într-o zi, mai mult sau mai puțin apropiată, vor ajunge la același rezultat...

Fuma, privindu-l cum soarbe din paharul cu limonada caldă.

— În orice caz, spuse tîrziu, e vorba și de dumneata. Cînd făceam planul articolului, nu mă gîndeam la ce-ar fi devenit viața dumitale după apariție.

— Într-un anumit sens, îl întrerupse rîzînd, a și început să devină. Cum se face că m-ai descoperit atît de ușor? Eu îmi închipuiam că doctorul Gavrilă, și toți ceilalți din România mă credeau mort de mult, mort într-un accident de automobil...

— Așa cred cei mai mulți din ei. Așa credea și doctorul Gavrilă, pînă în ziua cînd l-am informat eu, în mare secret, că sînteți în viață și că trăiți aici, la Geneva... Să nu vă închipuiți că am aflat asta de la cineva, adăugă zîmbind enigmatic. Am descoperit-o singur, cînd mi s-a spus că doctorul Monroe a venit la Geneva ca să discute anumite detalii cu un prieten al profesorului Bernard. Am ghicit imediat că acel prieten nu puteai fi decît dumneata. Evident, nici Monroe, nici ceilalți de la Laboratorul de gerontologie nu cred, *nu pot crede* un asemenea lucru...

— Îmi dai o veste bună...

— Adevărul tot se va afla, continuă Jones, neîncercînd să-și ascundă satisfacția. Povestea e prea frumoasă ca să fie îngropată sub tăcere. Am să scriu un roman, adăugă începînd să-și curețe pipa. L-am și început, de altfel. Pentru dumneata nu va prezenta nici un risc. Acțiunea se petrece în Mexic, înainte și în timpul războiului, și majoritatea personajelor sînt mexicane. Bineînțeles, am să vă trimit romanul dacă, la apariție, veți fi în aceiași termeni de prietenie cu Linda. L-am cunoscut bine pe fratele ei, pilotul, cel care a murit la Okinawa...

Se întrerupse brusc, ca și cum și-ar fi amintit ceva important, și deschise servieta.

— Să nu uit albumul de familie, spuse. I-am făgăduit doctorului Gavrilă că, dacă reușesc să vă întîlnesc, am să vi-l predau... Sînt documente prețioase: amintiri din, cum să spun? amintiri din prima dumneavoastră tinerețe...

Ajuns acasă, împachetă albumul într-o coală de hîrtie albastră, îl introduse într-un plic și îl sigilă. În colțul de sus, pe stînga, scrise: „Primit în ziua de 20 februarie 1948, de la Ted Jones-Junior, corespondentul lui *Time Magazine* la București. Mi l-a adus din partea doctorului Gavrilă."

Lucrurile se simplifică și se complică în același timp, își spuse deschizînd blocul. Începu să scrie, în franțuzește, povestind întîlnirea și rezumînd conversația cu Jones. Apoi adăugă: „Confirmă informațiile doctorului Monroe: distrugerea sistematică a documentelor din anii 1938–39. Singurele indicații în legătură cu procesul de refacere fiziologică și de anamneză. Singurele probe științifice ale regenerării și întineririi printr-o masivă descărcare electrică. Asta înseamnă că *originea* fenomenului de mutație nu mai interesează. *De ce*...

Se întrerupse și rămase cîteva clipe pe gînduri. „Evident din schița autobiografică și din alte însemnări grupate în mapele A, B și Q eventualul cititor va putea afla esențialul. Dar, fără materialele colecționate și adnotate de profesorii Stănciulescu și Bernard, mărturisirile mele și-au pierdut valoarea documentară. Mai mult, aproape totalitatea însemnărilor mele se referă la consecințele anamnezei, într-un cuvînt, la experiențele unui mutant care anticipează existența omului postistoric. Documentele Stănciulescu–Bernard *nu* conțineau informații în legătură cu aceste experiențe, dar, într-o anumită măsură, le asigurau credibilitatea. Nu pot trage decît o singură concluzie: mărturisirile mele nu se adresează unui eventual cititor dintr-un viitor apropiat, să spunem din anul 2000. Dar atunci, cui?

Un răspuns provizoriu ar putea fi acesta: în urma războaielor nucleare care vor avea loc, multe civilizații, începînd cu cea occidentală, vor fi distruse. Fără îndoială, catastrofele vor dezlănțui un val de pesimism necunoscut pînă atunci în istoria omenirii, o descurajare generală. Chiar dacă nu toți supraviețuitorii vor ceda ispitei de a se sinucide, foarte puțini vor mai avea destulă vitalitate ca să poată spera în om și în posibilitatea unei umanități superioare speciei *homo sapiens*. Descoperite și descifrate *atunci*, mărturisirile acestea ar putea contrabalansa deznădejdea și voința universală de extincție. Prin simplul fapt că exemplifică posibilitățile mentale ale unei umanități care va lua naștere într-un viitor îndepărtat,

asemenea documente demonstrează, pentru că o anticipează, realitatea omului postistoric.

Această ipoteză presupune conservarea întregului material depus astăzi în safe. Nu-mi dau seama cum va fi asigurată această salvgardare. Dar, pe de altă parte, nu mă pot îndoi că așa se va întîmpla. Altminteri, experiența mea n-ar avea sens.”

Introduse paginile scrise într-un plic, îl sigilă și plecă spre bancă. Încuind ușa, auzi telefonul sunînd, și continuă să-l audă coborînd scările.

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul ***PayPal*** din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

ȘANȚURILE

— **N**-are să plouă, le-am spus. Dacă ne ajută Dumnezeu și Maica Domnului, în noaptea asta o găsim.

Dar eram puțini, vreo douăzeci. Lixandru, cu nepoții, Popa, dascălul, restul, multe femei.

— Unde sînt ceilalți, părinte? l-am întrebat.

Popa ridică din umeri.

— Te faci că nu vezi, nu auzi, spuse. Ia ascultă!

Am întors capul spre vale. Se auzeau acum mai deslușit, dar încă foarte departe.

— Astea nu-s tunuri rusești, părinte, l-am liniștit. Astea sînt ale noastre. Dar nu vin într-aici. N-au ce să caute pe-aici. Ți-am spus, urcă toți spre Oglindești. Acolo s-au concentrat nemții. Acolo au să se înfrunte, într-o zi, două...

Popa oftă, scuipînd în palme, și înfipse lopata în pămînt. Dar după cîteva clipe se opri din nou.

— Nu poate să fie pe-aici, Marine, spuse. Pe-aici e numai pietriș.

Cum de l-a auzit? Eu n-o văzusem. Nici nu crezusem că va veni noaptea asta. O lăsasem lîngă patul Moșului. „N-aș vrea să moară înainte de a o găsi, îmi spuse. Și nu mai are mult...”

Și acum, deodată, era lîngă noi, în spatele Popii. Am tresărit amîndoi.

— Dacă ai dat de pietriș, e semn bun, părinte, spuse. Așa a fost și în noaptea de Sfîntă Mărie. Am dat întîi de pietriș.

Mai trase o dată din țigară și mi-o întinse să i-o țin. Ceru tîrnăcopul. Mă dădui în lături, cu țigara între degete. Mi-era rușine s-o las pe ea să cerceteze pietrișul cu tîrnăcopul. Ascultam cum mi se bate inima, mai tare, tot mai tare. S-au adunat și ceilalți.

— Pe-aici să fie, spuse Ilaria. Așa a fost și de Sfîntă Mărie.

Săltă o piatră mare cu tîrnăcopul.

— Ia vezi dumneata, Lixandre, spuse.

Apoi întoarse capul înspre mine și-i dădui țigara. Lixandru scormonea sub piatră.

— Poate ne-o ajuta Dumnezeu și Maica Domnului, șopti una din femei, făcîndu-și cruce.

— Binecuvîntează-ne, părinte, spuse Lixandru fără să ridice capul. Spune o rugăciune, să nu se mai afunde în pămînt.

— Să nu ne mai scape printre degete, cum ne-a scăpat de Sfîntă Mărie, vorbi una din femei. Iar de-o fi fermecată...

— Nu e fermecată, o întrerupse dascălul.

Lixandru se înălță din șanț, cu mîna pe tîrnăcop.

— Lăsați-l pe părinte să spună rugăciunea.

Popa își făcu cruce și plecă fruntea.

— Ajută-ne, Doamne, s-o găsim, că sîntem prăpădiți și urgisiți. Și-au să vină vremuri grele, pîrjol și foamete... Ajută-ne Doamne...

Ne închinam toți, și ne rugam.

— Doamne-ajută! spuse Lixandru și îngenunche din nou în fundul șanțului.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, o găsim în noaptea asta, spuse dascălul. Că nu e comoară fermecată. N-are flacără albastră...

Lixandru scoase piatra și o așeză pe marginea șanțului. Era o piatră mare, bolovănoasă, care parcă se clătina întruna. O apucă dascălul cu amîndouă mîinile și o dădu deoparte. Lixandru începu să răscolească din nou cu tîrnăcopul. Îl priveam toți ținîndu-ne răsuflarea. După cîtva timp, îl auzii cum oftează. Nu-i vedeam obrazul dar îl ghiceam încruntat, amărît.

— Poate n-o fi aici, vorbi Popa. Dacă ne-am întoarce fiecare la șanțurile noastre? Mai avem cinci ceasuri pînă la ziuă. Dacă ne ajută Dumnezeu, pînă în zori o găsim.

Făcui semn femeilor de lîngă mine să se întoarcă la șanțul lor. Era șanțul ăl nou, pe care-l începusem cu două nopți mai înainte. Pornea și el, ca toate celelalte, din șosea și se îndrepta spre cimitir. Așa cum ne sfătuise Moșu. Dar femeile șovăiau.

— Ia stați! șopti una din ele. Parcă se aude ceva.

Se auzeau surde, depărtate, bubuiturile de tun. Dar se mai auzea ceva, cînd departe, cînd foarte aproape. Ca un geamăt, un suspin.

— Nu cumva o fi murit Moșu? strigă deodată Ilaria.

Mă privi scurt, speriată, și porni alergînd spre casă.

— Doamne ferește! făcu Popa închinîndu-se.

Porni și el, și după el, noi toți.

Nu murise. L-am găsit moțăind, uitîndu-se la lampă. Ilaria îi înălță capul pe perne.

— Să-mi aprinzi o lumînare, spuse. S-o am aici, lîngă mine, că poate se îndură Dumnezeu.

Se apropiase și popa de pat. Moșu îl privi lung, ca și cum s-ar fi trudit să-l recunoască.

— De ce v-ați întors? îl întrebă. Cui i-a fost frică?

— Femeile, începu Popa. Femeile. Una din femei...

Apoi îmi făcu semn să-l lămuresc eu.

— Li s-a părut că se aude ceva. Dar le-am spus: astea nu-s tunuri rusești. Sînt ai noștri. Urcă spre Oglindești.

Moșu mă privea și pe mine lung, parcă i-ar fi fost greu să mă recunoască.

— Dar Vasile unde e? de ce-a plecat? întrebă el deodată. Cine o să-mi facă coșciugul?

— Nu te mai gîndi, îl întrerupse Popa. Nu te îngropăm noi fără coșciug. Om găsi noi, în șapte sate, dulgher să-ți facă coșciugul.

— Dar nu ca Vasile, spuse Moșu. Nu mai găsim noi meșter ca Vasile. Întoarce încet capul spre Ilaria: De ce-o fi plecat?

— I-a fost frică. A fugit și el ca ceilalți, spre munte.

— Poate că nu știe, spuse Moșu, și d-aia a plecat. Că nu știe...

— Ce să știe? îl întrebai.

— Nu știe, repetă coborînd glasul.

Închise din nou ochii. Părea că doarme, senin, împăcat. Popa se așezase pe scaun. Lîngă fereastră, Ilaria privea în întuneric, fumînd.

— Trebuie s-o găsiți, vorbi deodată Moșu. Că dacă n-o găsiți, nu se îndură Dumnezeu și nu mă ia. Și am să mă chinui așa pînă după Sfîntul Dumitru.

Lixandru, dascălul, ceilalți ne așteptau în curte.

— Ce spune Moșu? întrebă dascălul.

— Spune să ne întoarcem la șanțuri. Că trebuie s-o găsim...

Am pornit toți după Popă, strînși unul într-altul, căci femeilor le era frică.

Dormeam greu, Ilaria mă zguduia din toate puterile să mă trezească.

— Au venit, șopti. Sînt nemți.

— Și galbenii? o întrebai.

— Jumătate sînt la Lixandru, să-i împartă oamenilor, cînd s-or întoarce. Jumătate i-am ascuns sub patul Moșului.

Mă frecam la ochi. Așadar, nu visasem; găsisem comoara. O găsise Ilaria, către dimineață, cînd nu mai rămăseseră decît Lixandru, cu nepoții și cu mine. O găsise departe de șanțul în care săpa în neștire Lixandru.

— Ia veniți încoa! ne-a strigat. Mi se pare mie sau...

Ne-am făcut cruce. După socoteala lui Lixandru, erau acolo, în ulcică, peste o mie de galbeni.

— Nu te ridica în picioare, să nu te vadă sentinelele pe fereastră, șopti Ilaria.

De-a bușilea, m-am tîrît pînă la lada de campanie. Mi-am îmbrăcat tunica de sergent. În piept mai rămăsese o singură decorație, dar era cea bună: Crucea de Fier. Cînd m-am îndreptat spre ușă, Ilaria își privea obrazul într-o oglinjoară.

— Dacă te poți înțelege cu ei, spune-le că noi nu știm nimic...

Fără îndoială, dormisem adînc. Doar la cîteva zeci de metri, pe șosea, se aflau patru camioane, cu mitraliere în poziție de tragere, iar în fața bisericii, cîteva motociclete. Nu auzisem

nimic. Îmi netezeam cu palma tunica. N-o mai îmbrăcasem de mai bine de un an. Dar simțeam că-mi lipsește ceva, și nu-mi dădeam seama ce. Doar după ce-am deschis poarta și am zărit sentinela cu pușca-mitraîieră și pe cei doi ofițeri, am înțeles ce era. Nu se mai auzeau tunurile.

— *Kamarad*! am strigat de departe. *Ich streche deutsch*. *Aber wenig*, *sher wenig*...

Unul din ofițeri începu să rîdă. Celalt mă privea nedumerit, ca și cum s-ar fi întrebat dacă nu cumva îmi bat joc de el.

— Vorbim românește, spuse. Ce se întîmplă aici? Unde sînt oamenii?

— Au fugit în munte. Le-a fost frică...

Locotenentul care rîsese cu atîta poftă mă privea acum prietenos, dar cu mare tristețe. Se apropia încet de mine.

— Unde ți-ai lăsat brațul? mă întrebă.

— La Cotul Donului. În a doua bătălie de învăluire de la Cotul Donului.

— A doua bătălie de învăluire, repetă el visător. A doua bătălie de la Cotul Donului.

Vorbea atît de bine românește, încît nu puteam crede că nu e român. Se întoarse către celalt:

— Cum trebuie să-l salutăm? Ca erou, ca aliat, ca dușman, ca prizonier, ca ostatec?

Părea că stă să izbucnească din nou în rîs, dar se stăpîni, își lipi călcîiele și mă salută, strigînd:

— *Heil*! *Sieg*!

Soldatul întoarse capul spre el, apoi către mine și trecu arma în cealaltă mînă și-mi zîmbi.

— Domnul locotenent e scriitor, e un poet, începu cellalt. Are imaginație, fantezie, humor. Știi ce e aia scriitor? Știi ce e un poet?

— Știu. Am învățat la școală. Am citit și eu poezii. Eminescu, Alecsandri.

— Domnul locotenent von Balthasar e un foarte mare poet. Tot atît de mare ca Eminescu. E născut, ca și Eminescu, în Bucovina. Și dacă scapă de ruși și de Curtea Marțială, are să fie cel mai mare poet al Marelui Reich!

Am ghicit, și am simțit cum mi se bate inima. La începuti îmi fusese teamă de poet, crezusem că el băuse prea mult. Mă înșelam.

— Domnul locotenent von Balthasar are imaginație, are fantezie, continuă celalt. Cînd a dat cu ochii de șanțuri, mi-a spus: „Leopold, șanțurile astea le-au pregătit pentru noi. Își închipuie c-au să cîștige bătălia, și pentru că, probabil, au hotărît să nu mai ia prizonieri, ne-au săpat gropile din timp."

Fără să-și dezlipească privirile de ale mele, von Balthasar șuieră cîteva minute. Leopold tăcu, zîmbind încurcat.

— Ce e cu șanțurile din marginea satului? mă întrebă von Balthasar. Cine v-a dat ordin să le săpați?

Mă așteptam la întrebare, știam ce-am să răspund, și totuși îmi era frică.

— Căutăm o comoară, începui. Sîntem toți oameni săraci. Pe aici, pămîntul nu e bun. Ne-am hotărît să căutăm comoara și cînd om găsi-o, s-o împărțim frățește, creștinește. Sîntem vreo sută de familii. Dar acum s-au risipit oamenii, au fugit în munte. Am rămas puțini și merge greu.

— Ce merge greu?

— Șanțurile. Săpatul șanțurilor. Muncim numai nopțile. Ne cam ferim de vecini. Ne e frică de ruși. Dacă n-o găsim pînă ce dau rușii peste noi, n-o mai găsim niciodată.

— Dar de unde știți c-o s-o găsiți? întrebă Leopold. Cine v-a spus de comoară?

Șovăiam, încercînd să zîmbesc. Poate că nu trebuia să le spun.

— E o poveste lungă, am început eu în cele din urmă. Avem aici, cu noi, în sat, un bătrîn de peste nouăzeci de ani. El a

visat întîi la comoară. A visat pe cînd era copil, și de-atunci visează întruna. Ne-a spus: La început, au fost cinci căldări pline cu aur. Așa a fost, pentru că am visat cinci cruci. Dar patru căldări s-au pierdut demult, înainte de moșii și strămoșii noștri. De aceea am tot visat o cruce de aur și patru de lemn negru, patru cruci părăginite. Pe astea patru le-au găsit alții, înaintea noastră...

Von Balthasar își scoase casca și începu să-și șteargă fruntea cu batista. Era o batistă murdară, plină de sînge și de praf.

— Dar de ce ați așteptat atît? mă întrebă. Și crezînd că nu înțeleg, adăugă: Dacă bătrînul are 90 de ani și a visat comoara de cînd era copil, de ce-ați început s-o căutați de-abia acum?

Zîmbeam, pentru că pregătisem să-i răspund în așa fel încît să nu ghicească. Nu voiam să afle de Ilaria. Cum a visat și ea, și ne-a hotărît pe toți s-o căutăm, și chiar în noaptea aceea, de Sfîntă Mărie, a dat de comoară, a simțit-o sub lopată, dar n-a apucat s-o dezgroape, pentru că pînă să vină Lixandru cu tîrnăcopul, comoara s-a afundat ca o săgeată, adînc, în pămînt.

— Am început s-o căutăm după 23 august, după ce-am aflat de armistițiu. Pînă atunci, oamenii se tot codeau. Dar ne-a spus Moșu c-au să vină vremuri grele, că acum e timpul.

— Acum e timpul... repetă von Balthasar visător. Acum e timpul, pentru că au să vină vremuri grele. Acum se găsesc comorile, cînd se prăbușește lumea... Sarmizegetusa! exclamă el, luminîndu-se deodată la față. Îți mai aduci aminte de Sarmizegetusa?

— Îmi aduc foarte bine aminte. Am învățat la școală. Dacii, strămoșii noștri.

— Dar ei își îngropau comorile cînd se prăbușea lumea. Iar voi de-abia acum începeți să le căutați...

Nu știam ce să răspund și am ridicat din umeri.

— Așa ne-a spus Moșu. Ne-a spus să căutăm comoara, c-au să vină vremuri grele...

Von Balthasar își înălță ochii spre cer. Parcă începeau să se adune norii.

— Ah! Românie, Românie! exclamă el privind pe deasupra noastră, peste sat, peste deal. Ce țară! Ce neam!... Ați rămas ce-ați fost de atîtea mii de ani. S-au risipit zeii, v-a uitat Zalmoxis, dar voi ați rămas cum v-au ursit strămoșii voștri...

Își coborî privirile și-mi căută ochii. Parcă ar fi voit să mă fulgere.

— De ce n-ați avut noroc? mă întrebă ridicînd glasul. De ce trebuie să vă prăbușiți înainte de vreme?

Îi scăpărau ochii de parcă ar fi fost mîniat.

— Vă prăbușiți în întuneric pentru încă o mie de ani. Întuneric, în adînc, tot mai adînc...

Își trecu mîna pe frunte, parcă ar fi vrut să ofteze. Apoi se întoarse spre Leopold.

— *Schicksal*! spuse el zîmbind amar.

— *Schicksal*! repetă celalt.

Von Balthasar își puse brusc casca și mă privi din nou. Avea acum privirile reci, înghețate.

— Aveam nevoie de oameni, spuse. Avem cu noi dinamită, dar ne trebuiesc și oameni. Trebuie să distruge șoseaua pînă la Dumbrăvi. Noi o dinamităm, iar dumneavoastră săpați șanțuri pe margini. Dar nu cum ați săpat pînă acum. Ne trebuiesc șanțuri adînci și largi, șanțuri antitanc.

Ascultam zîmbind. Îl zărisem de departe pe Vasile și îmi venise inima la loc.

— Credeați c-o să-l las fără coșciug? strigă el. Vasile oprise, după obiceiul lui, cu o mînă în șold, și toată fața i luminase: I-am adus bradul, spuse. Brad împărătesc.

— Ce e cu dumnealui? întrebă Leopold.

— A venit pentru coșciug, îl lămurii. Coșciug pentru Moș. Trage să moară. Are peste nouăzeci de ani...

Soldatul ne privea pe rînd, nedumerit, încercînd să ghicească ce se întîmplă. M-am întors spre el:

— *Sörg*, i-am spus. *Ein schoner Sörg für Grossvater. Neunzigjahre alt.*

Ne spusese că are nevoie de clopotniță, că va așeza acolo două mitraliere. Dar ne mai spusese și asta: că dacă nu adunăm oamenii, aruncă biserica în aer, întîi, clopotnița, apoi stranele, apoi ușile împărătești, apoi altarul. Cînd l-am văzut că urcă dinamita în clopotniță, m-am întors către Popă.

— Ne-au biruit, părinte. Trebuie să ne supunem. Spune lui Lixandru să adune oamenii. Dacă tot trebuie să facem șanțurile, mai bine să ne apucăm acum, pînă ce nu începe ploaia.

M-am îndreptat spre casă. Ilaria mă aștepta în tindă. N-o mai recunoșteam. Era ca cea mai frumoasă femeie de la oraș. Nu știam ce să-i spun. Mă uitam la ea.

— Marine, să-ți aduci aminte de mine, așa cum mă vezi acum, tînără și frumoasă...

Mă privea zîmbind, cu mare tristețe.

— Nu știu ce am, adăugă. Mi s-a închis inima, și parcă s-au stins toate. Dar dac-o fi să mor, să mă îngropați așa cum mă vezi acum, cu rochia asta, cu salbă și cu mărgele.

— Zi Doamne ferește! o întrerupsei, și-mi făcui cruce.

— Acum, că m-ai văzut și ți-am spus... Se opri și se făcu deodată albă la față. Ce s-aude? mă întrebă coborînd glasul.

— Au pus nemții dinamită pe șosea. Spun că au ordin să distrugă șoseaua pînă la Dumbrăvi.

Ascultă așa un timp, apoi își aprinse țigara.

— Cu rochia asta, repetă, cu salbă și cu mărgele. Aș fi vrut să-i spun ceva, dar nu știam ce.

— Cînd mă întreba lumea la Constanța, le spuneam: orfană am fost de cînd mă știu, dar nu m-a uitat Dumnezeu și mi-a dat un frate vitreg. Frate vitreg, dar mai bun ca fratele de sînge. Dar acum e pe front; pe front, în Rusia. Se întrerupse iar și tresări: Ce s-aude, Marine?

Ascultam și eu nedumerit.

— Astea-s tunuri, spusei. Dar nu sînt tunuri românești, și parcă nici nemțești n-ar fi. Seamănă cu brandturile rusești.

— Acum, că ți-am spus și m-am liniștit, cum o vrea Dumnezeu. Dar să ții bine minte rochia, adăugă.

Intrai după ea în odaie și mă oprii în prag. Moșu părea că doarme, cu lumînarea aprinsă lîngă căpătîi. Căutai revolverul și făcui semn Ilariei să se apropie.

— Eu trebuie să mă duc. Dacă ți-e frică, uite, ține revolverul ăsta. Dar să știi că e încărcat. Să nu...

— Nu, nu mi-e frică, mă întrerupse Ilaria. Nu e asta. Nu mi-e frică de nemți, nici de ruși. Doar că mi s-a închis inima, așa deodată...

De-abia cînd am ajuns în dreptul bisericii, mi-am adus aminte că n-am vorbit de comoară. Șovăiam; nu știam dacă e bine să mă întorc. Rezemat de singurul camion care mai rămăsese, von Balthasar mă privea lung. Dar parcă nu m-ar fi văzut.

— Astea-s tunuri rusești, mi-am spus apropiindu-mă. Nu se auzeau pînă adineaori.

Continua să mă privească, uitîndu-se în gol.

— Păcat de șosea, adăugai. De-abia o reparaserăm...

Dar văzînd că nu-mi răspunde, am ridicat din umeri și m-am depărtat. N-am mai privit clopotnița. Știam că sînt acolo, cu mitralierele și dinamita.

Auzeam, depărtate și totuși puternice, exploziile pe șosea. Au început să pună încărcătură dublă, mi-am spus. M-am oprit și am oftat. Nu se mai vedeau camioanele. Trecuseră de crîng, urcau spre Dumbrăvi. Cît puteam cuprinde cu ochii, șoseaua era desfundată și scorojită, parcă ar fi fost ciuruită de bombe.

M-am apropiat de Lixandru.

— Dacă distrug șoseaua pînă la Dumbrăvi, spusei, nu se vor mai putea întoarce aici. Asta înseamnă că se retrag. Se retrag spre munte. Dar atunci, de ce s-au mai concentrat la Oglindești?

Lixandru își trecu palma pe față și scuipă în lături, cătrănit de necaz.

— Spuneai că n-o să vină pînă aici, că urcă pe la Oglindești. Și acum o să dea puhoiul peste noi...

Scuipă iar și-și ridică privirile spre cer.

— Stă să ploaie, spusei.

— Acum trebuie s-o îngropăm din nou. Bine că n-am apucat să spunem oamenilor. Nu știe decît părintele. Dacă ar fi aflat femeile, tocmai acum, cînd or să dea rușii peste noi...

— N-or să vină singuri, îl încurajai eu. Vin cu ai noștri.

Apucase tîrnăcopul, pregătindu-se să-k înalțe, dar se răzgîndi și își furișă privirile în jur, să vadă dacă e cineva pe aproape. Nepoții și cu dascălul săpau la vreo cinci, șase metri, în arătură. Femeile și cu Popa erau de cealaltă parte a șoselei. Lixandru îmi făcu semn să m-apropii.

— Marine, tu te-ai uitat la galbeni? mai întrebă în șoaptă.

Clătinai din cap și trăsei cu coada ochiului spre dascăl, să văd dacă ar putea auzi.

— Dar Moșu i-a văzut? mai întrebă Lixandru.

— Nu știu. Nu cred. I-a ascuns Ilaria sub patul lui, de dimineață, cînd a auzit camioanele.

— Mai bine că nu i-a văzut, începu Lixandru după o pauză. Pentru că asta nu e comoara pe care o visează el de atîta amar de ani.

Nu-l înțelegem și Lixandru își învîrtea tîrnăcopul între mîini.

— Moșu ar recunoaște-o cum ar da cu ochii de ea. Întîi și întîi, el ne-a vorbit de o căldare cu galbeni, și asta a noastră e o ulcea de lut. Apoi, Moșu a visat comoara de mic copil, acum optzeci și mai bine de ani. Dar cînd m-am apucat să număr galbenii, am văzut că cei mai mulți sînt noi. Am găsit unii din 1911. Am găsit și un galben grecesc din 1913...

Voiam să spun: „Asta înseamnă că sînt două comori...”, cînd am auzit o salvă de artilerie, foarte aproape. Am tresărit amîndoi, și au tresărit și ceilalți. Am întors toți capetele spre vale.

— Ce zici, Marine? strigă Popa de dincolo de șosea. Ce se-ntîmplă?

— Mila lui Dumnezeu, părinte, îl încurajai eu. Poate să fie o coloană care urcă spre noi. Poate au de gînd să treacă pe la Dumbrăvi și să cadă în spatele nemților, cînd or începe nemții să se retragă de la Oglindești. Dar ei nu știu că au distrus ăștia șoseaua...

Popa își lăsă lopata în șanț, făcu cruce și se îndreptă spre noi, călcînd anevoie pe șoseaua răscolită.

— Au să se împotmolească aici, spuse, au să tabere aici peste noi...

Se opriseră toți din săpat, unii cu ochii la noi, la alții privind spre vale. Dar curînd se auziră mitralierele din clopotniță. Trăgeau pe deasupra noastră. De bună seamă, nu ca să ne sperie, ci ca să ne amintească de dinamita pe care o aveau cu ei. Apoi am văzut motocicliștii. Coborîseră pe cărarea de lîngă cimitir și umblau acum prin arătură împingîndu-și motocicletele.

— *Schnell*! *Schnell*! ne-au strigat.

Oamenii s-au apucat să sape. Soldații au ajuns în șosea, au încălecat motocicletele, ne-au mai strigat o dată *Schnell*!, ne-au făcut cu mîna, apoi au pornit-o spre vale.

— Nu mai înțeleg nimic, spusei urmărindu-i cu privirea. Ce vor să facă? Vor să iasă înaintea rușilor sau a românilor?

Lixandru se înălță din șale.

— Nu e vorba, spuse, galbenii ăștia sînt buni și ei. Dar dacă n-a fost comoara pe care a visat-o el, Moșu nu moare. Și se va tot chinui, se va tot chinui, așa cum se chinuie de patru ani de zile...

Am găsit-o lîngă căpătîiul moșului. Îi aprindea o nouă lumînare. Popa și Lixandru s-au așezat osteniți pe scaun.

— Nu mai vrea să vorbească, începu Ilaria! De azi-dimineață n-a scos un singur cuvînt. E supărat pe noi toți. Dar mai ales e supărat pe mine...

Popa se ridică și se apropie de pat.

— E adevărat, Moșule? E adevărat că ești supărat pe noi?

Moșu își opri o clipă ochii asupra preotului, apoi ne privi pe rînd, fără să rostească un cuvînt. Tăceam toți. Se auzea doar ferestreul.

— Îl auzi? întrebă din nou Popa. E Vasile. S-a întors Vasile. Ți-a adus bradul.

— Știe de Vasile, îl întrerupse Ilaria. I-am spus de azi-di-mineață. Dar nu mi-a răspuns.

Se depărtă de pat, își aprinse țigara și ne privi pe toți, silindu-se să zîmbească.

— Eu am crezut că fac bine, spuse. N-am făcut-o numai pentru el, pentru Moșu, ca să-i mîngîi bătrînețele, să-l ajut să nu se mai chinuie. Am făcut-o pentru întreg satul. Că sîntem oameni săraci...

Nu înțelegeam și ne uitam lung la ea. Ilaria oftă. Își întoarse încet capul spre fereastră.

— V-am mințit atunci, de Sfînta Mărie, cînd v-am spus că am simțit comoara sub lopată. Dar am crezut că fac bine. Aveam banii ăștia și voiam să-i împart cu tot satul. I-am adus, astă-vară, de la Constanța. Se apropie de mine și-mi puse mîna pe umăr: Marine, să nu crezi că i-am fost țiitoare. Uite, e și părintele aici, și nu mint. Vorbesc ca în fața lui Dumnezeu. Nu i-am fost țiitoare, nici lui, nici altcuiva. Dar cînd a aflat că i s-au prăbușit nepoții, Grecu m-a chemat și mi-a spus: „Am rămas singur pe lume, și sînt bătrîn. Îți las ție galbenii ăștia, pentru că ai cîntat și ai rîs în casa mea atîția ani, și mi-ai adus aminte de tinerețe. Mai am și alți bani, am și casa asta, am și pămînt, și are cine să mă îngroape. Dar de galbenii ăștia nu știe nimeni. Ascunde-i bine...”

Aș vrea să cer iertare Moșului, dar nu știu cum; îl simt supărat pe mine. Nu vrea să-mi vorbească. M-am gindit că dacă e și părintele de față, și dacă o să-l rugăm toți, o să mă ierte... Că eu am crezut că-l ajut. Că dacă a visat la comoara asta de cînd era copil...

Moșu o ascultase adînc, fără să clintească, dar parcă n-ar fi auzit-o. Parcă s-ar fi trudit să asculte altceva, din altă parte.

— Acum, că v-am mărturisit tot și m-am liniștit, vreau să-i cer iertare c-am îngropat galbenii și m-am prefăcut că-i găsesc.

Moșul își înălță fruntea și-și roti privirile pe deasupra noastră. Parcă s-ar fi pregătit să ne spună ceva. Așteptam toți,

ținîndu-ne răsuflarea. Dar el își împreună mîinile și începu să-și miște degetele, ca și cum ar fi vrut să se pipăie, apoi, opintindu-se, oftînd adînc, dădu pătura la o parte. Am încremenit toți. Era îmbrăcat, și avea opincile cele noi. Nu le mai încălțase de cînd căzuse la pat.

— Lăsați-l! strigă Ilaria văzînd că voiam să-l împiedicăm să se dea jos. Lăsați-l să facă ce vrea el! Destul l-am chinuit pînă acum.

Îl sprijini, și Moșu se ridică deodată în picioare. M-am mirat cît se făcuse de mic cît zăcuse. Îl credeam tot atît de înalt și de falnic ca pe vremuri. Și de-abia acum se vedea, întreagă, barba albă acoperindu-i pieptul. Întinse mîna, parcă ar fi căutat ceva.

— Toiagul, am șoptit. Își caută toiagul.

M-am dus repede și i l-am adus.

— Încotro, Moșule? îl întrebă Popa.

Parcă nu l-ar fi auzit. Rezemat de brațul Ilariei, și cu toiagul în mîna dreaptă, Moșu se îndreptă șovăind spre ușă. Mi se păru că șchioapătă. Dar își tîrșia cînd un picior, cînd celalt.

— Minunea lui Dumnezeu! spuse Lixandru făcîndu-și cruce.

Ne-am luat după ei. Porniseră spre biserică. Se cutremura pămîntul, și Lixandru întoarse capul către mine.

— Asta e artileria grea, șoptii.

Cînd dădu cu ochii de noi, von Balthasar tresări, apoi coborî din camion și ne ieși înainte. Mi se părea că vorbește singur. Dar poate că recita. Poate că recita vreo poezie de-a lui. Și-a dus mîna la cască, și-a ciocnit călcîiele, și ne-a salutat. Apoi s-a apropiat de mine.

— Leopold își va frînge mîinile cînd va auzi, spuse. Și nu mă va ierta niciodată că l-am trimis la Dumbrăvi...

— El a voit, am încercat eu să-l lămuresc. S-a ridicat singur din pat și și-a căutat toiagul. Dar Ilaria are dreptate. Trebuie să-l lăsăm să facă ce vrea.

— Antigona, spuse von Balthasar, privind-o zîmbind.

Sau poate Cordelia, sprijinind pe regele Lear. Leopold ar fi ghicit îndată. El e regizor. El ar fi înțeles. Ar fi știut cum să privească, și să se mire, și să se minuneze...

Ne-au văzut și femeile, și s-au luat după noi, făcîndu-și cruce.

— Dar unde vreți să-l duceți? izbucni von Balthasar cînd am trecut de biserică. Nu-l vedeți că e orb și surd?

— Nu e orb, spuse Ilaria, oprindu-se și întorcînd capul.

Dar Moșu o trase după el. Călca încet și șubred, și poate s-ar fi prăbușit dacă nu l-ar fi sprijinit Ilaria. Dar parcă nu se mai putea opri.

— Nu e orb. Știe unde vrea să meargă, dar nu vrea să ne spună.

— Nu-l vedeți că stă să moară? adăugă von Balthasar o mare tristețe.

Ilaria întoarse din nou capul și-l privi adînc.

— Stă să moară, repetă von Balthasar. Dar poate e mai bine asa. Are să moară în picioare, ca strămoșii lui.

— Nu moare, spuse Lixandru. Îl cunoaștem noi. Nu moare.

Von Balthasar ridică din umeri și zîmbi.

— Toți murim, spuse el visător. Chiar și zeii mor. Pînă și Zalmoxis a murit.

— Dumnezeu nu moare, vorbi Popa fără să-l privească. Dumnezeu adevărat nu moare.

— A rămas cu voi o mie de ani, continuă von Balthasar, și apoi s-a dus. V-a părăsit. A intrat în peștera lui și n-a mai ieșit. Sau poate s-a înălțat la cer, adăugă ridicîndu-și privirile spre munte.

Se adunaseră acum toți cîți mai erau. Ieșisem din sat. Ilaria ar fi vrut să-l aducă pe una din poteci, dar Moșu se îndreptase hotărît spre șosea.

— E de neînțeles cum de-și poate aduce aminte, șopti von Balthasar.

Parcă se făcuse deodată palid.

— Nu mai vede, nu mai aude, nu mai vorbește, și acum, într-o clipă sau poate în zece minute, va muri. Dar totuși își aduce aminte. După o mie de ani, își aduce aminte...

Cînd a ajuns în șosea, Moșu s-a oprit și a început să caute toiagul. Căuta pe marginea șoselei, acolo unde ne spusese el să începem șanțurile. Von Balthasar îl privea fermecat.

— Așa se va întîmpla și cu voi. După o mie de ani de întuneric, o să vă aduceți aminte. Și o s-o luați de la început...

Moșu a dat de pietrele smulse și fărîmate de dinamită, și-a plecat genunchii și a întins mîna, a început să pipăie. Lua în mînă, una cîte una, pietrele pe care le găsea. A ajuns așa în marginea gropii pe care o făcuse prima încărcătură de dinamită. A mai pipăit un timp, parcă i-ar fi fost greu să înțeleagă. Încet, s-a ridicat în picioare și și-a întors capul spre noi, l-a rotit în toate părțile. Ilaria l-a simțit deodată moale și l-a prins în brațe.

— S-a prăpădit Moșu, Marine! a strigat. S-a prăpădit și nu mi-a vorbit. Nu m-a iertat!

L-am văzut cum a pornit camionul și, cu multă dibăcie, a izbutit să-l aducă în șosea, pînă în marginea gropilor. S-a coborît și, fără să oprească motorul, a scos din camion cîteva bidoane cu benzină, apoi a început să-l împingă de la spate. Cînd camionul s-a răsturnat pe o rînă în groapă, l-a stropit cu benzină și i-a dat foc.

Se întorcea agale. Dînd cu ochii de mine, mi-a zîmbit.

— Păcat, că e fată frumoasă, spuse. De ce-o lași să fumeze?

— A trăit multă vreme la Constanța, în casa unui grec bătrîn, îl lămurii eu. Acolo s-a învățat să fumeze.

Priveam cu jale camionul arzînd. Mă gîndeam că ne-ar fi putut rămîne nouă.

— Mi se pare c-ai ghicit, spuse. Face și asta parte din manevra de diversiune de azi-dimineață. Dar nu cred că va reuși. La ora asta ar fi trebuit să fim de mult sub foc.

I-am arătat obuzele care cădeau la răstimpuri la mai puțin de un kilometru de marginea satului. A zîmbit, ridicînd din umeri.

— Astea sînt nimica toată, spuse. Brandturi. Dacă ar fi crezut că vrem să rezistăm la Dumbrăvi, și-ar fi concentrat focul pe șosea, dincolo de crîng. Ridică brațul și-mi arătă crîngul. E foarte frumoasă, spuse, Ilaria, parcă așa o cheamă.

— Da, Ilaria.

— Ilaria, repetă el zîmbind. E nume frumos. Dar nu i se potrivește. E prea tristă.

M-am prefăcut că nu înțeleg și mi-am întors din nou privirile spre camion.

— Cînd vă retrageți? l-am întrebat deodată. Voiam să-l ducem în biserică. Pînă la noapte coșciugul e gata, și vrem să-l ducem în biserică. Dar cu dinamita în clopotniță...

— Am scos focoasele, mă întrerupse von Balthasar. Nu mai e nici o primejdie.

— Dar dacă au să tragă cu mitralierele din clopotniță, stăruii eu.

— Cine să tragă? mă întrebă zîmbind. Patrula a plecat de mult. Acum e undeva prin pădure. Dacă au noroc, au să ajungă coloana la Dumbrăvi.

Mă uitam la el, și parcă nu-mi venea să-l cred.

— Da, am rămas singur, continuă von Balthasar. Vreau să văd cît de departe te poate duce o manevră de diversiune care n-a fost bine pregătită.

— Atunci, de ce-ați mai trimis motocicliștii în vale? I-ați prăpădit degeaba.

— Nu degeaba. Poate că unul, doi, tot au scăpat. Și astfel au putut să transmită informațiile. Informații false, bineînțeles. Concentrarea la Dumbrăvi, și celelalte.

Obuzele continuau să cadă, unele din ele destul de aproape de șosea.

— Probabil că n-a scăpat nici unul, făcu von Balthasar visător. Sau dacă au scăpat, nu i-au interogat, sau, interogîndu-i, nu i-au crezut...

Se îndreptă hotărît spre sat. În dreptul bisericii îl aștepta Lixandru, cu nepoții și un grup de femei.

— Ne-ați muncit ca niște robi! strigă Lixandru sprijinindu-se pe tîrnăcop. Ne-ați silit să ne punem și femeile la jug, ca pe vite. Scuipă mîniat în lături, apoi arătă clopotnița: Nici de biserică nu v-ați îndurat. Ați intrat cu mitralierele în sfîntul lăcaș. Ați pus dinamită în clopotniță.

Von Balthasar îl ascultase țeapăn, aproape în poziție de drepți. Se făcuse foarte palid. Pe neașteptate, duse mîna la cască, salută, apoi își scoase centironul cu revolverul și i-l întinse, fără să spună un cuvînt. Văzîndu-l că șovăie, m-am apropiat de Lixandru.

— I-ai revolverul, i-am spus. S-a predat. Acum e prizonierul nostru.

— Așa crede el, că e prizonier, făcu Lixandru. O să vedem...

Pentru întîia oară de cînd dăduse cu ochii de Lixandru von Balthasar zîmbi.

— Moartea este oriunde frumoasă și fără înțeles, spuse, iar dacă ai norocul să mori în fața bisericii...

Lixandru îl mai privi o dată, cu asprime, apoi plecă spr casă. Își pusese tîrnăcopul pe umăr și cîntărea centironul în mîna dreaptă. Von Balthasar îl urmări mult timp cu privirile. Își scoase casca, o învîrti între degete, apoi căută cu ochii un loc potrivit și o zvîrli. Se apropie de mine.

— Nu știu dacă așa ți s-a întîmplat și dumitale. Nu cred că e frică de moarte. Dar în fiecare dimineață îmi spun: Poate că aici are să se întîmple. Poate că ăsta e locul.

Rămăsese cu ochii pierduți și zîmbi. Nu știam că o zărise pe Ilaria apropiindu-se.

— Cînd am ajuns azi-dimineață și am văzut șanțurile i-am spus lui Leopold: Îmi place satul, că e în marginea crîngului. Îmi place și biserica, și ar fi mare păcat daca va trebit s-o zvîrlim în aer. Dar nu-mi plac șanțurile. Au ceva sinistru și inutil, și poate chiar ceva diavolesc. Nu mi-ar plăcea să mor aici. Sînt prea multe

șanțuri proaspete... Noroc că mi-ați spus de comoară, adăugă. Și atunci m-am liniștit.

Zîmbea, cu ochii în ochii Ilariei.

Se întunecase bine cînd l-am adus în biserică. De cealaltă parte, spre vale, cerul se aprinsese și pîlpîia.

— Numai de-ar începe să plouă, spuse dascălul. Să nu se întindă focul.

Obuzele cădeau acolo dincolo de crîng, pe șoseaua spre Dumbrăvi. Ieșeam mereu din biserică să văd ce se întîmplă. Mă duceam pînă la cimitir, mă întorcea printre șanțuri, să nu mă atingă schijele dac-or fi să schimbe tirul pe neașteptate.

— Credeam c-ai rămas cu ceilalți, să-l priveghezi, i-am spus cînd am zărit-o așezată pe o piatră pe marginea șoselei.

— O să-l priveghem toți, toată noaptea, răspunse Ilaria fără să mă privească. Ne-a spus părintele să ne adunăm toți și să petrecem noaptea în biserică. Dac-ar intra întîi rușii și ne-ar vedea strînși în biserică, poate se îndură de noi.

— N-or să vină singuri, o liniștii eu. Dacă...

— Marine! mă întrerupse ea ridicîndu-se deodată și apucîndu-mă de mînă. Marine, să nu-l omorîți, că e păcat de tinerețele lui.

— E prizonier, i-am spus. Nu-l putem omorî.

— Să-l îmbrăcăm cu haine de-ale noastre și să-l ținem aici, ascuns, pînă o trece prăpădul.

Coborîse glasul, căci îl văzuse. Venea și el pe cărarea de lîngă cimitir. Cînd se apropie de mine, privi lung Crucea de Fier.

— Ar trebui s-o scoți, spuse. Numai e de nici un folos...

— Dacă n-a căzut de la sine, eu n-am de ce s-o scot...

Parcă ar fi vrut să spună ceva, dar se stăpîni și mă privi din nou, amar.

— Ce rău îmi pare că nu pot scrie poezii în românește. Am încercat de mai multe ori, dar nu merge. Am încercat chiar să-mi traduc unele poezii, dar parcă nu mai e același lucru. Parcă n-ar mai fi poeziile mele. Îmi pare rău.

Rămăsese cu privirile pierdute spre vale.

— I-am spus, începu deodată Ilaria. I-am spus, mi-a răspuns că ești prizonier, că nu te pot omorî... O să-ți găsim niște haine, o să te ascundem...

Von Balthasar întoarse repede capul spre noi. Părea mîniat, dar și de data aceasta izbuti să se stăpînească.

— Dacă au de gînd să mă omoare, au dreptul. Au dreptul pentru că nu sînt prizonier. Civilii nu pot lua prizonieri. Eu nu m-am predat. M-am pus la dispoziția lui. M-am constituit victimă de bună voie. De altfel, nici nu puteam face altceva, adăugă mai mult pentru sine. Dacă m-ar fi împușcat pe loc, n-ar fi fost o crimă.

— Dar Marin spune că n-au să te omoare, șopti Ilaria.

Von Balthasar ne privi pe amîndoi cu multă blîndețe, apoi ridică din umeri.

— Îmi pare totuși rău că nu pot scrie poezii în românește. Mi-ar fi plăcut să mă ascultați și să mă cunoașteți. Dacă am să mor aici, o să mă îngropați într-unul din șanțurile acestea gata făcute. N-are importanță. Dar mi-ar părea rău.

— Marin spune că n-au să te omoare, repetă Ilaria. N-au să te omoare.

— Mi-ar părea rău, continuă von Balthasar visător. Mi-ar părea rău, pentru că n-ați știut, și n-o să știți niciodată, cît de bine v-am înțeles. Afară de poeți, nu vă înțelege nimeni. Cineva trebuie să aibă măcar un dram de nenoroc ca să vă înțeleagă. N-ați avut noroc acum trei mii de ani, și nici acum o mie de ani, și nici de data aceasta n-ați avut noroc. Dar v-ați amintit și ați luat-o de la început. Și tot așa o veți lua de la început într-o mie de ani, și vă veți aminti. Tot ce vorbim noi acum, și tot ce s-a întîmplat astăzi, și tot răul pe care vi l-am făcut, de toate astea vă veți aminti, și o veți lua de la început!

— Acum ești prizonier, spuse Ilaria. Te-am iertat.

— Acesta e și destinul poetului, continuă von Balthasar, întorcîndu-se spre vale. Să tot încerce, și să nu izbuteasci dar să

încerce, și să nu izbutească, dar să încerce din noi luînd-o de la început. Și de fiecare dată, amintindu-și tot ce a greșit și tot ce n-a izbutit și tot ce a terfelit. Amintindu-și, și încercînd din nou. Încă o dată. Încă o dată. Așa cum încercați și voi. Fără să crîcniți, fără să obosiți. Dar amintindu-vă tot ce s-a întîmplat, toate înfrîngerile, toate umilințele, toate trădările.

Am oftat amîndoi, și von Balthasar întoarse repede capul spre noi.

— Într-o mie de ani, copiii voștri au să-și amintească de comoara pe care ați căutat-o și au s-o caute din nou. Au să sape alte șanțuri. Și au să-și amintească și de mine și de Leopold, cum am intrat într-o dimineață în satul vostru și v-am pus să săpați din nou. Alte șanțuri. Șanțuri adînci, în care să se înglodească tancurile. Au să-și amintească de mine și de tot răul pe care vi l-am făcut și au să mă blesteme. Numai voi mai știți să blestemați. Și n-am să mă pot odihni. Are să treacă o mie de ani, și n-am să mă pot odihni...

Ilaria se apropiase de el. Mi-am plecat ochii și m-am îndreptat încet spre biserică.

Între lumînări, Moșul părea că doarme. În strane, cîteva femei moțăiau, cu capetele sprijinite pe brațe. M-am simțit deodată obosit. M-am rezemat de perete și am închis ochii, peretele era rece, mai rece ca piatra peșterii, și simțeam cum mă pătrunde frigul, parcă ar fi voit să mă trezească. M-am trezit și am început să mă frec la ochi.

— Au venit! am auzit pe cineva de-afară. Sînt ruși!

M-am repezit și am început să alerg. Nu știam cît putea fi ceasul. Cînd i-am văzut înaintînd pe șosea, am ridicat glasul și am strigat de departe:

— *Brat*! *Brat*! *Ia govoriu po russki*! Alergam spre ei, cu brațul ridicat strigînd: *Brat*! *Rumunski*! *Zdies niet Niemetzi*!

Apoi m-am oprit, ca să-mi trag răsuflarea.

— Ce te-a apucat? strigă unul din ei. Sîntem români. Rușii urcă pe la Oglindești.

Am oftat și am voit să-mi fac cruce.

— Asta-i șoseaua spre Dumbrăvi? mă întrebă un sublocotenent.

I-o arătai, așa cum se vedea, la cîțiva metri, surpată și zdrențuită.

— Asta e, dar au distrus-o nemții cu dinamită, azi-dimineață... Dar degeaba vă duceți, adăugai. Nu-i mai găsiți la Dumbrăvi. Mi-au spus că voiau să facă o manevră de diversiune.

Sublocotenentul zîmbi, apoi făcu semn plutonului și porni mai departe.

— Ne-au distrus șoseaua ca să facă o manevră de diversiune! strigai eu din urmă. Nu i-ar mai ajuta Dumnezeu!

După ce a început să plouă, ieșeam tot mai rar din biserică. Se adunaseră aproape toți acum. Cîteva bătrîne plîngeau încet la căpătîiul Moșului, lîngă lumînările de ceară. Popa, dascălul, Vasile, toți ceilalți moțăiau în strane.

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul *PayPal* din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

NOUĂSPREZECE TRANDAFIRI

Pentru Ileana si Ioan Cușa

Pagină intenționat goală

CAPITOLUL I

De cîteva minute tăcea absent, cu privirile pierdute pe fereastră. Am închis carnetul și l-am băgat în buzunar.

— Dacă voiți, îndrăznii tîrziu, vin mîine cu un ceas mai devreme, sau chiar cu două ceasuri. Și vă aduc și textul dactilografiat.

— Pentru mîine, spuse întorcîndu-și leneș capul, îmi făcusem alte planuri... Totuși, reluă după o pauză, totuși cred că e cea mai bună soluție...

Atunci am auzit bătînd în ușă. Surprins, m-am ridicat brusc din fotoliu, dar în clipa următoare ușa se deschise și intră un tînăr înalt, blond și, mi s-a părut, neobișnuit de palid. Înainta timid și totuși cu pasul ferm, hotărît.

— Vă rog să mă iertați, spuse îndreptîndu-se spre birou. Dumneavoastră sînteți domnul Anghel D. Pandele? Maestrul?

— Dar ce dorești dumneata? l-am întrerupt.

Ca și cum nu m-ar fi auzit, tînărul se apropie de birou.

— Maestrul Dumitru Anghel Pandele? repetă. Scriitorul?

— Eu sînt, răspunse Pandele zîmbind, după obiceiul lui, enigmatic și, într-un anumit fel, ironic.

Tînărul se opri în dreptul scaunului de lîngă mașina de scris și își trecu de mai multe ori palma stîngă pe frunte.

— Vă rog să mă iertați, șopti, dar în acest caz...

Răsuflă adînc și continuă, ridicînd treptat glasul și rostind cuvintele rar, cu solemnitate.

— Vă rog să nu vă supărați, dar în acest caz... În acest caz, dumneavoastră sînteți, vă rog să mă iertați că vă spun asta... D-stră sînteți părintele meu, tatăl meu...

Apoi se așeză pe scaun și întoarse deznădăjduit capul spre mine, parcă m-ar fi implorat să-i vin în ajutor. Nu înțeleg de ce m-au iritat privirile acelea de condamnat la moarte.

— Pe unde ai intrat? l-am întrebat făcînd un pas spre el.

— Pe la bucătărie... Am găsit ușa deschisă, și atunci...

— Și de ce-ai venit? l-am întrerupt. E o încercare de șantaj? Sau suferi cumva de schizofrenie?

— Vă rog să nu vă supărați, spuse ridicîndu-se lent, cu demnitate. Știam că are să fie greu, că va fi chiar penibil. Dar trebuia s-o fac. Am făgăduit...

— Cui ai făgăduit? întrebă Pandele.

Părea calm, oarecum indiferent, dar îl cunoșteam bine; știam că, așa cum îi plăcea să spună, era stăpînit de viciul nobil, deși calomniat, al curiozității.

— Logodnicei mele, Niculina. I-am făgăduit că voi veni să vă cer consimțămîntul. Consimțămîntul la căsătoria noastră, preciză roșind ușor. Evident, este numai o formalitate. Nu vă cerem nimic. Și nu vom spune la nimeni. Iar dacă nu vă place de noi, nu vom mai veni a doua oară...

Ascultîndu-l, mi-am dat seama că ar putea să-mi devină simpatic. Într-un alt costum, și fără cravată, ar fi fost un tînăr interesant; avea un profil de medalie alexandrină.

— Cum te numești d-ta? îl întrebă Pandele.

— Serdaru. Laurian Serdaru. Am 28 de ani, și am absolvit amîndoi, Niculina și cu mine, Conservatorul din București. Dar eu sînt instructor de înot la Uzinele Uricani, iar Niculina dă lecții particulare de franceză și latină.

Pandele continua să-l privească în ochi, adînc, concentrat. Nu mai zîmbea.

— Dar, în fond, ce te face pe d-ta să crezi că ai putea fi băiatul meu? Ți-a spus mama d-tale?

Tînărul își trecu din nou, de mai multe ori, palma stîngă pe frunte.

— Nu. Mama nu mi-a spus niciodată nimic. Bănuiesc, totuși, că intenționa să-mi spună mai tîrziu, după terminarea liceului. Dar mama a murit cînd eu aveam nouă ani.

— Atunci, l-am întrerupt, cum de știi că ți-ar fi spus asta mai tîrziu, că ți-ar fi spus-o după terminarea liceului?

Serdaru întoarse capul spre mine; era tot atît de palid ca și în clipa cînd intrase în birou.

— Nu cred că am dreptul să vă mărturisesc asta, spuse tîrziu...

— În fond, interveni din nou Pandele, dacă n-o știi de la mama d-tale, de unde o știi? Cine ți-a spus-o?

Tînărul ne privi pe rînd pe amîndoi și figura i se lumină, ca și cum, chiar în acea clipă, și-ar fi amintit de o secretă bucurie.

— O știu de la Niculina. Ea a descoperit asta, iarna trecută, înainte de a ne logodi. A descoperit-o la Predeal, în timpul repetițiilor. Se repeta *Steaua sus răsare*... și făceam amîndoi parte din figurație.

Pandele ridică de mai multe ori din umeri; ghiceam că întîmplarea începe să-l amuze.

— Nu înțeleg, spuse cu inimitabila lui falsă gravitate.

— Aveți dreptate să nu înțelegeți, pentru că lucrurile sînt mai complicate decît par la prima vedere. Vreau să spun, nu puteți înțelege înainte de a ști că noi repetasem la început *Orfeu în Infern*, repetasem vreo trei săptămîni – și acolo, în ultimul act, aveam și noi rolurile noastre; firește roluri modeste, dar oricum, nu făceam numai figurație... Dar, pe neașteptate – primise probabil dispoziții de la Centru – pe neașteptate, Direcția a decis întreruperea repetițiilor. Și pentru că se apropiau sărbătorile Crăciunului, au înlocuit *Orfeu în Infern*, cu *Steaua sus răsare*... Știți, adăugă coborînd glasul, *Steaua sus răsare* este considerată, pe drept cuvînt, cea mai reușită comedie anti-religioasă, anti-obscurantistă cum se spune de obicei.

Tăcu brusc, și-l privi pe Pandele lung, concentrat, parcă ar fi așteptat ceva, un răspuns, un gest.

— Tot nu înțeleg.

— Schimbarea asta de program nu vă amintește nimic?

— Nu.

— E drept, au trecut de-atunci aproape treizeci de ani… Dar, iertați-mă că vă întreb: n-ați scris d-stră acum treizeci de ani *Orfeu și Euridice*, tragedie în două acte și cinci tablouri?

Pandele se rezemă de speteaza fotoliului și, dîndu-și ușor capul pe spate, începu să rîdă; părea foarte bine dispus, și nu înțelegeam de ce.

— Dar cum ai aflat, domnule, de *Orfeu și Euridice*?! Este singura piesă pe care am scris-o în viața mea; nu s-a jucat niciodată și n-am publicat-o nicăieri, n-am publicat nici măcar fragmente, în revistele timpului.

— Era o piesă în versuri albe, reluă Serdaru, o piesă mai mult religioasă decît filozofică, deși avea ca subtitlu: „Introducere la cea mai veche metafizică".

— Era, mai ales, o piesă proastă, pretențioasă și artificială…

— Dar odată, continuă Serdaru, o singură dată, în decembrie 1938, a fost pusă în repetiție. La Teatrul Național din Sibiu.

— Ai aflat și de asta? exclamă Pandele tot atît de bine dispus. E adevărat, începuseră repetițiile, dar după vreo trei săptămîni, directorul Teatrului, Mihu, a demisionat – de fapt, a fost silit să demisioneze – și noul director mi-a scos piesa de pe afiș.

Serdaru îl ascultase fascinat, neizbutind să-și desprindă privirile din ochii lui.

— În săptămîna aceea erați la Sibiu. Asistați la repetiții. Și ați rămas și după ce s-au întrerupt repetițiile; sperați să-l convingeți pe noul director…

— Eram naiv. Eram un mare naiv.

— Erați tînăr…

— Nu chiar așa de tînăr, îl întrerupse Pandele zîmbind melancolic. Împlinisem de curînd 33 de ani…

Tăceau amîndoi fără să se privească. Mi s-a părut că trebuie să intervin, și cît mai repede.

— Dar eu tot nu înțeleg. Nu înțeleg ce legătură are una cu alta... Doar faptul că, și într-un caz și în celălalt, au fost întrerupte repetițiile.

Serdaru se întoarse către mine și mă privi recunoscător, ca și cum l-aș fi scos dintr-o mare încurcătură.

— Nici eu nu înțelegeam pînă nu mi-a atras atenția Niculina. Ea a remarcat că, în ambele cazuri, repetițiile unei piese reprezentînd coborîrea lui Orfeu în Infern au fost întrerupte în preajma Crăciunului. Și în ambele cazuri a urmat un spectacol evocînd Misterul Nativității, nașterea lui Isus în Bethleem...

— Dar, îl întrerupse Pandele, știi că *Steaua sus răsare* a fost scrisă mult mai tîrziu; a fost scrisă acum vreo șapte, opt ani...

Tînărul ne privi din nou pe amîndoi, zîmbind misterios.

— Nu e vorba de comedia anti-obscurantistă, de piesa lui Aurel Verigă, ci de cîntecul de stea, „Steaua sus răsare, ca o taină mare...". Căci, repet, erați la Sibiu, și se apropia Crăciunul.

— E adevărat. Începuse să ningă și-mi era teamă că se vor înzăpezi trenurile. Așa cum s-a întîmplat, de altfel, adăugă visător.

— Ați petrecut primele zile ale Crăciunului la Sibiu, continuă Serdaru, și atunci ați sugerat cîtorva actori și actrițe care repetaseră *Orfeu și Euridice* să organizeze un spectacol de Crăciun: colinde, cîntece de stea...

Pandele îl ascultase pe gînduri, ușor încruntat, apropiindu-și la răstimpuri pleoapele.

— Nu cred că eu am avut această idee, spuse tîrziu, cu o voce joasă. Altminteri mi-aș fi adus aminte... îmi amintesc, doar că eram foarte deprimat, pentru că nu reușisem să conving pe noul director să-mi joace piesa și, mai ales, pentru că nu puteam fi, de Crăciun, la București. Țineam cu orice preț să petrec sărbătorile la București...

— Și totuși, stărui Serdaru, nu vă amintiți că în noaptea

de Crăciun ați întovărășit întreg grupul – erau, printre ei, și cîțiva studenți de la Conservatorul din Cluj – i-ați întovărășit pînă la locuința prietenului dumneavoastră, care vă aștepta cu masa pregătită și, acolo, după ce-ați ascultat „Steaua sus răsare ca o taină mare", ați spus actorilor, dar adresîndu-vă în primul rînd actriței care interpreta pe Euridice, le-ați spus că de-abia atunci *ați înțeles cît de profundă și de semnificativă este asemănarea între Orfeu și Isus*...

Pandele clătină de cîteva ori din cap, și-l întrerupse brusc.

— Nu, nu, te înșeli! Asemănarea între Orfeu și Isus am descoperit-o mult mai tîrziu. Am încercat chiar să scriu o nuvelă pe această temă, dar subiectul mi s-a părut inoportun și am întrerupt-o... Și nu-mi aduc aminte să fi avut vreun prieten la Sibiu, care mă aștepta, în noaptea de Ajun, cu masa întinsă. Singurul cu care începusem a mă împrieteni era Mihu, fostul director al teatrului.

Atunci i-am auzit pentru întîia oară glasul.

— Laurian, recunoaște că n-ai reușit!

Am întors speriat capul. Ușa cea mare, dinspre salon, era larg deschisă, și în prag, cu o valiză în mînă, se afla o tînără curios, aș zice chiar provocator, îmbrăcată; o rochie foarte lungă, de culoarea aguridei, care, cu vreo 10–15 ani înainte, fusese probabil o rochie elegantă, dar de-atunci fusese necontenit purtată, și de nenumărate ori ajustată și reajustată.

— Dar, după cum știi, continuă, rareori anamneza reușește de la prima încercare.

Niciodată nu auzisem o asemenea voce. Nu semăna cu nici o altă voce de femeie, de artistă sau de primadonă din cîte auzisem pînă atunci. Mă ridicasem, încurcat, în picioare. Așa cum mă așteptam, cîteva clipe în urmă Pandele se ridică și el de la birou. Părea tot atît de surprins ca și mine.

— Eu sînt logodnica, Niculina Nicolae, și vă cer iertare că am ascultat la ușă. Dar era vorba de ceva foarte important pentru noi; în primul rînd pentru mine, adăugă așezînd cu grijă valiza pe marginea covorului.

De-abia atunci, privind-o cum se apropia de noi zîmbind, în ritm lent, liturgic, alternînd, ca la procesiune, pașii mari cu scurte opriri pe loc, de-abia atunci mi-am dat seama că era foarte frumoasă. Se apropie de Pandele și își întinse mîna, plecîndu-și în același timp fruntea, ca și cum s-ar fi aflat în fața unui suveran.

— Sînt fericită că vă pot, în sfîrșit, întîlni, chiar într-o împrejurare atît de delicată. De la primele romane pe care le-am citit demult, în liceu, am regretat că n-ați voit să scrieți teatru...

Așa cum mi-a mărturisit-o mai tîrziu, Pandele era nu numai surprins, dar, fără să înțeleagă de ce, de-a dreptul emoționat. Întoarse capul către mine și mă prezentă.

— Domnul Eusebiu Damian. Neobositul meu secretar și harnic colaborator. Dacă veți putea citi într-o zi un volum de *Memorii* semnat cu numele meu, să știți că în cea mai mare parte au fost redactate de el, de Eusebiu. Căci i le dictez lui, adăugă izbutind să zîmbească, și eu nu știu să dictez...

Niculina își înclină ușor capul, dar nu-mi întinse mîna.

— Am venit cu cîteva costume în valiză, reluă, dar nu cred că e momentul cel mai potrivit pentru spectacol. Pregătisem mai multe spectacole, adăugă cu un zîmbet trist.

Nu reușea să-și desprindă privirile din ochii lui Pandele.

— Ne gîndisem la cel puțin patru, dacă nu cinci spectacole, preciză Serdaru. După cum ar fi evoluat întrevederea.

Pandele mă privi curios, parcă ar fi voit să se convingă că auzise bine.

— Îmi pare rău, spuse. Mi-ar fi plăcut să vă aud interpretînd, chiar aici, în biroul meu, un mare rol...

— Ne gîndisem la altceva, îl întrerupse Niculina. Nu atît la personagii din literatura dramatică universală, cît la spectacole tradiționale, cu sau fără măști, dar utilizînd scenarii de mim și coregrafie, acompaniate de anumite melodii străvechi, aproape uitate în zilele noastre. Laurian, bunăoară, cunoaște...

— Poate ar fi mai bine să nu insiști, o întrerupse Serdaru. Singurul lucru important...

— E adevărat, continuă Niculina, singurul lucru important este să ne dați consimțămîntul... Căsătoria va avea loc mîine. În cea mai strictă intimitate, cum se spune. De fapt, adăugă zîmbind, vom fi numai noi doi – și personagiile reglementare.

— Interesant! Foarte interesant! șoptii.

— Într-adevăr, foarte interesant, repetă Pandele.

Îmi căută din nou privirile. Niciodată nu-l văzusem atît de neajutorat; dacă nu l-aș fi cunoscut bine, aș fi crezut că e paralizat de un trac absurd, inexplicabil.

— În fond, de ce nu ne-am așeza? am exclamat, arătînd cu amîndouă brațele fotoliile și scaunele din birou.

— Adevărat, de ce nu luați loc? repetă Pandele adresîndu-se Niculinei și pregătindu-se să corecteze poziția fotoliului.

Evident, în clipa următoare am fost lîngă el; știam că trebuie să se ferească de eforturi fizice.

— Vă mulțumim, spuse Niculina după ce Pandele înconjură biroul și se așeză în fotoliul lui. Vă mulțumim din tot sufletul... Sînt 243 de zile de cînd visăm amîndoi la această întîlnire.

— Exact 243 de zile, repetă Serdaru. Le-am mai numărat o dată înainte de a veni...

CAPITOLUL II

Abia închisesem ușa în urma lor cînd Pandele îmi spuse:

— Astă seară mănînci aici, cu mine. O rugăm pe Ecaterina să improvizeze ceva.

Aș fi vrut să-l întrerup, dar nu-mi lăsă timp. Vorbea repede, surescitat.

— Ea știe să se descurce. Poate o omletă cu șuncă și o salată. Și avem whisky, și țuică, și vin. Eu zic să începem cu un whisky. Dar poate d-ta preferi țuică...

— Nu, am să beau și eu tot whisky. Dar trebuie să vă informez, am adăugat repede, că Ecaterina a plecat pe la trei, trei și jumătate...

Pandele se îndreptase spre fotoliul lui de la birou, dar se întoarse brusc și mă privi mirat.

— Dar ce i-a venit? Cum de a plecat așa, fără să ne anunțe?

I-am întins foaia smulsă din calendar. În cinci propoziții scurte, scrise cu litere majuscule, singurele pe care le putea desena cu oarecare preciziune, Ecaterina se scuza că, auzindu-l „dictînd inspirat”, nu îndrăznise să intre în birou, să-l anunțe că pleacă din nou, pentru 24 de ore, și indica motivul: de data aceasta era sigură că l-a zărit în mașină (pe Ioanid, seducătorul) și știe unde să-l găsească.

— Bine, spuse, mototolind foaia de calendar, n-are nici o importanță. Ne descurcăm noi și fără Ecaterina. Dar, reluă, după o clipă, zîmbind, de data aceasta unde a afișat mesajul?

— Lipit de lampa japoneză.

Mă pregăteam să-i spun cum l-am găsit acolo. Puțin timp după ce Niculina începuse să ne vorbească despre repetițiile de la Predeal, mi-am adus deodată aminte de Ecaterina și m-am întrebat cum de a lăsat să intre o necunoscută, atît de straniu îmbrăcată și cu o valiză în mînă? Și atunci m-am ridicat discret și, aproape în vîrful picioarelor, am trecut în salon. Am descoperit repede pagina de calendar pe abajurul lămpii japoneze, lipită, ca de obicei, cu un timbru de zece bani.

— În fond, m-a întrerupt Pandele, n-are nici o importanță. Stai jos și spune: ce crezi de toată întîmplarea asta? Nu te-a frapat nimic?

— Ba da. M-a frapat în primul rînd...

— Într-adevăr, este extraordinar, m-a întrerupt din nou, parcă și mai surescitat. Este extraordinar că acest tînăr necunoscut, care se crede băiatul meu, a venit să-mi vorbească despre *Orfeu și Euridice* la mai puțin de un ceas după ce evocasem în fața dumitale aniversarea aceea cu Mihail Sebastian, Camil Petrescu și atîția alții, scriitori și artiști, cînd am discutat aproape toată noaptea despre teatru, am discutat mai ales posibilitățile de a reinterpreta miturile clasice, și eu le-am vorbit de mitul lui Orfeu...

Îl priveam încurcat; nu prea știam ce să spun.

— N-ați apucat să-mi vorbiți despre toate astea. Doar ce mi-ați spus: „Mi-am dat deodată seama că împlinisem 33 de ani", și ați căzut pe gînduri. Priveați pe fereastră și mult timp n-am îndrăznit să vă întrerup meditația...

— Totuși, reluă Pandele, ți-am vorbit despre simbolismul vîrstei de 33 de ani – vîrsta lui Isus – și începusem să evoc discuțiile din noaptea aceea, cînd aproape m-am certat cu Camil, pentru că el recuza în bloc încercările de reactualizare a miturilor clasice, iar eu pretindeam că, cel puțin în cazul lui *Orfeu și Euridice*, un dramaturg contemporan ar putea...

Am scos carnetul din buzunar și l-am deschis la ultima pagină.

— Dacă îmi dați voie, am să vă citesc stenograma ultimelor fraze. Ați spus: „Ca în fiecare an, în seara de 21 septembrie am invitat toți prietenii la mine acasă. Dar de data aceasta, *ceva*, nu știu prea bine ce, *ceva* mi se părea schimbat. Mi-am dat deodată seama că împlineam 33 de ani”. Ei, după aceea ați tăcut și ați întors capul spre fereastră.

Mi-era teamă că l-am supărat și nu îndrăzneam să-mi ridic ochii din carnet.

— Curios, vorbi tîrziu. Eram sigur că ți-am dictat mai mult. Poate îmi dictasem în gînd... Dar, în orice caz, reluă după o pauză, nu te-a frapat coincidența?

— Ba da. Dar m-au frapat și alte lucruri. Bunăoară, nu înțeleg cum de a știut Niculina că una din cheile de la intrare se află întotdeauna ascunsă sub preșul din fața ușii...

— Lasă astea! mă întrerupse fără să mai încerce să-și stăpînească nerăbdarea. Femeile de genul ei au o intuiție drăcească, aproape un fel de divinație... Dar ce zici de îndrăzneala ei cînd și-a smuls a doua oară rochia aceea penibilă, de cocotă bătrînă, și a rămas în maioul negru, și a început să danseze, bătînd din palme – dar ai remarcat cu cîtă eleganță își înălțase brațele deasupra capului și bătea totuși din palme cu putere, parcă ar fi avut castagnete?

De cîtva timp aș fi vrut să-i spun că mi-e sete, că aș fi băut cu mare plăcere un pahar cu whisky și sifon, dar m-aș fi mulțumit chiar cu un pahar mare cu apă. Dar nu îndrăzneam să-l întrerup.

— Nu ți-a adus aminte de nimic dansul acela? Al doilea dans și, pentru mine, cel mai reușit, cel mai fascinant?

— Să vă spun drept, mărturisii, n-am apucat să văd mare lucru. Mă dusesem în dormitor să răspund la celălalt telefon, și cînd am revenit, Niculina aproape că își terminase dansul. Doar ce-a mai făcut cîteva mișcări, a îngenuncheat, și-a tras rochia pe ea și s-a reașezat în fotoliu.

Pandele m-a privit lung, încruntat, ca și cînd n-ar fi înțeles prea bine.

— Cred că faci o confuzie, spuse. Telefonul a sunat mult mai tîrziu, după ce începuse al treilea „spectacol" – cum spuneau ei – și unde rolul principal îl avea băiatul... Dar, în sfîrșit, n-are nici o importanță, continuă fără să-mi lase timp să răspund. Mie mi-a plăcut cel mai mult al doilea dans. Mi-a adus aminte de dansul Salomeii din piesa lui Oscar Wilde, pe care am văzut-o în tinerețe, la Berlin. Dar mi-a amintit și de dansurile indiene, de spectacolele lui Udhai Shankar...

— Le-am văzut și eu, acum trei ani, aici, la București. Dar, îndrăznii, ridicîndu-mă brusc din scaun, tare aș bea un pahar cu sifon. Știu unde e, continuai îndreptîndu-mă spre bucătărie. Am să aduc și sticla de whisky.

L-am găsit plimbîndu-se preocupat, cu mîinile la spate.

— Știi că aventura aceasta începe să mă intereseze, spuse după ce i-am întins paharul și sticla cu whisky. Evident, toată povestea cu mama care i-ar fi spus adevărul după terminarea liceului, și acea inscripție care, în interpretarea Niculinei, ar dezvălui paternitatea băiatului, toată povestea mi se pare cusută cu ață albă. Copiii aceștia au venit aici cu alt scop. Dar care? D-ta ce crezi? mă întrebă brusc. Ce crezi că urmăresc?

Nu îndrăzneam să-i mărturisesc tot adevărul, să-i mărturisesc ce credeam eu, și anume că acea inscripție pe *Roata morii*, cel mai popular roman al lui Pandele: „Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu, Steaua sus răsare...", inscripție pe care mama lui Vladimir o completase șapte ani mai tîrziu, în 1945, adăugînd cu creionul: „Pentru Laurian, cînd va fi mare, ca să înțeleagă și să ne ierte", inscripția aceasta era, așa cum observase Niculina, pe atît de tulburătoare pe cît era de misterioasă.

— După impresia pe care mi-au făcut-o, începui după o scurtă pauză, cred că sînt amîndoi pasionați de teatru, de spectacol. Iar ea, fata, este desigur o mare artistă – poate de aceea nu-și găsește loc în nici un teatru și își cîștigă existența dînd lecții de latină și franceză. În orice caz, amîndoi văd în teatru un spectacol sacru.

— Și atunci? mă întrerupse Pandele vădit dezamăgit de interpretarea mea. Atunci de ce-au venit la mine? Știau foarte bine că nu sînt autor dramatic, și chiar dacă aș vrea nu pot face nimic pentru ei.

— Impresia mea este că, luînd în serios spectacolul, considerîndu-l adică un ritual, au venit să vă ceară consimțămîntul la ritualul căsătoriei lor.

Pandele tăcu cîtva timp, apoi apucă paharul și începu să soarbă încet, pe gînduri.

— Ar putea fi și asta, spuse. De aceea m-am pretat la jocul lor și le-am dat consimțămîntul. În fond, de ce nu le-aș fi dat? Ce mă costa? adăugă, încercînd să imite (dar fără să reușească) vulgaritatea lui Paraschiv Simionescu, marele lui rival. Era doar o formalitate.

— Dar ați văzut că pentru ei, mai ales pentru fată, consimțămîntul era mai mult decît o formalitate, era un adevărat ritual. Ați văzut cît era de emoționată cînd, la despărțire, a căzut pe neașteptate în genunchi, v-a apucat mîna s-o sărute și v-a spus: *Bénissez-nous, mon pére*!

Mi-am dat imediat seama că făcusem o gafă, dar nu înțelegeam de ce. Pandele mă privea ciudat.

— Da, a fost un moment penibil, vorbi tîrziu. Nu mă așteptam să cadă în genunchi chiar în fața mea și să-mi sărute mîna. Nu știam ce să fac.

— În locul d-stră, îndrăznii, aș fi ridicat-o și aș fi sărutat-o pe amîndoi obrajii.

Pandele mă privi din nou surprins, aproape cu furie.

— Dar așa am și făcut, izbucni. Numai că n-am sărutat-o pe amîndoi obrajii. Am sărutat-o întîi pe frunte și pe urmă pe obraz...

Simțeam că roșisem și acest simptom de slăbiciune mă umili.

— Vă cer iertare. Poate n-am văzut bine. Eram acolo, lîngă ușă, bucuros că în sfîrșit se hotărîseră să plece, și poate mi-au scăpat anumite gesturi...

Pandele continua să mă privească, din ce în ce mai încruntat.

— Eusebiu, începu tîrziu, cu gravitate, dacă nu te-aș cunoaște de atîția ani, aș crede că ori vrei să-ți bați joc de mine, ori ești în ultimul grad de surmenaj.

— De ce, Maestre? întrebai intimidat.

— Pentru că scena cu căderea în genunchi și sărutatul mîinii n-a avut loc lîngă ușă, în clipa despărțirii. Asta s-a întîmplat mai înainte, după al treilea spectacol, cînd s-au apropiat amîndoi de mine – tocmai mă ridicasem de la birou ca să-i felicit – s-au apropiat de mine, băiatul a luat-o de mînă, ca și cînd ar fi vrut să mi-o prezinte, și s-a înclinat profund, și atunci...

— E adevărat! exclamai și, neștiind ce-aș mai putea face, mi-am pus mîna pe frunte. Așa este, cum spuneți dumneavoastră. Acum mi-aduc bine aminte.

Dar rostisem toate acestea din deznădejde, pentru că nu voiam să-l supăr. De fapt, *scena se petrecuse așa cum spusesem eu*: *la plecare*, *în dreptul ușii*. Niculina își îmbrăcase pentru ultima oară rochia și apucase chiar valiza. Dar, în clipa cînd le-am deschis ușa, a lăsat valiza din mînă și i-a căzut în genunchi.

— Ești obosit, spuse Pandele continuînd să mă privească bănuitor. Ar trebui s-o lași mai încet cu aventurile d-tale nocturne. Nu mai ai 20 de ani...

CAPITOLUL III

A doua zi de dimineață m-a trezit telefonul.

— Sper că te-ai odihnit îndeajuns, începu cu glasul lui de zile mari. Și sper că nu te-ai supărat dacă, aseară, mi-am îngăduit să fiu sincer cu dumneata.

Am bîiguit cîteva cuvinte la întîmplare, dar nu cred că le-a auzit.

— Uite ce te rog, continuă. M-am interesat unde trebuie și am aflat că ceremonia va avea loc la Primăria Sectorului IV, azi la ora 11. Cumpără, te rog, 19 trandafiri și, la sfîrșitul ceremoniei, oferă buchetul Niculinei din partea mea, cu aceste cuvinte...

Am simțit cum se accelerează bătăile inimii și l-am întrerupt, emoționat.

— Doar o clipă, vă rog, să-mi caut creionul...

Cînd am apropiat din nou receptorul de ureche, l-am auzit tușind.

— M-am înecat, începu cu oarecare timiditate. Închipuiește-ți că aseară, după ce ne-am despărțit, m-a apucat deodată o poftă grozavă de fumat. M-am dus atunci pînă la *Select* și mi-am cumpărat de la bar un pachet de țigări americane.

La început, mi s-a părut că glumește. Mi-am amintit indignarea lui Ioniță. Este inadmisibil!, spunea Ioniță, și este și o dovadă de proastă creștere, să inviți oamenii la tine acasă și, de la ușă, să le arăți afișul cu litere de o șchioapă: „ Fumatul e strict interzis”. Poți face asta dacă ești suferind, sau dacă ești alergic la fumul de țigară – dar el, A. D. P., nu este nici una, nici alta!

— ...Și pînă la miezul nopții, adăugă cu un ton care mi s-a părut provocator, aproape agresiv, pînă la miezul nopții am fumat tot pachetul! Ca pe vremurile bune...

— Nu știam că ați fumat vreodată...

— Am fumat mult în tinerețe, continuă pe același ton. Am fumat chiar foarte mult. De aceea a trebuit să mă las...

Probabil că încercase să rîdă, dar îl înecă din nou tusea. Cînd mi s-a părut că mă poate auzi, l-am întrebat:

— Ce cuvinte să scriu pe cartea de vizită?

Șovăi cîtva timp.

— Poate că ar fi mai bine să-i oferi buchetul fără carte de vizită. Îi spui doar atît: din partea domnului Anghel D. Pandele.

— Să spun că le doriți fericire, sau noroc, sau cam așa ceva? Din nou, o lungă pauză, îl ghiceam că nu izbutește să se hotărască și, ca de obicei în asemenea împrejurări, era gata să-și piardă răbdarea.

— Nu! izbucni brusc. Nu cred că mai trebuie adăugat și altceva. Un buchet cu 19 trandafiri, oferit chiar de dumneata, prietenul și colaboratorul meu, cred că e de ajuns. Și dacă nu-ți strică programul, adăugă, vino să mă vezi îndată după ceremonie...

Așa cum mă așteptam, cînd am intrat în florărie trandafirii fuseseră deja aleși de el, prin telefon. Și, evident, fuseseră aleși cei cu tija cea mai lungă. Mă simțeam puțin ridicol cu acel enorm buchet în brațe, mai ales că făcusem greșeala să îmbrac cel mai elegant costum, singurul care-i plăcea lui A. D. P. Din fericire, am găsit destul de repede un taxi. Am ajuns în dreptul Primăriei cu vreo zece minute înainte de 11, și am urcat emoționat scările. Sala de așteptare era ticsită. Mi-am făcut loc printre grupuri, căutînd din ochi pe Niculina. Și deodată mi-am dat seama că nervozitatea se accentuase la gîndul că Niculina ar fi putut veni îmbrăcată în rochia aceea monstruoasă. Nu îndrăzneam să mă închipui înclinîndu-mă în fața ei și oferindu-i, cu anumită solemnitate, buchetul cu trandafiri.

Dar după ce-am traversat sala de la un capăt la altul, fără

să fi dat cu ochii de logodnici, am simțit că mă cuprinde panica. Poate că ceremonia avusese deja loc, sau poate avea loc, chiar în acea clipă, într-o altă încăpere. Am întrebat pe primul bărbat care trecea pe lîngă mine, dacă mai sînt și alte săli de așteptare. Nu știa nimic precis, dar m-a îndreptat către biroul de informații. Așteptau și acolo cîteva persoane. Am ajuns tîrziu în fața ghișeului, fără să știu totuși prea bine ce să întreb mai întîi. Noroc că tînăra funcționară, al cărei glas sever și obosit mă intimidase de cum îl auzisem, văzîndu-mă neajutorat, luptînd din greu ca să-mi apăr trandafirii, a început să rîdă. Primul lucru care m-a întrebat a fost numele tinerilor. După ce i le-am repetat de trei ori, și-a ridicat privirile din condică și mi-a spus, oarecum dezamăgită.

— Nu sînt la noi. Poate ați confundat primăriile. Poate sînt la Sectorul V, în strada Colonel Locusteanu.

— Sînt amîndoi actori, am stăruit eu. Poate că astea sînt numele lor de artiști, sînt, cum se spune, pseudonime de afiș...

Funcționara mă privi lung, cu mirare, și zîmbi.

— Dar atunci, cum i-am putea identifica?

— Într-adevăr, pare aproape imposibil...

Am mulțumit încurcat și mi-am făcut drum spre ieșire. De-abia ajuns în stradă m-am uitat la ceas: era 11:30. Șovăiam, întrebîndu-mă dacă n-ar trebui să telefonez lui A. D. P., cînd, la vreo zece, cincisprezece metri, într-o camionetă care pornea chiar atunci, mi s-a părut că zăresc silueta Niculinei. (De fapt, îi recunoscusem rochia). Am început să alerg, strigîndu-i numele, dar, foarte probabil, nu m-a auzit și, cîteva clipe în urmă, camioneta dispăru după colț.

Aproape o jumătate de ceas am așteptat zadarnic pe trotuar să treacă vreo mașină. În cele din urmă, am luat troleibuzul pînă la Statuia C. A. Rosetti, apoi m-am îndreptat spre locuința lui Pandele. Înaintam agale, nu numai pentru că mă simțeam obosit, dar mai ales pentru că nu știam ce să-i spun. Mă întrebam dacă ar trebui să-i spun că zărisem – sau, cel puțin, așa mi se păruse – că zărisem silueta Niculinei.

Spre surprinderea mea, Ecaterina mă aștepta în fața ușii de la intrare.

— A plecat, exclamă. Și-a făcut singur valiza și a plecat!

Ca să nu-mi trădez mirarea și dezamăgirea, i-am întins buchetul cu trandafiri.

— Cred că trebuie să-l punem în vasul cel mare, vasul albastru, din salon. Și cu foarte multă apă.

Apoi m-am îndreptat calm spre birou. Ecaterina m-a urmat supusă, purtînd buchetul în amîndouă brațele, ca pe un prunc.

— A fost întîi un telefon foarte lung, pe la 9:30, începu misterios, și după aceea mi-a cerut să-i aduc valiza cea nouă, cea cu etichetă. Am vrut să-l ajut, dar mi-a spus că și-o face singur. Apoi a chemat el la telefon...

— N-a lăsat nici un mesagiu pentru mine? am întrebat-o.

— Ba da. V-a lăsat un plic pe birou, un plic sigilat, repetă subliniind cuvintele.

Evident, îl sigilase ca să fie sigur că nu-l deschide Ecaterina. Văzînd că rămîne lîngă mine, curioasă, sperînd să ghicească după figura mea conținutul scrisorii, i-am arătat blînd trandafirii.

— Dacă nu le tai cozile și nu-i pui imediat în apă, au să se ofilească.

Așa cum îmi fusese teamă, mesajul era laconic și enigmatic. „Evenimente decisive par a se pregăti în cel mai apropiat viitor. Decisive și importante pentru noi amîndoi. Nu știu cît timp voi lipsi. Te rog să fii, ca și altădată, locțiitorul meu în acest birou! Și, orice s-ar întîmpla, *Memoriile* vor trebui să apară la data fixată de Editură."

Am pus scrisoarea în buzunar și am trecut în bucătărie.

— Ce spune? mă întrebă Ecaterina. Ce s-a întîmplat?

— Nu spune ce s-a întîmplat. Probabil, un subiect de roman... Știi că așa se petrec lucrurile de cîte ori începe să-l obsedeze ideea unui nou roman.

— Sau, poate, mă întrerupse Ecaterina zîmbind cu înțeles, poate a întîlnit o nouă eroină. Așa cum s-a întîmplat acum trei ani.

— Se poate și asta. O să aflăm mai tîrziu...

Așa aflasem și ultima oară; tîrziu de tot, doar cu cîteva zile înainte de a se întoarce. Aflasem amîndoi printr-o indiscreție; Ecaterina de la șofer, eu de la secretariatul Editurii. A. D. P. nu dispăruse ca să poată începe un nou roman. Se ascunsese la Sighișoara, cu o studentă de la Facultatea de ziaristică.

— O să aflăm mai tîrziu, repetai. Deocamdată, noi o să ne vedem de treabă. Eu am să vin în fiecare după-amiază și am să lucrez pînă seara. Dumneata, dacă sună telefonul, răspunzi întotdeauna același lucru: că domnul Pandele e plecat și, dacă vor să știe mai mult, să-mi telefoneze aici, între două și șase. *Numai în cazul că, dimineața sau seara, va telefona Maestrul*, am pronunțat cu fermitate cuvintele, numai în acest caz mă chemi imediat la telefon, la mine acasă.

Ecaterina mă ascultase absentă, despărțind cu grijă trandafirii unul cîte unul.

— Știți că a mai fost cineva aseară, începu cu glas misterios. Sau, poate, au fost mai mulți. Au fumat 19 țigări; le-am numărat, pentru că neavînd scrumiere, și-au stins țigările într-o farfurie.

— Știu, am întrerupt-o. Mi-a telefonat Maestrul azi dimineață... Dar cum se face că te-ai întors atît de devreme? Te așteptam pe la trei, trei și jumătate.

De cîte ori aduceam vorba despre dispariția lui Ioanid, Ecaterina își pierdea insuportabilul ei complex de stăpînă a casei și se îmblînzea, devenea aproape umilă.

— M-am înșelat, șopti îmbujorîndu-se. Nu era el...

Apoi, ca să nu văd că lăcrămează, s-a concentrat asupra trandafirilor.

— În orice caz, am adăugat, cît timp lipsește Maestrul ar fi bine să rămîi mai mult acasă.

Ajuns în dreptul ușii, m-am întors din nou spre ea.

— Cum a plecat? Cu taxiul sau a venit o mașină să-l ia? Sau limuzina Societății?

Fără să-și ridice ochii, căci se înțepase deja de cîteva ori tăind cozile trandafirilor, Ecaterina mi-a răspuns plictisită, oarecum în silă.

— Nici mașină, nici taxi, și nici limuzina Societății. Era un fel de camionetă, veche și hodorogită... Mi-era rușine că ne văd vecinii, și am intrat repede în casă...

CAPITOLUL IV

M-am așezat deprimat la birou. Dacă i se pare că s-a îndrăgostit de Niculina și speră într-o nouă aventură, înseamnă că A. D. P. n-a înțeles nimic; sau că nu vrea să înțeleagă. Regretam acum că nu-i spusesem, hotărît, adevărul: după toate probabilitățile, Laurian era băiatul lui.

Deși enigmatică, inscripția de pe pagina de gardă a romanului *Roata morii* – „Sibiu, Crăciun 1938, Orfeu, *Steaua sus răsare...*" – își revela sensul prin cuvintele adăugate cu creionul, șapte ani mai tîrziu: „Pentru Laurian, cînd va fi mare, ca să înțeleagă și să ne ierte". Niculina ghicise just: mama lui Serdaru era artista care trebuia să joace rolul Euridicei în piesa lui Pandele. Cu puțin timp înainte de moarte, la spital, încredințase volumul unui prieten, cu rugămintea să-l predea băiatului după ce își va lua bacalaureatul. Atunci, la Sibiu, în decembrie 1938, cînd repeta rolul Euridicei, era căsătorită cu doctorul Serdaru, dar după cîțiva ani s-au despărțit. Ea nu s-a recăsătorit, iar doctorul a murit în ultimul an de război. Laurian fusese crescut de o mătușă. Pe doctor îl văzuse doar de cîteva ori, căci se stabilise la Cluj, iar singurele obiecte rămase de la mamă erau o cruciuliță de argint și un exemplar din *Roata morii*, cu acea misterioasă inscripție... Toate acestea le reconstituisem din mărturisirile lui Serdaru, întrerupte de dansuri și pantomime.

M-am ridicat nervos de la birou și m-am îndreptat spre fotoliul pe care se așezase la început Niculina. Evident, ar fi trebuit să-i întreb cum au numărat acele 243 zile; le-au numărat zi după zi, rupînd foile din calendar? Dar eram încă intimidat și, puțin

după aceea, Niculina ne-a povestit cum îndată ce-a văzut că se anunță *Steaua sus răsare*, și-a adus aminte de inscripție. Din cîțiva pași neașteptat de mari a fost lîngă valiză, a scos cartea și, în clipa următoare, s-a oprit în fața biroului și i-a arătat rîndurile scrise, cu cerneală și cu creionul. Dar Pandele nu părea impresionat.

— Este un exemplar din prima ediție, a spus.

Niculina l-a privit adînc emoționată, cu o mare tristețe în priviri; apoi s-a reîntors lîngă valiza rămasă deschisă și a ascuns cartea între ceea ce mi s-a părut a fi două rînduri de voaluri.

— Va trebui, totuși, să încercăm, i-a șoptit lui Serdaru. Tînărul s-a ridicat solemn din scaun și, foarte palid, s-a adresat lui Pandele, rostind rar cuvintele.

— Primul spectacol! Pantomimă după o legendă indiană. Matsiendranath, prizonier amnezic al femeilor din Țara Kadali...

Eram atît de surprins, și într-un anumit fel fascinat, ascultînd acele nume exotice încît n-am observat cînd Niculina și-a scos rochia și a rămas într-un tricou argintiu. Am văzut-o încovoindu-se leneșă, lăsîndu-și palmele să atingă covorul, începînd să-l mîngîie, somnoroasă, și mi s-a părut că o aud murmurînd cuvinte neînțelese.

Dar mi-am dat repede seama că nu le murmura ea, ci Laurian, rămas în picioare, aproape de perete, și puțin timp în urmă l-am auzit cîntînd o melodie stranie, tristă, și de-abia atunci am remarcat că își ridicase gulerul de la haină, ascunzîndu-și cravata și cămașa; părea acum un alt bărbat, mult mai bătrîn, cu o șuviță de păr cărunt căzîndu-i pe frunte, și ochii pe jumătate închiși. Dar cînd își scosese fluierul, scurt și îndesat, din care izbucniseră acele sunete neverosimile, căci semănau cu un grohăit de fiară sălbatică, topindu-se pe nesimțite într-un lung suspin, o tînguire nefirească, în care mi se părea că recunosc apropierea vijeliei, și auzeam rupîndu-se cu zgomot ramuri mari, încărcate? Desigur, ca și A. D. P., urmărisem pantomima Niculinei și nu observasem gesturile lui Serdaru. Mă trezise deodată, aproape înspăimîntîndu-mă, țipătul de mistreț înjunghiat – și de-abia atunci i-am văzut fluierul.

Îmi aminteam aceste amănunte răsturnat în fotoliul Niculinei, cu privirile în tavan, cînd a sunat telefonul. Era Ghiță Horia, directorul Editurii.

— Ei! Care sînt instrucțiile? m-a întrebat sarcastic.

— Maestrul e plecat la țară, și deocamdată...

— Știu, știu, cunosc povestea, m-a întrerupt. Mi-a telefonat azi dimineață, m-a anunțat că dispare pentru cîtva timp, în „interese de serviciu”, chiar așa a spus: „interese de serviciu”, dar a adăugat că-ți lasă dumitale instrucții precise.

Nu voiam să-mi ghicească încurcătura.

— Dacă e vorba de primul volum din *Memorii*, am început.

— Dar nu e vorba de *Memorii*, m-a întrerupt din nou, enervat. Mi-a vorbit de un proiect senzațional: un volum de *Teatru*, și mi-a spus că îți lasă dumitale instrucții precise.

— Nu știu nimic.

— Atunci și-a bătut joc de mine! exclamă trîntind receptorul.

Am început să mă plimb, nervos, consternat. Nu știam ce să cred. Nu trecuseră 24 de ore de cînd A. D. P. mărturisise că în toată viața lui nu scrisese decît o singură piesă de teatru, *Orfeu și Euridice*, și aceea, spunea el, proastă, pretențioasă și artificială. În arhiva lui de manuscrise, cel puțin în dosarele care îmi erau accesibile, nu dădusem niciodată peste vreo însemnare relativă la teatru. Nu găsisem nici măcar manuscrisul, sau copia dactilografiată a celor cinci tablouri din *Orfeu și Euridice*.

În cele din urmă m-am așezat pe fotoliul lui, la birou, am scos scrisoarea din buzunar și am recitit-o cu atenție. „Evenimente decisive și importante”; dar de ce „importante pentru *noi amîndoi*?”. Poate, vorbindu-i la telefon azi dimineață, unul din ei – Serdaru sau Niculina – i-a destăinuit și alte amănunte în legătură cu repetițiile de la Sibiu, din iarna 1938. Probabil că mai există și alți martori. Altminteri, de unde știa Serdaru că Pandele sugerase actorilor să colinde cu Steaua pe la prieteni? De unde știa

ce le spusese Pandele, *că de-abia atunci a înțeles cît de profundă și semnificativă este asemănarea între Orfeu și Isus*?

Dar m-am trezit deodată întrebîndu-mă cum de izbutea Niculina să-și scoată atît de repede rochia, și în atîtea chipuri, încît acum nu mai eram sigur dacă la al doilea sau al treilea „spectacol” și-o scosese trăgînd-o pe deasupra capului, sau o lăsase să cadă la picioare, ieșind din ea ca dintr-un coș cu rufe? Și mai erau atîtea alte lucruri care mă intrigau. Nu înțelegeam cum își schimba Niculina tricoul, la început argintiu, apoi negru, apoi de culoarea prunelor coapte, apoi din nou negru; cum apăreau și dispăreau voalurile și eșarfele pe care, după ultimul spectacol, le-a adunat cu grijă și le-a așezat în valiză? Cum reușea Serdaru să-și schimbe înfățișarea și vîrsta, părînd a avea, uneori, părul aproape cărunt, alteori roșu, scînteind ca arama în soare? Scotocise de cîteva ori în valiză, scoțînd o dată o mască – pe care, de altfel, nu o folosise – și altă dată cîteva batiste pe care le distribuise meticulos în diferite buzunare. Nu-mi amintesc să-l fi surprins dînd la iveală și alte obiecte, deși a folosit mai multe instrumente, le-aș spune muzicale, instrumente, e drept, mărunte, minuscule, dar care, totuși, ocupau laolaltă destul loc; dovadă că, înainte de plecare, le-a adunat în valiză.

Nu găseam decît o singură explicație: învățaseră amîndoi nu numai arta dramatică, dansul și muzica, dar și anumite trucuri de prestidigitatori. Poate de aceea ne-au impresionat atît de profund încît uneori, cînd se încheia un spectacol, nici eu, nici Pandele nu izbuteam să rostim un singur cuvînt, și ne priveam unul pe altul, clipind des, ca și cînd ne-am fi deșteptat din somn.

Am tresărit auzind pașii Ecaterinei.

— Poate n-ați mîncat nimic de azi dimineață, și e aproape două și jumătate... Să vă pregătesc ceva? Ouă la capac sau o omletă? Avem și cașcaval, și fructe, adăugă privindu-mă, mi s-a părut, cu oarecare mirare.

Firește, am ales omleta. Ecaterina era neîntrecută; aflase rețeta de la faimosul Felix.

— Dar pînă pregătești dumneata omleta, eu am să beau ceva, o țuică, sau mai bine un whisky. Mă simt cam obosit...

În sufragerie, m-am așezat la masă cu paharul în mînă. Mi-am amintit că tot așa își ținea A. D. P. paharul, cînd îi vorbeam de Serdaru și Niculina, de concepția lor despre spectacol. Îl ținea în mînă, învîrtindu-l ușor, parcă nu se îndura să-l ducă la buze. Era, probabil, tulburat; poate își dăduse seama că nu-și mai aducea bine aminte succesiunea dansurilor și pantomimelor... Pe drum, întorcîndu-mă acasă, m-am întrebat dacă nu e vorba de ceva mai grav, de un început de amnezie, provocat de proasta lui circulație; m-am gîndit chiar să telefonez Profesorului, dar pînă la urmă am hotărît să mai aștept o zi, două.

Văzînd-o intrînd cu omleta, am sorbit dintr-o înghițitură jumătate din paharul cu whisky. Mi-am amintit, chiar în acea clipă, cît de elegant își apropiase Pandele paharul de buze, și am simțit că încep să roșesc.

— Pesemne că n-au fost toți proaspeți, spuse Ecaterina, sau poate n-ați știut cum să țineți buchetul. Am zvîrlit șase trandafiri...

Mi s-a părut că rostise ultimele cuvinte cu oarecare tristețe, și am încercat s-o consolez.

— Au mai rămas, deci, treisprezece trandafiri... Treisprezece, număr cu noroc, am exclamat zîmbind.

— Nu mai supărați pe Dumnezeu, a șoptit Ecaterina făcîndu-și cruce.

CAPITOLUL V

A doua zi arșița se presimțea de dimineață și am plecat de acasă mai devreme, imediat după dejun.

— Au fost trei telefoane, mă întîmpină Ecaterina. Dar parcă era un făcut: nici nu apucam să pun mîna pe receptor, că înceta telefonul.

— E cald, i-am spus, și bucureștenii își pierd repede răbdarea...

În salon m-am oprit în dreptul vasului albastru: mai rămăseseră 11 trandafiri, dar de data aceasta mi s-a părut că le simt parfumul. Pe birou mă așteptau un maldăr de scrisori și cîteva pachete: cărți de poezie cu lungi dedicații și, de la Editură, corecturile ultimei ediții din *Roata morii*. Ca de obicei, majoritatea scrisorilor erau de la admiratori și de la tineri profesori sau gazetari din provincie, anunțînd diverse proiecte – articole, studii, „interpretări originale" – și cerîndu-i informații biografice sau bibliografice. La asemenea scrisori răspundeam direct la mașină, după modelele fixate cu vreo trei, patru ani înainte. A. D. P. se mulțumea să le semneze, iar uneori, cînd era grăbit sau fără chef, mă ruga să le semnez eu.

Citisem și recitisem de atîtea ori *Roata morii*, căci se retipărise mereu în ultimii ani, încît nu mă puteam hotărî să-l mai parcurg înc'o dată. Din fericire, se putea conta pe corectorii Editurii. Dar pe cînd o altă capodoperă? mă întrebau prietenii și cunoscuții. Inventam pe loc tot felul de pretexte; în ultima vreme le vorbeam de *Memorii*. Ar putea deveni cea mai importantă carte a lui A. D. P., le spuneam, pentru că e cea mai sinceră și mai personală. Dar știam că exageram; de fapt, nu era o „carte", operă scrisă, pentru că mi-o dicta mie; și, cum repeta mereu, el nu știa să dicteze, iar eu nu

îndrăzneam să intervin prea mult în textura prozei. Adevărul era că de cîțiva ani A. D. P. nu mai scria nimic în afară de cîteva lungi, admirabile scrisori, pe care le adresa nu întotdeauna prietenilor sau colegilor de breaslă, ci cui se nimerea, primului nume care îi cădea sub ochi în dimineața cînd îl apuca pofta de scris: un cititor necunoscut, un elev de liceu care nu învățase încă ortografia, un bătrîn pensionar pe care-l întîlnise întîmplător pe o bancă în Cișmigiu, o rudă îndepărtată care-l felicitase de Anul Nou. Zadarnic încercasem să-l conving să răspundă măcar la unele din scrisorile interesante pe care le primise. Pofta nu-l apuca decît rareori și, spunea, numai diminețile, și deși păstram acele cîteva scrisori interesante într-un plic mare, galben, deasupra dicționarelor, în bibliotecă – pretindea că nu reușește să-l găsească.

Lucram fără chef, dar spornic, copiind răspunsurile model. De-abia răspunzînd la a cincea scrisoare, mi-am adus aminte de acest amănunt: cînd începuse să danseze tot mai frenetic, învîrtindu-se pe loc și zvîrlindu-și amîndouă brațele cînd la dreapta, cînd la stînga, mi s-a părut, cîteva clipe, că Niculina își dezgolise sînii, și semăna atunci cu o menadă asiatică, iar părul i se zbătea pe umeri, pe spate, pe piept ca niște șerpi încolăciți – și cred că îmi încleștasem dinții, îmi era teamă că dintr-un moment în altul fata va începe să țipe. Dar frenezia aceea sălbatică a durat mai puțin de un minut, și pe neașteptate dansul și-a schimbat ritmul, a devenit molatec, aproape leneș, apoi, pe nesimțite, am văzut cum își strînge părul, îl adună în creștetul capului, într-un fel de turban de culoarea vișinei, și într-adevăr – dar nu-mi dau seama cum a făcut asta – am văzut că avea un turban de mătase, pentru că, puțin timp în urmă, l-a fîlfîit de cîteva ori, apoi a împietrit, hieratic, semănînd cu o statuie, și de-abia atunci a strigat cîteva cuvinte scurte, guturale, într-o limbă necunoscută. Apoi figura și-a recăpătat zîmbetul și seninătatea. Niculina a întors capul spre Pandele și a șoptit: „Descîntec sirian pentru îmblînzirea apelor".

M-am ridicat brusc de la birou și m-am îndreptat spre scaunul pe care șezusem. Poate numai din acest unghi s-a putut

vedea cum, dansînd, își dezgolise sînii. M-am așezat pe scaun și am privit atent, bănuitor, în toate părțile. Este curios că A. D. P. nu mi-a atras atenția asupra acestui moment atît de dramatic. Și în aceeași clipă am înțeles, mirîndu-mă totuși că îmi trebuise două zile ca să înțeleg un lucru atît de evident: voalurile, eșarfele, turbanul, și poate chiar tricourile felurit colorate erau ascunse în faldurile rochiei, mai precis făceau parte din rochie. Niculina le punea și le scotea, scoțîndu-și sau îmbrăcîndu-și rochia. Desigur, totul se petrecea în cîteva secunde, chiar în momentul cînd Serdaru începea un nou cîntec sau ne surprindea cu un nou instrument. Dar mă întrebam cum de n-am remarcat de la început, de cînd Niculina traversase biroul în pași largi, de procesiune, că acea rochie cu totul neobișnuită era, de fapt, o garderobă ambulantă, pe care trebuia s-o poarte de cîte ori se pregătea de „spectacol". Îmi părea rău că nu-i puteam împărtăși pe loc lui A. D. P. descoperirea mea. Totuși, nu era exclus ca să fi descoperit și el același lucru în drumul pe care-l făcuse ieri, în camionetă. Niculina era îmbrăcată în aceeași rochie-garderobă; se ducea, desigur, undeva unde trebuia să aibă loc cel puțin cîteva „spectacole".

M-am așezat la birou și, ca să-mi domolesc exaltarea care mă cuprinse, m-am concentrat asupra corespondenței. Tîrziu, cînd tocmai mă pregăteam s-o rog să-mi facă o cafea, Ecaterina apăru în prag.

— A venit un tînăr motociclist, cu o scrisoare de la Maestru, dar zice că are ordin să v-o dea dumneavoastră personal...

În bucătărie, tînărul se așezase pe scaun, cu plicul în mîna stîngă și o batistă mare, colorată, în mîna dreaptă, cu care își ștergea meticulos obrajii. Se ridică brusc, îmi dădu plicul și rosti timid:

— Vă rog să semnați de primire, și să indicați ora. Este 3:45, preciză după ce-și privi ceasul. Dumneavoastră opriți scrisoarea, continuă întinzîndu-mi un briceag, și mie îmi dați înapoi plicul.

Erau cîteva foi rupte dintr-un caiet de școală:

Dragul meu, îmi scria, trăiesc unul din cele mai revelatoare momente din viața mea. Imposibil să spun totul într-o scrisoare compusă în mare grabă, căci curierul pleacă în zece minute și n-am aflat despre existența lui decît adineaori, cînd am auzit – și m-au mirat, m-au enervat – primele pocnituri ale motocicletei. Iată esențialul: acești tineri, pur și simplu extraordinari, sînt amîndoi orfani. De aceea s-au înțeles atît de bine, de aceea s-au îndrăgostit, în același timp, unul de altul. Niculina își caută tatăl de cinci ani de cînd a aflat că n-a murit în lagăr, așa cum se crezuse, ci a fost repatriat cu un grup de prizonieri acum vreo 15–16 ani.

Amănuntele acestei Queste sînt pasionante și revelatoare. Și, așa cum ne-a mărturisit Serdaru, tot ea a descifrat enigma inscripției pe care o cunoști, și care începe să mă obsedeze, nu pentru că mi s-ar părea inautentică, ci pentru că mi-e imposibil să-mi amintesc cum am petrecut acele zile de Crăciun, la Sibiu, în 1938. Altminteri, Laurian mi-a devenit tot atît de drag ca și Niculina, și confirmarea eventualei paternități nu cred că ar putea adînci mai mult această sinceră afecțiune.

Dar sînt atîtea altele de adăugat! Ți le voi spune, în parte, cînd ne vom revedea; dar, mai ales, le vei descoperi singur îndată ce vei pătrunde în acest univers de legende, artă și vis în care mă aflu de aproape 50 de ore... Sper că ai ghicit mai mult decît au spus aceste rînduri. Fii, deci, pregătit sufletește (oh! n-am mai întrebuințat expresia aceasta din tinerețe, și totuși n-am roșit scriind-o).

Pe curînd! As always,
A. D. P.

Am recitit de trei ori aceste pagini de caiet, neîncercînd să-mi stăpînesc bucuria. Niciodată nu-mi scrisese atît de mult, și privitor la lucruri atît de intime. Niciodată nu-mi spusese „Dragul meu”. Niciodată nu semnase: „*As always*, A. D. P.”.

Și mai era ceva. Eram sigur, acum, că nu e vorba de o nouă aventură, că nu i se pare că e îndrăgostit de Niculina.

CAPITOLUL VI

În ziua următoare am ajuns tîrziu în strada Fîntînelor. Am auzit pendula din sufragerie bătînd ora trei, și abia intrat în birou a sunat telefonul.

— Dacă nu știi ultimele vești, începu Ghiță Horia, am să ți le dau eu. Am primit adineaori o scrisoare expediată printr-un motociclist. O scrisoare pur și simplu senzațională; repet, senzațională. A. D. P. îmi mărturisește că de-abia de acum înainte își va scrie capodopera – și această capodoperă nu va fi un roman, nici autobiografia, ci – fii atent! – citez chiar cuvintele lui, va fi un „grupaj original de piese de teatru". Subiecte actuale, chiar foarte actuale – și a subliniat cuvîntul „actuale" – dar cu „prelungiri în mitologie", și iar a subliniat ultimele trei cuvinte. Și ca să înțelegi ce vrea să spună îți citesc acest pasaj: „Greșeala pe care au făcut-o toți dramaturgii contemporani, greșeala pe care am făcut-o și eu (pentru că, trebuie să-ți mărturisesc, am scris și eu o piesă, în tinerețe) este că am încercat să reinterpretăm drama, adică mitologia antică, în perspectiva istoriei moderne. Or, trebuie, dimpotrivă, să prelungim și să completăm mitologia antică prin tot ce omul occidental a învățat în ultima sută de ani. De aceea piesele mele trebuiesc întîi tipărite, adică făcute accesibile meditației fiecărui cititor în parte, și numai după aceea reprezentate (și nu neapărat pe scenele marilor teatre). Mai ales că aceste piese se presupun și se implică una pe alta, așa cum întreaga mitologie greacă este implicată în fiecare din marile tragedii clasice. De aceea am să te rog să faci loc primului volum de *Teatru* în programul de iarnă, amînînd *Memoriile* pentru la primăvară". Acum, ce mai zici? Te-ai lămurit? mă întrebă sarcastic Ghiță Horia.

Dar nu-mi dădu răgaz să răspund. Ca și cum ar fi întrevăzut deodată nenumăratele complicații care vor rezulta din modificarea programului de iarnă, nu-și putu stăpîni un suspin de deznădejde, și trînti receptorul.

Eram tot atît de surprins ca și el. Dacă A. D. P. vorbea serios, în mai puțin de trei zile se petrecuse o adevărată conversiune. Probabil că „spectacolele" la care asistase îl entuziasmaseră într-atît, încît se hotărîse să-și încerce o dată norocul în teatru. Dar nu înțelegeam ce-l făcea să creadă că piesele pe care le va scrie vor constitui adevărata lui capodoperă. Și cînd va avea timp să le scrie atît de repede, în cîteva luni, poate chiar mai repede, dacă-i ceruse lui Horia să-i anunțe primul volum de *Teatru* în programul de iarnă?

Ecaterina intră tăcută, aducînd pe o tavă minusculă dulceața, cafeaua și paharul cu apă. De cum și-a ridicat ochii am ghicit că ascultase conversația la telefonul din dormitor.

— Voiam s-o chem pe Aneta, spuse roșind, și cînd am ridicat receptorul l-am auzit pe domnul director. Va să zică, adăugă zîmbind misterios, scrie piese de teatru. Dar de ce nu ne-a spus asta și nouă?

— Poate voia să ne facă o surpriză, am încercat să glumesc. Tăcu cîtva timp, privindu-mă lung, iscoditor.

— Eu îl cunosc mai bine ca dumneavoastră, și vă spun că altceva e la mijloc. O să vă convingeți mai tîrziu...

Ce satisfacție ar fi avut Ecaterina dacă l-ar fi putut asculta, chiar în seara aceea, dîndu-mi instrucțiuni pe atît de misterioase pe cît erau de precise! Dar Pandele m-a chemat la telefon acasă, cîteva ceasuri mai tîrziu. N-am apucat să-l întreb cum se simte și ce mai face, căci m-a întrebat el de la început dacă am asistat vreodată la jocul Călușarilor.

— N-am asistat, dar cunosc jocul. Adică, am văzut fotografii, am citit despre Călușari, am văzut chiar cîteva dansuri la cinematograf.

— Știi, deci, m-a întrerupt nerăbdător, că în fiecare ceată se află un personaj care n-are voie să vorbească...

— Știu. I se spune „Mutul”.

— Exact, Mutul. Și acum, ascultă-mă bine. Îți pregătești o mică valiză cu ce crezi că ai nevoie pentru cîteva zile. Nimic elegant, căci nu te invit la o recepție mondenă. Mîine după-amiază, probabil pe la 3:30–4:00, va veni să te ia de-acasă – evident nu spui nimic Ecaterinei, îi spui doar că te duci pentru cîteva zile la un prieten – va veni să te ia cu mașina un tînăr foarte brun. Va suna la ușă și va întreba de d-ta. Dar astea vor fi singurele cuvinte pe care le vei auzi de la el. (evident, în afară de cazul – bate-n lemn! – că ar fi un accident pe șosea și va trebui să dea informații). Tînărul nu va vorbi deloc în tot timpul călătoriei, pentru că, pentru diferite motive (prea complicate ca să ți le explic la telefon), în sfîrșit, pentru anumite motive, *practică un ritual al tăcerii*... Nu e nimic misterios la mijloc, adăugă cu oarecare timiditate. Este doar vorba, cum spuneai dumneata, de funcția rituală a spectacolului.

— M-a mișcat mult scrisoarea dumneavoastră de ieri, i-am spus profitînd de o scurtă pauză.

— Bravo! Eram de altfel sigur că așa va fi... Pe mîine, deci. Și, vezi, nu te trăda față de Ecaterina. Fii cît se poate de natural... Călătoria durează cam trei ceasuri, adăugă.

CAPITOLUL **VII**

În realitate, a durat mai puțin, dar n-am știut niciodată cît. Eram desigur extrem de obosit, pentru că – lucru care mi se întîmplă foarte rar – aproape nu închisesem ochii toată noaptea. Insomnie provocată, probabil, de convorbirea cu A. D. P. Trecuse de patru dimineața cînd am pus ceasul deșteptător să sune la 10:00. Dar nu cred că am adormit înainte de 6:00; soarele răsărise de mult și strada începea să se însuflețească. Am ajuns în strada Fîntînelor puțin înainte de amiază. Am desfăcut distrat corespondența și, la plecare, i-am spus Ecaterinei că voi petrece cîteva zile la Sinaia, invitat de un prieten. Am încercat să par, cum îmi recomandase A. D. P., cît mai natural, dar din privirile bănuitoare ale Ecaterinei am înțeles că nu reușisem s-o conving.

— La ce adresă în Sinaia? a început să mă descoase. Pentru că au fost deja trei telefoane, și le-am spus la toți să telefoneze din nou după ora 2:00, să vorbească cu dumneavoastră. Și acum, ce am să le spun?

Am ridicat încurcat din umeri.

— Spune-le că am plecat la un prieten, să mă odihnesc, și că îi rog să-mi telefoneze după trei zile.

— Și dacă vă caută Maestrul?

— N-are să mă caute! am asigurat-o zîmbind, fără să-mi dau seama că mă trădasem.

Ecaterina mă privi din nou sever în ochi, aproape cu duritate.

— Va să zică, v-a telefonat.

Am încercat să ies din încurcătură prefăcîndu-mă că izbucnesc în rîs.

— Pentru că orice ți-aș răspunde tot n-ai să mă crezi, prefer să nu răspund deloc...

Apoi i-am strîns mîna cu căldură (știam cît este de sensibilă la acest gest amical) și am plecat. Dar cu cît mă apropiam de casă, cu atît mă umilea și mă exaspera gafa pe care o făcusem. După ce mi-am pregătit valiza, am pus ceasul să mă deștepte la 3:00 și m-am trîntit pe pat. M-aș fi putut odihni cel puțin o oră dacă aș fi izbutit să adorm imediat. Și atunci, probabil, n-aș fi auzit bătăile timide în ușă. Dar am recunoscut semnalul și am sărit emoționat din pat. În prag zîmbea Valeria și, așa cum era arsă de soare, dinții păreau și mai sclipitori.

— Am venit azi dimineață, pentru două zile, spuse. Și am voit să-ți fac o surpriză. Te-am căutat întîi în strada Fîntînelor, dar mi-a spus Ecaterina că ai să pleci, sau ai plecat deja, la Sinaia...

— Plec într-o jumătate de oră. Vine o mașină să mă ia.

— Nu vrei să mă iei și pe mine?

— Imposibil! am exclamat. Am să-ți explic mai tîrziu de ce.

Părea atît de dezamăgită încît a trebuit să-i mărturisesc, măcar în parte, adevărul. I-am spus că A. D. P. a plecat, pe neașteptate, acum patru zile; că se află într-o localitate, pe care se încăpățînează s-o păstreze secretă, dar că face asta, probabil, pentru că e vorba de o experiență nouă, căci, lucru pe care nu mi l-aș fi putut imagina pînă acum cîteva zile, A. D. P. *s-a apucat să scrie teatru*! Am subliniat cu emfază ultimele cuvinte, dar Valeria nu părea prea intrigată de această subită conversiune.

— În fond, mi-am întrerupt vacanța pentru ca să te văd o jumătate de oră.

— Dar, ca să utilizez aceeași expresie, *în fond*, de ce-ai venit așa, pe neașteptate?

— Îmi era dor de tine și voiam să-ți fac o surpriză...

Simțeam că stă să izbucnească în plîns și am cuprins-o în brațe. Din fericire, puțin timp în urmă am auzit bătăi la ușă.

— A venit să mă ia, i-am șoptit. Să nu te mire dacă nu ți-l prezint. Nu știu cine e, nici cum îl cheamă. Și mi-a spus A. D. P. că n-are voie să vorbească.

Apoi am deschis ușa și am tresărit dînd cu ochii de el. Era într-adevăr foarte brun, aproape negru. Dacă l-aș fi întîlnit pe stradă, n-aș fi crezut că e român. S-a înclinat ușor, zîmbindu-mi, și m-a întrebat:

— Domnul Eusebie Damian?

— Eu sînt. Și domnișoara este logodnica mea, Valeria Nistor.

S-a înclinat din nou, mai profund. Valeria îl privea fascinată, ca pe un prinț oriental.

— Și acum, scumpa mea, i-am spus, după ce-am îmbrățișat-o, noi trebuie să plecăm. Te rog nu uita să pui cheia unde trebuie, am adăugat în șoaptă.

Mașina ne aștepta la colțul străzii. O mașină elegantă, aproape nouă; probabil o marcă străină.

— Cunosc dispozițiile, i-am spus cînd tînărul a deschis portiera, indicîndu-mi din ochi locul, în față, alături de el. Mașina era încărcată cu diferite pachete, pături și fețe de pernă umplute și legate cu sfoară, ca niște saci. După ce am ieșit din oraș am încercat, fără succes, să ghicesc direcția pe care o luasem. Mi se închideau pleoapele de somn, și probabil că puțin timp în urmă am adormit, pentru că am simțit palma tovarășului meu bătîndu-mă ușor pe genunchi.

— Îmi cer iertare, șoptii. Sînt foarte obosit, am avut o insomnie teribilă, pînă dimineața...

Tînărul clătină înțelegător din cap, apoi îmi arătă cutia care se afla între noi, făcîndu-mi semn s-o deschid. Erau două termosuri, două pahare, două cești și cîteva sandviciuri învelite în celofan. Am deschis unul din termosuri; era plin pînă în vîrf cu cafea fierbinte.

— Nu se putea ceva mai nimerit! am exclamat umplîndu-mi ceașca. Și dumneata?

A clătinat zîmbind din cap, apoi, încruntîndu-se, și-a țintuit privirile în fața lui, pe șosea. Mașina se apropia de un convoi de camioane; trebuia să-și micșoreze viteza, și asta părea că-l contrariază. Totuși, după ce-a văzut că-mi băusem cafeaua, s-a întors din nou, zîmbind, către mine, și mi-a arătat celălalt termos. Am umplut un pahar cu apă.

— Dumitale nu ți-e sete? l-am întrebat întinzîndu-i paharul.

Nu-i era, și l-am golit eu, pe îndelete. După aceea, nu mai știu precis ce s-a întîmplat. Îmi aduc aminte că, după ce-am pus la loc termosul cu apă, ceașca și paharul și am închis cutia, mi-am lăsat ușor capul pe speteaza scaunului. Foarte probabil că am adormit din nou, și m-a lăsat să dorm cît timp mașina înainta încet în urma camioanelor. Dar cînd i-am simțit din nou palma lovindu-mi ferm genunchii, și m-am trezit brusc, camioanele dispăruseră și șoseaua se deschidea netedă în fața noastră. Mi-am cerut din nou iertare și am privit mirat peisajul; nu-l recunoșteam. Nu înaintam în orice caz spre Sinaia, așa cum îmi închipuisem. Șoseaua șerpuia printre dealuri mărunte acoperite cu vii și livezi de pruni. Ca să nu adorm din nou, am început să-mi ințep cu unghiile amîndouă pulpele deodată. Și totuși, după cîtva timp m-am trezit că-mi mișcam degetele, unul după altul, încercînd să număr, în gînd, pînă la o sută. Număram încă în clipa cînd tînărul a deschis portiera și mi-a făcut semn să cobor. Alături de el l-am recunoscut imediat pe Serdaru; era îmbrăcat într-o salopetă veche, decolorată.

— Nu vă simțiți bine? mă întrebă Serdaru văzîndu-mă ieșind anevoie din mașină și împleticindu-mă de la primii pași.

— Mor de somn! Cad din picioare de somn! am repetat fără să mai încerc să zîmbesc. Și mă întreb de ce... E adevărat, am avut o teribilă insomnie azi noapte, dar, oricum, tot am apucat să dorm cîteva ceasuri... Și am băut nu mai știu cîte cafele.

— Așa se întîmplă cînd schimbați, cum spuneți dumneavoastră, bucureștenii, preciză clipind misterios din ochiul stîng, fără să înțeleg de ce, cînd schimbați „aerul”... Aici, o să vedeți (și iar îmi făcu semn cu ochiul), aici, e altfel de „aer”...

Am privit în jurul meu și nu mi s-a părut că mă aflu într-o regiune de munte. Pe cît am putut recunoaște în toropeala care mă stăpînea, colinele semănau mai degrabă cu movile de argilă și nisip. Zăream, la oarecare distanță, mai multe magazii, iar, în depărtare, un coș de fabrică.

— De aici înainte sînteți în grija mea, spuse Serdaru întinzînd brațul și arătîndu-mi camioneta la vreo 20 de metri, ascunsă între arbori. Drumul e prost, căci nu s-a terminat încă șoseaua. Trebuia să fie gata astă primăvară, dar nu știu prea bine ce s-a întîmplat și s-au întrerupt lucrările. Și, vă închipuiți, adăugă, după atîtea ploi...

De-abia apropiindu-ne de camionetă mi-am dat seama că mașina cu care venisem dispăruse.

— Și nici n-am apucat să-i mulțumesc! spusei.

— Nu face nimic, mă liniști Serdaru. O să-i mulțumiți la miezul nopții, după ultimul spectacol...

CAPITOLUL VIII

După cît îmi pot da socoteala, văzîndu-mă în ce hal de oboseală eram, A. D. P. mă lăsase să dorm pînă la 10:30. M-a trezit el, zguduindu-mă cu putere.

— Acum, somnoros sau nu, obosit ori odihnit, trebuie să te scoli! S-a terminat partea întîia, pentru „marele public”, ca să zic așa; adică pentru întreaga Tabără. Fragmente din cîteva drame istorice și comedii scurte, într-un act. Toate admirabil jucate... Dar acum se pregătește partea a doua. Nu-ți spun nimic, dar ai să vezi!

Dormisem îmbrăcat pe un pat de campanie, într-o sală destul de spațioasă, dar care nu era desigur un dormitor pentru că, în afară de alte două paturi nu zăream decît lăzi, mici și mari, butoaie și saci. Era, probabil, o magazie, căci distingeam felurite mirosuri – de untdelemn, de cutii de conserve, de pături și rufărie curată. Deasupra ușii, atîrna un singur bec, destul de slab. Cînd am ieșit, A. D. P. a căutat comutatorul, a stins lumina, apoi a aprins o lampă de buzunar și mi-a luat brațul.

— Acum trebuie să umblăm cu mare băgare de seamă, mi-a șoptit. În partea aceasta a Taberei, felinarele se sting la 10:45; doar timpul necesar ca fiecare spectator să ajungă la dormitorul lui.

Mă lăsam condus, neîndrăznind să-mi ridic privirile din conul de lumină al lanternei.

— Aici, pe dreapta, continuă Pandele, ai s-o vezi mîine, este sala de gimnastică. Aici au loc, de două ori pe săptămînă, reprezentațiile pentru marele public. Dar adevăratele spectacole sînt improvizate *extra muros*, în afara Taberei, într-o clădire ruinată și părăsită de mai mulți ani. A fost, mi-au spus, un fel de

hangar pentru autocamioane și cisterne; băieții au recunoscut alături urmele atelierului de reparații și al unei pompe de benzină... Dar de acum înainte, adăugă Pandele, n-o să mai avem nevoie de lanternă. Ține ochii închiși cîteva clipe, și apoi te obișnuiești cu întunericul.

Am privit înfiorat în jurul meu. Nu mai văzusem de mult, departe de oraș, o noapte clară de august, fără lună, luminată doar de stele. Foarte curînd am început să disting departe, profilîndu-se pe cer, linia ondulată a dealurilor și, mai aproape de noi, stîlpii de telegraf, cîțiva plopi crescuți la întîmplare, pe cîmp, iar în față, la vreo cîteva sute de metri, conturul unei clădiri bizare, căci părea alcătuită din mai multe blocuri, unul destul de înalt, celelalte retezate la diferite înălțimi.

— Cînd a izbucnit incendiul, îmi explică Pandele, au sperat că-l vor putea stăpîni, și s-au concentrat asupra porțiunii unde știau că sînt camioanele. De aceea au putut salva zidurile și o parte din acoperiș. Restul a ars mai mult sau mai puțin radical, după cum bătea vîntul. Dar, din fericire pentru Ieronim, a adăugat, a rămas în picioare scheletul de fier...

Am grăbit amîndoi pasul și cu cît înaintam, cu atît auzeam mai strident și mai numeroși greieri. Curînd, ne aflam în dreptul ruinei.

— Ne așteptau pe noi, șopti Pandele. Probabil că toți ceilalți sînt la locurile lor... Eusebiu, adăugă, să nu mă întrebi nimic; am să-ți povestesc eu mai tîrziu. Este pur și simplu extraordinar! Dar să fii foarte atent în timpul spectacolului, pentru că mă îndoiesc că vei înțelege de la început.

— Păcat că mă simt atît de obosit! Mă lupt cu somnul...

— Să te lupți și să-ți învingi somnul, mă întrerupse Pandele. Este prea important – și pentru dumneata și pentru mine!

Nu mi-am dat seama de vastitatea ruinei decît după ce-am intrat. S-ar fi spus că pătrundeam într-o peșteră, ai cărei pereți îi ghiceam cînd aproape de noi, în dreapta și în stînga noastră,

cînd destul de departe, și a cărei boltă se înălța cu cît înaintam. Mi-am dat seama că înaintam între două șiruri de bănci, cele mai multe goale, dar ghiceam că, în urma noastră, băncile se umpleau, aproape fără zgomot, de spectatori rămași pînă atunci în întuneric, lipiți de ziduri. Și deodată cineva se apropie de noi și șopti:

— Aici, Maestre. V-am rezervat două fotolii...

Am zîmbit, așezîndu-mă; erau scaune de grădină, prevăzute cu perne. Deși fotoliile noastre se aflau în al doilea rînd, eram totuși departe de scenă. Ne despărțeau poate zece, doisprezece metri de un podium slab luminat, care mi se părea că alcătuiește scena. Sau, cel puțin, o parte de scenă, pentru că ghiceam în fund, între două cortine improvizate, primele trepte ale unui amfiteatru. Uneori mi se părea că, deasupra noastră, zăresc sclipind stelele. Iar alteori simțeam o adiere de vînt și parcă pereții începeau să tremure de sus în jos, ca faldurile unei perdele. Cînd ochii mi se obișnuiseră cu spațiile de întuneric, am descoperit în dreapta scenei un grup compact de umbre. Dacă n-aș fi fost atît de istovit aș fi încercat să descifrez și celelalte misterioase forme care, mi se părea, se însuflețeau pe rînd în mai multe colțuri ale scenei.

Atunci, pe neașteptate, am recunoscut vocea Niculinei și am tresărit, emoționat.

— Ca și altă dată, vom începe cu un exercițiu de anamneză. Ne vom reaminti, așa cum am învățat să ne reamintim, rolul cîtorva animale în istoria universală: lupoaica și întemeierea Romei, asinul pe care a intrat Isus în Ierusalim, cămila Sfîntului Nil, calul lui Napoleon...

— Atenție! Atenție! am auzit mai multe voci, pronunțînd laolaltă, dar atît de perfect, cuvintele, încît părea o singură puternică, polifonică voce. Atenție! Ați ghicit aluzia: este faimoasa expresie a lui Hegel: prin Napoleon, Spiritul Universal a intrat călare în Istorie.

— De data aceasta, continuă Niculina, povestea noastră începe cu un catîr, dar nu se va încheia cu Hegel.

— Cu Georg Wilhelm Friedrich Hegel, rosti solemn Corul. Nu se va încheia cu el, cu marele Hegel.

— Povestea începe cu un catîr, reluă Niculina. Mai precis, istoria noastră, a Românilor, începe cu un catîr. Căci despre acest catîr au scris doi mari istorici bizantini din secolul VI.

— Theophanes și Theophylactus Simocatta... silabisi Corul.

— Iată ce spun, începu Niculina schimbîndu-și pe nesimțite timbrul vocii. Era pe la anul 580. Hoardele Avarilor prădau și pustiau Imperiul Oriental...

Atunci a început să pîlpîie, parcă foarte departe, dincolo de amfiteatrul ascuns de cortine, o vîlvătaie roșie, și s-au auzit murmure neînțelese, în care s-ar fi spus că se amestecau vocile și strigătele multor mii de oameni, lamentații și țipete repede sugrumate.

— Dar Roma cea Nouă veghea! izbucni Corul. Imperiul Roman de Răsărit veghea! Bizanțul biruise și de data aceasta somnul.

— Doi generali romani...

— Comentiol și Martin...

— Doi generali și-au ascuns legiunile în codrii munților Balcani...

De cîteva clipe mi se părea că zăresc, în dreapta și în stînga noastră, furișîndu-se pe lîngă pereți, un șir nesfîrșit de umbre. Pandele își apropie capul de mine și șopti:

— Sînt cei mai buni elevi ai lui Vladimir. Sînt toți excelenți înotători. Ai să-i vezi acum!

— Și într-o zi, continuă Niculina, sau poate era spre seară, înainte de căderea nopții, legiunile s-au năpustit asupra Avarilor. Și, spun cei doi istorici bizantini, victoria ar fi fost sigură dacă...

— Amintiți-vă! a strigat Corul cu un timbru metalic, ca de trîmbiță. Amintiți-vă de calul lui Napoleon!

— Victoria ar fi fost sigură dacă nu intervenea catîrul.

— Ca toți catîrii, adăugă în șoaptă Corul, era împovărat. Purta de ceasuri, purta de zile și nopți, sarcina stăpînului...

— Povara se desprinse, reluă Niculina, și alunecă, fără ca stăpînul să observe. Și atunci unul din soldați îi strigă din urmă, și cu toată puterea, îi strigă să se întoarcă și s-o ridice. I-a strigat: *torna*, *torna*, *fratre*!

— I-a strigat cu toată puterea, scanda Corul, i-a strigat: *Torna*, *torna*, *retorna fratre*!

— Și alți soldați, continuă Niculina, au repetat chemarea – *torna*, *torna*, *fratre*! – și atunci cei din fruntea coloanei au auzit strigătul...

— *Torna*, *torna*, *retorna*, *fratre*! repetă Corul din ce în ce mai repede și sacadat.

— Și au crezut că s-a dat ordinul de retragere, continuă Niculina cu o voce tulbure, parcă sugrumată de emoție, și s-au întors din drum, strigînd și ei: *torna*, *torna*, *fratre*! și s-a produs învălmășeala...

De cîtva timp mi se părea că visez, căci acea masă de umbre care se adunase începuse să se agite, murmurînd: *torna*, *torna*, *retorna fratre*!, și îndreptîndu-se spre noi ca o singură, monstruoasă făptură. În cîteva clipe cuprinse și înghiți Corul și pe Niculina și înainta cu zgomot surd de călcîie lovind tot mai amenințător pămîntul. Mi s-a părut că dintr-un moment în altul voi fi surprins de acea caracatiță uriașă cu brațele ciuntite care se apropia tot mai repede de mine. Atunci am sărit în picioare, am început să strig – *torna*, *torna fratre*! – și, întorcînd spatele scenei, am încercat să fug spre ieșire. Mi s-a părut că întreaga sală se golise și spectatorii alergau, unii împingîndu-se din spate, alții alături de mine. Dar nu-mi dau seama cît am alergat. Cred că nu reușisem încă să ies din acel uriaș hambar, cînd m-am împiedicat și am căzut.

CAPITOLUL IX

— **P**robabil că mi-am pierdut cunoștința, am șoptit dînd cu ochii de Serdaru.

— Dormeați atît de profund, încît Maestrul n-a mai încercat să vă trezească. Dar ce s-a întîmplat? mă întrebă.

Mă orbea lumina dimineții și-mi frecam în neștire ochii.

— Cînd am văzut mulțimea aceea năpustindu-se asupra noastră, și am văzut cum fug toți în jurul meu am încercat să mă salvez, și am fugit și eu...

Serdaru mă privea zîmbind.

— Făcea și asta parte din spectacol. Dar nu fugeau către ieșire. Se răspîndeau pe lîngă pereți ca să se poată furișa apoi spre scenă. Se pregătea tabloul II. Și de-abia cu tabloul II începea adevăratul spectacol. Păcat, mare păcat!... Acum, vă las, adăugă. Dușul e pe coridor. Mă reîntorc într-un sfert de ceas.

Mă aflam într-un dormitor cu șase paturi, dar toți ceilalți se treziseră și plecaseră demult, căci paturile erau făcute. Umilit de naivitatea și oboseala mea, m-am spălat și m-am îmbrăcat cît am putut de repede. Apoi am traversat coridorul și am ieșit în curte.

— Bravo! m-a întîmpinat Serdaru cu, mi s-a părut, o sinceră bucurie. Trei minute mai devreme, e semn bun! Mi-au spus că puteți lua ceaiul în sufragerie.

— Ce face Maestrul? l-am întrebat cu oarecare sfială. Probabil că l-a surprins zăpăceala și prostia mea.

— Îi pare și dînsului rău. De altfel, o să-l vedeți mai tîrziu, o jumătate de ceas înaintea prînzului. Acum lucrează, adăugă Serdaru coborînd ușor glasul. E de necrezut cît a putut scrie aici, în ultimele trei zile.

În sufragerie ne-am așezat la o masă de lîngă fereastră. Eram încă amețit de intensitatea luminii. Curînd Niculina s-a apropiat de noi cu o tavă încărcată.

— Îmi cer iertare, i-am spus înclinîndu-mă. Nu știu ce-am avut aseară. Probabil oboseala...

Niculina așeză tava în fața mea și-mi strînse mîna.

— Ne pare rău și nouă. A fost unul din cele mai reușite spectacole din vara aceasta. Și marea surpriză a fost, pentru noi toți, dialogul dintre Hegel și reprezentanții istoriografiei contemporane. Spun surpriză, pentru că scena a fost introdusă în ultimul moment. Fusese repetată în mare taină, în camera lui Ieronim...

Ceaiul nu era prea fierbinte, dar pîinea de casă, untul și mierea mi s-au părut tot atît de bune ca în vremea copilăriei.

— Evident, interveni Serdaru, pentru că n-ați asistat decît la primul tablou, nu puteți înțelege că, în întregimea lui, spectacolul ilustrează modul de a fi al evenimentelor istorice și totodată structura istoriografiei.

— Poate o să zîmbiți, am îndrăznit prinzînd deodată curaj, dar eu încă nu-mi dau seama de sensul spectacolului. De ce ați început cu *torna*, *torna fratre*?

Așa cum mă așteptam, s-au privit zîmbind unul pe altul.

— Explică-i tu, spuse Serdaru, că ești mai meșteră.

— Dar de unde să încep? Să încep cu începutul... Vă aduceți aminte din liceu ce importanță are, pentru noi românii, mărturia cronicarilor bizantini: este primul document de limbă arhaică românească: de stră-română. Și faptul că strigătul *torna*, *retorna fratre*! a fost înțeles de întreaga armată, confirmă de asemenea prezența masivă a populației, să-i spunem stră-română, în secolul VI, în peninsula balcanică.

Atunci mi-am dat seama că bluza era atît de transparentă încît i se întrevedeau în întregime sînii: probabil că Niculina nu purta soutien-gorge. Am roșit brusc și mi-am plecat privirile în farfurie, din fericire mai rămăsese o felie de pîine și puțin unt.

Dar este probabil că atunci mi-a scăpat înțelesul cîtorva fraze în legătură cu interpretările date de istorici și filologi acestor trei cuvinte: *torna* (ori: *retorna*), *fratre*.

— Acum, ceea ce este și mai important, este pluralitatea semnificațiilor acestui eveniment. Pe de o parte, o tragedie, înfrîngerea unei armate romane, devine unul din cele mai prețioase și mai exaltate documente ale istoriografiei românești. Pe de altă parte, documentul ilustrează admirabil precaritatea și caracterul fortuit al istoriografiei: dacă acel catîr nu-și pierdea povara, nu se putea dovedi existența atît de timpurie, în secolul VI, a stră-românilor și a limbii stră-române. Dar mai ales este revelatoare lumina pe care o aruncă asupra structurii evenimentului istoric în general: orice accident, oricît ar fi el de neînsemnat sau de ridicol, poate avea consecințe considerabile pentru istoria unui popor sau, în anume cazuri – bunăoară, nasul Cleopatrei – pentru un continent sau o civilizație.

— Dar, îndrăznii s-o întrerup, deși n-am văzut urmarea, nu înțeleg cum aceste interpretări ale evenimentului istoric și al istoriografiei ar putea constitui subiectul unui spectacol dramatic.

Niculina privi cu înțeles spre Laurian.

— Cel mai bun lucru ar fi să-ți povestească el tot ce-a urmat. Eu trebuie să mă duc; mă așteaptă băieții.

N-am înțeles prea bine ce mi-a povestit Serdaru, desigur nu numai din vina lui. Mă surprindeam cîteodată cu gîndul la Pandele, la neașteptata lui inspirație literară, alteori revedeam bluza transparentă și sînii Niculinei. Mai tîrziu, la București, l-am întrebat pe A. D. P., dar el văzuse altfel spectacolul și nu înțelesese întotdeauna legătura dintre tablouri. Pe scurt, următorul tablou punea în scenă alte episoade celebre ilustrînd rolul animalelor în istoria universală: căprioara care indicase Hunilor ieșirea din bălțile Meotide; zimbrul pe care-l fugărise Dragoș, fundînd astfel Principatul Moldovei. Apoi, în al treilea tablou, o serie de dansuri, pantomime și cîntece arătau ce admirabile capodopere folclorice

au produs asemenea mituri și legende. Iar al patrulea tablou ilustra, „*cît se putea de dramatic*” a subliniat Serdaru, confruntarea între valorizarea artistică și filozofică, pe de o parte, și interpretarea istoriografică, pe de altă parte, a acelor evenimente exemplare.

— Bine, bine, l-am întrerupt tîrziu. Toate acestea sînt cît se poate de interesante. Și, pentru că spui dumneata, pot inspira chiar spectacole dramatice... Dar de ce-ați ales tocmai această temă a istoriografiei și a evenimentelor exemplare? Mi se pare o temă didactică, o problemă, în fond, minoră, periferică...

— Dimpotrivă, răspunse Serdaru cu un glas ferm și, mi s-a părut, aproape patetic. Este problema cardinală a timpului nostru. Pentru că, *dacă Hegel are dreptate, sîntem pierduți*!

Nu prea înțelegeam, dar l-am lăsat să continuie. Următorul tablou ilustra tocmai această confruntare cu Hegel. Dar mi-a fost peste putință să mi-o imaginez reprezentată, pusă în scenă.

— Trebuie să vă mărturisesc, recunoscu Serdaru, că eu nu l-am citit pe Hegel. Nu cunosc decît fragmentele pe care ni le-a tradus și comentat Ieronim. Dar cred că înțeleg *sistemul lui de gîndire*, pentru că l-am trăit de atîtea ori, în viața de toate zilele, și mai ales l-am retrăit repetînd anumite spectacole sub direcția lui Ieronim... Cel mai bun lucru ar fi să-l ascultați pe el, pe Ieronim Thanase, explicîndu-vă interpretarea hegeliană a Istoriei.

Mi s-a părut curios că același lucru mi l-a spus și Pandele în cursul aceleiași zile. Dar înainte de a mă conduce în camera unde lucra A. D. P., Serdaru mi-a arătat sala de gimnastică și piscina Taberei. Am înțeles că el făcea parte din echipa antrenorilor sportivi ai Uzinelor Uricani, iar Niculina și „băieții” lucrau în timpul verii, cu ansamblul dramatic al Taberei. Surpriza am avut-o la piscină. M-au impresionat eleganța și viteza cu care înotau cîțiva din elevii lui și faptul că nu păreau obosiți nici măcar după ce-au repetat de mai multe ori cursa de 100 de metri. Dar încă nu știu ce să cred despre secretul acestor performanțe, secret pe care mi l-a destăinuit Serdaru, cu rugămintea de a-l păstra pentru mine.

(Pe drept cuvînt, de altfel; nu numai că nimeni nu l-ar fi crezut, dar risca să-și piardă slujba). Cînd descoperea vreun elev cu reale însușiri, Serdaru îl ducea în fața bazinului cu pești de la intrarea Taberei și-l îndemna să-i privească mult timp înotînd, apoi să-și închipuie – mai precis, să se lase purtat de imaginație, să viseze – că, în piscină, elevul *își va purta și el trupul cu aceeași ușurință și spontaneitate ca un pește*.

— Este un exercițiu de auto-sugestie, i-am spus, așadar un fel de rit magic.

— Este și asta, dar secretul e mai adînc: este un exercițiu de anamneză...

CAPITOLUL X

— **C**a noi toți, a remarcat A. D. P. în acea dimineață, băieții abuzează de clișee. Dar de multe ori au dreptate: marele secret al tuturor tehnicilor, fiziologice și spirituale, este anamneza.

Acum, la lumina amiezii de vară, mi s-a părut mai tînăr și mai odihnit ca niciodată. Avea un teanc de foi scrise în fața lui, pe birou, iar alături o mapă destul de voluminoasă. Îmi pregătisem mai multe întrebări: ce i-au spus la telefon și de ce-au venit să-l ia cu camioneta? care e povestea Niculinei? de ce-a pomenit de *Queste*? Ce-l face să creadă că viitoarele lui capodopere vor fi piesele de teatru? – și altele de acest fel. Dar A. D. P. nu mi-a dat răgaz să-l întreb. A vorbit el aproape tot timpul; eu m-am mulțumit să răspund la întrebările lui. Am apucat, totuși, să mă scuz pentru scena din noaptea trecută.

— M-a surprins și pe mine, dar Ieronim o interpretează altfel: ai fost atît de impresionat de spectacol încît ai retrăit aievea retragerea dezastruoasă a cohortelor romane. Dar n-a fost o anamneză, ci o experiență comparabilă unei posesiuni; de aceea nu te-ai deșteptat decît tîrziu, azi dimineață, și ai ratat restul spectacolului. Așa că, aș spune, inițierea dumitale în acest fel de teatru a fost un eșec...

— Nici nu bănuiți cît de rău îmi pare, am îngăimat.

— Nu face nimic, vor mai fi ocazii. Dar îmi pare rău pentru că, ratînd spectacolul de aseară, tot ce-ți voi spune sau vei citi aici (și-mi arătă mapa și foile scrise) despre posibilitățile teatrului, ți se vor părea simple considerații teoretice. Dar, în sfîrșit, avem alte lucruri urgente de discutat...

Și-a aprins țigara (îl vedeam pentru prima oară fumînd) și m-a privit zîmbind.

— Cum merg lucrurile acasă? Ce face Ecaterina?

Am roșit, dar i-am mărturisit adevărul. S-a mulțumit să înalțe, rîzînd, din umeri; nu părea supărat. Am profitat de acea scurtă pauză și i-am rezumat conversațiile telefonice cu Ghiță Horia.

— Da, am vrut să-l fac curios, ca să se dea peste cap și să publice primul volum de *Teatru*.

— Dar cînd ați avut timp?

— Ca să scriu primul volum? m-a întrerupt foarte bine dispus. Nu l-am scris încă, dar dacă voi putea rămîne aici, așa cum doresc, încă două, trei săptămîni, îl termin. În orice caz, am deja destul material gata de tipar. Uite, aici, și-mi arătă mapa, sînt vreo 200 de pagini, e drept scrise cu mîna și nu prea multe rînduri pe pagină. Acest text constituie o lungă *Introducere* la o artă și tehnică dramatică potrivită timpului nostru...

— Dar cînd?... încercai din nou să-l întreb.

— Eusebiu! m-a întrerupt cu un glas tainic, emoționat. Ți-am scris deja că e vorba de o experiență decisivă pentru mine și pentru dumneata. Tot ce-am să-ți spun acum rămîne numai între noi. Ai să vezi că e vorba de ceva extrem de important. *Introducerea* aceasta nu e scrisă de mine. Dar ea explică dramele pe care le scriu acum și, în orice caz, trebuie publicată sub numele meu, ca să poată apărea repede și, mai ales, să fie citită și luată în serios. Dacă ar apărea sub numele autorului – ceea ce mă îndoiesc că ar fi posibil în momentul de față – *Introducerea* aceasta ar trece neobservată. Evident, mai tîrziu, poate chiar la ediția a doua, voi revela numele autorului. Chiar faptul că-ți povestesc toate acestea și că am să te rog să păstrezi cu cea mai mare atenție manuscrisul original și să mi-l înapoiezi printr-un curier îndată ce-l vei dactilografia, chiar faptul acesta arată, îmi place să cred, că nu e vorba de un plagiat.

Tăcu brusc și-și stinse absent țigara.

— Dar piesele pe care le scriu acum, reluă, sînt inspirate de această teorie a spectacolului dramatic, teorie pe care ai s-o cunoști citind *Introducerea*. Spun „piese”, la plural, pentru că, deși

pot fi citite și reprezentate separat, își descoperă adevărata semnificație numai cînd sînt jucate în grup. Deocamdată, în primul volum vor fi patru sau cinci piese, dar seria va fi continuată în volumele următoare. Dacă aș fi fost tînăr, aș fi putut scrie 60–70 de piese, și toate ar fi alcătuit laolaltă o singură operă.

Eram gata să-l întrerup, să-l asigur că are înaintea lui încă destui ani productivi, și dacă reușește să scrie patru, cinci piese în cîteva săptămîni, va putea scrie 60–70 în următorii cinci ani. Dar n-am apucat să rostesc un singur cuvînt.

— Ideea acestui fel de literatură dramatică, a continuat, am avut-o chiar în noaptea cînd am ajuns aici, după ce-am asistat la primul spectacol. Pe scurt, îți pot spune că atunci am înțeles, ca într-o străfulgerare, sensul multor întîmplări din viața mea. Apoi, chiar în noaptea aceea, stînd de vorbă cu Ieronim Thanase, autorul manuscrisului (și-mi arătă din nou mapa), m-am convins că experiența mea nu constituie o excepție. *Oricine, orice spectator, orice cititor*, sublinie cuvintele, poate avea o revelație similară. Atunci mi-am dat seama de importanța acestui tip de spectacol pentru toți contemporanii noștri, din toate țările și din toate continentele.

Se opri o clipă, mă privi adînc în ochi, apoi rosti cu gravitate.

— Dragul meu, în zilele noastre, spectacolul este singura noastră șansă de a cunoaște *libertatea absolută* și acest lucru se va adeveri și mai mult în viitorul apropiat. Precizez: *libertatea absolută*, pentru că n-are nimic de-a face cu libertățile de ordin social, economic sau politic.

— Este pur și simplu extraordinar! am șoptit, brusc emoționat.

— Ai să te convingi și dumneata, și poate mai curînd decît te așteptai. Dar despre toate astea o să mai stăm de vorbă... Deocamdată, iată ce te rog. Dacă nu ai nimic contra, o mașină – o altă mașină, nu cea cu care ai venit – te va duce mîine după-amiază la București. Îți voi încredința manuscrisul *Introducerii* și am să te

rog să-l dactilografiezi cît vei putea de repede, fără ca cineva să-și poată arunca ochii pe original. Dacă telefonează Ghiță, răspunzi că prepari pentru tipar *Introducerea* și îi indici, aproximativ, numărul de pagini. Îl asiguri că foarte curînd, poate într-o săptămînă, vei primi și manuscrisul primei piese. Dacă îți cere detalii despre *Introducere*, îi spui că am intitulat-o „Introducere la o dramaturgie posibilă".

— Interesant titlu, am spus. Dar nu mai puțin enigmatic...

M-a privit din nou cu căldură, zîmbind. Dar era un zîmbet melancolic, aproape trist.

— Este într-adevăr enigmatic, pentru că nu îndrăznesc, încă, să spun mai mult. Vorbeam adineaori de anamneză. Au fost multe evenimente importante în viața mea, evenimente de care îmi aduceam destul de bine aminte; deși, cum îți spuneam, de-abia acum cîteva zile, după primul spectacol, le-am înțeles sensul – și încă nu la toate. Dar, mi-am dat seama de curînd, există un eveniment extrem de important în viața mea de care nu-mi amintesc aproape nimic. Îmi aduceam foarte vag aminte de acel Crăciun 1938, petrecut la Sibiu. Pînă acum cîteva zile nu puteam bănui că atunci s-a întîmplat ceva; ceva care mi-a schimbat radical viața...

A tăcut brusc, și a scos pachetul cu țigări din buzunar.

— Va să zică, am început cu o ne-nțeleasă emoție, v-ați convins că Laurian Serdaru...

— Nu e numai asta, a continuat. Este și faptul că de atunci, după experiența de la Sibiu, am renunțat definitiv la teatru. De atunci n-am mai scris decît romane și nuvele. De ce? m-a întrebat privindu-mă în ochi. Ce alt scriitor a renunțat la vocația lui după un prim eșec? Și, în fond, nici nu era vorba de un eșec, pentru că piesa a fost scoasă de pe afiș înainte de premieră. Dacă ar fi fost jucată, poate ar fi avut succes, sau poate n-ar fi avut. N-are importanță. Aș fi scris o altă piesă, aș fi continuat. *De ce interesul meu pentru teatru a încetat brusc și definitiv după întoarcerea de la Sibiu*?

S-a întrerupt, ca să-și aprindă țigara. Mi s-a părut că e emoționat și-i tremură ușor mîna.

— Am crezut de atunci că *Orfeu și Euridice* este o piesă proastă, ratată, și n-am avut niciodată curiozitatea s-o recitesc... Dar nu știu ce mi-a venit, și după ce mi-a telefonat Niculina am căutat manuscrisul și l-am pus în valiză. Ei bine! a exclamat, am recitit-o de două ori, și piesa nu mi se pare deloc proastă. Este, evident, o piesă de tinerețe, cu defectele caracteristice începătorilor. Dacă aș fi continuat, aș fi scris din ce în ce mai bine. Aș fi fost astăzi, nu mă sfiesc să spun, un mare autor dramatic. Dar a intervenit ceva, ceva de care nu izbutesc să-mi aduc aminte, dar care a jucat rolul unui traumatism. De atunci...

A tăcut brusc și și-a întors capul spre fereastră. Mă întrebam ce i-aș putea spune, cum aș putea schimba subiectul fără ca să-l mîhnesc.

— Nu încape îndoială, reluă cu un glas mat, neutru, că acel incident traumatic s-a produs în urma întîlnirii cu Euridice, vreau să spun cu artista care juca rolul lui Euridice, cu mama lui Laurian. Că această întîlnire a avut loc, și că ea s-a dovedit foarte importantă în viața tinerei artiste, o dovedesc cele două însemnări, mai ales a doua însemnare, scrisă cu creionul. Dar nu izbutesc să înțeleg de ce nu-mi aduc aminte nici măcar de figura Euridicei. Foarte probabil, era o femeie frumoasă; uită-te la Laurian. Cum a fost posibil *să uit tot*?! O asemenea amnezie își are desigur o cauză profundă. Dacă aș utiliza terminologia mitologică, aș spune că amnezia mea exprimă într-un fel cît se poate de concret moartea Euridicei. Pentru mine Euridice *a murit definitiv*, așa cum ea n-a murit niciodată pentru Orfeu, nici după ce rămăsese pentru totdeauna în Infern. Dar dacă interpretarea asta e corectă, înseamnă că atunci, în iarna lui 1938, eu n-am văzut în acea tînără artistă întruchiparea Euridicei, am văzut pe altcineva! Dar, mă tot întreb, pe cine?

— Într-adevăr, *pe cine*? am repetat în șoaptă, emoționat.

Am tresărit amîndoi auzind clopoțelul care ne chema la masă.

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul ***PayPal*** din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

DAYAN

Celor din urmă...

Pagină intenționat goală

De-abia ajunși la capătul străzii, și după ce întoarse încă odată capul să vadă dacă se află cineva în urma lor, Dobridor îl întrebă:

— Tu n-ai observat nimic la Dayan?

Dumitrescu ridică din umeri cu o exagerată indiferență.

— Știi că personajul nu mă interesează, spuse continuînd să înainteze cu același pas lent, măsurat, parcă ar fi vrut să-și economisească energia. Nu-mi plac geniile, nici premianții, adăugă.

— Știu, dar de data asta e altceva, vorbi Dobridor coborînd glasul. Ceva destul de misterios. De fapt, reluă după ce întoarse încă odată capul, ceva care mi se pare inexplicabil. Și chiar suspect...

Dumitrescu se opri brusc și-l privi curios, silindu-se să zîmbească.

— Dayan? Suspect? exclamă. Premiul întîi cu cunună, din clasa întîia primară și pînă astăzi, la cîteva săptămîni de diploma *stimma cum laude*, la trei, patru luni de cel mai strălucit doctorat, la un an de la catedra care va fi creată pentru el, la trei ani de Academia de Științe, la șapte ani de...

— Nu știu dacă e chiar suspect, îl întrerupse Dobridor, dar e destul de misterios. În orice caz, mi se pare inexplicabil. Am observat asta, pentru întîia oară, ieri după-amiază, la ora de geometrie, cînd era la tablă; știi, îl chemase Dorobanțu să ne explice...

— Știu. „Explică-le tu, mă Dayane, că le explici mai bine ca mine!" Eternul refren și inevitabila concluzie. „Explică-le, mă, Dayane, că dacă nici pe tine nu te înțeleg nătărăii ăștia, îi trimit pe toți la munca de jos!"

— Și mă mir cum n-au observat și ceilalți, continuă Dobridor. Am verificat azi dimineață. Am trecut de mai multe ori prin fața lui, apoi m-am apropiat prefăcîndu-mă că n-am urmărit prea bine demonstrația și l-am privit cu atenție. Cred că a bănuit

ceva pentru că se roșise și începuse să se bîlbîie. De aceea ți-am spus că mi se pare suspect. De ce s-a roșit cînd și-a dat seama că-l priveam cu atenție, *că-i priveam, mai ales, ochiul stîng*?

— Dar de ce-l priveai cu atîta atenție? îl întrerupse Dumitrescu.

Dobridor zîmbi enigmatic.

— Pentru că, de cînd îl cunosc, Dayan purta întotdeauna bandajul negru pe *ochiul drept*, și acum îl poartă pe *ochiul stîng*.

— Nu se poate! îl întrerupse din nou Dumitrescu.

— Îți spun că am verificat de mai multe ori. Pînă mai acum cîteva zile, stîngul era ochiul sănătos, și acum este ochiul drept.

Dumitrescu rămase cîtva timp pe gînduri.

— Asta înseamnă, începu cu un ton grav, după ce-și umezi buzele, asta înseamnă că *amîndoi ochii sînt sănătoși*.

— Și atunci?

— Și atunci poartă bandajul din fandoseală, ca să pară mai interesant... Sau poate, adăugă după o pauză, subliniind cuvintele, *din alte motive*.

— De aceea spuneam că mi s-a părut suspect...

— Ar trebui să informăm pe cine trebuie, continuă Dumitrescu coborînd glasul.

— Așa m-am gîndit și eu, șopti Dobridor, că ar trebui să informăm...

— Dar să fim cu mare băgare de seamă, reluă Dumitrescu după ce înghiți de mai-multe ori, cu greutate, ca să-și poată umezi buzele. Cu mare băgare de seamă, repetă. Să nu bănuiască ceva Dayan și să-și schimbe din nou bandajul...

A doua zi de dimineață cerul era neobișnuit de întunecat și în biroul Decanului ardeau toate becurile. Tînărul bătu de mai multe ori în ușă, așteptă cîteva clipe, apoi o deschise cu multă grijă și intră. Se opri în prag, parcă orbit de lumina electrică.

— Mi-a spus tovarășul secretar că m-ați chemat, șopti.

Irinoiu îl privi lung, cercetător, ca și cînd de-abia atunci, pentru întîia oară, l-ar fi putut privi pe îndelete. După cîtva timp îi făcu semn să se apropie.

— Orobete Constantin, îl întrebă, de cînd ți se, spune Dayan?

Tînărul se îmbujoră și-și lipi amîndouă brațele de trup.

— Din 1969, după războiul de șase zile, cînd toate ziarele au publicat fotografiile generalului Moshe Dayan[1]. Știți, din cauza bandajului negru...

Irinoiu îl privi din nou lung, cu un zîmbet amar, neîncrezător.

— Dar de ce porți bandajul negru?

— Din cauza accidentului. M-a lovit un vecin din greșeală, cu un cuier în ochi. Îl cumpărase de ocazie – era un cuier mare, de lemn – și-l aducea în apartament; îl purta pe umăr. Dar în fața ușii s-a întors deodată, brusc, și m-a lovit. Nu observase că eram acolo, pe coridor, lipit de perete, așteptînd. Așteptam să-și bage cuierul în casă...

— Și nu s-a mai vindecat de-atunci?

— Nu. Nu se putea vindeca. Lemnul mi-a strivit ochiul și a pătruns adînc în orbită... De aceea trebuie să port bandajul negru. N-au putut să-mi pună un ochi de sticlă.

— Ce ochi era? întrebă Irinoiu ridicîndu-se de la birou.

Tînărul își duse mîna dreaptă la frunte, apoi și-o trecu moale, pe obraz.

[1] Lider și politician militar israelian, ocupînd succesiv funcțiile de comandant al frontului din Ierusalim în războiul arabo-israelian din 1948, șef de personal al Forțelor de Apărare din Israel (1953–58) pe timpul crizei de Suez din 1956, dar mai cu seamă ministru al Apărării în timpul războiului de șase zile din 1967, devenind astfel un simbol internațional al luptei pentru noul stat al Israelului. În anii ’30 a fost instruit de Orde Wingate în a pune capcane pentru palestinienii ce luptau împotriva britanicilor. Ulterior a pierdut un ochi într-o incursiune asupra forțelor Vichy din Liban (*n. r.*)

— Ochiul acesta, pe care-l vedeți și dumneavoastră, șopti încurcat.

Irinoiu se apropiase de el, și-l privea tot mai pătrunzător.

— Deci ochiul stîng, spuse apăsînd fiecare cuvînt. Și cu toate acestea, în dosarul tău pe care l-am răsfoit adineauri – preciză arătînd cu brațul spre birou – se află și certificatul de la spitalul Colțea, și acolo stă scris că un obiect de lemn – nu se spune nimic de cuier – un obiect ascuțit de lemn ți-a distrus ochiul *drept*...

Orobete își plecă deznădăjduit capul.

— Ia scoate bandajul!

Îl privea curios, urmărindu-i fiecare mișcare. Cînd tînărul desfăcu cheotoarea și-și retrase cu grijă bandajul, Irinoiu se încruntă și se trase un pas înapoi, apoi întoarse capul. Orbita era adîncă, vînătă, cu un rest de pleoapă sîngerie, atîrnînd stingheră, inutilă.

— Poți să-ți pui bandajul, spuse întorcîndu-se la birou.

Frunzări dosarul, scoase o foaie galbenă și i-o întinse.

— Dacă, ai uitat detaliile accidentului din 8 septembrie 1963, citește certificatul pe care ți l-a eliberat Secția de chirurgie a spitalului Colțea trei zile mai tîrziu, la 11 septembrie.

Tînărul apucă tremurînd foaia galbenă și, cîteva clipe în urmă, o trecu în cealaltă mînă.

— Citește! stărui Irinoiu. Ai să te convingi și tu. Ochiul drept. Citește bine! *Ochiul drept*!

Ca și cînd s-ar fi hotărît brusc, tînărul așeză foaia pe birou și-și opri deznădăjduit privirea în ochii Decanului.

— Știu că n-o să mă credeți, începu cu un glas ferm, dar vă jur pe mormîntul părinților mei că vă spun adevărul. Asta s-a întîmplat acum patru zile, duminica trecută. Era pe seară; ieșisem să mă plimb pe bulevard, spre Cișmigiu. Și deodată mă aud strigat din urmă: „Dayan! Dayan!”. Mă opresc și întorc capul. Credeam că e vreun cunoscut. Dar era un domn bătrîn, foarte bătrîn, cu barba căruntă, îmbrăcat ciudat, cu un fel de caftan lung și cam zdrențăros.

— Nu e așa că prietenii și colegii dumitale îți spun Dayan? mă întrebă.

— E adevărat, i-am răspuns. Dar dumneavoastră cum ați ghicit?

— E o poveste lungă și pe voi, tinerii de azi, nu vă mai interesează poveștile... Dar să știi că Moshe Dayan are bandajul la celălalt ochi. Dacă vrei să semeni cu el, trebuie să ți-l schimbi. Haide să ne oprim pe banca asta și ți-l schimb eu într-o clipă.

Credeam că glumește și l-am întrebat, zîmbind:

— Dacă aveți puterea asta, de ce nu-mi puneți ochiul la loc?

— Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns.

Cerul fu despicat brusc de o vîlvătaie roșiatică și Orobete tăcu cîteva clipe, așteptînd să se potolească ecourile tunetului.

Decanul se mișca enervat în fotoliu.

— Ei, și atunci? întrebă nerăbdător. Atunci, ce s-a întîmplat?

— Asta nu pot s-o fac, mi-a răspuns, pentru că n-am dreptul să fac minuni... Începuse să-mi fie frică și l-am întrebat:

— Dar cine sînteți dumneavoastră?

— Chiar dacă ți-aș spune cine sînt, tot n-ai să știi, pentru că tineretul de azi nu mai citește pe Eugene Sue.

— *Jidovul rătăcitor*?! am exclamat. Eu l-am citit, demult, în satul bunicilor...

— La Strîndari, m-a întrerupt bătrînul, l-ai citit ascuns în hambarul comunal și l-ai terminat chiar în seara de Sînziene; ai parcurs ultima pagină în ultimele minute cînd se mai puteau descifra literele imprimate pe cea mai proastă hîrtie dinainte de primul război mondial...

— Ce spui, mă? exclamă surprins Irinoiu. Și așa era? Așa? L-ai citit?

— Întocmai cum m-a descris el. Ultima pagină, cu mare greutate, pentru că în hambar se făcuse întuneric și hîrtia era

într-adevăr foarte proastă; era maculatura pe care se tipăreau, pe vremuri, romanele în fascicole... De data asta mi s-a făcut cu adevărat frică, adăugă, înlemnisem. M-a tras de mînă, și m-a așezat lîngă el, pe bancă.

— Nu prea am dreptul să mă odihnesc, mi-a spus. Dar o dată la zece, cincisprezece zile, cei de sus îmi trec cu vederea... N-am mai stat pe bancă de cîțiva ani. Cînd vreau să mă odihnesc, caut un pat sau mă întind pe vreo prispă sau, dacă e cald, pe nisip...

Și în timp ce vorbea mi-a tras, fără să prind de veste, bandajul de pe ochi – și apoi nu-mi mai amintesc bine ce s-a întîmplat. Mi se părea că visez...

Trăsnetul izbucni foarte aproape și tînărul se întrerupse din nou.

Irinoiu privi încruntat spre fereastră.

— Mi se părea că visez și nu încercam să înțeleg ce se petrece cu mine, pentru că îmi spuneam: în vis, toate sînt posibile... Îmi amintesc că și-a muiat degetul în gură și l-a trecut de mai multe ori, cu mare grijă, peste rană. Apoi mi-a așezat bandajul pe celălalt ochi, și a zîmbit.

— Acum semeni cu adevărat cu Moshe Dayan, mi-a spus. Și nu e așa că vezi mai bine cu ochiul drept?

— Într-adevăr, vedeam mai bine, dar nu îndrăzneam să mă bucur; nu-mi venea să cred; parcă tot aș fi visat. Și eram atît de zăpăcit, încît nici n-am băgat de seamă cînd s-a ridicat de lîngă mine. Eu rămăsesem pe bancă încercînd să-mi potrivesc mai bine bandajul. Nu eram obișnuit să-l port pe tîmpla stîngă. Mă încurca; ar fi trebuit să-l aranjez în fața oglinzii. M-am ridicat, și de-abia atunci mi-am dat seama că nu mai era lîngă mine. L-am căutat cu privirea în susul străzii și pe celălalt trotuar. Dispăruse. De-abia cînd am ajuns acasă și mi-am scos bandajul în fața oglinzii...

Se întrerupse, orbit de văpaia fulgerului. În clipa următoare trăsnetul zgudui prelung ferestrele.

Irinoiu se ridică brusc de la birou și începu să se plimbe cu pași mari și repezi. Nu mai încerca să-și ascundă enervarea.

— A trăsnit pe aproape, șopti tînărul.

O rafală de grindină lovi ferestrele și curînd furtuna se înteți.

— Uite ce e, Orobete Constantin, izbucni deodată Decanul abia stăpînindu-și mînia. Toate acestea – Jidovul rătăcitor și scamatoria cu degetul muiat în gură și schimbarea bandajului – nu mă interesează. Dacă nu te-aș cunoaște și n-aș ști că ești orfan, și că tat-tu a fost tinichigiu, iar maică-ta spălătoreasă, și dacă n-aș ști că ai fost premiant încă din școala primară, și că tovarășul inginer Dorobanțu se laudă peste tot cu tine spunînd că ai avea geniu matematic...

Se opri în mijlocul camerei, cu o mînă în buzunar, gesticulînd nervos cu cealaltă, așteptînd tunetul.

— Dacă n-aș ști toate astea, te-aș denunța ca obscurantist, superstițios și mistic. Dar povestea mi se pare mult mai suspectă. Deocamdată, nu vreau să mă amestec. Nu raportez nimic. Dar de mîine te prezinți la facultate așa cum ai fost admis și cum stă scris la dosar: cu bandajul pe ochiul drept...

— Dar vă jur că așa s-a întîmplat! șopti Orobete. Și dacă pun bandajul pe ochiul drept, descopăr rana de la ochiul sting, și nu mai văd nimic...

— Te privește! îl întrerupse Irinoiu tot mai mîniat. Dacă mîine nu te prezinți conform certificatului medical din dosar, raportez unde, trebuie. Și îți atrag atenția de pe acum: nu conta pe mine la anchetă. Eu spun întotdeauna adevărul!

§

Îl zări de departe și începu să alerge, dar curînd își simți inima zbătîndu-se, și fu silit să se oprească. După cîteva clipe porni din nou, cu pași mari, ținîndu-și palma dreaptă pe inimă ca și cînd ar fi sperat să-i potolească bătăile. Cînd se apropie, îndrăzni să-l strige din urmă.

— Domnule!... Domnule israelit! Domnule!... repetă de mai multe ori.

Un trecător întoarse mirat capul, zîmbi, apoi, ca să-și ascundă rîsul își duse palma la gură și traversă strada, trecînd pe celălalt trotuar.

Cu un mare efort, apăsîndu-și mîna pe inimă, Orobete grăbi și mai mult pasul. Ajuns la cîțiva metri de el, începu din nou să strige:

— Domnule israelit! Domnule Jidov rătăcitor!

Bătrînul se opri-și întoarse surprins capul.

— Dayan! exclamă, dar ce cauți pe aici? Eu mă duceam la școală. Credeam că am să te întîlnesc acolo...

— M-au dat afară de la facultate, vorbi Orobete, continuînd să-și țină mîna pe inimă. Adică, nu m-au eliminat definitiv, dar nu mă mai lasă să intru în clasă pînă...

Se întrerupse, răsuflînd greu, reușind totuși să zîmbească.

— Vă rog să mă iertați, șopti, dar mi se zbate grozav inima, se zbate parcă ar sta să se spargă... Nu mi s-a întîmplat niciodată asta...

— Și nici n-are să ți se mai întîmple, spuse bătrînul.

Întinse brațul și-l atinse ușor cu mîna pe umeri, apoi pe piept.

Orobete oftă adînc și începu să răsufle repede, precipitat, ca și cum și-ar fi ținut multă vreme respirația.

— Mi-a trecut! suspină ușurat.

— Trebuia să-ți treacă, vorbi bătrînul, căci dacă mai dura două, trei minute, leșinai pe stradă și, pînă să vină salvarea, cîte nu se puteau întîmpla... După cum vezi, plătim amîndoi; eu m-am întors din drum, ca să încerc să ți se facă dreptate, iar inima dumitale parcă ar fi presimțit ce o așteaptă...

Se întrerupse și-i atinse din nou brațul.

— Haide să mergem, căci orice metaforă aș întrebuința tot n-ai să înțelegi. Și am să-ți dau acest sfat: nu vorbi, nu întreba.

Lasă să se adune Timpul între noi. Dacă ai într-adevăr geniu matematic, așa cum se spune, ai să înțelegi și această virtute a Timpului de a se concentra și dilata după împrejurări. Nu întreba, deci. Dar cînd îți voi pune vreo întrebare, să-mi răspunzi. Vreau să fiu sigur că m-ai înțeles.

Se opri în fața unei case clădite, după înfățișare, pe la sfîrșitul secolului trecut.

— Știi cumva cine locuiește aici?

— Nu, răspunse Orobete.

— Nici eu. Haide să intrăm. Poate găsim vreo cameră izolată în care să stăm liniștiți de vorbă.

Deschise poarta de fier și, pentru că tînărul șovăia neîndrăznind să intre, îi luă brațul și îl trase după el. Au traversat repede cei cîțiva metri care-i despărțeau de ceea ce părea a fi intrarea secundară. Ajuns în fața ușii, bătrînul apăsă scurt pe butonul soneriei și, fără să aștepte, întoarse clanța și intră.

— Nu-mi place! spuse după ce-și roti privirile în toate părțile.

Se aflau la capătul unui mare salon dreptunghiular, încă destul de bine întreținut, dar fără covoare și cu surprinzător de puțină mobilă. Cele două ferestre din dreapta și din stînga ușii erau ascunse sub draperii de culoarea vișinei coapte, dar celelalte ferestre, la cîțiva metri mai departe, către mijlocul salonului, nu aveau perdele, lăsînd să pătrundă în voie lumina după-amiezii de mai.

— Nu-mi place, repetă bătrînul. S-ar spune că stăpînii n-au reușit să-și vîndă toată mobila.

Porni cu un pas repede, neașteptat de tineresc, trăgînd după el pe Orobete.

Tînărul întoarse de mai multe ori capul, cînd în spate, cînd către ferestre, în dreptul cărora i se păruse că zărea, la răstimpuri, umbra unui trecător. Și tocmai cînd se pregătea să mai întoarcă o dată capul spre ferestre, se trezi că traversează, tras de

mînă de bătrîn, o altă încăpere, în care nu știa cînd intrase. S-ar fi spus că e o sufragerie oarecum vetustă, dar care în nici un caz nu părea a face parte din aceeași clădire cu salonul.

— Nu! vorbi din nou bătrînul, nici asta nu e ce căutăm. Să mai încercăm de partea cealaltă a grădinii.

În clipa următoare coborau pe o scară de piatră într-un mic parc, cu un havuz în care Orobete zări cîțiva pești înotînd somnoroși pe sub nuferi. Era atît de surprins, încît întoarse capul, hotărît să-l întrebe.

— Văd că-ți place mult Pușkin, continuă bătrînul. Umbli cu volumul lui de povestiri în buzunar, și încă în ediție originală.

— Am învățat rusește pentru Pușkin, spuse Orobete ușor intimidat. Dar dacă nu vă supără, și-mi dați-voie să vă pun o întrebare...

— *Fata căpitanului*, exclamă bătrînul zîmbind melancolic, îmi aduc aminte și acum de acea seară la Sankt Peterburg, cînd un student a pătruns ca o furtună în hanul în care mă oprisem și a strigat: „A murit Pușkin!. A murit, împușcat într-un duel!" Apoi și-a ascuns capul în mîini și a izbucnit în plîns.

— Așa era să mi se întîmple și mie cînd i-am citit biografia și am aflat...

— Fii atent să nu aluneci! îl întrerupse bătrînul, strîngîndu-i cu putere brațul. Probabil, că au lustruit parchetul pentru balul de săptămîna viitoare, căci, pe aici, ne aflăm în preajma Carnavalului.

Orobete privi nedumerit în jurul lui, încercînd să înțeleagă unde se află, dar înaintau atît de repede încît nu surprindea decît fragmente dintr-un decor care părea că se schimbă de la o clipă la alta.

— Dacă nu vă supărați..., încercă din nou.

— Marele, genialul poet romantic, Pușkin! continuă bătrînul. *Fata Căpitanului*!... Ai recitit-o, sînt sigur, de cinci, șase ori. Dar îți mai aduci aminte de acel pasaj în care unul din personaje explică de ce ofițerul rus *trebuie* să joace biliard?

— Îmi aduc foarte bine aminte, pentru că m-a pus pe gînduri și m-a întristat. Vi-l pot recita în rusește, dar prefer să-l citez în românește, în traducerea mea.

— Te ascult, spuse bătrînul cu o voce gravă, oprindu-se în mijlocul odăii.

Era o încăpere destul de vastă, dar cu tavanul neobișnuit de scund, și cu un perete oblic, ca de mansardă. O lumină tristă, posomorîtă, pătrundea prin cîteva ferestruici ovale.

— „Cînd, de pildă, în timpul manevrelor, începu Orobete, ajungi într-un biet tîrg prăpădit, ce poți face ca să omori timpul? Nu poți întotdeauna snopi evreii în bătaie. Fără să vrei, te îndrepți către han ca să joci biliard."

— Exact. Așa era pe vremuri în Rusia. Și lucrurile nu s-au schimbat prea mult nici pînă în ziua de astăzi. Dar, în fond, asta o spune un personaj al lui Pușkin...

— Așa m-am gîndit și eu. Nu Pușkin, ci un personaj al lui. Un personaj, de altminteri, antipatic. Dar voiam să vă întreb...

— Știu, îl întrerupse bătrînul apucîndu-i din nou brațul, și am să-ți răspund îndată ce vom găsi un loc liniștit, unde vom putea sta netulburați de vorbă. Dar să ieșim din labirintul ăsta... După cum vezi, case care au fost cîndva și au ars, sau au fost dărîmate, și pe locul lor s-au ridicat alte case, dar altfel plănuite, așa că uneori ne trezim pe un bulevard, sau într-o grădină. Ca acum, adăugă strîngîndu-i cu putere brațul. Parcul acesta aparținea unui mare bogătaș; avea acolo, în fund, o seră, iar alături, de o parte și de alta, se întindeau rondurile cu trandafiri. Îți închipui ce era grădina aceasta începînd din mai și pînă la mijlocul lui octombrie... Dar acum, în apropierea iernii...

Orobete se trezi că înaintează pe o alee străjuită de arbori înalți, fără frunze, și simțea sub tălpi pietrișul umed, foarte rece.

— Un boier putred de bogat, continuă bătrînul. Se spunea că avea 99 de slugi; și nu erau toți robi, căci adusese din străinătate meșteri bucătari, și lachei, și grădinari pricepuți. Se mai spunea

că avea întotdeauna oaspeți, vara și iarna, dar niciodată mai mult de o duzină, pentru că nu-i plăcea zarva...

Cînd, ajunși la capătul aleii, bătrînul deschise poarta și-l îndemnă să intre în ceea ce părea a fi o galerie, tînărul șovăi.

— E curios, spuse, că pînă acum n-am zărit țipenie de om, n-am auzit nici măcar glasul unui copil...

Bătrînul îi puse mîna pe umăr.

— Cum i-ai mai putea vedea, Dayan, cum i-ai mai putea auzi? Cei care au locuit cîndva în aceste case sînt morți de mult. Cei mai tineri au murit pe la sfîrșitul veacului trecut...

Orobete tresări, și-l privi adînc. Părea speriat.

— Și-atunci ceilalți, copiii lor, sau cei care le-au luat locul?

Bătrînul clătină din cap, zîmbind trist, parcă ar fi încercat să-și ascundă dezamăgirea.

— Pentru un geniu matematic ca dumneata, o asemenea întrebare n-ar fi trebuit rostită, pentru că nu are sens... *Ceilalți*, care sînt încă în viață, trăiesc și ei, în casele lor, care, se întîmplă uneori să fie chiar unele din casele prin care am trecut noi. Dar, cum știi prea bine...

— Deci! exclamă, pălind, Orobete. *Deci*!

Bătrînul îl privi, zîmbind curios, apoi îi apucă din nou mîna.

— Eu credeam că ai înțeles mai de mult, spuse. Dar acum trebuie să ne grăbim, să ieșim din iarnă...

Tînărul se lăsă condus fără să privească întotdeauna în jurul lui. Uneori se trezea că se gîndește la aceeași fabuloasă ecuație pe care, de atîtea luni, nu izbutea s-o rezolve.

— Fii atent, Dayan! se auzi strigat, că dacă te rătăcești în somn, îți vor trebui mulți ani ca să găsești ieșirea...

— Nu dormeam, și nu mi-e somn, răspunse Orobete roșind. Mă gîndeam la o a cincea teoremă. Dacă aș înțelege-o, aș înțelege ce mi se întîmplă *acum*.

— Ai să înțelegi și fără ajutorul teoremei. Dar trebuie să ne grăbim...

Înaintau, i se păru, din ce în ce mai repede, traversînd o suită de încăperi slab luminate, ale căror contururi nu le putea distinge. Curînd au pătruns într-un salon cu mobile de o neobișnuită eleganță, cu tapiserii și oglinzi venețiene. S-au oprit amîndoi în fața unei ferestre înalte și mari, cît jumătate din perete.

— *Mira ahora*! exclamă bătrînul. Privește acum! Soarele! În cîteva clipe va apune deasupra lacului...

— Apune soarele! șopti Orobete brusc emoționat. Și parcă ar fi și n-ar fi același soare de la noi, adăugă.

— Așa arată prin părțile acestea, la sfîrșitul lui octombrie. N-aș avea nevoie de o mașină de calculat ca să aflu a cîta oară privesc apusul soarelui. Legenda ar spune: de o mie nouă sute și mai bine de ani. Deci, fă socoteala. Dar, în realitate, e mult mai mult, *mult mai mult*...

Îi luă mîna și-l trase ușor spre una din uși, pe jumătate întredeschisă.

— De ce-ți spun toate astea tocmai dumitale, care te lupți cu „viclenia Timpului", cu *List der Zeit*, ca să parodiez expresia lui Hegel, *List der Vernuft*, faimoasa „viclenie a Rațiunii"? Privește ușa aceasta întredeschisă. N-o să intrăm, pentru că încăperea de alături nu se află în drumul nostru. Dar de la ferestrele ei nu se vede niciodată apusul soarelui. Și tocmai acest amănunt, în aparență atît de banal – *că de acolo nu se poate vedea niciodată apusul soarelui* – a constituit multă vreme o mare taină. Înțelegi ce vreau să spun prin acest cuvînt: „taină"? O tragedie încheiată printr-o crimă, dar atît de misterioasă, atît de iscusit camuflată, încît nimeni n-a putut bănui nimic...

— Ca într-o povestire fantastică scrisă de un poet genial, șopti Orobete. Mi-ar place s-o ascult...

— Și mie mi-ar place s-o mai povestesc o dată, spuse bătrînul apucîndu-i brațul. Dar în ritmul în care mergem noi acum,

mi-ar trebui cîteva zile. S-o lăsăm așa cum a rămas pentru toți cei din vremea aceea: o întîmplare absolut inexplicabilă...

Mergeau mai repede ca niciodată pînă acum și după cîtva timp simți că obosește și, fără să vrea, încetini pasul.

— Știu ce tot voiai să mă întrebi de cînd ne-am reîntîlnit, începu bătrînul oprindu-se. Voiai să mă întrebi dacă *este adevărat*... Și nu prea știu cum să-ți răspund. În alte timpuri, Dayan, cînd oamenii iubeau legendele și, fără să-și dea seama, prin simplul fapt că le ascultau cu gravitate și încîntare, descifrau multe taine ale Lumii – deși ei nici nu bănuiau cît de mult învățau și descopereau ascultînd sau povestind fabule și legende... – în alte timpuri, zic, se credea despre mine că sînt Ahasverus, Jidovul rătăcitor. Și într-adevăr, cîtă vreme oamenii luau în serios povestea mea, asta eram, Jidovul rătăcitor. Nu mă explic, nu mă justific... Dar dacă am rămas atîta vreme printre voi, faptul acesta are un înțeles; un înțeles profund și teribil. Iar cînd veți fi judecați, toți din aceste părți ale lumii, fie că ați fost creștini, evrei sau sceptici și necredincioși, veți fi judecați prin ce ați *înțeles* din povestea mea...

De-abia atunci Orobete își dădu seama că se opriseră într-o odăiță sărăcăcioasă, cu un pat de fier și o masă veche de lemn, pe care se afla o lampă cu gaz.

— Și acum, că te-ai odihnit, adăugă bătrînul, trebuie să ne grăbim. Se întunecă.

Îi apucă brațul și-l trase blînd după el. Într-adevăr, lumina scădea cu cît înaintau. Dar Orobete nu izbutea să-și dea seama dacă se întuneca cu adevărat sau penumbra se datorește draperiilor pe care le zărea de o parte și de alta a ceea ce i se părea a fi o nesfîrșită galerie.

— Ca să nu te ispitească iarăși teorema, începu bătrînul, am să-ți răspund la cealaltă întrebare, pe care erai gata să mi-o pui cînd ți-am zărit în buzunar cartea lui Pușkin. Voiai să mă întrebi cît timp voi mai rătăci prin lume fără să mă odihnesc. Îți dai bine seama că este singurul lucru pe care-l doresc, muritor fiind: să pot muri și eu într-o zi, ca toți ceilalți.

Se opri brusc și-i scutură brațul.

— Hei, Dayan! strigă. Lasă-l pe Einstein, lasă pe Heisenberg! Ascultă ce-ți spun, căci curînd am să aflu dacă ai înțeles sau nu de ce-ți răspund *de-abia acum* la întrebări.

— Ascult, șopti intimidat Orobete. Dar dacă nu înțeleg principiul, axiomele, nu înțeleg ce urmează.

— Fă un efort de imaginație și ai să înțelegi. Dar, înainte de toate, amintește-ți *legenda*. Uită că e vorbă de legenda *mea*. Amintește-ți ce *spune* legenda. Spune că mi se va îngădui să mă odihnesc, adică să mor, la sfîrșitul Lumii, cu puțin înainte (dar cît de puțin? cît?) cu puțin înainte de Judecata din urmă. Înțelegi, deci, că de aproape 2000 de ani n-a fost om care să dorească, așa cum am dorit eu, sfîrșitul Lumii. Îți închipui cu cîtă nerăbdare așteptam *Mileniul*, anul 1000! Cît de fierbinte m-am rugat în noaptea de 31 decembrie 999!... Apoi, de curînd, după ultimele explozii termonucleare, am prins din nou curaj... Ascultă-mă bine, Dayan, căci de acum înainte este vorba și de dumneata...

— Vă ascult, șopti Orobete. Vorbeați de...

— Vorbeam de ultimele explozii termo-nucleare. Toată lumea vorbește de ele, dar pentru mine bombele de hidrogen și de cobalt reprezintă ultima mea „speranță." (Ai simțit că am pus cuvîntul în ghilimele, pentru că e vorba de cu totul altceva. Și, pentru că am deschis această paranteză, trebuie să te deprinzi, Dayan, să ghicești un nou limbaj în cuvintele limbii de toate zilele. Cred că ai să înveți repede acest, în aparență, „joc", pentru că ești matematician și, pe deasupra, îți place mult poezia... Și acum, am închis paranteza.)

— Vă ascult, spuse Orobete după ce bătrînul tăcu și încetini mult pasul. Cred că înțeleg ce vreți să spuneți...

— Și încearcă să nu te mai gîndești la a cincea teoremă, reluă bătrînul, după cîteva clipe, căci am început să coborîm, și acum, cînd s-a întunecat...

— Coborîm? întrebă surprins Orobete privnd în jurul lui. S-ar spune dimpotrivă...

Deși se aflau aproape în întuneric, i se părea că începeau să urce o pantă lină, ușor înclinată spre dreapta.

— Fii atent! strigă bătrînul strîngîndu-i brațul cu putere. Încă doi pași și ajungem la scară și treptele, deși de piatră, sînt uneori roase de vreme.

— Da, e adevărat! vorbi Orobete cînd simți sub picioare prima treaptă de piatră. Să n-aveți grijă, adăugă, n-am să alunec. Sînt obișnuit să urc și să cobor scările pe întuneric...

Și totuși i se părea că nu coboară, ci înaintează, călcînd prudent pe lespezi de piatră, ca într-un tunel.

— Și acum, ascultă urmarea, reluă bătrînul. N-ai de unde să știi că în ziua de 21 aprilie 1519 – era Vinerea Patimilor – Hernándo Cortés a înălțat steagul Crucii pe pămîntul mexican, acolo unde s-a clădit mai tîrziu orașul Vera Cruz. De asemenea, n-ai de unde să știi că 21 aprilie 1519 corespundea, în calendarul aztec, ultimei zile a perioadei beatifice (i se spunea epoca „Cerului"). Perioada aceasta durase 13 cicluri de 52 de ani fiecare. Și tot ziua de 21 aprilie 1519 marca începutul perioadei Infernale... Ascultă cu atenție, Dayan, strigă strîngîndu-i din nou brațul, pentru că repet, este vorba de dumneata!

— Ascult, și totuși...

Orobete tăcu brusc, parcă i-ar fi fost frică să continue.

— Spune, spune! îl încurajă bătrînul.

— Și, totuși, *nu coborîm*!

— Cu alte cuvinte, *e pur si muove*! Dar de data aceasta te-ai înșelat, Dayan. Ai să-ți dai seama îndată ce ieșim la lumină. Dacă ai fi avut geniul lui Galileu, ar fi trebuit să crezi în ce-ți demonstrează rațiunea, nu în ce-ți spun simțurile.

— Aveți dreptate, începu Orobete prinzînd deodată curaj, dar tocmai asta mă tulbură: că nu izbutesc să identific *rațiunea*. Cît timp nu înțeleg axiomele, nu știu cum să mă eliberez din iluzia simțurilor... Vă mărturisesc cinstit: nu am impresia că am coborît sau coborîm, ci că înaintăm într-un tunel întunecat. Aș spune mai degrabă că urcăm...

— Cine mai citește astăzi *Epopeea lui Ghilgamesh*?! exclamă bătrînul.

Orobete se opri, speriat.

— Vasăzică știți că am citit-o...

— Știu, adăugă bătrînul trăgîndu-l ușor de mînă.

— Am citit-o pentru că nu pot dormi mai mult de 4–5 ceasuri pe noapte, și tîrziu după miezul nopții...

— Să-ți spun eu ce se întîmplă tîrziu după miezul nopții, îl întrerupse bătrînul. Nu mai poți gîndi, cum îți place să spui, nu mai poți „gîndi matematica" (ghilimele), și te întorci la prima dumitale dragoste, te întorci la poezie.

— E adevărat, șopti Orobete, dar nu știe nimeni.

— Nici nu trebuie să știe. Bine ai făcut că ți-ai încuiat cărțile de poezie în lada albastră.

— E tot ce mi-a rămas de la mama. Lada ei de zestre...

— Știu, continuă bătrînul. Dar n-au încăput toate cărțile. Alte volume de poezie le-ai ascuns în spatele dicționarelor, pe etajeră. Cărți pe care le-ai găsit pe la anticari sau le-ai cumpărat, pe bani puțini, de la foștii colegi. Așa ai cumpărat *L'Epopee de Ghilgamesh*, în traducerea lui Contenau, crezînd că este o epopee propriu-zisă, ca epopeile lui Homer și Virgil.

— Extraordinar! șopti emoționat Orobete. Cum de știți toate acestea?

— Ai să afli mai tîrziu... Dar cînd, adineauri, mi-ai spus că înaintăm „ca într-un tunel", ți-ai amintit, fără să-ți dai seama, de drumul lui Ghilgamesh pe sub pămînt. Știi, cînd pornise Ghilgameșh să-l caute pe Utnapishtim ca să afle de la el secretul nemuririi, și a ajuns în fața porții prin care cobora zilnic soarele în amurg, și poarta era păzită de doi oameni-scorpioni...

— Care, totuși, începu emoționat Orobete, l-au lăsat să intre, pentru că au recunoscut în el pe fiul zeiței Ninsun, zămislit cu un muritor. Ghilgamesh a pătruns în tunel – drumul pe care-l făcea soarele în fiecare noapte – și a mers așa 12 ceasuri, pînă ce-a ajuns de partea cealaltă a muntelui, într-o grădină paradisiacă...

— E adevărat, șopti Orobete.

— Nouă nu ne va trebui atît de mult, spuse bătrînul. Dar, dacă, adineauri, în loc să te încrezi în simțuri sau să cauți soluția axiomelor, ți-ai fi lăsat imaginația să întovărășească pe Ghilgamesh în tunel, ai fi înțeles că, întocmai ca faimosul erou mesopotamian, *coborîm* sub pămînt...

— E adevărat, șopti Orobete.

— Dar poate e și vina mea, continuă bătrînul, căci de ce te-ar fi interesat pe dumneata, tînăr matematician de geniu, în anul 5733 de la Facerea lumii, de ce te-ar fi interesat speranța unui personaj legendar ca Ahasverus?

— Mă interesează, vorbi cu greutate Orobete, căci așa cum mi-ați atras de mai multe ori atenția – iar eu nu înțelegeam sau mă prefăceam că nu înțeleg – „speranța" dumneavoastră (vedeți, Maestre, că încep și eu să întrebuințez ghilimele), „speranța" dumneavoastră implică direct și destinul meu. Și nu numai al meu, adăugă în șoaptă.

— Încet, încet, spuse bătrînul, te vei regăsi așa cum ai fost de la început. De aceea mă grăbesc să închei: ziua aceea de 21 aprilie 1519 marca nu numai sfîrșitul epocii Beatifice, ci și începutul perioadei Infernale care, conform calculelor vizionarilor azteci, va dura 9 cicluri de 52 de ani fiecare, adică 468 de ani. Dacă profeția aceasta se va adeveri, anul 1987 – fă socoteala: 1519 plus 468 de ani – anul 1987 va însemna sfîrșitul epocii Infernale. Asta ar putea însemna sfîrșitul lumii noastre, iar pentru mine ar putea însemna...

— E adevărat, șopti Orobete. Dar totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă și tradusă profeția vizionarilor azteci.

— Bravo! exclamă bătrînul strîngîndu-i cu putere brațul. Pentru că mi-ai spus „Maestre" îți pot spune și eu că ai trecut un examen, deși nu cel mai greu... Și acum, adăugă după o scurtă tăcere, iată-ne ajunși la capătul tunelului.

S-a trezit brusc într-o lumină care i se păru nefiresc de puternică. Își duse mîna la frunte, apoi și-o trecu încet pe amîndoi obrajii.

— Mă simt cam obosit, și mi-e tare sete!

— Și, după cum vezi, ne îndreptăm spre două izvoare, spuse bătrînul întinzînd brațul și arătîndu-i-le, nu prea departe, curgînd tăcute între plopi și chiparoși. Dar să fii cu mare băgare de seamă, adăugă. Să nu bei la întîmplare și să nu bei prea mult.

Orobete se îndreptă cu grabă, aproape alergînd, spre crîng. Îngenunche în dreptul primului izvor, își împreună mîinile ca o cupă, și începu să bea, lacom.

— Dayan! se auzi strigat din urmă, ai ales bine, dar nu bea prea repede.

Orobete înălță capul și-i spuse, zîmbind.

— Atîta lucru știam și eu, Maestre. Știam de cînd urcam Carpații. Să nu bei niciodată dintr-un izvor de pe mîna stîngă... Mi-era tare sete! adăugă. Și cu toate acestea...

Se trezi cu bătrînul lîngă el și se ridică brusc.

— ...Și cu toate acestea, repetă, au fost de ajuns cîteva înghițituri...

Bătrînul îl privea curios, cercetător, parcă ar fi așteptat să mai adauge ceva.

— Și iată banca pe care o căutam, vorbi mai tîrziu, arătîndu-i-o ascunsă sub umbra chiparoșilor.

De data aceasta nu-i apucă brațul, ci porni singur înainte. Orobete îl urmă tăcut. Pe nesimțite, figura întreagă i se lumină de un mare zîmbet.

— De ce m-ați păcălit, Maestre? întrebă sfios după ce se așeză lîngă el pe bancă. În odaia aceea cu ușa întredeschisă, nu s-a petrecut nimic; nici o dramă, nici o crimă. Era o odaie ca multe altele prin care am trecut; fără taină.

— Evident că așa era, vorbi bătrînul înseninîndu-se. Dar n-am vrut să te păcălesc. Era doar o ghicitoare, cea mai simplă dintre enigme.

— Și de ce mi-ați spus că boierul avea 99 de slugi? Avea doar cîțiva robi țigani, doi argați de la moșie și un grădinar vienez...

Care a plecat și el într-o zi, căci sărăcise boierul și nu-l mai plătise de un an.

Bătrînul îl privi, ca niciodată, cu multă căldură.

— Dayan, 99 este o cifră mistică, și nu încerca s-o analizezi cu uneltele dumitale matematice. Am vrut să te învăț jocul, adăugă, să te deprinzi, adică, să înțelegi pe loc limbajul camuflat în limbajele de toate zilele...

— „Limbajul ascuns", spuse zîmbind Orobete. *Parlar cruz*, cum îl numeau acei misterioși *Fedeli d'Amore* provensali, italieni și francezi. Am citit demult ceva despre ei și acum îmi aduc foarte bine aminte.

Bătrînul îi apucă brațul și-l privi, dezamăgit.

— Îți aduci aminte pentru că ai citit despre ei? Numai atît? Fă un efort, Dayan! Îți vei aduce aminte de foarte multe alte lucruri pe care nu le-ai citit niciodată.

Orobete își trecu de mai multe ori mîna pe frunte, emoționat, privind drept înaintea lui.

— Dacă mi-aș aduce aminte verbul... șopti tîrziu. Aș putea vorbi araba, dacă mi-aș aduce aminte verbul...

— Lasă araba la o parte, îl întrerupse bătrînul scuturîndu-i brațul. Nu vei avea nevoie de ea.

— Îmi aduc aminte de atîtea lucruri, încît mă rătăcesc... Îmi aduc aminte de prea multe întîmplări, de prea mulți oameni. Oameni pe care mi se pare că i-aș fi cunoscut cîndva, și totuși...

— Fă un efort și *uită* restul, îl îndemnă bătrînul. Adu-ți aminte doar esențialul. De ce-ai înțeles cîndva că este *esențialul*.

Orobete începu din nou să-și frece fruntea.

— Atîtea lucruri mi se par *esențiale*, șopti tulburat. Atît de multe alte lucruri...

— Uită! *Uită*! strigă bătrînul. Nu te lăsa copleșit de tot ce ți s-a întîmplat și tot ce s-a întîmplat în vremea dumitale, pentru că iarăși te vei rătăci. Memoria poate fi tot atît de fatală ca și uitarea. Fă un efort! Gîndește, distinge, alege; lasă restul la o parte.

Convinge-te că *nu te interesează*, și vei vedea că se retrag toate acolo unde erau pînă acum: în același somn al uitării...

— Așa fac! Așa fac! repetă Orobete cu o voce stinsă, străină, parcă ar fi încercat să se trezească din vis. Aleg; las la o parte.

— Pune-ți întrebarea justă, continuă bătrînul, singura care te interesează. Adu-ți aminte de esențial... Pe atunci, riscai să fii ars pe rug ca eretic, dar în ziua de azi...

— Jacques de Baisieux![2] exclamă înflăcărat Orobete, întorcînd brusc capul spre bătrîn. Și tot ce scria el în tratatul *Des fiez d'Amours*...

— Concentrează-te, îl îndemnă din nou bătrînul văzîndu-l că șovăie. Nu te lăsa ispitit de alte amintiri. Esențialul!

— Evident, vorbi Orobete cu o voce fermă, esențialul era pe-atunci semnificația secretă a cuvîntului *amor*...

— Era pe-atunci, și a rămas și astăzi, preciză bătrînul.

Zîmbind, Orobete începu să recite.

A senefie en sa partie
Sans, et mor senefie mort,
Or l'asemblons, s'aurons sons mort.

— Evident, începu bătrînul, acesta era mesajul, revelația secretă. „Dragostea”, *adevărata* dragoste este tot una cu „nemurirea”.

— Dar pînă acum, spuse Orobete dezamăgit, ca și cum ar fi fost deșteptat brusc din somn, singura mea dragoste a fost poezia și matematica.

— Poate că, și una și alta, nu sînt decît chipurile inefabilei *Madonna Intelligenza*. Pînă acum ai ales cum nu se putea mai bine: înțelepciunea, care e totodată Femeia Eternă și femeia pe care ai s-o iubești. Căci, n-avea grijă, adăugă, ești încă foarte tînăr, nu-i timpul pierdut.

[2] Poet francez de la sfîrșitul secolului al XIII-lea, trubadur, autor al unor versuri satirice și poezii de inspirație religioasă (*n. r.*)

Orobete zîmbi melancolic.

— Înainte de accident mi se spunea „Făt-Frumos cu ochii în lacrimi”, pentru că una din fetele gazdei mă zărise o dată, la cimitir, plîngînd pe mormîntul mamei. După accident, mi se spune Dayan.

— Căile Domnului sînt nepătrunse, vorbi grav bătrînul. Ar fi trebuit să știi asta demult... Și acum, adăugă, pentru că te-ai trezit pe deplin, îndrăznește și întreabă. De cînd ți-ai potolit setea te frămîntă cîteva întrebări.

— Întîi și întîi, începu emoționat Orobete, aș vrea să știu dacă este *adevărat*...

Bătrînul zîmbi îngăduitor și-i puse mîna pe umăr.

— Ai să-ți dai seama de asta îndată ce ne vom despărți... Îndrăznește, întreabă-mă! adăugă după cîtva timp, văzînd că tăcerea se prelungește.

Ca și cum s-ar fi hotărît deodată, Orobete se ridică brusc de pe bancă și-l privi.

— *De ce trebuie să mă întorc*? întrebă în șoaptă.

Bătrînul nu-i răspunse, ca și cînd ar fi așteptat să continue.

— Într-un anumit fel, începu tîrziu, ar trebui să-ți spun că întrebarea m-a dezamăgit. așază-te aici, lîngă mine, adăugă.

Orobete se așeză cuminte pe bancă, și-și plecă fruntea.

— Unde să te întorci, Dayan, dacă încă n-ai plecat? Și cum ai putea pleca, înainte de a deveni ce ești, cel mai genial matematician în viață?

— Dar în acest caz, șopti Orobete, povestea camerei cu ușa întredeschisă *ar putea* deveni adevărată.

Bătrînul zîmbi melancolic și-i puse din nou mîna pe umăr.

— În acest caz, ți-aș putea răspunde cu propriile dumitale cuvinte, după ce-ai ascultat profeția vizionarilor mexicani: că totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă și *tradusă* povestea camerei cu ușa întredeschisă...

Orobete rămase o clipă visător, apoi se însenină brusc.

— Așa este! exclamă. Ar fi trebuit să înțeleg de la început. Dar încă nu m-am obișnuit să gîndesc și să vorbesc încontinuu în *parlare cruz*.

— Ai să te obișnuiești curînd, curînd, îl întrerupse bătrînul, îndată ce te vei întîlni cu Decanul, cu profesorii și cu colegii dumitale. Și acum să stăm puțin de vorbă, căci aici nu ne tulbură nimeni. Și de data aceasta, o să vorbim în limba de toate zilele, așa cum ai vorbit pînă mai adineauri în București...

Cîtva timp au tăcut amîndoi fără să se privească.

— Eu nu am dreptul să mă odihnesc prea mult, începu tîrziu.

De altfel, îndată ce va apune soarele, va trebui să ne despărțim... Dar, ca să revenim la nedreptatea care ți s-a făcut...

— Nu mai are nici o importanță, șopti zîmbind Orobete.

— Orice nedreptate are importanță, continuă bătrînul. E drept, a fost și vina mea: trebuia să țin seama de răutatea oamenilor. În fond, dacă cei doi colegi ai dumitale n-ar fi fost înveninați de invidie, nimeni n-ar fi băgat de seamă. La toamnă, datorită celor 25 de pagini despre teorema lui Gödel[3], ai fi obținut doctoratul, studiul dumitale ar fi produs senzație în lumea întreagă, ai fi devenit celebru și cine ar mai îndrăzni, chiar într-o țară ca a dumitale, să întrebe un om celebru dacă și-a pierdut ochiul stîng sau ochiul drept?

— N-are nici o importanță, repetă Orobete.

[3] Kurt Gödel (1906–1978): matematician, logician și filozof austriac, autorul a ceea ce poate fi considerat cel mai important rezultat matematic al secolului XX: faimoasa sa *Teoremă a Incompletitudinii Sistemelor Formale*, care afirmă că în orice sistem matematic axiomatic există propoziții matematice care nu pot fi dovedite sau respinse pe baza axiomelor din cadrul aceluiași sistem; prin urmare, un astfel de sistem nu poate fi simultan complet și consistent. Această demonstrație l-a stabilit pe Gödel ca fiind unul dintre cei mai mari logicieni de la Aristotel pînă în prezent, iar repercusiunile acesteia continuă să fie resimțite și dezbătute și astăzi (*n. r.*)

— Spui asta pentru că *acum* ești entuziasmat de ceea ce ți-ai amintit și ai descoperit. Ți se pare, pe bună dreptate, că e mult mai important decît critica teoremei lui Gödel. Dar, ascultă-mă bine, căci, ți-am spus, *acum vorbim în limbajul de toate zilele*... Pînă să afle Gödel și ceilalți de geniul dumitale, va trebui să-l convingi pe Decan că a făcut cea mai mare prostie din viața lui...

Orobete începu să rîdă, pe neașteptate, dar cîteva clipe în urmă încetă și-și trecu rușinat mîna pe obraz.

— Bine că te-ai trezit definitiv, spuse bătrînul, și ți-ai regăsit gîndirea și comportamentul de toate zilele. Deci, ca să mă repet, trebuie să-l convingi pe Decan...

— Va fi greu, vorbi grav Orobete. Îl cunosc bine: nu înțelege nimic, nici măcar o ecuație de gradul II. A fost numit Decan pentru rațiuni politice. Și nu e numai ignorant; este și încăpățînat. Adică, adăugă zîmbind, renunță dacă primește ordin de sus.

— La asta mă gîndeam și eu, continuă bătrînul. Eu nu am dreptul să desfac nimic din ceea ce am făcut. Ai să rămîi așa cum ești, asemenea lui Moshe Dayan, pînă la sfîrșitul vieții. Dar sînt și alte posibilități. Bunăoară, un ordin de sus.

— Dar cum? îl întrerupse Orobete zîmbind trist. Eu n-am protecții. În afară de profesorii mei, nu cunosc pe nimeni.

Bătrînul înălță privirile spre cer.

— Curînd va apune soarele, vorbi rar, gînditor. Trebuie să ne grăbim... Mîine seară, secretarul lui Gödel, la Princeton, va găsi pe birou demonstrația dumitale. Îi va lua o bună parte din noapte ca s-o înțeleagă, dar îndată ce-o va înțelege va alerga s-o comunice Maestrului. Deci, poimîine dimineață, toți marii matematicieni și logicieni de la Princeton vor afla. În 24 sau, cel mult, 48 de ore, te vor căuta cu telefoanele.

— Nu am telefon...

— Nu-ți vor telefona dumitale, ci la Ambasada americană și la facultate. Pentru că, dacă te vor înțelege, și eu cred că Gödel și încă doi, trei au să te înțeleagă – se vor înspăimînta. Și te asigur

că de data aceasta nu se va mai repeta cazul lui Einstein, nici al lui Heisenberg... Înțelegi la ce fac aluzie...

— Înțeleg, răspunse Orobete.

— Deci, trebuie să reziști trei, cel mult patru zile...

Se ridică brusc de pe bancă și, apucîndu-i amîndouă mîinile, i le strînse lung, cu căldură.

— Și acum, trebuie să ne despărțim. Dar adu-ți aminte de ce scrie Francesco da Barberino[4]: *sed not omnia omnibus possint glossari*.

— „Nu tot ce-am făcut", traduse visător Orobete, „poate fi explicat pentru toți".

— E exact... Știi cum să te întorci acasă?

— Știu, Maestre, răspunse Orobete stăpînindu-și anevoie emoția. Nu e departe...

§

Văzuse mașina staționînd în fața casei, dar uită de ea o clipă după ce o văzuse. Tocmai scosese cheia și se pregătea să descuie, cînd milițianul apăru lîngă el și-i puse mîna pe umăr.

— Tovarășul Orobete Constantin, întrebă cu un glas uscat, neutru, student la Facultatea de matematică?

— Eu sînt. Dar...

— Poftiți cu mine, îl întrerupse milițianul. Vă așteaptă tovarășul Decan Irinoiu.

Intrînd în mașină, se plecă spre șofer și-i spuse, cu același glas uscat.

— Anunță că s-a întors. Precizează și ora: 6:25.

Orobete zîmbi, foate bine dispus.

— Dacă e vorba de precizie, spuse, un cronometru ar indica 6:26 și 18 secunde. Din fericire, nici dumneata nici eu n-avem ceasuri-cronometru. Costă o avere. Și un cercetător german a arătat că, dacă e purtat necontenit, chiar cel mai bun cronometru pierde,

[4] Francesco da Barberino (1264–1348): notar și poet italian (*n. r.*)

după 85 de ani, o fracțiune de secundă. E drept, o fracțiune neglijabilă; 3 miimi de secundă...

Milițianul îl ascultase indiferent, clătinînd la răstimpuri din cap. Tîrziu, se aplecă din nou spre șofer.

— Ne lași la intrarea principală, dar ne aștepți tot acolo de unde am plecat.

Coborî sprinten, apoi îl așteptă pe Orobete să coboare, și-i luă brațul. Tînărul zîmbi din nou, parcă și mai bine dispus, dar nu spuse nimic. Portarul fusese desigur avertizat, pentru că îi întîmpină la capătul coridorului și îi conduse grăbit, cu oarecare solemnitate, la ascensor. Intră după ei, apăsă pe buton și, cînd ascensorul se opri, ieși cel dintîi și porni tot atît de grăbit spre cabinetul Decanului. Milițianul bătu de două ori în ușă, apoi o deschise larg.

— Orobete Constantin! exclamă Irinoiu ridicîndu-se de la birou. Ce mi-ai făcut, Orobete?

Tînărul se înclină politicos, apoi ridică fruntea și întrebă:

— Ce v-am făcut, domnule Decan?

— Unde ai dispărut?

— Mi-ați spus să nu mai vin la facultate decît așa cum mă descrie certificatul medical. Azi dimineață, n-am îndrăznit să intru, deși trebuia să prezint o lucrare la seminarul de calcul diferențial. Am plecat spre Cotroceni. Așa, oarecum la întîmplare, sperînd să-mi întîlnesc omul care mi-a făcut încurcătura. Și am avut noroc. N-a trecut un ceas și l-am întîlnit. Am umblat mult, am stat de vorbă. Adică, a vorbit mai mult el. Tot lucruri interesante. Interesante mai ales pentru mine. Apoi, pe la 5:30, ne-am despărțit, și m-am îndreptat spre casă. După cum vă poate confirma tovarășul milițian, am ajuns la 6:25.

Irinoiu îl ascultase încruntat, frecîndu-și la răstimpuri mîinile.

— Ai dispărut! șuieră printre dinți. Și nu numai că ai dispărut, dar...

Dădu cu ochii de milițian și se întrerupse.

— Dumneata poți aștepta pe coridor. Mi-a telefonat adineauri tovarășul Inspector. Va fi aici dintr-un moment la altul.

Cînd ușa se închise în urma milițianului, Irinoiu se așeză la birou, extenuat.

— Nu mă așteptam la atîta nerecunoștință, spuse fără să-și ridice ochii. Noi, care am făcut atîtea pentru tine, care, aș putea spune, te-am crescut părintește! Eu, care mă lăudam cu tine, care spuneam în dreapta și-n stînga că ai geniu matematic...

— Dar ce-am făcut, domnule Decan? întrebă din nou tînărul, de astă dată cu gravitate. Am umblat cinci ceasuri pe străzi...

— Minți! strigă Irinoiu lovind cu pumnul în birou. Ai dispărut de-acasă miercuri seara; îndată ce-am fost informați, am trimis doi milițieni să te caute la domiciliu.

— Dar de-abia acum sîntem miercuri seara. Și încă nu s-a înserat de-a binelea...

Decanul îl privi curios, cu oarecare teamă.

— Atunci ori ești amnezic, ori vrei să-ți bați joc de mine. Stai jos!

Orobete se așeză cuminte pe unul din scaunele din fața biroului.

— Ai dispărut trei zile și trei nopți, rosti solemn Irinoiu. Azi sîntem sîmbătă 19 mai. Uite aici calendarul.

Tînărul își trecu de mai multe ori palma dreaptă pe frunte, apoi figura i se lumină de un zîmbet timid, enigmatic.

— Deci, șopti ca și cum și-ar fi vorbit sieși, patru zile și patru nopți... Și eu eram sigur că n-au trecut decît vreo 5 ceasuri. Știam cu precizie ora, dar nu și ziua. Trăiam în primul micro-ciclu, dar nu și în al doilea. E drept, timpul poate fi comprimat, așa cum poate fi și dilatat. Dar e curios că nu mă simt obosit, că nu mi-e somn și nu mi-e foame. Și, adăugă frecîndu-și obrazul, e curios că nu mi-a crescut barba de trei zile...

În acea clipă ușa se deschise și intră un bărbat între două vîrste, cu părul rar, presat cu mare grijă pe creștetul capului, îmbrăcat primăvăratec, deși discret, aproape sobru. Irinoiu se ridică

brusc de pe fotoliu și, întîmpinîndu-l, îi strînse îndelung mîna. Orobete se ridică și el și se înclină politicos.

— Constantin Orobete, spuse.

— Tovarășul Inspector Albini, explică Irinoiu, a ținut să te cunoască personal, înainte de a decide dacă este cazul...

— Vasăzică dumneata ești misteriosul personaj, îl întrerupse Albini, apropiindu-se de Orobete și întinzîndu-i mîna. Misteriosul personaj pe care-l căutăm de trei zile și trei nopți. Stai, te rog, jos, adăugă așezîndu-se pe celălalt fotoliu din fața biroului. Știu că tovarășul Decan nu fumează dar poate dumneata...

— Nu, mulțumesc, nici eu nu fumez, spuse Orobete.

— Eu am mare slăbiciune pentru țigările englezești, continuă Albini scoțîndu-și tabacherea. Știu de la tovarășul profesor Dorobanțu că ai geniu matematic – și țara are mare nevoie de savanți ca dumneata. Dar deocamdată, astă seară, sînt curios să aflu mai mult despre întîlnirile cu Jidovul rătăcitor... Mi-a povestit tovarășul Decan cum ți-a schimbat bandajul de la un ochi la celălalt, adăugă zîmbind – și de asemenea sînt curios să știu unde ai umblat, sau unde te-ai ascuns, trei zile și trei nopți.

— Orobete crede că n-a lipsit de-acasă decît cinci ceasuri, îl întrerupse Irinoiu.

Albini îi privi pe rînd, ca și cînd n-ar fi fost sigur că a auzit bine.

— Adică? Ce-ar vrea să însemne asta?

— Am avut impresia că ne aflăm în seara aceleiași zile cînd am plecat desperat pe străzi și l-am întîlnit a doua oară pe bătrînul care îmi schimbase bandajul. Că sîntem, adică, miercuri seara. Dar, recunosc m-am înșelat... Și cu toate acestea, reluă după o pauză, zîmbind din nou, așa cum îi mărturiseam adineauri domnului Decan, nu mă simt obosit, și nici nu par nebărbierit de trei zile...

Albini îl privea curios, învîrtind absent tabacherea între degete.

— Nu încerc să vă povestesc ce mi s-a întîmplat, continuă Orobete, pentru că pare absurd, cu totul neverosimil, și n-o să

mă credeți. Să acceptăm ipoteza că am trăit o experiență bizară, para-normală, să-i spunem „extazică”, dar pentru mine a fost hotărîtoare, pentru că mi-a revelat posibilitatea ecuației absolute. Dacă reușim s-o descifrăm – nu vorbesc numai de mine, vorbesc de toți matematicienii lumii – dacă reușim să rezolvăm această ultimă ecuație – *totul devine posibil*! De altfel, soluția a fost întrevăzută de Einstein și se pare...

— Iartă-mă că te întrerup, spuse Albini înălțînd brusc brațul. Dar înainte de a ajunge la această ultimă ecuație, cum îi spui dumneata, aș vrea să ne povestești ce s-a întîmplat miercuri pe la începutul după-amiezii, după ce l-ai întîlnit pe, hai să-i spunem, Ahasverus... Și m-a amuzat încurcătura dumitale, adăugă pe un alt ton, cînd nu știai cum să i te adresezi, și l-ai strigat de mai multe ori din urmă: „Domnule israelit!... Domnule Jidov rătăcitor!...”

Orobete tresări, pălind.

— Dar cum de cunoașteți aceste amănunte? întrebă.

Albini începu să rîdă, dar după cîteva clipe își regăsi gravitatea și, deschizînd tabacherea, își alese cu mare grijă o țigară.

— Avem și noi secretele noastre, spuse, așa cum are și Ahasverus, cum ai și dumneata... Dar, pentru că sîntem între noi, îți pot spune cum am aflat. Te-a auzit cineva, cineva din serviciile noastre, preciză, și i s-a părut bizar, mai ales că puțin timp în urmă a văzut omul căruia i te adresai, a văzut pe bătrînul Ahasverus. Așa încît a început să vă urmărească...

— Atunci, dacă am fost urmărit, e inutil să vă povestesc ce s-a întîmplat, începu Orobete.

— Dimpotrivă, e foarte util, îl întrerupse din nou Albini. Ai să vezi îndată de ce. Continuă, te rog.

Orobete privi întrebător spre Decan, apoi ridică din umeri și zîmbi.

— Mi-a spus: „Haide să căutăm un loc liniștit, ca să puteam sta de vorbă netulburați de nimeni”. Știți, se adresă lui Irinoiu, îi spusesem că dacă nu mă prezint cu bandajul pe ochiul drept...

— Știu, îl întrerupse nerăbdător Albini.

— ...Și atunci s-a oprit în fața unei case mari; părea o casă veche, boierească, de pe vremuri, și m-a tras de mînă înăuntru. Casa era goală. Părea un fel de salon mare, spațios... Dar e inutil să încerc să vi-l descriu, pentru că nu-mi amintesc nici eu prea bine cum era salonul și cum de am putut pătrunde în casa de-alături, și de-acolo mai departe. Pentru că, de fapt, am avut impresia că trecem dintr-o clădire în alta, uneori traversam o grădină, apoi pătrundeam în altă casă, sau mai degrabă într-un palat, cu galerii imense, cu saloane nesfîrșite...

Se opri încurcat, își căută batista și și-o trecu pe frunte.

— Să-ți spun eu ce s-a întîmplat *exact*, vorbi Albini după ce-și aprinse țigara. Ați intrat prin curte la numărul 3, în strada Ienăchiță Văcărescu, în clădirea cunoscută pe vremuri sub numele de Casa Grănicerului. Clădirea fusese evacuată mai de mult și chiar a doua zi, joi de dimineață, a început demolarea. După vreo 10 minute ai ieșit singur prin intrarea principală – nu înțelegem cum ai ieșit, pentru că ușa era ferecată pe dinăuntru cu o bară de fier... – ai ieșit și ai urcat strada îndreptîndu-te către Statuie. Curînd s-a apropiat de dumneata o femeie bătrînă și ați intrat în vorbă. Ați mers cîtva timp împreună și, cînd ați ajuns la Statuie, te-ai oprit și ai scos din buzunar o cărțulie rusească.

— Pușkin! Povestirile lui Pușkin, șopti Orobete zîmbind melancolic.

— Exact. Ai început s-o răsfoiești, parcă ai fi căutat un anumit pasaj. Între timp bătrîna s-a depărtat fără să bagi de seamă, și a dispărut. Cînd ai ridicat ochii din carte, te-ai trezit cu un lucrător în salopetă, care stătea acolo, lîngă dumneata, privindu-te curios. L-ai întrebat ceva și nu știu ce ți-a spus, dar l-ai ascultat cu mare interes, zîmbind întruna.

Albini se întoarse spre Decan.

— Precizez, în paranteză, că încă n-am dat de el, dar îl vom găsi, așa cum o vom găsi și pe bătrînă... Dar, evident, se adresă din nou lui Orobete, ne interesează să aflăm de pe acum, de la

dumneata, cine erau aceste două persoane, pe care s-ar spune că le-ai întîlnit din întîmplare, dar cu care ai discutat foarte aprins.

— Ca să vă spun adevărul, începu Orobete cu o voce schimbată, gravă, care nu părea a lui, ca să vă spun adevărul, nu mi-aduc aminte nici de bătrînă, nici de lucrătorul în salopetă. Am avut tot timpul impresia că mă aflu alături de bătrîn. De fapt, m-a ținut aproape tot timpul de mînă sau de braț; mă trăgea după el, și-mi vorbea mereu. Eu abia dacă izbuteam să-i pun cîte o întrebare... Și acum regret că n-am avut timp sau nu m-a lăsat să-l întreb esențialul: Ce-a spus Einstein înainte să moară? Mai precis, de ce se păstrează cu atîta strictețe acest secret? Și încă ceva: de unde știa Heisenberg ce spusese Einstein pe patul de moarte? Pentru că Heisenberg *știa* ce spusese Einstein, și i-a răspuns – deși și acest răspuns este ținut secret...

Albini privi cu înțeles spre Decan și înălță din nou brațul.

— O să revenim și la această problemă, spuse. Dar, pentru că nu-ți amintești nici de bătrînă nici de lucrător, să-ți spun eu ce s-a mai întîmplat. Ați pornit amîndoi, dumneata cu lucrătorul, spre stația de tramvai, discutînd foarte animat. Dumneata te-ai hotărît, probabil, să aștepți tramvaiul, iar lucrătorul a trecut strada și s-a pierdut în mulțime. Dar nu te-ai suit în primul vagon, nici în al doilea. Parcă ai fi așteptat pe cineva. Și într-adevăr, din al treilea vagon a coborît bătrînul dumitale Ahasverus, *Le Juif Errant*, și ați pornit împreună, îndreptîndu-vă spre Cimitirul evreiesc.

— Imposibil! exclamă Orobete. Vă jur că n-am fost niciodată în Cimitirul evreiesc. Nici măcar nu știu unde se află...

— Poate o să-ți aduci aminte mai tîrziu, îl întrerupse Albini. Bătrînul îți apucase brațul și-ți vorbea continuu, iar dumneata îl ascultai fascinat, fără să scoți un cuvînt. Ați pătruns în cimitir și v-ați îndreptat spre capelă. Ați intrat amîndoi, dar tînărul care vă urmărise pînă atunci a rămas afară. V-a așteptat pînă la șapte seara. Cînd a vrut să intre să vadă ce se întîmplă, ușa capelei era încuiată. Atunci a telefonat unde trebuie și, o jumătate de ceas în urmă, au venit cei de la secția specială și au descuiat ușa. Se

făcuse întuneric. V-au căutat peste tot, dar n-au găsit decît volumul dumitale cu povestirile lui Pușkin. Între timp, sosise și secretarul Congregației israelite și ne-a asigurat – ceea ce știam și noi – că în capelă nu există nici o criptă și nici o ieșire secretă. Cei de la secția specială au rămas de pază toată noaptea, iar joi dimineață a venit echipa cu aparate ultrasonice și a cercetat pereții, podeaua, ferestrele, în sfîrșit tot ce trebuie cercetat. Cu învoirea Congregației, capela și cimitirul au fost supravegheate pînă acum vreun ceas, cînd ni s-a telefonat că te-ai întors acasă.

Se opri, își stinse țigara și-și fixă privirile pe figura lui Orobete.

— Ei, acum înțelegi de ce sîntem atît de curioși să știm ce s-a întîmplat? Pe unde ați ieșit?

Orobete îl ascultase atent, zîmbind visător. Ca și cum s-a fi trezit brusc, ridică din umeri și începu cu glas ferm, grav, care părea uneori că ajunge de departe.

— Vă dau cuvîntul meu de onoare că n-am intrat în capelă, cel puțin, nu-mi aduc aminte. Îmi amintesc însă foarte bine că, la un moment dat, obsedat de această enigmă – secretul care se păstrează în legătură cu ultimele cuvinte ale lui Einstein și cu răspunsul pe care i l-a dat Heisenberg (dar cum aflase el, Heisenberg, ce spusese Einstein pe patul de moarte?) – obsedat de această enigmă, nu l-am mai ascultat. Și m-a trezit el, strîngîndu-mi brațul:

— Dayan, mi-a spus, nu te mai gîndi la ecuația ultimă, pentru că ai s-o găsești singur, fără ajutorul meu...

— Dar de ce-i spui „ecuația ultimă”? întrebă Albini.

Orobete zîmbi visător, fericit. Nu mai încerca să-și ascundă satisfacția.

— Dacă intuiția mea e justă, amîndoi – și Einstein și Heisenberg – au descoperit ecuația care ne îngăduie să integrăm sistemul Materie–Energie celuilalt ansamblu: Spațiu–Timp. Aceasta este ecuația ultimă, pentru că de acolo nu se mai poate înainta. Cel mult (din nenorocire!) ne putem întoarce înapoi...

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul ***PayPal*** din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

LA UMBRA UNUI CRIN...

Abia ridicase degetul de pe butonul soneriei, și ușa se deschise brusc, cu zgomot. Își dădu seama că înălțase, amenințător, sticla de vin, ca și cum ar fi vrut să se apere, și roși.

— Nu mă mai cunoști? îl întrebă, reușind totuși să zîmbească.

Celălalt îl privi încruntat, bănuitor, neîncercînd să-și ascundă enervarea.

— Sînt Postăvaru. Ionel Postăvaru. Am fost colegi la liceul Sfîntul Sava.

Și pentru că celălalt se mulțumi să ridice din umeri, îl întrebă: Nu ești d-ta avocatul Enache Mărgărit, din București?

— Ba da, eu sînt...

— Ei bine, am fost colegi în primele patru clase de liceu. La liceul Sfîntul Sava, repetă.

Mărgărit zîmbi melancolic, și ridică din nou din umeri.

— E mult de atunci, spuse...

— Foarte mult! Patruzeci și opt de ani... Dar ne-am mai întîlnit o dată, la București, în preajma războiului. Îți pot spune și data: martie 1939. Ne-am întîlnit pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească.

— Îmi pare foarte rău, îl întrerupse Mărgărit. Nu-mi mai aduc aminte...

Pronunța cuvintele rar, oarecum în silă.

— Iartă-mă că insist, reluă Postăvaru după cîteva clipe de șovăială. Îmi dau seama că ești ocupat...

— Aștept un prieten, îl întrerupse din nou Mărgărit. Cînd am auzit soneria, am crezut că era el. Și chiar m-am mirat, pentru că de obicei întîrzie.

Postăvaru își scoase intimidat batista și și-o trecu pe frunte.

— Încă o dată îmi cer iertare. Dar e vorba de ceva foarte important. Vreau să spun, foarte important pentru mine. De-abia ieri ți-am aflat noua adresă. Iar mîine dimineață trebuie să plec, și nu știu cînd voi mai avea ocazia să mă opresc la Paris... E ceva foarte important, reluă. Și e o chestie de cinci, șase, cel mult zece minute. Ți-am adus niște vin, adăugă întinzîndu-i stingherit sticla. M-au asigurat că e tot ce au ei mai bun... Nu mi-a plăcut hîrtia în care o împachetaseră și am mototolit-o, am lăsat-o în taxi...

— Mulțumesc. Dar nu trebuia să te deranjezi. Intră, te rog. După cum vezi, e mare dezordine. De-abia m-am mutat...

Așeză absent sticla pe o etajeră dar, zărindu-i eticheta, o apucă din nou, cu amîndouă mîinile, și o cercetă uluit.

— Dar e nebunie curată, șopti. Sticla asta te-a costat o avere!

— N-are a face, îl întrerupse Postăvaru. Mi-am spus: trebuie să sărbătorim reîntîlnirea noastră la Paris. Ne cunoaștem de 48 de ani! Și, repet, pentru mine e foarte important. Vreau să te întreb ceva...

Se așeză pe canapea și-și scoase din nou batista.

— Întreabă, îl încurajă Mărgărit apropiindu-și scaunul. Dar să știi, nici eu nu prea am noutăți. Am fugit din țară acum nouă ani. Lucrurile s-au schimbat mult de-atunci. În mai rău...

— Știu, știu, oftă Postăvaru. Dar voiam să te întreb altceva. Ceva în legătură cu ultima noastră întîlnire, în martie 1939. Cînd te-am recunoscut, atunci, discutai foarte aprins cu un prieten, în dreptul librăriei Cartea Românească, și m-am apropiat să-ți strîng mîna. Te mai zărisem și altădată, dar ori nu îndrăzneam pentru că erai înconjurat de persoane care mă intimidau ori eu eram prea grăbit...

Se întrerupse brusc și, împăturind batista, și-o introduse pe îndelete în buzunar.

— Să nu zîmbești, reluă după o pauză, dar te asigur că acele cîteva cuvinte, fraza aceea pe care a spus-o el, prietenul d-tale,

n-am știut niciodată cum îl cheamă, dar știu că ți-era prieten, poate că-ți este și acum, dacă mai trăiește... Deși au trecut de-atunci aproape 35 de ani. A fost războiul și tot ce-a urmat după război...

— Nu prea înțeleg, spuse Mărgărit. Nu știu la ce faci aluzie.

Postăvaru îl privi din nou intimidat și încercă să zîmbească.

— Iartă-mă, e din vina mea. Am umblat toată dimineața, sînt cam obosit... Și-ți mărturisesc, așteptînd dintr-un moment în altul să-ți sosească prietenul, nu știu cum să încep ca să pot spune tot și cît mai repede.

Mărgărit zîmbi:

— Nu-ți fie teamă, e un bun prieten. E și el român, refugiat. Dacă vine și vrei să rămînem singuri, îl rog să aștepte alături.

— Nu, poate să rămînă. Ai să vezi, nu e nici un secret... Dar acum, că m-ai liniștit, te mai pot ruga un lucru? Poate ai la îndemînă o sticlă cu bere rece. Mi-e foarte sete. Mi s-a uscat gura...

Mărgărit se ridică și se îndreptă tăcut spre bucătărie. Se întoarse cu un pahar și o sticlă de bere, pe care le așeză, cu exagerat ironică politețe, pe măsuța din fața canapelei.

— Nimic mai simplu, spuse pregătindu-se să umple paharul.

Dar Postăvaru îi apucă brusc brațul, zîmbind încurcat.

— Te-am auzit! Ai scos-o chiar acum din frigider. E prea rece, și nu face spumă. Trebuie s-o mai lăsăm puțin, să-și vină în fire. Cum spunea profesorul nostru de fizică și chimie, Vasile Safirim, îți mai aduci aminte de el, de Safirim? Spunea: totul poate îngheța în jurul nostru, chiar și berea...

Mărgărit se trase surprins, parcă speriat, un pas înapoi, și-l privi curios, ca și cum de-abia atunci și-ar fi dat seama cine este.

— Ah! Da, Vasile Safirim! exclamă cu un glas schimbat. Săracul Safirim. Treceam odată prin cimitirul Belu. Era o zi frumoasă, de toamnă. Îmi aduc aminte și acum. M-am oprit să-mi

aprind o țigară – pe atunci fumam foarte mult – și cînd să azvîrl chibritul, dau cu ochii de un mormînt proaspăt, acoperit cu flori. Și citesc: Profesor Vasile Safirim, 1880–1943. Săracul! A fost prima și ultima oară cînd i-am văzut mormîntul. Puțin timp în urmă a avut loc bombardamentul aviației americane și partea aceea a cimitirului a fost răscolită... Ți-aduci aminte...

— Săracul Safirim! Era un mare savant. Ne spunea: totul poate îngheța în jurul nostru... Se gîndea, evident, la răcirea pămîntului. Dar, ca să nu ne sperie, adăuga în glumă: totul, chiar și berea...

— Acum, da, pot să torn, ai să vezi cum se înalță spuma. Ia te uită!

Mărgărit se răsuci zgomotos pe scaun.

— Ei, și cine era prietenul? întrebă. Vreau să spun, cum arăta? Blond, brun, înalt, elegant?

— Nu se poate să nu-ți aduci aminte, îl întrerupse Postăvaru, pentru că, repet, atunci a fost ultima oară cînd ne-am întîlnit, în martie 1939. Era pe bulevard, în dreptul librăriei Cartea Românească. Vorbeați amîndoi deodată, cu pasiune, parcă erați gata să vă certați. Prietenul d-tale...

— Dar cum arăta? Cu cine semăna? Era mai tînăr ca noi, mai bătrîn?

— Părea cam de vîrsta noastră. Avea o pălărie cu boruri înguste, dată puțin pe ceafă, și cînd vorbea, gesticula curios.

— Adică?

— Nu știu cum să-ți explic. Ridica mereu brațele și parcă ar fi vrut să-și treacă mîinile prin păr; dar, vezi, nu îndrăznea, pentru că avea pălăria... Și atunci, nu știa ce să facă cu mîinile și le ascundea repede în buzunarele pardesiului. Dar se vedea că era nervos. Ridica mereu tonul... Tot nu-ți aduci aminte cine era?

— Nu! O pălărie cu boruri înguste...

— Dar ce spunea el era interesant, continuă Postăvaru. Repet, erați amîndoi enervați, gata de ceartă. După cîte am înțeles, încercai să-l convingi să se împace cu unul din prietenii voștri

comuni. N-am înțeles de ce se certaseră, pentru că, nici d-ta, nici el, n-ați făcut nici o aluzie. Dar m-a impresionat profund ce-a spus. N-am auzit niciodată așa ceva. Vreau să spun, cuvintele acelea, mai precis concepția filozofică, sau poate chiar mistică, pe care a exprimat-o așa, dintr-o dată, fără ca nimic s-o fi pregătit...

— Dar ce-a spus? îl întrerupse Mărgărit, cu o greu stăpînită nerăbdare.

Postăvaru apucase sticla de bere, dar se răzgîndi brusc și o așeză pe tavă.

— A spus... Dar, stai, trebuie să adaug un amănunt. Exasperat, l-ai întrebat dacă e hotărît să nu se împace cu prietenul vostru, acela cu care se certase. El te-a privit foarte adînc, cu tristețe, și totuși a zîmbit. Mi s-a părut chiar că a zîmbit sarcastic.

— Ba da! a spus. O să mă împac cu el la umbra unui crin, în Paradis! Auzi: *la umbra unui crin*!

— E curios că nu-mi aduc deloc aminte. Spuneai că era blond și avea o pălărie cu boruri înguste...

— Și gesticula mereu, reluă Postăvaru, vorbind din ce în ce mai repede. Și-și băga mîinile în buzunarele pardesiului, parcă din exasperare că nu și le poate trece prin păr... Te rog, un efort de memorie. Martie 1939. În dreptul librăriei Cartea Românească. După plecarea lui, am făcut cîțiva pași împreună, dar nu mulți, pentru că erai enervat și n-aveai poftă de vorbă... Ei bine, nici nu bănuiești cît m-au impresionat cuvintele acelea: că se va împăca la umbra unui crin, în Paradis! Iar mai tîrziu, au început să mă obsedeze. Da, să mă obsedeze! După ce-am căzut rănit la trecerea Nistrului. Mai precis din clipa cînd m-am prăbușit, ciuruit de o mitralieră, și m-am trezit, doar pentru o clipă, două, cu obrazul în noroiul din marginea șoselei. De atunci, nu mai pot uita. Și de cîte ori treceam printr-o mare primejdie, și am trecut, ca toți ceilalți, prin multe, îmi revenea în minte prietenul dumitale cu pălăria lui cu boruri înguste, și-l auzeam din nou: Ba da! la umbra unui crin, în Paradis...

Mărgărit își întoarse exasperat scaunul, apropiindu-l de canapea.

— E exasperant! exclamă. E exasperant că am putut uita!

— Te rog, te implor! stărui Postăvaru, fă un efort de memorie! Nici nu bănuiești ce serviciu mi-ai face. Poate o să-ți aduci aminte mai tîrziu, după plecarea mea. Îți las telefonul de la hotel, și adresa mea la Zürich. Mă chemi cînd vrei. E foarte important!

Mărgărit îl ascultase distrat, plimbîndu-și mîna dreaptă cînd pe un genunchi, cînd pe celălalt.

— Dar, în fond, izbucni deodată, nu prea văd în ce sens te-aș putea ajuta...

— Dacă îți aduci aminte de cine e vorba, ai să-ți amintești și acest amănunt: dacă s-au împăcat sau nu, dacă mai trăiesc și ce mai știi despre ei. E foarte important pentru mine, repetă patetic.

În clipa aceea, Mărgărit auzi pași oprindu-se în dreptul ușii și alergă să deschidă.

— Bine c-a dat Dumnezeu, șopti.

Postăvaru se ridică intimidat de pe canapea și înaintă spre mijlocul camerei.

— Domnul Eftimie, prietenul pe care-l așteptam, i-l prezentă Mărgărit. Iar dumnealui este Ionel Postăvaru, colegul meu de la liceul Sfîntul Sava, adăugă zîmbind.

Eftimie îi strînse mîna privindu-l lung, aproape sever, în ochi.

— Îmi pare bine de cunoștință, spuse așezîndu-se în fotoliul pe care îl apropiase Mărgărit. Văd că dumitale îți place canapeaua, continuă privindu-l din nou, enigmatic, în ochi.

— Aici m-a poftit gazda, prietenul nostru, încercă să explice Postăvaru zîmbind. De fapt...

— Vasăzică de la liceul Sfîntul Sava, îl întrerupse Eftimie. Ce liceu! exclamă împingîndu-și încet spinarea ca să și-o reazime mai bine de speteaza fotoliului. De-acolo au plecat toate, de la Sfîntul Sava. Tocmai vorbeam cu doctorul Tăușan. În fond, ziceam, de ce s-a apucat el să le spună băieților – erau doar niște copii, de

14–15 ani – să le spună chestia aceea cu umbra crinului din Paradis? Căci totul a pornit de-acolo...

Postăvaru își dădu seama că roșise și-și căută tulburat batista. Îl auzi pe Mărgărit încercînd zadarnic să rîdă sarcastic, dar nu îndrăzni să-l privească.

— Nu știam, începu Mărgărit, subliniind cuvintele, nu știam că ai obiceiul să asculți cu urechea lipită de ușă, înainte de a apăsa pe butonul soneriei.

— Ce vrei să spui? îl întrerupse calm Eftimie. Cine ascultă la ușă?

— Chestia cu umbra crinului din Paradis...

— Asta vorbeam cu d-rul Tăușan așteptînd metroul. Și eram amîndoi de acord: a fost o prostie...

Postăvaru își îndreptă privirea spre Mărgărit, apoi se ridică hotărît de pe canapea.

— Îmi dați voie, spuse. Și îmi cer iertare că vă întrerup. Dar, vă mărturisesc, mie, ca și lui Mărgărit, aproape că nu-mi vine să cred. Pentru că, să vă spună Mărgărit, eu am venit să-l văd – și nu l-am mai văzut din martie 1939 – am venit să-l văd, repet, special pentru fraza asta: *la umbra unui crin, în Paradis...*

— Știu, interveni Eftimie, fraza pe care le-o spusese el, profesorul, la liceul Sfîntul Sava.

— Nu, dragă, îl întrerupse enervat Mărgărit, nu încurca lucrurile. Noi, Postăvaru și cu mine, am fost colegi la Sfîntul Sava...

— Acum 48 de ani, preciza Postăvaru...

— Dar povestea cu umbra crinului și toate celelalte au avut loc mult mai tîrziu.

— În martie 1939...

— Povestea cu umbra crinului n-are nimic de-a face cu liceul Sfîntul Sava, cel puțin cu liceul Sfîntul Sava din adolescența noastră.

Se opri, extenuat, și se reașeză pe scaun.

— Eu vă spun ce vorbeam cu doctorul Tăușan, reluă calm Eftimie. Asta, după ce ne-am întîlnit, cu tot grupul nostru,

la cafenea, la *Excelsior*. Îmi pare rău că n-ai fost și tu. Pentru că lucrurile se complică, adăugă coborînd glasul. Și ar putea să aibă urmări pentru noi toți, noi, românii din exil, vreau să spun...

Mărgărit sări brusc în picioare.

— Simt că am să-mi pierd firea și am să încep să urlu! Despre ce este vorba?

Eftimie îl privi cîteva clipe, nedumerit, apoi se lumină la față.

— Iartă-mă, spuse, credeam că știi și tu, dar uitasem că duminica trecută n-ai fost la biserică.

— Eram în provincie. Tot din cauza ei. Aceleași plictiseli. Aceleași și aceleași!

— Acum mi-am adus aminte... *Bref*, ne-am întîlnit, după cum era vorba, la *Excelsior*. Ca să vedem ce putem face ca să-l ajutăm pe Iliescu.

— Dar ce i s-a întîmplat? îl întrerupse din nou Mărgărit.

— O să afli îndată. Dar spune-mi întîi dacă-l cunoști pe inginerul Iliescu.

— Nu-l cunosc personal, dar știu cine este. Am citit despre el și în ziare, cum a reușit să ajungă la Viena, ascuns, *cinci zile*, într-o ladă.

— A fost chiar mai extraordinar decît atît, am să-ți povestesc altădată.

— Dar ce i s-a întîmplat? stărui Mărgărit.

— Eu vă spun ce mi-a spus Iliescu. Închipuiește-ți că a fost transferat de la Briançon și încă nu i-a spus în ce departament va fi trimis; deocamdată, e, cum spune el, „în vacanță". Ce e mai grav, a devenit suspect. Simte, mai precis – *știe*, că e urmărit. Și asta, numai pentru că a povestit unora din colegii lui ce aflase de la Valentin!

— Ascultă, îl întrerupse Mărgărit rezemîndu-și amîndouă mîinile pe speteaza scaunului. Eu nu prea înțeleg despre ce este vorba...

— Dar n-am terminat!

— Știu. Știu că mai ai multe de spus. Dar înainte de a continua vreau să te întreb ce bei: cafea, oranjadă, vin...?

— La ora asta, eu aș spune vin.

Mărgărit se îndreptă, cu oarecare gravitate, spre bucătărie.

— Și am să-ți mai aduc și d-tale o sticlă de bere, spuse întorcînd capul spre Postăvaru și zîmbindu-i cu înțeles.

Cu cît se prelungea tăcerea, cu atît simțea Postăvaru mai severe privirile celuilalt.

— Aceeași frază, șopti. Sîntem zeci, poate chiar sute de mii de români în exil, împrăștiați pe toată suprafața pămîntului, și se întîmplă ca tocmai azi, în trecere prin Paris, să-l caut pe Mărgărit ca să-l întreb despre o frază auzită în martie 1939, iar d-ta, abia intrat pe ușă, rostești *aceeași frază*. Ce coincidență!

— Dacă-l întîlnești pe Iliescu, să nu-i vorbești de coincidențe. Pentru el, matematician și mare specialist în statistică, cele mai extraordinare coincidențe sînt tot atît de firești ca și regula de trei simplă...

— Matematic o fi avînd dreptate, dar...

Se întrerupse ca să-l ajute pe Mărgărit să așeze tava încărcată pe măsuță.

— Văd că mă răsfeți, spuse Eftimie ridicînd paharul și păstrîndu-l ceremonios în mîna dreaptă.

— Matematic, zic, reluă Postăvaru, o fi avînd dreptate. Și totuși, aceeași frază...

— Dar nu era fraza lui, spuse zîmbind misterios Eftimie. Excelent! adăugă după ce sorbi prima înghițitură. Repet: mă răsfeți!

Mărgărit își apropie din nou scaunul, se așeză și, cu un gest brusc, scoase din buzunar un pachet de Gauloises.

— E prima țigară, explică puțin încurcat. De fapt, nu mai fumez. Dar am întotdeauna un pachet la îndemînă. Cînd mă simt prea nervos, aprind o țigară. Duminica trecută, se adresă lui Eftimie, am fumat aproape tot pachetul!

— Rău ai făcut, spuse Eftimie. Mai bine rămîneai în Paris și-l întîlneai pe Iliescu... Ca să știi ce ne așteaptă!

— Dar de ce? De ce? întrebă exasperat Mărgărit.

— O să vorbim de asta mai tîrziu. Dar, te rog, nu mă mai întrerupe. S-o luăm, deci, de la început... Adică, de acum doi ani, de cînd l-a aciuit pe lîngă el pe Valentin Iconaru. Știi, Iliescu lucra la Centrul de control al autovehiculelor, și de cîțiva ani locuia la Briançon. Avea o casă mare, era burlac, așa că întîlnindu-l pe Valentin i-a propus să locuiască la el, ca un fel de secretar. Eu nu-l cunosc, dar după cum mi l-au descris Iliescu și alți români care l-au vizitat la Briançon, Valentin ăsta ar avea vreo 25–26 de ani, și nu pare prea deștept. Nu vrea să învețe bine franțuzește, deși știe să citească, și citește mereu, dar citește numai despre animale, și mai ales despre insecte. Și cînd vorbește, rareori, tot despre animale vorbește. Iliescu nu putea conta pe el, pentru că dispărea de pe șantier sau din birourile Centrului și, cînd reapărea, uneori după două, trei zile, repeta întotdeauna aceeași scuză: că s-a luat după un fluture sau vreun cărăbuș sau ce-o fi fost, și s-a rătăcit în munți.

— Trebuia să-i facă morală, și apoi să-l trimită înapoi la Paris să vadă ce înseamnă exilul, izbucni Mărgărit.

— Iliescu are o inimă de aur, continuă Eftimie după ce-și umplu paharul. Și, ne-a mărturisit, tînărul acesta, năuc cum era l-a interesat de la început, de cînd i-a vorbit într-o seară despre cum ar trebui rescrise astăzi *Souvenirs entomologiques* ale lui Fabre[1]... Dar, cum vă spuneam, totul a pornit de la o întîmplare, în aparență, banală. Acum vreo două luni, stăteau amîndoi rezemați de o stîncă, în plin soare, și el, Valentin, prinsese o șopîrlă albastră, o ținea în palmă, și nu se mai sătura admirînd-o. Și deodată îl aude vorbind, mai mult pentru sine: „Cînd vom fi cu toții în Rai, la umbra unui crin, o să înțeleg ce-mi spune acum șopîrla asta...” Iliescu l-a privit curios și l-a întrebat, în glumă. „Dar de unde știi tu cît de înalți sînt crinii în Paradis?” Tînărul a zîmbit, fără să-și ridice privirile. „Așa ne spunea nouă un profesor de la Sfîntul Sava. De fapt, nu

[1] Jean-Henri Casimir Fabre (1823–1915): naturalist, entomolog și autor francez cunoscut pentru stilul plin de viață al cărților sale populare despre viața insectelor (*n. r.*)

era profesor de meseria lui, dar își schimbase numele, și avea acte false, pînă ce l-a descoperit Securitatea și l-a arestat."

Mărgărit sări de pe scaun și-și trecu de mai multe ori palma pe frunte.

— Evident! exclamă. El era! Flondor. Emanoil Flondor, arhitectul. Dar cum de nu mi-am adus aminte? Cu pălăria lui cu boruri scurte. Atunci, în primăvara aceea, purta pălărie. Dar curînd a renunțat la pălărie și umbla cum umblase toată viața, cu capul gol.

Postăvaru își făcu cruce și, emoționat, se ridică în picioare.

— Bine c-a dat Dumnezeu și ți-ai amintit! Și s-au împăcat? De asta venisem, adăugă făcînd un pas spre Eftimie. Ca să aflu dacă s-a împăcat cu prietenul lui...

— Cu Sandy Valaori, gazetarul. Erau buni prieteni, și se certaseră dintr-o prostie. Dar pînă la urmă s-au împăcat. Hotărîseră chiar să facă un chef, numai ei doi, în cîrciuma lor favorită, îndată ce se va încheia războiul. Dar n-au mai apucat. Pe Sandy l-au implicat în procesul Maniu și i-au dat 25 de ani de temniță grea. Atunci Flondor a dispărut, și-a schimbat numele, a obținut, nu prea se știe cum, diplomă și acte false și a devenit profesor de istorie, întîi la un gimnaziu din provincie, apoi la București, ca să înlocuiască pe un coleg de la liceul Sfîntul Sava, care murise într-un accident de mașină. Dar după 5–6 luni, se pare în urma unui denunț, a fost arestat și condamnat la 15 ani...

— Dar se mai știe ceva despre ei? îl întrerupse Postăvaru. Mai trăiesc?

Mărgărit se așeză absent pe scaun, și-și căută din nou pachetul de țigări.

— Am auzit că Sandy Valaori ar fi murit după cîțiva ani, în închisoare. Eu, în orice caz, nu l-am mai văzut. Cît despre Flondor, nu se știe nimic precis. Unii spun că ar fi murit și el, fără să precizeze cînd și în ce condiții...

Eftimie nu încercase să-și ascundă enervarea că fusese întrerupt, dar auzind ultimele cuvinte ale lui Mărgărit întoarse repede capul.

— Alții spun că ar fi scăpat și ar fi trecut granița, dar, iarăși, nu se știe cînd și cum...

— Asta v-o poate spune Iliescu, interveni Eftimie. Adică, nu el, ci Valentin, tinerelul de care vă vorbeam adineaori. Valentin pretinde că omul vostru trăiește, că l-a văzut de mai multe ori, că au vorbit chiar împreună...

— Extraordinar! șopti Mărgărit.

— Dar că el, continuă Eftimie, el, Valentin, nu vrea să povestească nimănui cum s-au întîlnit și ce-au vorbit, pentru că știe că nimeni n-are să-l creadă.

— Adică ce vrea să spună? întrebă Mărgărit frecîndu-și fruntea. Nu înțeleg...

— Nici eu nu sînt sigur că am înțeles ce vrea să spună, pentru că toate acestea mi le-a povestit Iliescu și, cum erau atîtea de povestit, n-a avut timp să intre în amănunte. În orice caz, Iliescu este inginer cu picioarele pe pămînt, nu se lasă păcălit de iluzii, vedenii sau ce-or fi. Și cînd Valentin i-a mărturisit într-o zi că, după miezul nopții sînt *anumite* camioane care *dispar* îndată ce fac turnanta de la nu știu care kilometru, Iliescu a zîmbit. „Foarte interesant! i-a spus. Vreau să le văd și eu «dispărînd» la turnantă. Dar cum o să știm dacă dispar sau nu? Trebuie să-l luăm și pe Marc (Marc e colaboratorul lui, omul de încredere) și să ne așezăm la pîndă, la 10–15 metri unul de altul, înainte și după turnantă...” Așa au și făcut. Puțin înainte de miezul nopții s-au „camuflat” (cum spunea el) înapoia arborilor și, de cîte ori se apropia un camion, Iliescu îl anunța printr-un fluierat scurt, imitînd nu știu ce pasăre de noapte...

Eftimie întinse brațul, apucă paharul și, înainte de a-l apropia de buze, adăugă:

— Învățaseră demult, toți trei, să imite fluieratul acesta scurt și strident al păsării de noapte...

Apoi sorbi pe îndelete din pahar și-și căută o poziție mai confortabilă în fotoliu.

— În primele două ceasuri, totul s-a petrecut normal. Dar a apărut deodată un camion supraîncărcat, înaintînd totuși extraordinar de repede și, 10–15 secunde după ce îl semnalase, Iliescu auzi fluieratul lui Marc, anunțîndu-l că autovehiculul nu trecuse prin fața lui. Iliescu alergă să verifice. Într-adevăr pe șoseaua ce urca prin pădure, îndată după turnantă, nu se zărea nici urmă de autovehicul. Doar, mult mai departe, sus, printre arbori, se distingeau farurile camionului care-l precedase pe șosea cu vreo 5–6 minute mai înainte.

— Extraordinar! șopti Mărgărit.

— Așa am exclamat și noi, continuă Eftimie. Dar Iliescu e om de știință. Cînd Valentin i-a spus: „Vedeți că am avut dreptate?”, el i-a răspuns, calm: „Deocamdată nu se poate trage nici o concluzie. Să vedem ce se mai întîmplă...”. Și-au schimbat pozițiile: el, Iliescu, s-a „camuflat” într-un boschet, chiar în dreptul turnantei, iar Valentin îl anunța cu același semnal de cîte ori zărea apropiindu-se camioanele. Și în noaptea aceea, spuse Iliescu, au mai dispărut trei camioane. „V-ați convins și d-stră, insistă Valentin. V-ați convins că nu mint!” „Dar n-am văzut încă pe profesorul tău de la liceul Sfîntul Sava, l-a întrerupt Iliescu. Și, pînă nu l-oi zări și eu, nu cred!...” Marc, mai tînăr și cu mai puțină experiență, intrase în panică. „Trebuie să anunțăm imediat autoritățile!”, șopti. „Dimpotrivă, i-o reteză scurt Iliescu, nu spunem nici un cuvînt la nimeni. Pentru că asta ne-ar putea crea complicații...”

— Mă întreb de ce, îl întrerupse Mărgărit.

Eftimie tuși de cîteva ori, goli paharul și coborî glasul.

— Pentru că Iliescu a bănuit de la început despre ce este vorba. N-a spus nimic față de Valentin, dar lui Marc i-a mărturisit a doua zi că, foarte probabil, este la mijloc un secret militar: probabil, un nou sistem de camuflaj, prin... (și aici a menționat un termen tehnic pe care nu l-am înțeles). În orice caz, repetă Iliescu, nici autoritățile, nici colegii lor, și mai ales, nici ziariștii nu trebuie să afle ce-au descoperit ei. Pentru că, într-adevăr, era o acoperire. Au

stat la pîndă în următoarele trei nopți, și și-au dat seama că nu se înșelaseră: *au văzut* cum dispar camioanele; o dată două, altă dată cinci, și în a treia noapte, unul. E drept, recunoaște Iliescu, în a treia noapte – de fapt, era a patra noapte de veghe – erau prea obosiți, și s-au întors la casele lor mult mai devreme.

— Și totuși, s-a aflat, îl întrerupse Mărgărit. Dacă spui că Iliescu, și ca el, noi toți românii din Franța sîntem suspecți...

— Ghinion! exclamă Eftimie. Acum vreo două săptămîni, într-o seară, la un bar din Briançon, venind vorba despre „farfuriile zburătoare", despre ce se numesc astăzi *objets volants non-identifiés*[2], Marc a spus – probabil că băuse cam mult – a spus că și el a văzut asemenea obiecte misterioase de transport, le-a văzut pe șoseaua națională. Și-a dat însă repede seama de indiscreție și n-a intrat în amănunte. Totuși făcuse gafa, și un gazetar din localitate a publicat informația că un nou tip de „farfurii zburătoare" au fost văzute aproape de Briançon, iar cîteva zile, în toată regiunea nu s-a vorbit decît despre asta. Închipuiți-vă, deci...

Mărgărit se ridică brusc și, făcîndu-i semn să tacă, se apropie de ușă. În clipa cînd auzi soneria, deschise încet, cu multă precauție. Apoi, întorcînd capul către ceilalți, anunță:

— E doctorul Tăușan!

— Iartă-mă, dragă, se scuză doctorul intrînd. Sînt urmărit!... Probabil că și d-ta ai fost urmărit, se adresă lui Eftimie. Toți sîntem urmăriți! Am venit să vă previn. Dacă ne întreabă ce-am discutat la *Excelsior*, să fim bine înțeleși, să nu ne contrazicem...

— Adică? îl întrerupse Eftimie. În ce sens?

— Să spunem toți același lucru: că Iliescu a fost discret și n-a intrat în amănunte: ne-a spus, doar, că în urma unui *malentendu*[3], a apărut un articol într-o gazetă din *Midi* și că...

Mărgărit își puse din nou degetul pe buze și se îndreptă, cu pași ușori, spre ușă. Doctorul Tăușan se așeză pe canapea. După cîtva timp, neauzind soneria, Mărgărit întrebă:

[2] Obiecte zburătoare neidentificate (*fr.*) (*n. r.*)

[3] Neînțelegere (*fr.*) (*n. r.*)

— *Qui est là?*[4]

Și pentru că tăcerea se prelungea, apăsătoare, repetă întrebarea cu un glas mai sever.

— *Nous venons de la part de monsieur Iliescu.*[5]

— *Mais j'ai des invites*, începu Mărgărit. *Quelques amis*...[6]

— *Monsieur Iliescu nous a prié de vous consulter*...[7]

Îndreptîndu-și marțial umerii, Mărgărit deschise larg ușa. Cînd îi văzu intrînd – un tînăr înalt, slab și foarte blond alături de un bărbat voinic, trecut de cincizeci de ani, cu figura jovială, îmbrăcat corect – Tăușan se plecă spre Eftimie și-i șopti:

— Nu sînt cei care m-au urmărit!

Cu oarecare solemnitate, Mărgărit făcu prezentările – *Monsieur* Jean Boissier, și tînărul înclină politicos capul, *Monsieur* Gerald Lascaze – apoi aduse încă două scaune din sufragerie.

— *Mais de quoi s'agit-il?*[8] întrebă Tăușan.

— Să vorbim românește, începu, zîmbind amical, Gerald Lascaze, pentru că nu prea am ocazia, și-mi place mult limba românească...

— Dacă n-aș percepe un foarte ușor accent, exclamă Eftimie, aș jura că sînteți român.

Lascaze își privi amuzat tovarășul și rîse, surprinzător de spontan și de prietenos.

— Am copilărit în România. Iar soția mea este româncă... Îmi pare rău că vă deranjez, continuă adresîndu-se doctorului și lui Eftimie, dar, așa cum ați ghicit, lucrurile se complică. De aceea inginerul Iliescu ne-a sugerat să vă consultăm. Știm ce-ați discutat duminica trecută la *Excelsior* și asta complică și mai mult situația...

— Dar de ce? întrebară Eftimie și Tăușan.

[4] Cine e acolo? (*fr.*) (*n. r.*)

[5] Venim din partea domnului Iliescu (*fr.*) (*n. r.*)

[6] Dar am musafiri(...) Cîțiva prieteni... (*fr.*) (*n. r.*)

[7] Domnul Iliescu ne-a rugat să vă consultăm (*fr.*) (*n. r.*)

[8] Despre ce este vorba? (*fr.*) (*n. r.*)

Lascaze rîse din nou, cu multă voie bună, întorcînd capul spre Boissier.

— Pentru că nu erați singuri în cafenea. Mai erau și alții care înțelegeau românește. Și riscăm să se repete povestea de la Briançon, cu articolul din *La Dépêche* despre *OVNI*[9] și celelalte...

— Dar Iliescu spune că farfuriile zburătoare și toate celelalte sînt prostii! exclamă Eftimie.

— Și tocmai asta e grav, continuă Lascaze pe un ton oarecum oficial. Dl. inginer Iliescu v-a spus că, după impresia lui ar fi vorba de un secret militar, și asta e mult mai grav decît *objets volants non-identifiés*. De aceea am fost nevoiți să recurgem la anumite măsuri de precauție. Vă anunț confidențial că vom fi probabil siliți să invităm – oh! doar pentru cîteva zile! – să invităm într-un hotel din Corsica, pe toți cei care au aflat de la Iliescu direct, sau printr-o a treia persoană, pe toți cei care au aflat despre afirmația lui Valentin Iconaru, că el ar fi văzut într-un autovehicul pe fostul lui profesor de istorie, și chiar ar fi vorbit împreună...

— Dar Valentin ăsta e un prostănac, îl întrerupse Eftimie, încercînd să se ridice din fotoliu. Cum se poate pune bază pe ce spune un tinerel care abia știe franțuzește?!

Zîmbind ironic, Lascaze întoarse din nou capul spre tovarășul lui.

— *Mais Valentin parle assez bien le français spuse Boissier, el il est tres apprecie au Musee. lI a jait des obaervations sensationnelles sur les coleoptere de la zone alpine. On a publie plusieurs articles de lui. Bien entendu, sous un pseudonyme*[10], adăugă cu înțeles îndreptîndu-și privirile către Lascaze.

---

[9] Acronim pentru *objets volants non-identifiés*. (*n. r.*)

[10] Valentin vorbește destul de bine franceza și este foarte apreciat la Muzeu. El a făcut cîteva observații senzaționale asupra coleopterelor din zona alpină. Mai multe articole au fost publicate despre el. Desigur, sub pseudonim... (*fr.*) (*n. r.*)

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul *PayPal* din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

Pagină intenționat goală

Postfață

Ideea de a publica toate prozele fantastice (mitice) ale lui Mircea Eliade este mai veche. În decembrie 1979, i-am trimis prozatorului, la Chicago, un proiect în acest sens și, la 17 ianuarie 1980, mi-a răspuns printr-o scrisoare de acceptare. Era bucuros și sceptic, în același timp, față de inițiativa mea. „Țin însă să-ți atrag atenția că recepționarea mea în țară a variat, și variază, datorită multor imponderabile." Imponderabilele erau, se înțelege, de natură politică. Eliade ba era acceptat (parțial), ba interzis (integral). Unii oameni politici din generația sa nu-i iertau opțiunile din anii '30. Am reușit, totuși să public la Cartea Românească, în 1981, un volum masiv de narațiuni fantastice, inclusiv micul roman *Pe strada Mântuleasa*, scrierea cea mai complexă din această categorie. Reiau, azi, proiectul din 1980, în varianta lui integrală. Sînt cuprinse, în trei volume, toate cele 24 de narațiuni fantastice, de la *Domnișoara Christina* la *La umbra unui crin*, scrise de Eliade între 1936 și 1982. O operă de primă importanță pentru literatura română. G. Călinescu și Tudor Vianu credeau că scriitorul român nu are vocație pentru fantastic. Mircea Eliade a dovedit că este suficient să apară un mare talent, pentru ca prejudecățile criticii literare să se retragă, rușinate, din calea evidenței.

Există mai multe nivele, mai multe axe stilistice în proza lui Eliade. Critica din deceniul al IV-lea a recunoscut două: una realistă (*Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*, *Întoarcerea din rai*, *Huliganii* etc.), alta inițiatică, fantastică, mitică (*Domnișoara Christina*, *Secretul doctorului Honigberger*). Pe cea dintîi, G. Călinescu o consideră întruparea fidelă a „gidismului" în literatura noastră, pe cea de a doua o suspectează de lipsă de profunditate.

Adevărul este că literatura tînărului Eliade se revendică din estetica autenticității, îmbrățișată în epocă de mulți prozatori. Ei vor să substituie conceptului de originalitate (de sursă romantică) ideea de autenticitate care, la rîndul ei, se bizuie pe ideea de *experiență*. Camil Petrescu, teoreticianul noului stil epic, împinge experiența pînă în zona retoricii. El inițiază un mic terorism anti-calofil, luînd ca model nu pe Gide, ci pe Proust.

Eliade vrea înnoirea romanului pe alt plan, dezinteresîndu-se propriu-zis de retorică. Prin trăirea autentică și spiritualizarea conflictelor el vrea să schimbe tipologia și problematica epicii românești. Prozele „indice" se deschid spre o lume de mituri și practici magice îndepărtate de spiritualitatea noastră, narațiunile mai direct realiste (*Întoarcerea din rai*, *Huliganii* etc.) analizează criza de valori prin care trece tînăra generație și propun soluții neobișnuite pentru cititorul român: revoltă și erotism, experiența tragicului, filozofia disperării. Eliade este cel dintîi care introduce în literatura română o problematică de tip existențialist.

Straturile prozei sale trebuie atunci citite altfel. După o primă fază „indică" (*Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*), în care modelul epic este mai degrabă anglo-saxon, o fază în care spiritualismul caută alianța unui erotism exploziv, luxuriant, urmează o fază existențialistă (un existențialism incipient, tradus printr-un sentiment de criză totală a valorilor morale și intelectuale): *Întoarcerea din rai*, *Huliganii* etc. Între aceste două experiențe se situează romanul *Lumina ce se stinge*, un roman „aproape joycian", scris – mărturisește prozatorul – pentru a se elibera de obsesia Indiei și pentru a-și regăsi propria identitate spirituală[1].

[1] *Fragments* (p.420): „Aceasta din urmă (*Lumina ce se stinge*), ilizibilă, monotonă, ratată, îmi apare azi ca o reacție conștientă împotriva Indiei, ca o tentativă disperată de a mă apăra chiar împotriva mea – căci în timpul verii lui '30 decisesem să mă „indianizez", să mă pierd în masa indiană. Misterul *Luminii*, acest incendiu de neînțeles care izbucnește într-o noapte în bibliotecă și care provoacă, între altele, orbirea și dezechilibrarea bibliotecarului – nu este, în fond, decît misterul existenței mele în casa lui Dasgupta."

Învinse, alungate, obsesiile din primele cărți revin în proza fantastică de mai tîrziu (un fantastic de tip erudit, asemănător în unele privințe cu acela folosit de Ernst Jünger), care oscilează între două tipuri de simboluri: unul folcloric (*Domnișoara Christina*, *Isabel și apele diavolului*), altul indic (*Secretul doctorului Honigberger*, *Nopți la Serampore*). „Indic” este un fel de a spune, pentru că Eliade tratează acum temele sale. Numai decorul este uneori exotic, problematica e peste tot aceeași. Experiența doctorului Zerlendi (dispariția în Shambala pe baza tehnicii yogine) din *Secretul doctorului Honigberger* are loc la București, devenit mai tîrziu un adevărat centru inițiatic în literatura lui Eliade.

Volumul de Nuvele (Madrid, 1963) urmat de *Pe strada Mîntuleasa* (1968), *În curte la Dionis* (1977), *Tinerețe fără de tinerețe* (1979), *Nouăsprezece trandafiri* (1980) marchează, indiscutabil, o nouă vîrstă a fantasticului eliadesc. Ele se grupează în jurul unei teme fundamentale (relația dintre sacru și profan) și recomandă, ca soluție pentru spirit, ceea ce prozatorul numește *lecția spectacolului*, în prozele mai vechi, magicul domină suprafața textului, în narațiunile citate înainte, locul magicului este luat, în fapt, de o forță spirituală mai complexă (*miticul*), care continuă să se manifeste în existența omului modern. Mai este ceva: Eliade, dezvoltînd un număr de teme care trec de la o narațiune la alta, creează o tipologie memorabilă și un spațiu imaginar care este al lui, numai al lui. Este *spațiul bucureștean*: un oraș plin de semne, epifanii, un oraș inițiatic cu străzi care ascund mistere vechi și indivizi care poartă cu ei, fără să știe, mituri. Este altă față a spațiului din proza lui I. L. Caragiale. Impresia e, în *Momente și Schițe*, de agitație sterilă, conștiințele sînt narcotizate de vorbe, lumea în care trăiesc (inclusiv lumea fizică) pare iremediabil goală. Un spațiu fără mesaj latent, acaparat de manechinele ce se agită la suprafața lui. Eliade sacralizează lumea lui Mitică, orașul toropit de căldură e un vast labirint de semne, Mitică însuși, omul care se grăbește mereu dar părăsește rareori cafeneaua, Mitică, zic, devine un erou mitic. Fărîmă din *Pe strada Mîntuleasa*, Iancu Gore (*Douăsprezece*

mii de capete de vite), Gavrilescu (*La țigănci*) trec prin întîmplări insolite și de cele mai multe ori inexplicabile, lumea bucureșteană este plină de capcane, pivnițele caselor ascund comori, cîrciuma este un loc unde se revelează mari simboluri (*În curte la Dionis*). Un oraș, așadar, sacru, ca o veche așezare helenică, o sursă inepuizabilă de mituri – acesta este Bucureștiul lui Mircea Eliade. O *geografie sacră*[2] și, în interiorul ei, indivizi care n-au deloc sentimentul sacrului. Ei trăiesc într-un continuu paradox temporal fără să-și dea seama, trec peste linia subțire ce desparte viața de moarte, iarăși, fără să știe. Participă, în fine. la un mare spectacol și întruchipează, ei înșiși, mituri celebre, avînd o credință aproape mistică în normalitatea existenței.

O primă caracteristică a personajelor lui Eliade (cele din faza narațiunii mitice!) este următoarea: indivizi comuni intră fără voia lor în situații anormale și, în fața tuturor evidențelor, continuă să creadă în normalitatea, coerența existenței. Gavrilescu (*La țigănci*) n-are deloc sentimentul că și-a părăsit de mulți ani casa, Iancu Gore (*Douăsprezece mii de capete de vite*) nu observă discontinuitățile existenței, credința lui este că totul are o logică și o determinare. Ei suferă de o misterioasă amnezie. Se va vedea (în narațiunile *În curte la Dionis*, *Nouăsprezece trandafiri*, *La umbra unui crin* și altele) ce semnificație are această dublă amnezie pentru existența individului comun. Modul lor de a se apăra în fața invaziei de semne (semne ale unei existențe anormale) este *fabulația*. „A povesti" (a imagina) este un verb esențial în epica lui Mircea Eliade. El înseamnă, cel puțin, două lucruri: (1) a prelungi într-o existență profană întîmplările mari narate de mituri și (2) a apăra individul de ceea ce Eliade numește „teroarea istoriei". Despre primul aspect

[2] „Orice loc natal constituie o geografie sacră. Pentru cei care l-au părăsit, orașul copilăriei și adolescenței devine, totdeauna, un oraș mitic. Bucureștiul este, pentru mine, centrul unei mitologii inepuizabile. Numai străbătînd această mitologie am ajuns să cunosc adevărata lui istorie. Și, poate, propria mea istorie." (L'epreuve du Labyrinthe, entretiens avec Claude Henri Rocquet, Ed. Pierre Belfond, 1978).

vorbește prozatorul însuși în *Proba labirintului*, acolo unde definește literatura, în totalitate, ca „fiică [a] mitologiei”, iar interesul pentru narațiune ca făcînd parte din modul de a fi al omului în lume[3]. Despre cea de-a doua funcție a povestirii vorbesc narațiunile lui Eliade, *Pe strada Mîntuleasa* în primul rînd, dar și *La țigănci*, *Podul*, *Ghicitor în pietre* și altele[4]. Așadar: viața omului, chiar și cea mai banală, este o suită de probe inițiatice. Mai mult: omul se face, *se construiește* printr-o serie de inițieri conștiente sau inconștiente (*Proba labirintului*, p. 39), omul trăiește într-un labirint, condiția lui este definită (exprimată) de această succesiune de morți și reînvieri (op. cit., 107). Există, pe de altă parte, teroarea istoriei: experiența omului fără religie, acela care suferă de răul istoriei și nu înțelege nimic. Omul religios, zice Eliade, omul biblic a trecut prin captivitatea Babilonului fără să-și piardă speranța: suferința avea, pentru el, un sens. Omul modern a pierdut acest sens, iar creația (opera) este menită să i-l redea, repunîndu-l în contact cu miturile. Povestirea (ca formă orală a creației) are, dar, o funcție dublă: dă individului comun perspectiva sacrului și, totodată, îl apără de violența istoriei. „A povesti” este, într-un anume sens, a supraviețui. Dar a povesti nu este, oare, și o tentativă de a umple golul lăsat de amnezia istorică a omului? Eliade nu spune direct, dar narațiunile sale lasă să se întrevadă și această posibilitate.

Să luăm exemplul dat de nuvela *Pe strada Mîntuleasa* cea mai complexă dintre narațiunile lui Eliade. Ce se vede întîi la lectură este parabola: Nuvela are un scenariu realist (detențiunea

---

[3] „Orice loc natal constituie o geografie sacră. Pentru cei care l-au părăsit, orașul copilăriei și adolescenței devine, totdeauna, un oraș mitic. Bucureștiul este, pentru mine, centrul unei mitologii inepuizabile. Numai străbătînd această mitologie am ajuns să cunosc adevărata lui istorie. Și, poate, propria mea istorie.” (*L'epreuve du Labyrinthe, entretiens avec Claude Henri Rocquet*, Ed. Pierre Belfond, 1978)

[4] Despre nuvelele *La țigănci, Douăsprezece mii de capete de vite, O fotografie veche de 14 ani, Podul, Ghicitor în pietre, Fata căpitanului* și altele, cuprinse în culegerea din 1969 (E. P. L.), am vorbit pe larg în *Scriitori români de azi*, II, 1976.

provizorie a unui bătrîn institutor, Fărîmă), dar în interiorul lui se petrec atîtea fapte neobișnuite, încît sensul inițial se întunecă și, altele, neașteptate, ambigue, fabuloase acaparează textul. Este povestirea unui șir de povestiri care se destramă, reapar și, iarăși, se pierd într-un șir de alte întîmplări insolite. Rezultatul este că peste scenariul inițial (realist, perceptibil, normal) se suprapune un altul: incontrolabil, fragmentar, mitic. Prozatorul mărturisește că a voit să opună în chip programatic *două mitologii*: una de tip popular (de o programatică ambiguitate) și alta modernă, raționalistă, violentă (mitologia unei lumi desacralizate)[5]. Cea dintîi este reprezentată de Zaharia Fărîmă, pensionar, fost director al școlii de pe strada Mîntuleasa, spirit inventiv, mitoman după toate aparențele. Numele lui (Fărîmă) sugerează fragilitatea și lipsa de coerență, fragmentarismul unei ființe modeste. Eliade nu ascunde că s-a gîndit la o parabolă a omului fragil care triumfă, prin darul de a fabula, asupra celor mai puternici decît el. În condiții grele de recluziune au supraviețuit cei care au știut să povestească – zice prozatorul.

Primul mit ce vine în minte citind povestirile încurcate ale lui Fărîmă este acela al Șeherezadei. Bătrînul învățător narează la infinit și anchetatorii sînt din ce în ce mai interesați de fabulațiile lui. El reușește, astfel, să treacă printr-o probă grea, să supraviețuiască povestind întîmplări din alt timp. Însă similitudinea se oprește aici. În *Pe strada Mîntuleasa* sînt mai mulți *șahi* care ascultă (citesc) și cel puțin unul, Dumitrescu, ofițerul care anchetează, nu crede nici un moment în verosimilitatea acestor întîmplări vechi. Mitologia bătrînului îi pare suspectă, el vrea sensul exact (politic) al faptelor. Fărîmă și Dumitrescu reprezintă două moduri de a gîndi existența și, indiscutabil, două moduri de a fi în lume, ceea ce vrea să spună: două modele, două mitologii. Ei formează un cuplu spiritual care revine în proza lui Eliade: Filip Zalomit – inspectorul Albini (*Les trois grâces*), Adrian – Orlando (*În curte la Dionis*) etc. Este exagerat, totuși, a spune că unul reprezintă *sacrul*

[5] Cf. *Proba labirintului*, pag.208.

(miticul) în totalitate, iar altul *profanul* (raționalismul, politicul). Fărîmă este un tip eminamente profan care, prin narațiunile lui, creează o lume fabuloasă, o lume ce supraviețuiește prin *semne* (un semn este și *povestirea* ca atare). Zonele nu sînt distincte, orice individ poate fi, în definitiv, purtător de mituri. Numai că unii cred în realitatea acestei lumi (Fărîmă, Oana, Lixandru, Leana etc.), iar alții nu. Cei din urmă au propriul lor cod, sub semnele miticului, inițiaticului, ei caută manifestările unei gîndiri programatice. Voind să sublinieze această bi-polaritate, prozatorul și-a intitulat în traducere franceză, nuvela pe care o discutăm, *Le vieil homme et l'officier* (1977). „Bătrînul" semnifică mai multe lucruri: un individ biologicește vîrstnic, dar și mesagerul unei lumi vechi.

Pe strada Mîntuleasa are unsprezece capitole care nu dau propriu-zis o cronologie strictă a faptelor epice, în fiecare fragment există un nucleu realist, controlabil, și numeroase altele care, prin proliferare, tind să-l anuleze pe cel dintîi. Nuvela începe, în stilul mai vechi al prozei realiste, cu ezitarea eroului (Zaharia Fărîmă) de a intra într-un spațiu necunoscut: „de cîteva minute, bătrînul se plimba prin fața casei neîndrăznind să intre. Era o clădire cu multe etaje, sobră, aproape severă, așa cum se clădea pe la începutul secolului". Recunoaștem în această mică deschidere strategia prozatorului din secolul trecut. Numai că strategia este abandonată repede, eroul lui Eliade n-ajunge să cunoască, să cucerească spațiul în care intră. Pentru Zaharia Fărîmă, banala clădire cu multe etaje nu este decît anti-camera unui veritabil labirint. *Deschiderea* este, de altfel, plină de aluzii, deocamdată fără înțeles pentru cititorul grăbit să afle ce-i cu acest modest bătrîn guraliv care, ca și Gavrilescu (*La țigănci*), suferă teribil de căldură: „Nu suport [...]. Mai ales în timpul verii, pe căldură, mi se urcă sîngele la cap. Nu suport"... Căldura este mediul climateric obișnuit în narațiunile lui Eliade. Pentru spiritele simple, căldura este o justificare a situațiilor anormale în care intră. Fărîmă evită, dar, să intre pe o vreme călduroasă într-o clădire pe care n-o cunoaște. La sfîrșit, cînd iese din labirint, îl regăsim așezat pe o bancă, „într-o după

amiază fierbinte, de la începutul lui iulie”. *Căldura* va fi, și acum, grija lui cea mai mare: „e foarte cald [...]. S-a făcut teribil de cald”... Ca personajele lui I. L. Caragiale, Fărîmă suferă de căldură și e impacientat asupra timpului: „Nu vă supărați, [...] dar îmi puteți spune cît e ceasul?”... Este propoziția pe care o adresează și la începutul narațiunii și, ca și acolo, ceasul indică ora *două*. Vasăzică, pe o teribilă *căldură*, la orele două (două și un sfert), personajul eliadesc are o întîlnire cu importante consecințe pentru el și pentru alții. Și tot la două (două fără un sfert), pe o vreme asemănătoare, are altă întîlnire, la sfîrșitul narațiunii. Sînt semne că bătrînul învățător se pregătește să intre, în fapt într-un nou labirint. Existența lui este constituită dintr-o serie de probe inițiatice. *Inițiatice*, trebuie spus, pentru cititor. Eroul n-are, repet, sentimentul anormalității. Pentru el lucrurile se leagă între ele, între cele mai îndepărtate fapte există o relație.

Dar să vedem întîi faptele din primul scenariu (realist). Numitul Fărîmă caută pe fostul lui elev, Borza I. Vasile, de curînd mutat într-un bloc de pe strada Mîntuleasa. Apariția bătrînului într-o casă rezervată, se pare, ofițerilor este suspectă. Chestionat, el răspunde că vine „din partea familiei”: „sînt o parte a familiei [...]. Sînt partea cea mai prețioasă: copilăria”. Vorbele acestea (ca și replica ulterioară a personajului: „cunosc, cunosc”) n-au acum nici o semnificație pentru noi. Cînd însă, după lectura cărții, revedem aceste rînduri, descoperim că ele sînt pline de subînțelesuri. Textul eliadesc are mereu un subtext, sub mesajul manifest există un mesaj latent pe care numai cel avizat îl poate descoperi sub lustrul frazelor banale. Să nu părăsim însă suprafața textului. Învățătorul pensionar Fărîmă, om curios, stîlp al cartierului caută, așadar, pe fostul lui elev Borza, ajuns acum maior. Introdus în casă, dă peste un necunoscut. Luat la rost, bătrînul răspunde invariabil: *cunosc, cunosc, tot nu-ți aduci aminte*? cuvinte iarăși oraculare. Maiorul Borza nu este sensibil însă la aceste înțelesuri și nu admite posibilitatea unei confuzii. El vede în politicosul, puțin zăpăcitul învățător, un tip suspect. O părere și mai radicală are, în această

privință, Dumitrescu, colegul maiorului Borza, de față la ciudata întîlnire: „Ăsta știe ceva, urmărește ceva...”. Adevărul este că suspiciunea ofițerului nu e fără justificare. Fărîmă știe multe, este cu adevărat *suspect*, confuzia lui este începutul unui șir de revelații, dar pe alt plan decît acela întrezărit de Borza (se va vedea curînd că este vorba de falsul Borza!) și Dumitrescu. Voind să identifice un fost elev, Fărîmă a intrat într-un sistem de alte semne, coduri și, din această clipă, el a devenit, într-adevăr, suspect, culpabil. Va culpabiliza la rîndul lui, fără să-și dea seama, pe alții printr-un șir de stranii coincidențe. Chestionat de organele securității asupra lui Borza (acțiunea se petrece în deceniul al VI-lea), învățătorul dă răspunsuri incoerente. Modul lui de a povesti este a evada în mod continuu din povestire. El duce faptele în alt timp și în altă lume. O ia, totdeauna, de departe și încercarea anchetatorului de a-l aduce la ordine rămîne fără rezultat. Pus să scrie, el face același lucru: narează fapte incredibile, cum ar fi dispariția unui copil într-o peșteră sau zborul continuu al unei săgeți trase de alt copil năzdrăvan, Lixandru.

Dumitrescu, ofițerul, este din ce în ce mai intrigat de poveștile inextricabile ale bătrînului. E primul lector (vor fi mai mulți) și cel mai puțin încrezător în mitologia lui Fărîmă. Ofițerul vrea să știe ceva precis despre Borza și este iritat că nu află. Ceva descoperă, totuși, și anume că maiorul Borza I. Vasile, colegul său, fusese bătăuș în Tei și agent al Siguranței. Confuzia creată de Fărîmă dusese la demascarea impostorului. Nu este singura consecință. Fabulațiile învățătorului încep să intereseze și pe un oarecare Economu din ierarhia superioară a aparatului, pasionează chiar un ministru, Anca Vogel. Aceștia sînt foarte sensibili la o parte a povestirii lui Fărîmă, aceea despre uriașa Oana. Interesul se dovedește a nu fi pur literar. Economu urmărește rămășițele tezaurului polonez, păstrate din vremea războiului și ascunse de el în pivnița unei case de pe strada Mîntuleasa. Surprins, înaltul funcționar se sinucide, iar Anca Vogel care pare a fi implicată în această obscură (și cam romantică) afacere este destituită. Alți

anchetatori (alți lectori, în fond) vin să dezlege din scenariul fabulos al lui Fărîmă implicații politice din ce în ce mai acute. Fărîmă scrie, scrie la infinit, se repetă, încurcă lucrurile, evadează din cronologie, voind să atingă mereu acel îndepărtat punct ce stă la originea tuturor întîmplărilor. Care este el? Intrăm, cu această întrebare, pe alt traseu al faptelor, în alt univers și în alt timp. Însă pînă să ajungem acolo, să spunem ceva despre acest prim nivel al narațiunii. E limpede că adîncimea cărții nu trebuie căutată aici. Mircea Eliade n-a cunoscut direct realitatea politică din deceniul al Vl-lea și unele din aspectele pe care el le descrie (mecanismele anchetei, dialogul dintre Fărîmă și Economu, Fărîmă și Anca Vogel) pot părea neconcludente, chiar artificiale, cititorului român, obișnuit cu altă imagine a epocii, însă noi înțelegem că prozatorul a avut nevoie de acest scenariu pentru a putea vorbi de cealaltă parte, misterioasă, fabuloasă, a istoriei. Aici dăm peste o veritabilă narațiune de o mare originalitate.

Pentru a fi înțeleasă, narațiunea trebuie reconstituită din povestirile fragmentare, rupte, contradictorii ale naratorului (Fărîmă), un martor infidel și dezordonat al întîmplărilor. El creează o lume pe măsură ce o povestește: mereu „pe ocolite", pornind „de departe", trecînd de la o fabulă la alta, cu sentimentul că n-a început și n-a ajuns unde trebuia. Este, întîi, o dificultate interioară a naratorului (o amnezie rebelă), este, apoi, impaciența ascultătorilor (lectorilor) lui care vor să aducă la ordine pe această neobosită Șeherezadă. Ea rostește niște nume (Iozi, Lixandru, Darvari, Oana, Abdul, Doftorul, Pădurarul, Selim) însoțite de întîmplări greu de acceptat. Iozi, fiul rabinului din cartier, a descoperit o peșteră acoperită cu apă în pivnița unei case și-și duce prietenii să le-o arate: *peștera* e ca „o lumină mare de tot", „o peșteră de diamant". Credința lui Iozi este că prin peșteră se poate trece pe tărîmul celălalt. Într-o zi se aruncă în apa din pivniță și dispare. Lixandru, un fel de poet, trage cu arcul, și săgeata nu se mai întoarce pe pămînt. Un băiat de tătar, Abdul, trece din vilă în vilă și extermină muștele. El pronunță un descîntec în limba lui și muștele se fac ghem și intră în traistă.

Abdul învață pe unii dintre copiii de pe Mîntuleasa să recunoască *semnele* ce indică locurile vrăjite. Copiii bat maidanele orașului în căutarea de pivnițe părăsite. Un iluzionist, numit Doftorul, face demonstrații extraordinare. El schimbă după voie înfățișarea oamenilor și a lucrurilor în baza unei tehnici pe care a învățat-o. Care este numele lui adevărat nu se știe. Doftorul are darul de a opera asemenea schimbări și el însuși trăiește sub o identitate de împrumut. Asta dă o sugestie despre ideea de *spectacol* despre care va vorbi, pe larg, Eliade în *Nouăsprezece trandafiri*.

Narațiunile progresive, evaziunile lui Fărîmă încep să se concentreze asupra unui personaj mitologic: Oana, femeie voinică, înaltă de 2,42 m, „spătoasă și frumoasă ca o statuie". Oana este fiica lui Fănică Tunsu, cîrciumar în Obor, și la 13 ani sare de-a dreptul în spatele cailor nărăvași. Se ia la trîntă cu bărbații cei mai puternici și-i ridiculizează. Geambașii o iau la iarmarocuri ca să încalece caii recalcitranți. Împrietenită cu Lixandru, Darvari și ceilalți adolescenți de pe Mîntuleasa, Oana îi duce în pădurea Pasărea și acolo se petrec întîmplări magice. Uriașa iese la mijlocul nopții dintr-un luminiș, se dezbracă și începe să se învîrtă în cerc, apoi se oprește și strigă cu putere: „Mărită-mă, fă, că mi s-au înfierbîntat creierii"... Din buruieni se ridică o femeie bătrînă, despletită, și cu salbă de aur la gît și o anunță că „ce ți-a fost ursit eu nu pot dezlega". Ursita prevede că Oana trebuie să se ducă la munte, căci acolo o să-i apară bărbatul, năzdrăvan ca și ea, călare pe doi cai și cu o năframă roșie la gît!... Cînd îi vine sorocul, Oana urcă în Carpați și acolo, noaptea, dănțuie și strigă la lună: „Coană Mare [...]. Găsește-mi bărbat pe măsură [...]. Dumnezeu m-a uitat"... Un baci mai bătrîn o lovește cu vîna de bou și și-o face ibovnică, alții, mai tineri, îl înlocuiesc, însă uriașa devine insațiabilă și ciobanii fug. Oana se împreună cu un taur (mitul sexualității ciclopice), apoi bărbatul ursit (Cornelius Tarvastru, profesor de limbi romanice la Universitatea din Dorpat) apare și cuplul de uriași pleacă, după un ocol la București, spre nord.

Este nucleul mitic central în narațiune, acela prin care

elementele de basm (sau de mitologie greco-latină) pătrund nestingherit în cadrul obișnuit al prozei. Ele nu sînt fără legătură cu ideea fundamentală a supraviețuirii miticului. Oana este, ca și inginerul Cucoaneș din povestirea *Un om mare* (datată 1945), o sămînță de uriaș din rasa care a trăit, cîndva în timpul întîmplărilor biblice. Anormalitatea ei este semnul unei biologii sacre. Acest fapt este înțeles bine de niște femei simple (soțiile ciobanilor) care, amenințate de frenezia sexuală a Oanei, vin să-și apere bărbații: „Că tu nu ești ca noi, femei nevoiașe, făpturi de-ale lui Dumnezeu, ci ești sămînță de uriaș. Pasămite, tu te tragi din uriașii Jidovi, ăi de l-au schingiuit pe Domnul nostru Isus Cristos, că doar ăia erau atît de mari și de puternici de l-au putut schingiui chiar pe el, Fiul lui Dumnezeu"...

Însă faptele acestea neobișnuite n-ar căpăta întreaga lor semnificație, dacă ele n-ar aparține unei ordini oculte, dacă, în fine, prozatorul n-ar da sugestia unei forțe magice care acționează în univers. Oanei i se întîmplă ceea ce i se întîmplă ca să se înfăptuiască blestemul unui turc, Selim. E *povestea lungă* la care vrea să ajungă Fărîmă fără să reușească, pentru că lectorii lui grăbiți îl readuc mereu la startul ultim al faptelor. Fărîmă scapă, totuși, spre acel trecut întemeietor și revelează povestirea pădurarului și a prietenului său Selim. Pădurarul este bunicul Oanei și, ajuns la o sută de ani, se însoară din nou, voind. Să, sădească altă tulpină. Pe cînd era tînăr, înșelase pe prietenul său Selim și acesta îl blestemase să se întîmple un lucru monstruos printre urmașii lui. Oana, n-ar fi, dar, decît fructul acestui teribil blestem. Un blestem care dezleagă, totuși, un alt blestem (de ordin biologic), o vrajă care eliberează funcțiile uriești existente în om.

Dar să ne întoarcem la fabulațiile lui Zaharia Fărîmă. În jurul Oanei el țese o plasă (o plasă ruptă, deșirată) de alte povestiri, care împing narațiunea centrală spre anul 1700. „Cum să vă povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi?" spune el, exasperat, anchetatorilor. *Întoarcere* înseamnă aici originea întîmplărilor,

starea în care oameni ca Iorgu Calomfirescu, Arghira, Zamfira cunoșteau fapte miraculoase. Efortul lui Fărîmă este de a stabili o legătură cu această lume care nu mai trăiește decît în memoria lui imperfectă. Efort denaturat mereu de prolixitatea naratorului și de impaciența ascultătorilor. Personajele capătă greu, ca și istoriile lor, o determinare precisă în această continuă fugă narativă. Prozatorul le schimbă, deliberat, identitatea. Aproape toate personajele poartă nume schimbate. Și toate au o *taină*, o poveste lungă și complicată... Cel care stă în centrul acestei mici lumi de tineri obsedați de semnele ascunse în pivnițele caselor bucureștene e Lixandru. Lixandru, cititor de poezie spaniolă și el însuși un fel de poet (amănuntul are oarecare importanță pentru că, se va vedea mai tîrziu, *artistul* este investit cu puteri inițiatice în proza lui Eliade!), Lixandru, deci, caută să dezlege tainele de sub pămînt. Nu e singurul (Darvari, Dragomir Calomfirescu, Borza, Leana, Marina au aceeași pasiune), însă Lixandru este cel care cunoaște cele mai multe *semne*. Ce fel de semne? „Vedeți [...] că asta nu v-o pot spune. Pentru că, ca să înțelegeți semnele, trebuie să le cunoașteți”...

Și mai departe: „Dacă ați ști ce știu eu, domnule director, n-ați mai rîde, îmi spunea. Eu am aflat multe, tot iscodindu-l pe Dragomir, și simt că semnele sînt pe aici, undeva pe aici, între Bulevard, Popa Soare și Calea Moșilor – și întindea brațul și-l rotea de mai multe ori. Dacă aș avea un miliard, aș cumpăra toate casele astea și le-aș dărîma, îmi spuse el odată. V-ați cruci și dumneavoastră, și istoricii și arheologii, de tot ce-aș găsi eu pe aici, pe sub pămînt, pe sub pietrele și casele astea...”

Lixandru, Darvari, Borza caută ceva, *un loc de trecere dincolo*: peștera în care a dispărut Iozi, fiul rabinului de pe Calea Moșilor.

„Dacă aș ști unde a dispărut săgeata și unde se află Iozi, aș *ști* tot!” spune el. Cînd Oana povestește, în noaptea dinaintea nunții, un vis despre o peșteră ascunsă sub pămînt, cu pereți bătuți cu pietre scumpe și luminați de lumînări, Lixandru exclamă: „Asta-i peștera de sub apă, pe care am văzut-o și eu, demult, și acolo trăiește

și acum Iozi”... Lixandru își schimbă des fizionomia, bănuiala lui Dumitrescu și a celorlalți anchetatori este că Lixandru trăiește și acum sub un nume de împrumut. Nu se știe însă pentru ce persoana acestui cunoscător de locuri vrăjite preocupă pe anchetatorii lui Fărîmă. Un altul, Darvari, căutător și el de semne, a dispărut în 1930 în Insula Șerpilor, însă anchetatorii, iarăși, se îndoiesc de această moarte. O sculptoriță, Marina, (care își spune Zamfira) are o poveste mai lungă de 200 de ani și, reconstituind-o, vedem că „patima tainelor de sub pămînt” este veche pe locurile bucureștene. Un boier, Iorgu Calomfir, bărbatul prea frumoasei Arghira, s-a ascuns sub pămînt ca să găsească un cristal cu puteri miraculoase pentru a reda vederea soției sale, mioapă. A făcut un laborator în pivniță și s-a închis acolo pînă ce într-o zi, înspăimîntat de apa care țîșnește din pămînt, iese afară. Miturile se amestecă în narațiune: Iorgu Calomfir caută cristalul necesar frumoasei Arghira (caută lumina, adevărul, înțelepciunea), caută în același timp – stimulat de vechea credință populară despre Pastele Blajinilor – locul de trecere spre alt tărîm. El vrea, cu alte cuvinte, să coboare în lumea Blajinilor, vrea să afle *tîlcul* care să-i permită *trecerea* și, după trei tentative eșuate, renunță și pleacă în străinătate. Frumoasa Arghira își recapătă vederea altfel, printr-un miracol: într-o zi apare o tînără țărancă, Zamfira, care-o îndeamnă să se spele cu apa adusă de ea și, spălîndu-se, Arghira începe să vadă... Arghirei îi place *teatrul* și și-a amenajat o sală de spectacole în casă... Marina, sculptoriță, cunoaște aceste istorii, și pentru a marca simpatia pentru Zamfira de demult, dătătoare de vedere, își ia numele de Zamfira. Numele și misiunea sacră de a-i învăța pe oameni cum *să vadă*: „Pentru că – gîndește ea – oamenii nu mai știu să vadă, să privească în jurul lor, și toate relele și păcatele de-acolo se trag, că, în zilele noastre, oamenii sînt aproape orbi. Iar ca să-i vindece nu e alt mijloc decît să-i învețe să privească operele de artă, și în primul rînd sculpturile. De aceea avea ea mare slăbiciune pentru Oana, și venea mereu la cîrciuma lui Tunsu, s-o deseneze, și umplea albume întregi cu

schițe. Spunea că singură Oana e vrednică să servească de model pentru o zeiță". Despre Marina și salvarea oamenilor prin artă (spectacol) va veni din nou vorba în narațiunile ulterioare. Multe din enigmele de acolo se lămuresc în acesta nuvelă. Există nu numai o circulație a miturilor, dar și o circulație a tipurilor în narațiunile lui Eliade. În *Pe strada Mîntuleasa* apare, de pildă, și cîntăreața de cîrciumă, Leana, care ascunde, ca toate personajele eliadești, o taină (o poveste). Ea știe *semnele* și asta se vede după „un anumit cîntec". Cîntecul va fi dezvăluit de-abia în narațiunea *În curte la Dionis*. Cîntecul și identitatea, căci Leana nu este numele ei adevărat. „Numele meu e altul", mărturisește ea, ceea ce vrea să spună că istoria și mesajul ei sînt ascunse.

În nuvela *Pe strada Mîntuleasa*, sînt, în fond, mai multe mituri. Unul este acela al coborîrii în infern, altul este acela al *schimbării*, înnoirii identității. Marina apare cînd tînără, cînd bătrînă. Darvari, iubitul ei, nu știe ce să mai creadă, femeia are o putere extraordinară de a trece dintr-o vîrstă în alta. Tema *întineririi* biologice va fi dezvoltată în *Les trois grâces* și *Tinerețe fără de tinerețe*. Sugestia schimbării se leagă, aici mai mult de ideea de spectacol. În fine, tot aici aflăm și sugestia camuflării miticului pe care Eliade o va dezvolta, într-o proză mai savantă, în *În curte la Dionis*. Lixandru și-a ascuns identitatea, a devenit irecognoscibil, alții și-au schimbat numele. Marina ascunde secretul unei existențe magice (variația vîrstelor ei), iar Fărîmă e ultimul martor al acestei lumi. Este martorul și *creatorul* ei. „De ce – îl întreabă Anca Vogel – inventezi dumneata lumea asta pe măsură ce-o povestești? O faci numai de frică, sperînd că așa ai putea scăpa mai ușor? Dar atunci nu înțeleg *de ce ți-e frică* nu înțeleg primejdia de care vrei să scapi..."

Neobișnuitul dar de a inventa face din Fărîmă o victimă perpetuă. El devine prizonierul lumii pe care a născocit-o din frică sau din plăcere. Întrebarea Ancăi Vogel este, în esență, justă. *De ce vrea să scape Fărîmă*, de ce și de cine *îi este frică* bătrînului învățător? Sfîrșitul narațiunii îl arată devenit deja ținta altei anchete. Abia

scăpat de Dumitrescu, Economu, Anca Vogel și de vechii anchetatori, el este luat în primire de alții, care se prezintă ca foștii lui elevi: Borza I. Vasile și Lixandru. Lovitură de teatru! Cine sînt aceștia? O falsă identitate sau, cu adevărat, irecognoscibilul Lixandru pe care îl caută politia există cu adevărat? Narațiunea rămîne deschisă. Faptul că, la solicitările celor care se dau drept foștii lui elevi, Fărîmă nu răspunde nu reprezintă un indiciu că experiența lui se încheie. Sînt alte semne ce se repetă, îngrijorător, pentru el; căldura, întîlnirea de la două și un sfert, graba lui de a nu întîrzia. Fiind singurul care știe „o sumă de lucruri" – cum zice unul dintre urmăritorii lui – Fărîmă este menit unei eterne urmăriri. A devenit un vînat care trebuie să-și vrăjească vînătorii și, pe cît vraja crește, pe atît posibilitățile lui de salvare se micșorează. Trecerea prin proba labirintică nu l-a salvat. Iese, dimpotrivă, de două ori culpabilizat, căci, stînd de vorbă cu Economu și Anca Vogel, Fărîmă a devenit și mai suspect. El și-a asumat, astfel, secretele a două mitologii, a intrat – fără voia lui – în posesia celui de-al doilea cod al narațiunii. „Știe o sumă de lucruri"! – asta sună ca o condamnare pe viață. Pe Șeherezada modernă o așteaptă nopți grele. *Șahul* se schimbă, Șeherezada trebuie să inventeze la infinit povestiri care o vor înfunda și mai mult...

Pe strada Mîntuleasa poate fi citită și ca o *fabulă a fabulei*, ca o lungă metaforă despre nașterea narațiunii. Există, întîi, un număr mare de simboluri, imagini ce sugerează dificultatea de a scrie. Fărîmă fabulează ușor, dar scrie greu. „Are un scris greu de citit", se plînge anchetatorul Dumitrescu. Asta vrea să spună cel putin două lucruri: (1) „greu de citit", adică greu de înțeles, de pătruns, dificultatea privirii îngust raționale de a trece de pragurile ce duc *dincolo*, în lumea pe care o construiește bătrînul învățător; (2) „greu de citit" poate să însemne și dificultatea narațiunii mitice de a se constitui. „Cum să povestesc urmarea fără să mă întorc înapoi" – se plînge Fărîmă. Iar cînd este lăsat să scrie are dificultăți de alt ordin; uită ce a scris, relatează de mai multe ori aceleași întîmplări. („Și pentru că nu reușea întotdeauna să-și amintească, o scria din

nou”.) Mi se pare a descoperi aici cîteva sugestii privitoare la *scriitura* mitică și la lectura ei. Să rămînem la primul aspect. Fărîmă scrie acum „cu mare grijă”, „pe îndelete” (idealul literaturii clasice, modelul scriiturii vechi), recitește „concentrat” ceea ce scrie, dar, fără voia lui, repetițiile, confuziile pătrund în text. Faptele sînt văzute din perspective diferite, *variantele* date de memorie mișcă desenul, întunecă fotografia. Dumitrescu este enervat de aceste deturnări ale textului și înțelegem ușor că ceea ce îl enervează e tocmai *fuga* scrisului spre imprecizia mitică.

Fărîmă pare sincer îngrijorat că nu este înțeles cum trebuie și sancționează fără ezitare tipul său (inițiatic, mitic) *de scriere*: „unele amănunte par că ar contrazice întregul”... Promite să fie limpede, dar nu reușește. Confuziile, coincidențele stranii, contradicțiile dintre amănunte și ceea ce este esențial vor continua să se manifeste în scrisul lui concentrat, compus „cu mare grijă”, „pe îndelete”... Narațiunea mitică se constituie, vasăzică, fără voia naratorului. Evaziunea din codul inițiatic al povestirii nu-i posibilă. El vrea să spună ceva, să dezvăluie existența unei lumi vechi, dar memoria îl trădează. Pe măsură ce dezvăluie ceva, se ascunde, se obnubilează. Narațiunea mitică trăiește în (și prin) acest proces de succesive hierofanii și ocultări.[6] Acest mecanism este înțeles exact de cea de a treia serie de *lectori* (anchetatori), aceia care apar după dispariția lui Economu și a Ancăi Vogel (lectorii, curios, cei mai favorabili ai lui Fărîmă, cei care se lasă cel mai mult seduși de latura mitică a narațiunii!). Noii lectori au pierdut apetitul mitic. Ei au prins mecanismul ascuns al confesiunii lui Fărîmă, au prins cifrul narațiunii și, în baza lui, supun totul interpretării raționale:

„— Vedeți, începu el să audă deodată, lucrurile se limpezesc, se lămuresc unele pe altele, alcătuiesc împreună o configurație și-și dezvăluiesc sensul numai dacă plecăm de la această ipoteză;

[6] „Cînd o latură a *sacrului* se manifestă (hierofanie), ceva se *ocultează*, în același timp, devine criptic. Aceasta este adevărata dialectică a sacrului; prin simplul fapt de a se arăta, sacrul se ascunde” (*Fragments d'un journal*, pag. 506).

pe de o parte, voiați să ascundeți ceva, să păstrați un secret, iar pe de altă parte, memoria dumneavoastră, ca orice memorie, vă trădează, adică nu reține amănunte esențiale și păstrează cu o precizie aproape fotografică episoade periferice”.

Este, negreșit, o *primă lectură* coerentă, realistă a narațiunii. O primă demascare a mitologiei create de Fărîmă: o golire a povestirii de conotațiile ei mitice, inițiatice... Am impresia că prin astfel de detalii Eliade dă, în *Pe strada Mîntuleasa*, și o retorică interioară a lecturii. El sugerează, așadar, nu numai nașterea (scrierea) unei narațiuni mitice, dar și posibilitățile ei de lectură. Căci ce sînt, în fond, acești anchetatori seduși, exasperați, iarăși seduși, de născocirile lui Zaharia Fărîmă? Ce altceva decît niște lectori care încearcă să citească un cod (un limbaj) prin alt cod? Dumitrescu și noii anchetatori sînt, în această privință, cei mai intransigenți. Ei suspectează tot timpul pe Fărîmă că vrea *să scape*, *să ascundă ceva*, *să fugă* de adevăr. Ei vor, cum s-ar zice, pielea prefăcutei Șeherezada, cît mai repede, vor să intre în posesia cifrului („să găsim cifrul prin care pot fi identificate acțiunile...”). Și, lucru curios, îl află, povestirile lui Fărîmă se lasă citite în acest fel. Visele Oanei despre coborîrea în peștera tapetată cu diamante sînt traduse fără ezitare ca făcînd aluzie la comoara poloneză ascunsă de Economu etc.

VARIANTA COMPLETĂ A ACESTUI VOLUM
VA FI DISTRIBUITĂ PE BAZĂ DE DONAȚIE

(dați un click pe butonul ***PayPal*** din pagina III)

Veți primi volumul la adresa dvs. de email.
Acesta va avea inserat în metadata
un cod unic de identificare.

SERIA PROZĂ FANTASTICĂ

DOMNIȘOARA CHRISTINA (Vol. I)

DOMNIȘOARA CHRISTINA
ȘARPELE
SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER
NOPȚI LA SERAMPORE
UN OM MARE
DOUĂSPREZECE MII DE CAPETE DE VITE
FATA CĂPITANULUI
O FOTOGRAFIE VECHE DE 14 ANI

PE STRADA MÎNTULEASA (Vol. II)

LA ȚIGĂNCI
GHICITOR ÎN PIETRE
PODUL
ADIO!
PE STRADA MÎNTULEASA
ÎN CURTE LA DIONIS
IVAN
UNIFORME DE GENERAL
INCOGNITO LA BUCHENWALD
PELERINA